

2.1. Dezvoltarea colecțiilor

Tipologie documentară

Documente tradiționale

Documente moderne

Principii de dezvoltare a colecțiilor

Politica de dezvoltare a colecțiilor

Carta colecțiilor (Strategia de dezvoltare a colecțiilor)

Planul de dezvoltare a colecțiilor

Protocele de selecție

Selecția documentelor

Informare bibliografică

Politica de achiziție

Tipuri de achiziție

Deselecție

SIGLE

AER	Asociația Editorilor din România
ALA	American Library Association
ANSI	American National Standards Institute
ANELiS	Acces Național Electronic la Literatura Științifică și de Cercetare
ASCII	American Standard Code for Information Interchange
BNR	Biblioteca Națională a României
BRS	Bibliographic Retrieval Services
CBS	Columbia Broadcasting System
CIA/ICA	Conseil International des Archives / International Council on Archives
CD – I	Compact Disc Interactiv
CD-ROM	Compact Disc - Read Only Memory
CIM	Computer Input Microfilm
CIP	Catalogare Înaintea Publicării
COM	Computer Output Microfilms
DCC	Digital Computer Cassette
DRM	Digital Right Management
DVD	Digital Versatile Disc
EJOS	Electronic Journal of Oriental Studies
EMI	Electric and Musical Industries
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations
FID	Fédération Internationale d'Information et de Documentation / International Federation for Information and Documentation
HTML	Hyper Text Markup Language
IBBY	International Board on Books for Young People
IFLA	International Federation of Library Associations and Institutions

IMC	International Micrographic Congress
ISBD	International Standard Book Number
ISO	International Organization for Standardization
ISSN	International Standard Serial Number
LIBER	Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche / Association of European Research Libraries
LIBRES	Library and Information Science Research Electronic Journal
MEDLINE	Medical Literature Analysis and Retrieval System
NAARS	National Automated Accounting Research
NBC	National Broadcasting Company
NMA	National Micrographics Association
OCR	Optical Character Recognition
OMS	Organisation Mondiale de la Santé / World Health Organization
SDC/ERIC	System Development Corporation/Education Resources Information Center
SDI/DSI	Selective Dissemination of Information / Difuzarea Selectivă a Informației
UER	Uniunea Editorilor din România
UNESCO	United Nations for Educational, Scientific and Cultural Organization

2.1.1. Introducere

*Dezvoltarea colecțiilor este procesul de creștere și actualizare a colecțiilor unei biblioteci prin achiziție și eliminare. Conceptul de dezvoltare a colecțiilor este de dată relativ recentă. El a pătruns în teoria biblioteconomică europeană din biblioteconomia americană. Până la preluarea acestui concept, bibliotecarii vorbeau de *completarea colecțiilor și de eliminări din colecții*. Dezvoltarea colecțiilor le include pe amândouă. Departamentul care are în vedere *dezvoltarea colecțiilor* trebuie să se ocupe deopotrivă de intrările de publicații în colecții, dar și de ieșirile, eliminările publicațiilor obsolete, prin procesul de deselecție. Deselecția este altceva decât casarea, termen*

pe care continuăm să-l utilizăm în biblioteconomia românească, deși este complet nepotrivit pentru publicații. Biblioteca nu reprezintă un scop în sine. Rațiunea existenței sale este legată de cititori și nevoile lor de lectură, iar, mai recent, și de cerințele lor de informare. Pentru a avea o bibliotecă, aceasta trebuie creată prin acumularea de publicații care treptat se constituie într-o colecție. Constituirea unei colecții într-o bibliotecă este o problemă extrem de complexă. Nicio bibliotecă nu achiziționează la întâmplare un anumit număr de documente spre a le oferi cititorului. Ea achiziționează chiar acele documente de care cititorul său are nevoie. De-a lungul timpului bibliotecile s-au înființat din nevoi educaționale sau de cercetare¹. Așa le găsim în Secolul de aur grecesc, în perioada elenistică sau în societatea romană, așa le întâlnim în Evul Mediu și în perioada care a urmat. Bibliotecile din învățământul european modern, de exemplu, s-au constituit aproape în exclusivitate în funcție de cerințele educației, pentru a completa învățătura dată prin viu grai de magistrul. Și la noi, la sfârșitul secolului al XIX-lea, când se organizează primele rețele de biblioteci s-a avut în vedere același lucru. Se știe că în 1898, când Spiru Haret înființa, prin Casa Școalelor, primele biblioteci populare, exista preocuparea de a dota aceste biblioteci cu publicații care să ajute la formarea unei educații intelectuale și morale sănătoase pentru tânăra generație. În acest sens, angajează ca referenți personalități ale culturii naționale ca George Coșbuc, George Stephănescu sau Alexandru Vlahuță. Aceștia recenzau cu grijă cărțile ce urmau să fie achiziționate pentru bibliotecile publice, cărți care trebuia să dezvolte la tineri, alături de formarea gustului pentru frumos, prin popularizarea scriitorilor și compozitorilor clasici români, dezvoltarea sentimentelor patriotice, naționale, precum și răspândirea cunoștințelor despre om, natură, societate etc. În plus, Haret a comandat marilor scriitori români lucrări care să ajute la dezvoltarea sentimentelor patriotice. Sub contract cu Casa Școalelor a apărut *Povestea unei coroane de oțel*, de George Coșbuc sau *România pitorească*, de Alexandru Vlahuță, lucrări aflate în manualele școlare ani îndelungați. Spiru Haret a înțeles corect rolul fundamental al lecturii, influența sa, uneori determinantă asupra tinerilor cititori. Și cu cât cititorul este mai tânăr, spun pedagogii, cu atât el este mai ușor influențabil. Lecturile tânărului cititor, îndeosebi cele de ficțiune, care sunt și cele mai frecvente la vârsta tânără, pot fi benefice, dar și dăunătoare, orientând tânărul fie spre idealuri nobile, fie spre acțiuni antisociale. Iată, în consecință, cât de importantă este structura colecțiilor bibliotecii pentru activitatea educațională. *Constituirea, organizarea și dezvoltarea colecțiilor*

unei biblioteci au reprezentat una dintre problemele fundamentale ale biblioteconomiei dintotdeauna. Ce să achiziționezi? Cât să achiziționezi? Când să elimini publicațiile inutile? Sunt întrebări pe care și le-au pus mereu bibliotecarii și care nu pot fi ignorate de știința bibliotecii. Pentru a organiza și dezvolta o colecție, ea trebuie mai întâi constituită. Constituirea unei colecții se realizează prin activități de achiziții.

Achiziția documentelor de bibliotecă este procesul tehnic pentru obținerea de documente, în urma activității de selecție.

În biblioteconomie se vorbește tot mai frecvent în ultimele decenii de *politica de achiziții* a unei biblioteci. Achiziția realizată pe baza unei politici bine articulate conduce la constituirea unei *colecții coerente* care să răspundă într-un grad cât mai mare cererilor de documente specifice tipului de utilizator al bibliotecii. Așadar, achiziția nu se mai înfăptuiește astăzi aleatoriu, ci pe baza unor principii clar definite și respectate în politica de achiziții.

Orice politică de achiziții trebuie să țină seama de următoarele elemente:

- tipul de utilizatori ai bibliotecii;
- bugetul de care dispune biblioteca;
- cunoașterea colecțiilor anterioare, care au definit structura bibliotecii².

Tipul de utilizatori diferă de la o categorie de bibliotecă la alta. În bibliotecile școlare, universitare și specializate utilizatorii sunt, în general, cunoscuți. Mai dificilă este situația în bibliotecile publice, unde utilizatorii diferă în funcție de vârstă, profesie, sex, etnie etc., iar pentru cunoașterea nevoilor lor de lectură trebuie întreprinse cercetări sociologice complexe.

Bugetul de care dispune biblioteca determină nivelul și valoarea achiziției. Creditele de achiziție în cele mai multe biblioteci contemporane sunt repartizate pe tip de document, ținându-se seama de planurile de dezvoltare a colecțiilor și categoria de utilizatori.

Principalele tipuri de documente pentru care se prevăd, de regulă, sume distincte sunt, în ordinea importanței, următoarele:

- cărți (dicționare, enciclopedii, tratate, monografii etc.);
- publicații seriale în care jurnalele electronice dețin o pondere din ce în ce mai mare, îndeosebi în bibliotecile științifice și cele universitare;
- documente electronice;
- documente audiovizuale și multimedia;
- manuscrise;
- microformate ;
- alte documente specifice etc.

În general, mărimea sumei pentru anul bugetar viitor este influențată de raportul înaintat din vreme de directorul bibliotecii către unitatea finanțatoare, raport bazat pe cifre și argumente edificatoare desprinse din analiza anului precedent în care opțiunile utilizatorilor sunt determinante. E foarte important ca dimensiunea bugetului de achiziții să fie cunoscută la începutul fiecărui an. Având bugetul de achiziții la dispoziție pe întregul an, bibliotecarii pot realiza un plan de achiziții riguros, plecând de la producția editorială anunțată, dar care să aibă în vedere și achizițiile intempestive valoroase, de mare interes pentru utilizatorii bibliotecii. În multe țări, comenzile importante pentru bibliotecile școlare și universitare se fac la începutul anului de învățământ când se lansează numeroase noi ediții și se organizează târguri de carte³.

Cunoașterea colecțiilor anterioare ale bibliotecii este indispensabilă pentru activitatea de achiziție. Fondul de documente existent trebuie cunoscut în cele mai mici detalii. Trebuie respectate *principiile, normele și tehnicile* pe baza cărora acesta a fost constituit și asigurată pe cât posibil continuitatea. Se știe că orice colecție își are caracteristicile sale, originalitatea și profilul său și se dezvoltă în timp. Nu trebuie să existe un clivaj între ceea ce a fost mai înainte și ceea ce este acum.

2.1.2. Tipologie documentară

Potrivit accepțiunii actuale, colecțiile unei biblioteci sunt constituite din *documente*. În literatura biblioteconomică contemporană s-a înlocuit termenul de *publicație* cu cel de *document* socotindu-se că în biblioteci intră nu numai publicații, adică documente editate în mai multe exemplare și destinate difuzării, ci și manuscrise, scrisori, fotografii, stampe, multe cu valoare de unicat, dar și baze de date sau documente electronice supuse unui alt regim decât cunoscutele documente pe suport hârtie. Noțiunea de document a căpătat mai multă importanță în momentul intrării masive în biblioteci a așa-numitelor documente noncarte – e vorba îndeosebi de documentele moderne care nu au ca suport hârtia.

Există numeroase definiții ale documentului în funcție de punctul de vedere din care acesta este privit. În sensul cel mai general, orice element purtător de informații este un document.

În înțeles biblioteconomic, *documentul este o informație înregistrată, care poate fi tratată ca o unitate într-un lanț documentar, indiferent de forma sa materială și caracteristicile sale.*

Documentele care formează colecțiile unei biblioteci nu sunt ușor clasificabile. Lucrările de specialitate serioase, în general, evită clasificările rigide tocmai din cauza dificultăților în a plasa într-o categorie sau alta anumite documente. O altă dificultate vine din faptul că multe tipuri de documente nu sunt specifice bibliotecilor. Așezarea unor documente aparent diferite în aceeași categorie își are riscurile sale.

Potrivit standardelor ISO în vigoare, în biblioteci există următoarele tipuri de documente specifice: *cărți, publicații seriale, manuscrise, muzică imprimată, microformate, documente cartografice, documente audiovizuale, documente grafice și documente electronice*⁴. Firește, în anumite biblioteci pot exista și documente nespecifice. Bibliotecile vechi, de pildă, au considerabile colecții de medalii, monede, stampe, desene sau picturi de mici dimensiuni. Bibliotecile moderne nu mai achiziționează astfel de obiecte, ele fiind colecționate doar de muzee.

Clasificarea pe care o propunem în lucrarea noastră are ca punct de plecare situația existentă în bibliotecile contemporane.

Există două categorii clar delimitate de documente:

- documente tradiționale;
- documente moderne.

Documentele tradiționale se clasifică în:

- documente tradiționale scrise;
- documente tradiționale vizuale.

Documentele moderne se împart în:

- documente moderne vizuale;
- documente audiovizuale;
- microformate;
- documente electronice.

Aceste clasificări au ca punct de plecare două elemente:

- suportul utilizat pentru scris⁵;
- tehnicile de realizare⁶.

2.1.2.1. Documente tradiționale

Documente tradiționale scrise

A. Documente tradiționale tipărite

a. Cărți

Cărțile constituie și astăzi documentele cele mai răspândite în biblioteci. Producția mondială de cărți este în continuă creștere în ciuda apariției altor media. Se tipăresc numeroase cărți pentru loisir, dar și pentru studiu și cercetare. Conform datelor furnizate de *Bowker Books in Print*⁷, furnizorul mondial de informații bibliografice și soluții de management, destinat să sprijine editorii, librării și bibliotecarii, între 2006–2012 producția mondială de carte pe hârtie s-a triplat. În concluzie nu putem vorbi de o diminuare a producției de carte în epoca contemporană.

De la inventarea tiparului până astăzi, în evoluția cărții, distingem trei perioade: *perioada artizanală*, de la origini până spre mijlocul secolului al XIX-lea, când tirajul cărților depășea rareori câteva mii de publicații⁸; *perioada industrializării*, de la mijlocul secolului al XIX-lea până la jumătatea secolului al XX-lea, când are loc a doua revoluție a cărții prin extinderea fabricilor de hârtie și introducerea tipografiei cu aburi⁹, iar vânzările de 100 000 de exemplare devin obișnuite și, în sfârșit, după al doilea război mondial, *era mega-bestsellerurilor*, când o carte poate să apară în numai câțiva ani în mai multe zeci și chiar sute de milioane de exemplare. De fapt, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea începe a se vorbi de bestselleruri¹⁰.

Structura și caracteristicile cărții sunt familiare bibliotecarilor de multă vreme. Forma cea mai cunoscută a cărții, cea care o folosim astăzi – de codex – s-a răspândit încă din secolul al III-lea.

Cele mai multe lucrări de specialitate dau cărții fie o definiție fizică¹¹, fie o definiție intelectuală¹². Întâlnim uneori definiții care includ atât componenta fizică cât și cea intelectuală a cărții¹³.

Natura ambivalentă a cărții are o mare importanță pentru bibliotecă. Acestea achiziționează cărți gândindu-se în primul rând la valoarea lor intelectuală raportată la interesele cititorilor lor. Ca obiect fizic, cartea impune însă anumite obligații legate de problemele de spațiu și de gestiune. În condițiile lipsei de spațiu de care suferă toate bibliotecile contemporane, fie mari sau mici, fie din țări bogate sau sărace, când se achiziționează o publicație, se are în vedere și spațiul unde cartea va fi așezată fie în acces direct, fie numai la împrumut, fie în depozite închise.

Din punct de vedere biblioteconomic, cartea este documentul neperiodic produs în mai multe exemplare, care conține cel puțin 49 de pagini în afara copertilor și constituie o unitate bibliografică.

Din această definiție trebuie reținute patru aspecte, care diferențiază cartea de alte documente de bibliotecă – *aparitia neperiodică, producerea mai multor exemplare* (adică imprimarea în serie), *numărul de pagini* și caracteristica de a reprezenta *o unitate bibliografică*.

American National Standards Institute (ANSI)¹⁴ consideră cărți și publicațiile cu mai puțin de 49 de pagini dacă au coperti cartonate, achiziționate ca atare sau rezultate ca urmare a legării în bibliotecă. Așadar în biblioteconomia americană distincția între cărți și broșuri este mult mai formală.

Clasificarea cărților

Din punct de vedere al conținutului, cărțile pot fi împărțite în trei mari categorii:

- *cărți științifice;*
- *cărți beletristice;*
- *cărți de artă.*

În funcție de tipul de bibliotecă, predomină una sau alta din aceste categorii. În bibliotecile specializate și universitare, de exemplu, cel mai mare număr de titluri este reprezentat de cărțile științifice, în timp ce în bibliotecile publice este dat de cărțile beletristice.

Cărți științifice

Cărțile științifice se împart în două categorii:

- lucrări de sinteză;
- monografii științifice.

Lucrări de sinteză

Lucrările de sinteză sunt documente de referință care sintetizează date din anumite domenii ale științei, tehnicii sau culturii.

Din punct de vedere biblioteconomic, lucrările de sinteză reprezintă tipuri de documente secundare având ca sursă documentele primare.

Lucrările de sinteză înglobează o categorie foarte largă de lucrări:

- enciclopedii;
- dicționare;
- tratate;
- manuale;
- cursuri universitare etc.

Enciclopedii

Enciclopediile sunt tipuri de documente care sintetizează și actualizează cunoștințe din unul sau mai multe domenii, prezentate pe articole, de regulă, în ordinea alfabetică a termenilor.

Există și enciclopedii, îndeosebi cele specializate, în care prezentarea articolelor se face pe baza altor criterii. Acest gen de enciclopedii sunt denumite de către francezi enciclopedii metodice sau tematice.

În funcție de gradul de cuprindere a cunoștințelor, enciclopediile sunt de două tipuri:

- generale;
- specializate.

Enciclopedii generale

Primele tipuri de enciclopedii apărute au fost enciclopediile generale. Treptat, pe măsura dezvoltării și diversificării științelor, au apărut și enciclopediile specializate.

Enciclopediile generale sunt o creație a secolului al XVIII-lea. Informațiile pe care ele le cuprind sunt din absolut toate domeniile cunoașterii, de aici și denumirea pe care o mai aveau de *enciclopedii universale*. Marile enciclopedii de astăzi tratează aproape fiecare noțiune sub forma unui articol

de sinteză independent la care adaugă referințe bibliografice esențiale pentru cei care doresc să studieze în adâncime problema respectivă. Pentru redactare se apelează la specialiști în domeniu, iar articolele poartă semnătura acestora. De regulă, editura, prin experții săi, indiferent de talia colaboratorilor, verifică exactitatea datelor incluse în enciclopedie. Uneori se apelează pentru această muncă la colaboratori externi, specialiști în domeniu. De asemenea, se intervine pentru claritatea și uniformitatea limbajului. Ca formă editorială, volumele unei enciclopedii, în multe cazuri, nu au un număr egal de pagini. Se depun eforturi ca diferențele să fie totuși cât mai mici. Există edituri care țin ca toate volumele să aibă același număr de pagini, încât, chiar dacă o literă nu este încheiată, spre a nu se dezechilibra volumele, ea se continuă în volumul următor. Având același număr de pagini pentru fiecare volum, o enciclopedie câștigă în eleganță.

Cele mai multe enciclopedii importante sunt actualizate periodic incluzându-se noile schimbări apărute între timp, noutăți de natură geografică, științifică, biografică sau istorică. Actualizarea nu mai constituie astăzi o problemă de mare dificultate tehnoredacțională ca în trecut, datorită păstrării înregistrărilor în memoria calculatorului, iar modificarea datelor se face cu ușurință. Reeditarea anuală a unor enciclopedii, cu datele aduse la zi, este frecventă mai ales când enciclopedia este într-un singur volum. Pentru enciclopediile în mai multe volume, de regulă, se editează *suplimente* anuale cu informația actualizată.

Aristotel este prima personalitate care a încercat să realizeze o sinteză a tuturor cunoștințelor umane. Cea mai importantă lucrare enciclopedică a Antichității a fost însă scrisă de Plinius cel Bătrân. Este vorba de *Naturalis Historia* în 37 de volume. Lucrarea conține 20 000 de evenimente culese din 2 000 de cărți și 100 de autori. *Naturalis Historia* a rămas o sursă de referințe de mare căutare în întreg Evul Mediu ajungând până în anul 1536 la 43 de ediții¹⁶.

Sfântul Isidor din Sevilla (560 – 636) este considerat părintele enciclopediei prin lucrarea sa *Originum sive Etimologiarum Libri XX*. Această lucrare scrisă în limba latină, o admirabilă sinteză de cultură greacă și latină, a fost tradusă în mai multe limbi europene.

O cunoscută lucrare enciclopedică medievală este *Speculum Majus* a lui Vincent de Beauvais, călugăr dominican decedat în 1264. Cele trei părți ale lucrării cuprind istoria, istoria naturală, filosofia, teologia și alte subiecte mai puțin importante.

În 1541 a apărut la Basel sub titlul *Cyclopaedia* cea dintâi enciclopedie tipărită. Sub numele de *cyclopaedia* sau *cyclopaedia* au apărut de-a lungul

secolelor mai multe lucrări enciclopedice¹⁷.

În epoca modernă prima lucrare enciclopedică importantă este *Lexicon Technicum* (1704) a lui John Harris, un dicționar universal al artelor și științelor. Intrările erau în ordine alfabetică. Îi urmează în 1728 *Cyclopaedia: or, An Universal Dictionary of Arts and Sciences*, tipărită la Londra în două volume de către Ephraim Chambers. A fost prima enciclopedie în limba engleză. Ceea ce trebuie reținut în legătură cu această lucrare este faptul că aici sunt folosite pentru prima dată referințele încrucișate.

Denis Diderot și d'Alambert sunt adevărații creatori ai enciclopediei moderne. *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et de métiers* (1751–1772) are ca model *Cyclopaedia* englezului Chambers. Cele 35 de volume ale enciclopediei lui Diderot, vândute într-un tiraj de 25 000 de exemplare, în ciuda tuturor interdicțiilor impuse de cenzura timpului, includ contribuția unor eminente gânditori ai timpului. Scrisă într-un spirit raționalist, lucrarea a avut un rol determinant în formarea gândirii liberale care a condus la Revoluția franceză.

Dobson's Encyclopædia (1789–1798) a fost prima enciclopedie apărută în Statele Unite, publicată după obținerea independenței. Lucrarea realizată de Thomas Dobson este în cea mai mare parte o traducere a ediției a treia a lucrării *Encyclopaedia Britannica* (1788-1797). Termenul *Britannica* a fost însă șters din titlu ca și dedicația făcută regelui George III, pe care o înlocuiește cu un cuvânt omagial adresat cititorilor americani.

Encyclopedia Britannica, în trei volume, a fost realizată în anii 1768–1771, iar *Encyclopædia Americana* a apărut în anii 1829 – 1858 după modelul oferit de *Konversation – Lexicon* (1796) al Germaniei, devenit mai târziu *Brockhaus*. O enciclopedie germană care rivalizează cu *Brockhaus* este *Meyers Neues Konversations – Lexicon*. Prima ediție a acestui lexicon a apărut între 1839 și 1852, în 46 de volume, și a fost destinată unei clientele cultivate. Urmează o nouă ediție între anii 1857 – 1860, în 15 volume pentru toate clasele sociale. De reținut că ediția a patra a lucrării, apărută între 1885 - 1890, în 15 volume, a fost complet digitizată și este disponibilă pe internet. Cele 16 000 de pagini ale lucrării pot fi consultate atât ca imagini copiate cât și ca text ocerizat.

În secolul al XX-lea în Statele Unite sunt produse două enciclopedii reprezentative: *New International Encyclopaedia* (1922–1930), 23 volume și 4 suplimente și *Encyclopaedia Americana* (1949), 30 volume.

În perioada 1929–1939, Italia publică *Enciclopedia Treccanni*, 36 volume. Ulterior se vor adăuga cinci volume de suplimente și un indice general.

În fosta URSS, în perioada 1926-1947 apare *Marea enciclopedie*

sovietică, în 65 de volume, una dintre cele mai mari enciclopedii din lume. Pentru realizarea acestei enciclopedii a fost creată o editură specială. Din păcate multe din datele prezentate în această uriașă lucrare realizată în perioada stalinistă sunt falsificate.

În Franța, între anii 1866 – 1890 apare *Grand dictionnaire universel du XIX-ème siècle* al lui Pierre Larousse. Enciclopedia *Larousse du XXe siècle* (1928–1933) face parte din seria enciclopediilor Larousse care încep a fi publicate din 1865. Ediții actualizate ale acestor mari enciclopedii continuă să apară și astăzi. Un tip de enciclopedie contemporană care cunoaște un mare succes este *Quid*, editat anual de Robert Laffont, în ediții franceze și belgiene. Este o enciclopedie tematică de aproape 2 000 de pagini. Căutările sunt facilitate de un index alfabetic de circa 70 000 de termeni.

În România, lucrări cu caracter enciclopedic apar abia începând cu mijlocul secolului al XIX-lea. Prima încercare de enciclopedie este făcută de D. Iarcu, care tipărește în 1850 *Enciclopedia populară sau prescurtare de toate științele*.

O enciclopedie pe baze moderne apare sub auspiciile Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA) de la Sibiu în anii 1898 – 1904. Este vorba de *Enciclopedia României*. Redactorul responsabil al acestei lucrări este Corneliu Diaconovici. Lucrarea este în trei volume și cuprinde 40 000 de articole. La realizarea ei au colaborat 200 de oameni de mare cultură din Transilvania și Vechiul Regat.

Superioară acesteia este *Enciclopedia României*, lucrare de nivel european, redactată de un colectiv având în frunte pe sociologul Dimitrie Gusti. Din cele șase volume proiectate au apărut doar patru în perioada 1938 – 1943. Materialul este organizat tematic pe mari capitole monografice.

O enciclopedie care s-a bucurat de mare interes este *Enciclopedia Cugetarea* a lui Lucian Predescu, apărută în 1940. Lucrarea cuprinde un singur volum de mari dimensiuni, 960 pagini. În 1999, la Editura Saeculum lucrarea este reeditată sub titlul *Enciclopedia României „Cugetarea”*: *material românesc: domenii și înfăptuiri*.

Enciclopediile specializate

Ca urmare a dezvoltării științelor în ultimul secol au apărut și s-au dezvoltat enciclopediile specializate. Acest gen de lucrări se referă la un

domeniu restrâns de activitate, dar care este dezvoltat în adâncime.

Cele mai multe enciclopedii specializate sunt într-un singur volum. Marea editură engleză, Cambridge Encyclopedia of Language, editează aproape anual câte o enciclopedie specializată. De exemplu: *The Cambridge Encyclopedia of Space* (1990), *The Cambridge Encyclopedia of Ornithology* (1991), *Cambridge Encyclopedia of Language* (1992), *Cambridge Encyclopedia of Hunters and Gatherers* (2004).

Există și enciclopedii specializate în mai multe volume: *Encyclopedia of Library and Information Science* (45 volume). Această enciclopedie a apărut în SUA din 1968 până în 1990 sub coordonarea lui Allen Kent și Harold Lancour. În acest interval s-au adăugat numeroase suplimente de aducere la zi a informației, ultimul apărând în 1991.

Approape în toate domeniile cunoașterii există una sau mai multe enciclopedii. Unele sunt realizate cu multă rigoare. Așa este în lingvistică mult citata *Encyclopedia of Language and Linguistics* (14 volume), editată de prestigioasa editură Elsevier în 2006. O valoroasă enciclopedie în domeniul științelor este și *McGraw-Hill Encyclopedia of Science and Technology* (20 volume), care a apărut în 10 ediții din 1960 până astăzi. În 2003 a apărut sub redacția lui Miriam A. Drake *Encyclopedia of Library and Information Science*, în patru volume, foarte utilă bibliotecarilor. Această enciclopedie cu materialul organizat tematic este o excelentă oglindă a transformărilor care au avut loc în ultimul deceniu în lumea bibliotecilor și a informației, ca urmare îndeosebi a impactului noilor tehnologii în procesarea informației și documentelor.

Și la noi numărul enciclopediilor specializate este în continuă creștere, mai ales după 1990. Din multitudinea de asemenea enciclopedii apărute în România în ultimii ani, cităm: *Enciclopedia Bibliei* (1996), *Enciclopedia artiștilor români contemporani* (1998), *Enciclopedia Antichității* (2000), *Enciclopedia Africii* (2002), *Enciclopedia Americilor* (2003) etc.

Enciclopedii online

Odată cu dezvoltarea tehnologiei informaționale, au apărut enciclopediile online care pot fi regăsite pe internet și pe suporturi optice de tipul CD-ROM și DVD. Enciclopediile online prezintă mari avantaje în comparație cu cele pe hârtie:

- actualizarea datelor se face practic în permanență;
- pot fi accesate simultan de un număr foarte mare de utilizatori din întreaga rețea internet;
- pot fi copiate și utilizate în interes personal etc.

Enciclopediile în format digital sunt, în multe cazuri, enciclopedii multimedia care beneficiază de avantajele hipertextului unde textul, imaginea și sunetul devin complementare. Aceste facilități le conferă o superioritate absolută față de enciclopediile clasice, adresându-se mai multor senzori.

Există enciclopedii online extrem de sofisticate care realizează legături spre site-uri externe, prezintă extrase din opere, scrise sau vorbite, documente sonore de diferite tipuri, bibliografii – toate asociate cu subiectul tratat în articol.

Accesul la enciclopediile online poate fi gratuit sau contracost în funcție de licența de copyright sub care a fost publicată enciclopedia. În multe cazuri textul integral al articolelor este pe bază de parolă.

Există și experimente interesante care au devenit din ce în ce mai căutate. Avem în vedere *Wikipedia* (*Enciclopedia liberă*), care cunoaște o mare dezvoltare. Numele îi vine de la cuvintele *wiki*¹⁸ (tip de colaborare webside) și *enciclopedie*. *Wikipedia* este o enciclopedie online, gratuită și multilingvă care se realizează pe baza contribuției voluntare a utilizatorilor. Din punct de vedere tehnic, este o aplicație web care permite oamenilor să adauge, să modifice sau să șteargă conținutul unor articole. *Wikipedia* a fost creată la 15 ianuarie 2001 de către programatorul american Howard Cunningham. Conține circa 15 milioane de articole în 260 de limbi. La data de 1 februarie 2014, primele zece limbi în ordinea descrescătoare a numărului de articole înregistrate erau următoarele: engleza (4 443 000), germana (1 680 000), franceza (1 476 000), italiana (1 094 000), rusa (1 083 000), spaniola (1 075 000), olandeza (1 035 000), poloneza (1 025 000), suedeza (1 010 000), japoneza (892 000). În fiecare zi numărul acestora crește. Este vizitată lunar de aproximativ 120 000 000 de milioane de oameni. Pentru aceeași noțiune, articolele sunt orânduite după simbolul internațional al țării (de exemplu: engleză – *en*, franceză – *fr*, română – *ro* etc.).

România¹⁹ se regăsește în acest proiect de la 15 iulie 2003, la numai doi ani de la înființarea organizației. Aveam la 15 iunie 2014, 245 285 de articole situându-ne pe locul 16 în lume. *Wikipedia*, filiala românească, este administrată de organizația voluntară Fundația Wikimedia, care coordonează și alte proiecte cu conținut liber și gratuit: *wikiționar* (dicționar liber), *wikiștiri* (sursă de știri),

wikicitat (citate și proverbe), *wikimanuale* (manuale și ghiduri libere), *Wikispecii* (director de specii), *wikisursă* (bibliotecă liberă), *wikiversita* (materiale didactice), *commons* (resurse media), *Mata-Wiki* (coordonare a tuturor proiectelor).

Validarea datelor pentru această enciclopedie rămâne încă o problemă nerezolvată. Multitudinea intervențiilor la aceeași noțiune sau articol creează adesea serioase dificultăți în stabilitatea textului definitiv. Totuși rolul său în societatea informației este unul pozitiv, dovadă folosirea acestei surse de informare în diferite forme de învățământ instituționalizate.

Iată alte adrese de enciclopedii online, care pot fi accesate de utilizatori:

- *Agora on line* – <http://agora.qc.ca/encyclopediae.nsf>;
- *Britannica online* - <http://www.britannica.com/> ;
- *Brockhaus online* - <http://www.brockhaus.de/enzyklopaedie/30baende/online.php>;
- *The Catholic Encyclopedia* – <http://www.newadvent.org/cathen/index.html>;
- *Encyclopedia.com* – <http://www.encyclopedia.com/>.

Se pune întrebarea: care este diferența între *enciclopedii* și *dicționare enciclopedice*? În ce privește conținutul, practic nu este nicio deosebire. Dicționarele enciclopedice diferă de anumite enciclopedii doar în ce privește dimensiunea articolelor și modalitatea de prezentare a acestora : dicționarele enciclopedice adoptă întotdeauna ordinea alfabetică a articolelor în comparație cu unele enciclopedii care au prezentare tematică, pe subiecte, dar acestea întotdeauna dispun de indici alfabetici pentru o regăsire rapidă.

Dicționare

Dicționarele sunt tipuri de documente formate din cuvinte sau anumite categorii de cuvinte dintr-o limbă, dintr-un anumit domeniu științific sau cultural, prezentate în general în ordine alfabetică și explicate în aceeași limbă sau traduse într-o altă limbă. Pot exista dicționare în care cuvintele să urmeze alt sistem de așezare decât cel alfabetic. Numărul acestora nu este însă foarte mare.

Dacă în dicționare cuvintele sunt însoțite de definiții, avem de-a face cu un dicționar *explicativ*, iar dacă se stabilește și originea cuvântului, cu un *dicționar etimologic*.

Termenul de *dicționar* se aplică și în alte domenii, cum ar fi, de exemplu, informatica, unde se vorbește de *dicționar automatizat* (dicționar

stocat în memoria calculatorului care realizează corespondența dintr-o limbă în alta, cuvânt cu cuvânt) și *dicționar de date* (*bază de date* în interesul unui sistem de management al bazelor de date, care conține *fișierul de descriere a articolelor de date* din mai multe puncte de vedere – extern, conceptual, intern, *fișierul pentru păstrarea datelor*, utilizat de software-ul bazelor de date pentru accesul de date și *lista tuturor fișierelor din baze de date* cu numărul de înregistrare al fiecărui fișier și numele și tipul fiecărui câmp).

Precizam puțin mai înainte că nu se poate face o demarcație clară între dicționare și enciclopedii.

Dacă în accepțiunea veche, termenul *dicționar* avea în vedere o listă de cuvinte propriu-zise dintr-o limbă, în timp ce termenul *enciclopedie* cuprindea și nume de persoane, instituții, organizații, pe care le prezenta exhaustiv, astăzi, prin extraordinara diversificare a științelor, au apărut multe dicționare specializate cu informații enciclopedice.

Așadar, o clasificare a dicționarilor e destul de dificil de făcut, datorită diversității acestora. Totuși din punct de vedere al conținutului, putem distinge trei categorii mari de dicționare:

- dicționare lingvistice;
- dicționare enciclopedice (lexicoane);
- dicționare specializate.

Dicționare lingvistice

Dicționarele lingvistice se împart la rândul lor în trei categorii:

- dicționare unilingve;
- dicționare bilingve;
- dicționare plurilingve (multilingve).

Dicționare unilingve

Dicționarele unilingve sunt repertorii lexicale care înregistrează și explică cuvintele unei limbi.

În funcție de întindere, dicționarele pot cuprinde și unități frazeologice, cuvinte populare, regionale, arhaisme etc., pot indica și originea cuvintelor înregistrate devenind etimologice etc.

Fiecare țară își are dicționarele sale lingvistice care constituie un fel de mândrie națională.

Cel mai vechi dicționar unilingv, în accepția modernă a termenului, a fost publicat de Academia Italiană în 1612. Acesta însă nu are valoarea dicționarului Academiei Franceze, *Dictionnaire de l'Académie française*, care apare în 1694. Dicționarul francez va constitui modelul european al dicționarelor unilingve. O particularitate a acestei prime ediții din 1694 o constituie faptul că termenii nu sunt așezați în ordine alfabetică. Abia începând cu ediția următoare (1718) se adoptă ordinea alfabetică. Dicționarul are numeroase ediții. Ediția a șaptea (1878–1879) cuprinde 2 200 de cuvinte noi. Ediția a opta, care apare în două volume în 1932, și, respectiv, 1935, adaugă noi termeni și propune din punct de vedere ortografic câteva schimbări.

Un alt apreciat dicționar unilingv francez este *Dictionnaire général de la langue française, du commencement du XVII-e siècle jusqu'à nos jours*. Lucrarea, în două volume, publicată între anii 1890 – 1900, dă atât sensurile proprii cât și cele figurate ale cuvintelor. Acestea sunt așezate în ordinea deopotrivă istorică și logică a evoluției lor, oferind exemple din cei mai cunoscuți scriitori francezi.

Pentru limba engleză, cea dintâi încercare de dicționar lingvistic datează din 1604, *A Table Alphabeticall*, unde sunt listate doar cuvintele dificile. Urmează un alt dicționar, în 1721, care cuprinde cuvinte curente cu etimologii. Cel mai important dicționar englez al secolului al XVIII-lea este realizat de Samuel Johnson și publicat în 1755. A fost primul dicționar riguros științific care pentru a ilustra înțelesul cuvintelor a folosit citatele.

New English Dictionary on Historical Principles (1884–1928), în 10 volume, este un model de lucrare lexicografică europeană. Dicționarul cuprinde 500 000 de cuvinte și conferă o viziune cronologică a schimbărilor în timp a înțelesului cuvintelor. Dicționarul este reeditat în 1933, în 13 volume, sub titlul *Oxford English Dictionary* (OED). În 1972 i se adaugă un supliment. O ediție completă a fost micrografiată în 1971.

În 1828 lexicograful american Noah Webster publică *An American Dictionary of the English Language*. Acest dicționar este apreciat în mod deosebit pentru claritatea definițiilor și pentru stabilirea diferențelor esențiale între limba engleză vorbită în Anglia și cea vorbită în Statele Unite. În 1843 firma G&C Merriam cumpără drepturile editării acestui dicționar. De atunci apar numeroase ediții revizuite și adăugite ale lucrării, astăzi cunoscută sub numele de *Webster's Third New International Dictionary* (1961) a stârnit numeroase controverse legate de normele impuse limbii engleze contemporane vorbite în SUA.

În România, primul dicționar lingvistic de talie europeană a fost conceput de B.P. Hasdeu: *Etymologicum Magnum Romaniae*, cu subtitlul *Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor*. Din această grandioasă operă au apărut sub auspiciile Academiei Române între anii 1886–1893, numai 3 volume, cuprinzând litera A și o parte din B. Lucrarea este apoi încredințată succesiv lui Al. Philippide și Sextil Pușcariu. Sub titlul *Dicționarul limbii române*, lucrarea este republicată sub o nouă înfățișare, între anii 1906–1944, cuprinzând literele A – L. Este păstrat caracterul istoric, etimologic, explicativ și normativ pe care îl stabilește Hasdeu.

Alte dicționare lingvistice importante din trecut: *Dicționarul universal al limbii române* (1896), de Lazăr Șăineanu; *Dicționarul etimologic* (1907 – 1914; literele A – P) al lui I.-A. Candrea și Ovid Densusianu, *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi* (1931), de I.-A. Candrea.

În 1958 apare *Dicționarul limbii române moderne*, iar în 1975, sub auspiciile Institutului de Lingvistică din București al Academiei Române, *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX). După cum arată și titlul, DEX-ul explică cuvintele incluse și, conform tradiției românești, indică și originea acestora, fără a fi un dicționar etimologic în adevăratul înțeles al cuvântului. Dicționarul are 1 045 de pagini, în cuprinsul cărora apar atât termeni din limba literară cât și neologisme, arhaisme sau cuvinte populare și regionale întâlnite în literatura cultă.

Dicționare bilingve

Dicționarele bilingve sunt tipuri de dicționare care explică sau dau corespondența fiecărui cuvânt sau fiecărei expresii în altă limbă.

Primele dicționare bilingve apar încă din Renaștere, dar abia începând cu secolul al XIX-lea, odată cu extinderea relațiilor între state care necesitau cunoașterea de limbi străine, ele se bucură de un mai mare interes.

Există o largă varietate de dicționare bilingve pentru elevi, studenți, specialiști etc. Ele cuprind, de regulă, numai corespondențe lexicale, fără referire la etimologii.

Cel mai frecvent tip de dicționar bilingv românesc este dicționarul francez-român. Grigore Pleșoianu și Teodor Codrescu sunt cei dintâi autori ai unor asemenea lucrări. Dicționarul elaborat de Teodor Codrescu a apărut în mai multe ediții. Ediția a doua este de dimensiuni considerabile (Iași, 1875).

Dintre dicționarele românești bilingve de nivel academic cităm: *Dicționar englez – român*, cu 120 000 de cuvinte, apărut în 1974 sub auspiciile Institutului de Lingvistică al Academiei Române, la care au colaborat peste treizeci de personalități marcante ale culturii române; *Dicționar german – român*, 1966, elaborat în cadrul aceluiași institut și cu aceeași rigoare științifică; *Dicționar francez – român*, 1967. În ultimii 25 de ani ai secolului XX, aceste dicționare au fost reeditate de mai multe ori.

În afara acestora, există numeroase dicționare bilingve specializate. Între acestea, cităm *Dicționar de informatică englez-român*, de S.M.H. Collin, tradus de ing. Dan Cristian Bărboi, apărut la Editura Universal Dalsi, 2000; *Dicționar de biblioteconomie și știința informării: englez-român și Dicționar de biblioteconomie și știința informării: român-englez*, de Mircea Regneală, apărut la Editura Ex Ponto, 1999.

Dicționare plurilingve (multilingve)

Dicționarele plurilingve (multilingve) sunt tipuri de dicționare cu corespondențele lor în mai mult de două limbi. Există în lume multe tipuri de dicționare plurilingve.

Un dicționar plurilingv editat la noi este *Dicționar tehnic poliglot: română, rusă, germană, franceză, maghiară*, apărut la București, la Editura Tehnică în 1963. Dicționarul, de mari dimensiuni (1 235 pagini), este dat ca exemplu în numeroase lucrări de informare străine.

Dicționare enciclopedice (lexicoane)

Dicționarele enciclopedice sunt tipuri de dicționare care cuprind noțiuni din toate domeniile.

Aceste dicționare au foarte multe lucruri în comun cu enciclopediile, și numai din motive didactice le tratăm într-o secțiune separată.

Diferența între un dicționar enciclopedic general și o enciclopedie generală constă adesea în nivelul de informare. În enciclopedii dezvoltarea articolelor este, de regulă, mult mai amplă decât în dicționare.

Dicționarele enciclopedice universale într-un volum au cunoscut o mare dezvoltare în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea. Acestea

prezintă marele avantaj de a stoca multă informație într-o singură unitate lexicografică, chiar dacă cuprind un număr mai mare de pagini. Este mult mai practic a lucra pe un singur volum decât pe mai multe. Dicționarele din seria *Petit Larousse*, de pildă, sunt foarte răspândite: *Le Petit Larousse illustré*, *Le Petit Larousse en couleurs* etc. *Le Petit Larousse en couleurs* din 1995, de exemplu, are 1784 pagini. Tipărit cu caractere foarte mici, acest dicționar include 84 500 de articole și 3 600 de ilustrații. Omul obișnuit găsește aici, concis, tot ce îl interesează. Cercetătorul cu pretenții nu are decât să apeleze la marile enciclopedii.

După modelul *Larousse*, în Germania se editează în 1960 *Herder Volklexikon*, în 1965 *Bertelsmann Volklexikon* (ajuns la 60 de ediții până astăzi), iar în 1968 *Meyers Handlexikon* etc.

Un succes deosebit îl au dicționarele enciclopedice de tip *Who's Who*. Acestea sunt dicționare biografice internaționale.

Există dicționare *Who's Who* internaționale, naționale sau specializate aproape în toate domeniile vieții culturale, sociale, politice, științifice, economice cuprinzând personalități din întreaga lume. În anul 2002, la Editura Pegasus Press a apărut primul *Who's Who* românesc: *Who's Who în România*. Sunt incluse 4 140 de biografii ale personalităților române din toate domeniile de activitate.

În România, în perioada 1962–1966, sub auspiciile Academiei Române, apare *Dicționarul enciclopedic român*, în patru volume, cu 46 000 termeni. Cu toate că la această lucrare au colaborat cele mai mari personalități culturale ale vremii, peste 400 de intelectuali de vază formați în perioada interbelică, cu o solidă cultură, multe dintre articolele dicționarului nu mai prezintă astăzi interes din cauza spiritului proletcultist în care au fost scrise, prin prezentarea deformată a unor date.

În 1972 este editat *Micul dicționar enciclopedic*, la care au colaborat 200 de oameni de știință și cultură. Dicționarul cuprinde 77 000 de articole. Lucrarea trebuie folosită cu rezervă din aceleași motive ca și *Dicționarul enciclopedic român*.

Pentru a se prezenta lucrurile în spiritul adevărului, după căderea regimului comunist, în 1993 se începe publicarea unui nou *Dicționar enciclopedic* folosindu-se în bună parte datele din cele două dicționare precedente. Ultimul din cele șapte volume ale acestui dicționar, cuprinzând literele „T-Z”, a apărut în 2009. Dicționarul a fost publicat de Editura Enciclopedică sub conducerea generală a lui Marcel D. Popa.

Dicționare specializate

Dicționarele specializate se referă la anumite domenii ale cunoașterii al căror lexic este explicat. În afara lexicului specific, aceste dicționare cuprind și numeroși alți termeni referitori la denumiri de organizații, personalități sau instituții, apropiindu-le din acest punct de vedere de enciclopedii. Numărul dicționarelor specializate a crescut enorm în secolul al XX-lea, ca urmare a diversificării domeniilor de activitate umană și a cererii de informații ale oamenilor.

Comparativ cu celelalte tipuri de dicționare, dicționarele specializate au apărut și s-au dezvoltat mai târziu, după dicționarele lingvistice unilingve și bilingve.

Există dicționare istorice, geografice, literare, de medicină, de matematică, de etnografie, de folclor, de informatică, de biblioteconomie și știința informării, practic în aproape toate domeniile cunoașterii umane.

Dicționarele specializate, în sensul modern al termenului, au apărut abia la începutul secolului al XVIII-lea. Unul dintre primele dicționare specializate este *Dictionnaire de Trévoux* (1707-1772), după numele orașului Trévoux unde a fost tipărit de iezuiți în 3 volume, în 1707. Dicționarul a fost îmbogățit mereu până în 1772, când ajunge la 8 volume. Destinat inițial a combate erezia jansenistă, dicționarul devine ulterior un instrument îndreptat împotriva filosofilor și enciclopediștilor.

Un alt dicționar specializat a fost realizat și publicat de Voltaire în 1764 sub titlul *Dictionnaire philosophique portatif ou la Raison par alphabet*. Dicționarul a fost conceput într-o manieră simplă și tratează aspectele cele mai sensibile ale epocii: metafizica, religia, politica, justiția, toate trecute sub ochiul necruțător al marelui gânditor. Lucrarea a fost condamnată în 1765 de parlament și papalitate. Acest dicționar, ca și lucrările enciclopediștilor, au sprijinit lupta împotriva vechiului regim.

La noi, primele dicționare specializate încep să apară abia spre sfârșitul secolului al XIX-lea. În 1896, la Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, iese de sub tipar *Chrestomație sau exerciții grece asupra declinării și conjugării: Dicționar*, lucrare realizată de George Pavelescu. Tot în 1896, Editura I.V. Saucu scoate *Dicționarul geografic, statistic, economic și istoric al Județului Râmnicu-Sărat*, având ca autor pe Grigore Dănescu. Un an mai târziu, la

aceeași editură apare *Dicționarul geografic, statistic, economic și istoric al Județului Teleorman*, realizat de Pantele Georgescu. La Tipografia lui Thoma Basilescu, în 1897, se tipărește *Dicționarul geografic, statistic, economic și istoric al Județului Constanța* având ca autor pe Grigore Dănescu.

După o întrerupere de 10 ani, în 1908, Socec reia publicarea acestui tip de dicționar-monografie cu *Dicționarul geografic al Bucovinei*, realizat de Em. Grigorovitză. La Institutul de Arte Grafice „Ardealul“, în 1922 seria acestor dicționare continuă cu *Dicționarul comunelor*, de C. Martinovici și N. Istrate.

Acest gen de dicționare românești semănau mai degrabă cu mici enciclopedii, prin prezentarea aspectelor relevante ale unui județ într-o organizare alfabetică.

Dicționarele biografice, ceea ce mai târziu s-au numit „Who’s Who“, apar destul de devreme la noi. Cel mai cunoscut dintre acestea este *Dicționarul contemporanilor din România (1800-1898)*, tipărit la București, la Editura Lito-Tipografia „Populară“, în 1898, sub redacția lui Dimitrie R. Rosetti.

După primul război mondial, într-o perioadă fertilă pentru întreaga viață socială și culturală a României, s-au realizat numeroase dicționare de specialitate în domenii extrem de diverse. Dintre acestea cităm: *Dicționarul jocurilor românești: coreografie populară*, de G.T. Niculescu-Varone, București: Imprimeria Penitenciarului „Văcărești“, 1931; *Dicționar tehnic-militar german-român*, de Vladimir Brădățeanu, Făgăraș: Tipografia Centrului de Instrucție și Infanterie, 1943; *Dicționarul codului penal Carol al II-lea*, de Al. A. Botez, Octav G. Gorescu, Alfred Pacsimade, G.B. Ștefănescu, București: Editura Tiparul românesc, 1938 etc.

În epoca contemporană, numărul dicționarelor specializate crește spectaculos. Bibliotecarul este pus adesea în dilemă neștiind care dintre acestea răspunde cel mai bine nevoilor cititorilor lui întrucât titlurile te pot duce în eroare. Vom oferi câteva exemple de dicționare actuale originale și traduceri din domenii diverse: *Dicționarul avangardelor*, de Dan Grigorescu, București: Editura Enciclopedică, 2003; *Dicționarul cinematografic al literaturii române*, de Grid Modorcea, București: Editura Tibo, 2004; *Dicționar: teosofie-esoterism-metafizică-masonerie*. Traducere din limba franceză de Radu Duma, București: Editura Harold, 1995; *Dicționar explicativ de biblioteconomie și știința informării*, 2 vol., de Mircea Regneală, Constanța: Ex Ponto, 2001; *Dicționarul jurnalistului de radio*, de Răduț Bîlbîie, București: Editura Tritonic, 2004.

Dicționarele tehnice și științifice editate la noi în ultimii ani sunt mai puțin numeroase; explicația se află în faptul că terminologia în multe din aceste domenii, în condițiile dezorganizării activității economice de după 1990, este mai puțin căutată. Totuși anumite sectoare, cum este informatica, de exemplu, s-au bucurat de interes și au determinat apariția multor instrumente de lucru de tipul dicționarelor specializate. Așa este *Dicționar de informatică*, de Norma Detollenaere, Michel Lucas, Jean-Pierre Meinadier, tradus din limba franceză de Christiana Chiculescu, Lucian Nicolae și Elena Bitu și apărut la Editura Niculescu, în 1999; *Dicționar de informatică militară*, 2 volume de Zenovic Gherasim, Ion Stoian și Vasile Dumitru, apărut la Editura Academiei de Înalte Studii Militare, în 2001 etc.

Și în perioada comunistă au fost editate astfel de dicționare: *Dicționar de astronomică*, de D. Andronescu, Gh. Diaconescu, E. Șerbănescu, București: Editura Albatros, 1983; *Dicționar de analiză matematică*, de Ion Chițescu, Romulus Cristescu, Gheorghe Grigore, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.

Unele dintre acestea și-au putut pierde într-o anumită măsură actualitatea, de aceea bibliotecile sunt obligate să achiziționeze dicționare recente mai ales în domeniile științifice, supuse schimbărilor rapide.

Tratate

Tratatele sunt lucrări de sinteză de nivel superior care prezintă în mod sistematic și, pe cât posibil, complet, un anumit domeniu al cunoașterii.

Ca lucrări de sinteză, tratatele expun amplu și metodic întreaga problematică a unui domeniu slujindu-se de sursele cele mai diverse, după ce în prealabil acestea au fost riguros verificate. De regulă, tratatele sunt opere colective și nu individuale, întrucât volumul de muncă pentru realizarea unui tratat depășește adesea posibilitățile individuale ale unui singur om. Aproape în toate cazurile coordonarea realizării unui tratat aparține unei singure persoane, de regulă, persoana cu cea mai mare experiență sau pricepere, care asigură distribuirea capitolelor și unitatea științifică a conținutului.

Pentru oamenii Renașterii și enciclopediștii francezi, tratatul nu avea semnificația pe care i-o atribuim noi astăzi. Așa este, de exemplu, *Tratat despre pictură*, al lui Leonardo da Vinci, apărut și la noi, în 1971, la Editura Meridiane sau *Traité sur la tolérance* (1764), de Voltaire.

La noi, multe tratate au apărut sub auspiciile institutelor Academiei Române sau ale altor instituții științifice prestigioase cu numeroși specialiști.

Numărul tratatelor, în înțelesul adevărat al termenului, care se editează anual, este destul de restrâns, din cauza mării dificultăți în realizare. Ca și în alte situații, unii autori își intitulează, impropriu, lucrările *tratate*, ceea ce nu corespunde realității. Bibliotecarii trebuie să fie atenți la ce se ascunde sub acest nume.

Între tratatele mai cunoscute, realizate de autori români, cităm: *Tratat de istoria religiilor*, de Mircea Eliade, apărut la Editura Humanitas, în 1992; *Tratat de neurologie*, 3 volume, sub redacția prof. dr. doc. C. Arseni, București: Editura Medicală, 1980; *Tratat de statistică matematică*, 4 volume, de Gh. Mihoc și Virgil Craiu, București: Editura Academiei RSR, 1976; *Tratat de tehnică pianistică*, 2 volume, de Dragoș Tănăsescu. București: Conservatorul de Muzică „Ciprian Porumbescu“, 1987; *Tratat de economie*, de Aurel Iancu, București: Editura Economică, 1993; *Tratat de biblioteconomie*, Vol. I, sub coordonarea prof.univ.dr. Mircea Regneală. București : ABR, 2013.

Manuale

Manualele sunt documente cu caracter didactic care cuprind noțiuni fundamentale din anumite domenii de activitate.

Din punct de vedere tematic, manualele sunt înrudite cu tratatele. Diferența între ele constă, în principal, în faptul că în manuale se prezintă cunoștințele în mod didactic. Ele se mai deosebesc și în funcție de gradul de abordare științifică și de complexitatea expunerii cunoștințelor. Nivelul de complexitate este vizibil îndeosebi în cazul manualelor școlare. Manualele pentru învățământul primar, de exemplu, sunt mai simple decât cele din învățământul gimnazial, iar acestea, decât de cele din învățământul liceal etc.

Noțiunea de manual este folosită și în alte domenii, dar numai în legătură cu instruirea. În informatică, de exemplu, se vorbește de *manual de operare*, care cuprinde instrucțiuni de utilizare într-o aplicație specifică; în domeniul administrației, de *manual organizațional*, care are în vedere informații referitoare la o anumită instituție, privind scopuri și obiective, politică administrativă, reguli și proceduri etc.

Iată câteva exemple de manuale din diverse domenii de activitate: Ioan Jinga, *Conducerea învățământului: Manual de management instrucțional*,

București: Editura Didactică și Pedagogică, 1993; Michael Armstrong, *Manual al tehnicilor de management*. Traducere de Anca Barza, Gabriela Hoza și Codruța Făt. Cluj: Casa Cărții de Știință, 2001; Alec Mackenzie, *Capcana timpului: Manual modern pentru gestionarea timpului*. Traducere de Violeta Limona. București: Teora, 2001; Ioan Hantău, *Manual de judo*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1996 etc.

Cursuri universitare

Cursurile universitare sunt sinteze științifice care abordează dintr-o perspectivă superioară un anumit domeniu al cunoașterii.

Cursurile universitare, asemănător manualelor, au ca punct de plecare rezultatele științifice recunoscute într-o ramură sau subramură a științei, dar au în vedere și ultimele cercetări în domeniul respectiv, chiar dacă acestea nu au fost validate integral.

Unele dintre aceste lucrări se numesc *note de curs*. Este o formulă prin care autorii vor să atragă atenția că lucrarea nu este sub formă definitivă. Pentru a accentua acest lucru, unii numesc acest gen de lucrare *compendiu*. De exemplu: Lazăr Cârjan, *Compendiu de criminalistică*. Note de curs. București: Curtea Veche, 2003. Alte lucrări cu această destinație se numesc *manuale universitare*. De exemplu: Cornel Trandafir, *Drept comunitar: manual universitar*. Ed. a 2-a rev. și adăugită. Craiova: Sitech, 2006; Sebastian Nicolau, *Bioetica: manual pentru învățământul universitar și preuniversitar de specialitate*. Ed. a 2-a. București: Universul, 1998. Practic nu se poate face distincția între cursuri universitare și manuale universitare.

Cursurile universitare se adresează studenților de la diferite specialități, ca aceștia să-și însușească sistematic o anumită disciplină. Ele s-au bucurat de mare interes, îndeosebi în prima jumătate a secolului al XX-lea, când studenții, conform recomandărilor profesorilor, erau obligați să le învețe și să le reproducă la examene.

În epoca contemporană, odată cu evoluția învățământului, cu modificarea raportului dintre student și profesor în sensul că acesta din urmă a devenit îndrumătorul studentului spre mai multe surse de informare pentru un anumit subiect, rolul cursurilor s-a diminuat considerabil. Cursul este considerat în zilele noastre doar unul din punctele de vedere asupra unui subiect pe care studentul este bine să-l cunoască. De altfel, sub titulatura de curs universitar, apar astăzi puține lucrări în mediul academic occidental.

Totuși, în România, în domeniile legate de exactitatea datelor, cum este, de exemplu, dreptul și, în general, științele exacte, cursurile universitare se bucură încă de succes. Ele au devenit instrumente de învățare indispensabile pentru studenții de la forma de învățământ la distanță. În viitor se preconizează o scădere considerabilă a aparițiilor de cursuri universitare și la noi, înlocuite din ce în ce mai frecvent de tratate, la care colaborează, de regulă, un număr mai mare de persoane și unde poate fi găsită o diversitate a opiniilor.

În general, bibliotecile universitare românești achiziționează cursuri din profilul facultăților respective, și uneori chiar în număr mare, la insistența cadrelor didactice și a studenților. La Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila“ din București, de exemplu, înainte de anul 1989, se achiziționa un număr de manuale egal cu numărul de studenți din anul respectiv. Astăzi, în universitățile europene, se achiziționează în medie un manual la 5-10 studenți.

De regulă, bibliotecile universitare țin evidența cursurilor universitare ale cadrelor didactice din universitățile proprii în cataloage speciale. Unele publică și bibliografiile ale acestora, în cele mai multe cazuri de circulație internă.

În perioada 1971-1986, Biblioteca Centrală Universitară „Carol I“ din București împreună cu Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga“ din Cluj au editat *Bibliografia manualelor, tratatelor și cursurilor universitare apărute în România* (6 volume), care înregistrează lucrările cadrelor didactice apărute în perioada 1968-1980. Alte bibliografii se referă la lucrările realizate în cadrul unor universități sau facultăți. De exemplu: *Bibliografia lucrărilor științifice ale cadrelor didactice [din] Universitatea București: Seria Istorie*. București: Biblioteca Centrală Universitară, 1970. Vol. 1-2; *Bibliografia lucrărilor științifice ale cadrelor didactice*. Sub redacția: Iulian Dracea și Octavian Popa. Timișoara: Institutul Agronomic, 1970.

Monografii științifice

Din punct de vedere biblioteconomic, monografiile sunt documente neperiodice, editate într-un singur volum sau într-un număr limitat de volume. Din punct de vedere științific, sunt documente realizate în urma cercetării exhaustive a unui subiect.

Monografiile apar astăzi într-o largă varietate și se bucură de o apreciere deosebită din partea cititorilor. Odată cu extinderea domeniilor cunoașterii, dezvoltarea științelor de frontieră și a cercetărilor interdisciplinare, apar

monografiile pe subiecte tot mai înguste, cât mai specializate, tratate din toate punctele de vedere posibile, ajungând practic la epuizarea informației pe tema respectivă. Miile de lucrări științifice tipărite astăzi, cu excepția celor de sinteză, sunt aproape toate lucrări monografice.

Monografiile pot fi clasificate în două mari categorii:

- lucrări elaborate în vederea obținerii de titluri universitare sau științifice;
- studii de specialitate.

Lucrări elaborate în vederea obținerii de titluri universitare sau științifice

Fac parte din această categorie:

- lucrări de licență;
- lucrări de masterat;
- teze de doctorat.

Lucrări de licență

Lucrările de licență, de regulă, nu se păstrează în biblioteci. Totuși, lucrările de mare valoare, la recomandarea profesorilor-îndrumători, pot fi păstrate în biblioteci. Există și biblioteci care le păstrează integral. Între acestea se numără Universitatea de Medicină și Farmacie "Carol Davila" din București. Pentru a fi cunoscute de cât mai multă lume, această universitate a realizat chiar *Bibliografia lucrărilor de diplomă susținute la IMF București în anii 1959-1963*, editată în 1968.

Lucrări de masterat

În multe state cu tradiție educațională, lucrările de masterat sunt depuse la biblioteca universității respective și oferite spre studiu și cercetare. Sunt universități care le multiplică și le donează bibliotecilor. Mai recent, datorită spațiului de depozitare în continuă diminuare, ele sunt digitizate și stocate în baza de date a bibliotecii.

Teze de doctorat

Tezele de doctorat, datorită elementelor de noutate pe care le conțin, au fost aproape întotdeauna publicate de către autorii lor fie în forma în care au fost susținute, fie sub o formă ușor modificată. În politica unor țări, ca Germania, de exemplu, de foarte multă vreme toate tezele de doctorat sunt multiplicare și se regăsesc în biblioteci din întreaga lume, distribuite pe calea schimbului interbibliotecar internațional sau, pur și simplu, ca donații. Astăzi sunt digitizate și aflate pe internet la îndemâna tuturor celor interesați.

Pentru cunoașterea tezelor de doctorat, foarte importante sunt repertoriile bibliografice, care înregistrează aceste lucrări. Din 1968 până în 1990, Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” din București a editat repertoriul *Teze de doctorat românești* cuprinzând lucrări susținute în țară de autori români și străini și lucrări susținute în străinătate de autori români. Primul volum a apărut în 1968 și cuprinde teze susținute în perioada 1948-1966. A urmat vol. 2, în 1973, cuprinzând teze din anii 1948-1970; vol. 3, în 1975, cuprinzând teze din anii 1971-1973; vol. 4, în 1979, cuprinzând teze din anii 1974-1976; vol. 5, în 1982, cu teze din anii 1977-1979; vol. 6, în 1991, cu teze din anii 1980-1983. Volumele 7 și 8 cuprinzând teze din 1984-1987 și, respectiv, 1988-1991 apar în 1996.

După 1991, repertorierea tezelor de doctorat a fost preluată de Biblioteca Națională a României (BNR), întrucât Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” nu mai este depozitară legală a publicațiilor românești și nu are vreun acord special cu Ministerul Educației și Cercetării spre a primi oficial teze de doctorat românești. Repertoriul BNR se numește *Bibliografia Națională Română. Teze de doctorat*. Repertoriul a avut o periodicitate anuală până în anul 2007. După acest an apare semestrial. În ianuarie 2014 a apărut volumul care repertoria publicațiile din anul 2011.

În afara acestora, care înregistrează după principiile bibliografiei naționale tezele de doctorat, există și alte tipuri de repertorii, unele organizate tematic, altele grupând toate tezele de doctorat susținute într-o anumită universitate și într-o anumită perioadă. De exemplu: *Teze de doctorat în construcția de mașini*, coordonator: Traian Pat, București: Oficiul de Informare Documentară pentru Industria Construcțiilor de Mașini, 1987; *Teze de doctorat susținute în Universitatea „Petrol-Gaze”: 1990-1994*. Lucrare

realizată de Doina Enescu. Ploiești: Universitatea „Petrol-Gaze“, Biblioteca Centrală, 1996; Universitatea din București. *Teze de doctorat: 1990-1999*. București: Editura Universității din București, 2000.

Astăzi, în numeroase țări s-au realizat baze de date digitale cu textul integral al tezelor de doctorat, în acces liber pe internet, astfel încât orice cititor, din indiferent ce colț al lumii, le poate citi. Aceste baze de date aparțin fie universităților cu tezele susținute în universitatea respectivă, fie unor structuri comerciale care intermediază informația, de tipul companiilor SWETS, ProQuest, EBSCO, cu acces contracost. Există și baze de date cu tezele de doctorat ale unei țări sau regiuni, cum este cazul Italiei.

Tezele de doctorat, în general, se bucură de mare interes din partea cercetătorilor deoarece cuprind, de regulă, informații și idei noi, care slujesc progresul științelor.

Achiziționarea tezelor de doctorat recente, indiferent dacă sunt pe suport hârtie sau suport informatic, trebuie să se afle în permanenta atenție a bibliotecilor universitare și a bibliotecilor de cercetare.

Studii de specialitate

Studiile de specialitate reprezintă forma cea mai răspândită a monografiilor științifice. Acest tip de monografie presupune o temeinică documentare, experimentare sau cercetare. De regulă, ele se limitează la analiza unui singur subiect, iar contribuția personală a autorului este importantă.

Lucrări științifice de seamă au apărut încă din Antichitate. Lucrările lui Aristotel, *Metafizica*, *Fizica*, *Politica* și *Poetica*, de exemplu, sunt lucrări științifice de mare rigoare. Aceste lucrări și multe altele, realizate în epoca veche, au fost cunoscute, timp de sute de ani, numai sub formă de manuscris.

După apariția tiparului cu litere mobile, invenția lui Gutenberg, studiile științifice s-au bucurat de o largă răspândire. Influența lor asupra oamenilor a devenit tot mai mare. Lucrarea lui Copernic, *Despre mișcările de revoluție ale corpurilor cerești*, de exemplu, publicată în 1543, care a răsturnat teoria geocentrică a lui Ptolomeu, dominantă în Evul Mediu, a avut un mare ecou în rândul învățaților timpului, fiind bine cunoscută datorită tiparului.

Și la noi, *De neamul moldovenilor* a lui Miron Costin, de pildă, lucrare rămasă multă vreme în manuscris, a fost concepută de autorul ei ca operă științifică, deși datele prezentate sunt în cea mai mare parte eronate. *Descriptio*

Moldaviae, scrisă de Dimitrie Cantemir în 1716, apreciată astăzi ca operă literară, este, de fapt, prima lucrare științifică importantă realizată de un român.

Primele lucrări de specialitate, bine documentate, scrise de români cu pregătire europeană, apar abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În 1861, Alexandru Odobescu publică studiul *Cântece poporane în raport cu țara, istoria și datinile românilor*. Spiru Haret, primul român doctor în matematici, publică în 1878, *Asupra invariabilității axelor mari ale orbitelor planetare* - lucrare de valoare mondială în probleme de mecanică cerească.

După 1900, studiile de specialitate devin tot mai numeroase. În domeniul istoriei, lucrările lui Iorga și Pârvan s-au bucurat de aprecierea unanimă a oamenilor de știință europeni. Lucrări valoroase românești apar și în domeniul medicinei, și exemplele pot continua.

Monografiile științifice apărute în lume, anual, sunt de ordinul sutelor de mii. Selecția acestora pentru biblioteci a devenit o problemă tot mai dificilă. Profilul bibliotecii și nevoile imediate de studiu și cercetare ale utilizatorilor sunt factorii determinanți în procesul de achiziție.

Cărți beletristice

De la crearea sa, Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) monitorizează producția anuală de cărți ca important element al standardului de viață și educație.

Potrivit ultimelor date comunicate²⁰, producția anuală mondială de carte este de 2 200 000 de titluri. Din acestea, circa o treime sunt lucrări beletristice. Și situația comunicată de *Anuarul Statistic al României* este asemănătoare.

Ponderea literaturii beletristice în diferite tipuri de biblioteci diferă în funcție de profilul bibliotecii. În cazul bibliotecilor publice, cărțile beletristice depășesc adesea 50% din totalul colecției, iar frecvența lecturii poate ajunge până la 80%.

În bibliotecile universitare, titlurile din domeniul literaturii beletristice se regăsesc în număr mai mare sau mai mic în funcție de tipurile de specializări profesionale. Chiar în facultățile cu profil tehnic, se achiziționează un anumit număr de lucrări beletristice indispensabile pentru cultura generală a studenților sau pentru *loisir*.

Bibliotecile științifice specializate în domeniul științelor umaniste și bibliotecile universitare cu profil filologic achiziționează o largă varietate

de literatură beletristică. Pentru aceste tipuri de biblioteci selecția este una extrem de riguroasă. Nu se achiziționează decât literatură beletristică de valoare, cercetătorii și studenții având ca obiect de studiu tocmai cărțile de literatură importante, purtătoare de mesaje și idei literare relevante.

Pentru aceste biblioteci, principalul criteriu de selecție îl reprezintă *ediția*.

Ediția este formată din totalitatea exemplarelor unui document realizate plecând de la aceeași compoziție tipografică sau de la același exemplar folosit ca matrită. Exemplarele unei ediții pe microformate sau edițiile electronice numai tangențial pot fi cuprinse în această definiție.

Cartea beletristică, indiferent de genul literar, apare sub formă de ediție. Edițiile pot fi clasificate având în vedere mai multe criterii.

Din punct de vedere al fidelității filologice față de text există două mari categorii de ediții: *ediții critice* și *ediții de popularizare*.

Ediția critică cuprinde, în afara textului original reconstituit pe baze filologice, riguros științifice, toate variantele existente, note și comentarii, studiu introductiv, indici, glosar etc. Realizarea unei ediții critice are la bază un studiu comparativ al textului în cauză.

Între anii 1960 – 1990 aproape pentru toți scriitorii români de seamă s-au realizat ediții critice.

Mihai Eminescu este scriitorul care are cea mai completă ediție critică. Omul care și-a dedicat aproape întreaga viață realizării acestei ediții este Perpessicius.

Ediția *Eminescu* este începută în 1939, data publicării primului volum la Fundația pentru Literatură și Artă Regele Carol II, după care este continuată la Editura Academiei și apoi la Editura Minerva, specializată, de altfel, în realizarea de ediții critice. În editarea lui Eminescu, Perpessicius a plecat de la textele publicate de poet în reviste, la acestea adăugând toate variantele aflate în manuscrise pe care a încercat să le dateze slujindu-se de o serie de elemente complementare, cum ar fi cerneala, hârtia etc.

Prima ediție critică *Caragiale* a fost realizată de Paul Zarifopol și a apărut în anii 1930 – 1932. Criticul a luat ca text de bază lucrările apărute sub îngrijirea autorului, cunoscută fiind marea rigoare a lui Caragiale în urmărirea respectării cu exactitate a celor trimise spre tipărire.

Ediția critică a operei lui *Ion Creangă* a beneficiat de-a lungul timpului de mai multe ediții critice realizate de G.T. Kirileanu, George Călinescu, Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuș. Nu este un caz izolat când opera aceluiași autor apare în mai multe ediții critice cu viziuni diferite. Firește, bibliotecarul va

alege dintre acestea pe cea mai reprezentativă slujindu-se de informațiile pe care le are la îndemână referitor la îngrijitorul ediției. În cazul bibliotecilor de profil, pentru cercetări comparate, se recomandă ca toate edițiile critice să fie achiziționate. Unele biblioteci realizează chiar un fond special de ediții critice.

Alte exemple de ediții critice ale operelor marilor noștri scriitori : *Alexandru I. Odobescu*, de Tudor Vianu, *Ioan Slavici*, de Dumitru Vatamaniuc, *Lucian Blaga*, de George Gană și Dorli Blaga, *Tudor Arghezi*, de Mitzura Arghezi și Traian Radu, *Mihail Sadoveanu*, de Cornel Simionescu și Fănuș Băileșteanu etc.

Numeroși lingviști s-au implicat în dificila muncă de realizare a edițiilor critice ale scriitorilor români, îndeosebi ale celor vechi, unde se impunea cunoașterea temeinică a evoluției și sensurilor limbii. Dăm ca exemplu în acest sens, pe Iorgu Jordan care a realizat ediția critică a *Letopisețului Țării Moldovei* al lui Ion Neculce.

Marea majoritate a edițiilor critice ale autorilor români s-a realizat în perioada regimului comunist, când s-au alocat fonduri importante în acest sens. După 1990, acest proces s-a diminuat considerabil din cauza costurilor mari pentru realizarea unor asemenea ediții care nu mai sunt susținute de stat.

Există și un fel de ediții semicritice, numite *ediții comentate*, care sunt ediții cu interpretări și explicații asupra textului documentului editat, dar fără o mare rigoare critică. De asemenea, avem și *ediții clasice*, care au la bază ediții critice, și sunt destinate, de regulă, activităților didactice.

Un tip de ediție critică sunt *edițiile diplomatice*. Ediția diplomatică se realizează plecând de la un text vechi, reconstituit în forma sa originală. Editorul alege din numeroase manuscrise cercetate pe cel considerat mai apropiat de original, dând și celelalte variante în aparatul critic.

Ediția de popularizare este ediția care reproduce textul cel mai cunoscut și acceptat al unei lucrări și care este destinată unei difuzări largi. De regulă, edițiile de popularizare se bazează pe edițiile critice. Edițiile de popularizare se tipăresc în tiraj de masă pentru o largă categorie de cititori, îndeosebi cei interesați în primul rând de conținutul unei lucrări și, mai puțin, de aspectele tehnice și artistice ale lucrării.

Legat de momentul apariției lucrărilor valoroase avem *ediții princeps* și *ediții originale*.

Ediția princeps, de care sunt interesați în mod deosebit bibliofili, reprezintă prima editare a unei opere literare vechi sau clasice. Vorbim de ediții princeps, atunci când ne referim, de exemplu, la prima apariție în latină

și apoi în română a lucrării *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir sau la ediția Maiorescu a poeziilor lui Eminescu din 1883, intitulată *Poezii*.

Ediția originală este ediția în care textul unui document apare pentru prima oară cu consimțământul autorului sau al împuterniciților acestuia.

În legătură cu momentul apariției, dacă opera apare în timpul vieții autorului, vorbim de *ediție antumă*, iar dacă aceasta apare după încetarea sa din viață, vorbim de *ediție postumă*. Dacă scriitorul își publică operele complete în timpul vieții, avem de-a face cu *ediții definitive antume*, foarte importante pentru realizarea viitoarelor ediții critice, fiindcă este ultimul punct de vedere al autorului asupra operei sale. Pe multe lucrări publicate de autor în timpul vieții întâlnim mențiunea *ediție revizuită și adăugită* sau *ediție nouă*, ceea ce înseamnă o nouă ediție apărută după un control al textului efectuat de autor.

În cazul lucrărilor științifice, avem *ediție revizuită*, care este o lucrare derivată, rezultat al transformării unei lucrări științifice prin adăugare, extragere sau înlocuire de elemente informaționale în funcție de evoluția științifică a domeniului respectiv.

Mulți cititori sunt interesați de *edițiile bibliofile*, care sunt ediții cu calități grafice deosebite. Ediția bibliofilă presupune hârtie de calitate, grafie specială, așezare deosebită în pagină, ilustrații realizate de artiști cunoscuți, exemplare în număr redus și adesea numerotate. Edițiile bibliofile de lux, realizate în condiții grafice excepționale se mai numesc *ediții nevarietur*. Există ediții ale căror exemplare sunt doar numerotate, dar nu întrunesc toate cerințele unei ediții bibliofile, acestea se numesc *ediții numerotate* (limitate).

În multe lucrări de specialitate se atrage atenția asupra edițiilor bibliofile contrafăcute – fenomen întâlnit frecvent în Franța. De aceea, bibliotecarii, înainte de a le achiziționa, trebuie să consulte specialiștii.

În cazul în care versiunea aceluiași document în limbi diferite este tipărită față în față, vorbim de o *ediție paralelă*. Numeroși scriitori români au apărut în asemenea ediții paralele (Eminescu, Sadoveanu, Blaga, Arghezi etc.).

În literatura de specialitate se mai vorbește de *ediție preliminară* (ediție provizorie), *ediție preoriginală* (ediție apărută într-un periodic fără știrea autorului), *ediție abreviată* (ediție cu originalul simplificat), *ediție de autor* (ediție ale cărei cheltuieli de apariție sunt suportate de autor), *ediție facsimilată* (copie exactă a unei publicații originale realizate prin tehnici reprografice, un exemplu cunoscut este facsimilarea în perioada comunistă a *Istoriei literaturii române: de la origini până în prezent*, de George Călinescu); *ediție apocrifă* (ediție al cărei autor este ipotetic).

Noțiunea de ediție se folosește și în situații în care nu există o legătură directă cu conținutul propriu-zis al lucrării (ediție cenzurată, ediție clandestină, ediție pirat, ediție de buzunar, ediție omagială, ediție jubiliară etc.).

Cărți de artă

Cărțile de artă sunt destinate unei anumite categorii de cititori, iubitorii de artă. Numeric, cărțile de artă sunt inferioare cărților beletristice.

Cărțile de artă se grupează în două mari categorii în funcție de raportul între text și imagine:

- monografii artistice;
- albume de artă.

În cazul *monografiilor artistice* predominant este textul (circa 80-90%), imaginea are doar rolul de a ilustra cele prezentate în comentariu.

În cazul *albumelor de artă*, imaginea este cea care predomină (circa 90%), textul se rezumă la o prefață sau postfață și la mici comentarii sau explicații referitoare la imagini.

În perioada regimului comunist la noi, Editura Meridiane era specializată în lucrări de artă. În colecția *Biblioteca de artă* a acestei edituri s-au publicat zeci de monografii artistice, cele mai numeroase fiind traduceri din literatura străină. Lucrările selectate spre a fi traduse aparțineau unor valoroși autori occidentali. Dacă inventariem cu atenție lucrările publicate în această colecție, constatăm că de fapt o mare parte a istoriei artei se regăsește aici. O atenție specială a fost acordată artei moderne, începând cu impresionistii. Aceste monografii se află în aproape toate tipurile de biblioteci românești, cu precădere în biblioteci publice, universitare și biblioteci cu profil umanist. Dacă unele dintre numerele din colecție lipsesc din anumite biblioteci, ele mai pot fi încă găsite la anticariate.

Tot la Editura Meridiane, în colecția *Clasicii picturii universale*, s-au editat de-a lungul anilor, numeroase albume dedicate celor mai reprezentativi artiști clasici și moderni²¹.

În activitatea editorială de astăzi, cărțile de artă nu-și mai au editura lor proprie. Ele apar în numeroase edituri, în funcție de solicitări, multe tipărindu-se pe costul autorilor. Totodată, Muzeul Național de Artă, Muzeul Țăranului Român și alte muzee din țară editează albume cu lucrări din colecțiile proprii, pe care le comercializează. Din punct de vedere grafic, cărțile de artă de astăzi sunt net superioare celor editate în anii optzeci.

Prețurile lucrărilor de artă în România sunt însă destul de ridicate din cauza, pe de o parte, a tirajelor reduse și, pe de altă parte, a costurilor materialelor, care depășesc posibilitățile financiare ale multor biblioteci²².

b. Broșuri

Broșurile sunt publicații neseriale care conțin minimum 5 pagini și maximum 48 de pagini, inclusiv coperta, și constituie o unitate bibliografică.

Broșurile au fost publicate mai întâi în Anglia în secolul al XVI-lea pentru propagarea reformei religioase în rândul populației. De acolo s-au răspândit în celelalte țări europene, constituind o modalitate simplă și eficientă de difuzare a informației celei mai actuale în rândul unor largi categorii de oameni. În epocile de mari schimbări în societate (revoluții, revolte, războaie) numărul broșurilor s-a înmulțit masiv.

Broșura are format de carte, este nelegată, are coperta din aceeași hârtie cu conținutul. Specialiștii estimează că o broșură ar trebui să cuprindă între 500 și 10 000 de cuvinte.

În practica bibliotecară se face distincția între două categorii de broșuri:

A. *Broșură cu valoare permanentă* (texte de lege, extrase cu articole științifice, culegere de texte literare, îndeosebi poezii, eseuri științifice, îndreptare profesionale etc.).

B. *Broșură cu valoare temporară* (cataloge editoriale, lucrări de propagandă sanitară, de educație rutieră sau civică etc.).

Prima categorie de broșuri este înregistrată în actele de evidență ale bibliotecii și păstrată alături de celelalte documente de bibliotecă. Broșurile cu valoare temporară însă se notează în anumite registre, special constituite, fără a mai fi trecute în registrul inventar, iar după un anumit timp (6 luni – un an) sunt casate. Broșurile despre o anumită maladie, cum este gripa, de exemplu, își au valabilitate doar un sezon.

c. Publicații seriale

Publicațiile seriale, cunoscute mai ales sub numele de *periodice*, se bucură astăzi de un interes major atât din partea lumii științifice cât și din partea cetățenilor de rând preocupați de evenimente cotidiene.

Avantajul seriialelor față de cărți constă în ceea ce numim *actualitate*. Pentru apariția unei cărți sunt, de regulă, necesari mai mulți ani, timp în care informația devine obsoletă, pe când un periodic apare de mai multe ori în cursul unui singur an și cu informația la zi.

În limbajul cotidian nu se vorbește de *periodice* și cu atât mai puțin de *publicații seriale*, ci de ziare și reviste.

Numele de periodice vine de la una din caracteristicile lor, *periodicitatea apariției*, care urmează un ritm mai mult sau mai puțin regulat. Caracterul nonlimitativ, înlănțuirea de numere sau de fascicule au permis apariția unei noi expresii, mai întâi în limbajul bibliotecarilor-catalogatori, de *publicație serială* sau *publicație în serie*. Noțiunea de publicație serială (*serial publication* sau *serial*) este luată din biblioteconomia americană, în timp ce publicație în serie (*publication en série*) provine din biblioteconomia franceză²³. O anumită vreme cele două noțiuni au circulat în paralel. Astăzi majoritatea bibliotecarilor români vorbesc de publicații seriale.

Publicațiile seriale sunt documente tipărite sau netipărite care apar în numere, fascicule, volume sau părți succesive, legate în general numeric sau cronologic, pe o perioadă de timp nelimitată și la intervale determinate sau nedeterminate.

Periodicul atât de răspândit astăzi, ca fenomen de lectură, a apărut relativ târziu în comparație cu cartea.

Cercetătorii fixează ca an de naștere al periodicului, 1631. Este anul în care Théophraste Renaudot publică primul număr din *Gazette*, ziar cu apariție săptămânală, care oferea informații despre viața politică franceză și străină, despre războaie sau prezintă aspecte ale vieții de la curte și despre familiile ilustre etc. În chiar anul apariției, Renaudot obține licență asupra publicației sale care și-a câștigat repede simpatizanți și imitatori.

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea se naște presa științifică. Cel dintâi periodic literar și științific din Europa este *Le Journal des sçavans*, devenit ulterior *Journal des savants*. Primul număr, apărut la 5 ianuarie 1665, (*Figura 1*) sub forma unui buletin de informare de 12 pagini, anunța că scopul său este de a face cunoscut ceea ce este nou în „Republica literelor”. Înființată sub patronajul lui Colbert, revista a apărut săptămânal până în 1723 după care va fi editată lunar până în 1792, când a fost suprimată. În această perioadă a apărut în mai multe ediții paralele, dintre care una în latină, la Bruxelles, Amsterdam și München. A fost reînființată în 1816 și de atunci și-a continuat apariția până în zilele noastre. Este revista cu cea mai îndelungată apariție.

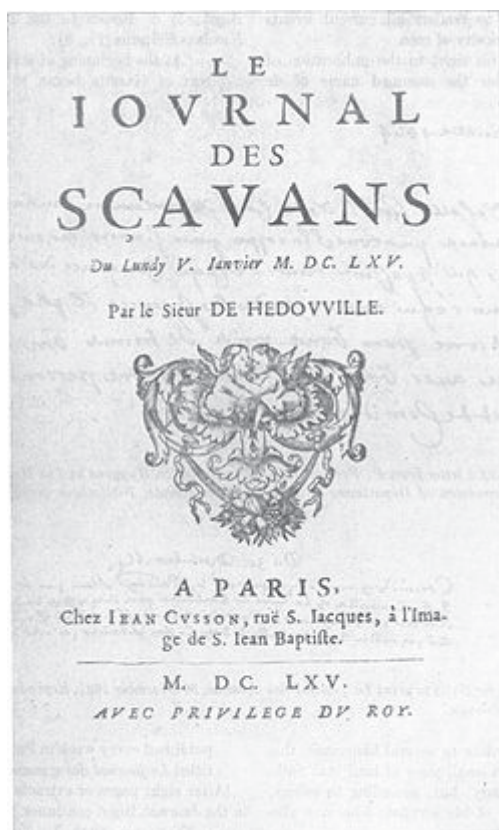

Figura 1. Coperta primului număr al revistei *Le Journal des sçavans*;
<http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/revue/jds>

Presa de informație și presa literară apar în 1672 prin *Mercure Galant* (devenit mai târziu *Mercure de France*).

Datorită puternicului impact pe care presa îl are asupra opiniei publice, guvernele instituie încă de la începutul secolului al XVIII-lea cenzura asupra ziarelor și revistelor.

Revoluția franceză proclamă libertatea presei prin celebra *Declarație a drepturilor omului* din 1789. Drept urmare, numărul ziarelor revoluționare crește vertiginos. Temându-se de pana acidă a unor jurnaliști, care vedeau și criticau greșelile revoluționarilor, Robespierre va suprima mai multe publicații și va trimite la ghilotină pe ziaristii prea zeloși. La rândul său, Napoleon I, estimând cu justețe puterea presei și dificultățile pe care ea le-ar putea aduce imperiului, limitează numărul titlurilor de ziare, preferând pe cele favorabile regimului.

În secolul al XX-lea, cu excepția perioadelor dictatoriale, presa s-a bucurat de o libertate totală. Numărul de cititori de gazete este tot mai mare în lume, grație programelor constante de alfabetizare. Pe de altă parte, apar noi procedee tehnice de tipărire, care permit creșterea tirajelor, în paralel cu scăderea prețurilor de cost.

O caracteristică a secolului al XX-lea o reprezintă constituirea trusturilor de presă care controlează în bună parte presa cotidiană, dar adesea și unele seriale științifice. Trusturile de presă sunt un fel de cenzură deghizată. Ele aproape în toate cazurile dau orientarea publicației, eliminând fără șovăire ziariștii care scriu despre lucruri aflate în dezacord cu interesele politice și economice ale trustului. Avântul pe care periodicele îl cunosc astăzi a fost intuit de Paul Otlet încă de la începutul secolului al XX-lea, atunci când vorbește despre „invazia cărții în mișcare”, caracterizată prin *actualitate* și *utilitarism*.

Seriarele le putem găsi atât pe suport fizic cât și pe suport informatic. Numărul seriarelor pe suport informatic, al periodicelor electronice sau digitale, este în continuă creștere. Adesea, în bibliotecile academice contemporane numărul abonamentelor la seriarele pe hârtie este inferior numărului abonamentelor la seriale electronice.

Bibliotecile, în funcție de profil, sunt interesate să achiziționeze cât mai multe ziare și reviste. Publicațiile științifice, care apar de regulă sub patronajul marilor organizații științifice, sunt solicitate cu precădere de bibliotecile universitare și de cele specializate.

Structura seriarelor

Serialul este o *publicație colectivă* (cu mai mulți autori).

O publicație serială, tip revistă, este formată dintr-o *copertă unică*, dar care poate fi modificată în cursul vieții serialului, și dintr-un *conținut* cu următoarele elemente:

- un *sumar* cu lista articolelor și rubricilor;
- mai multe *articole* însoțite sau nu de rezumate și bibliografie;
- o *parte informativă* privind organismul editor (responsabilitatea publicației, costul abonamentului);
- *recenzii*; *reclame* cu publicații de specialitate nou-apărute;
- *poșta redacției* etc.

Unele seriale conțin editoriale, semnate fie de redacție, fie de directorul sau redactorul șef al publicației. Rezumatele sau chiar articolele pot fi în mai multe limbi. În literatura de specialitate se vorbește despre seriale bilingve sau chiar multilingve. Din ce în ce mai multe publicații românești, spre a se bucura de o receptare internațională, sunt editate în cel puțin o limbă de largă circulație. Limba preferată astăzi de întreaga comunitate științifică este engleza. Bibliotecile românești care practică schimbul internațional au o mult mai mare cerere la schimb pentru publicațiile în limbi de circulație internațională²⁴.

Annual, revistele publică indicele cu articolele anului precedent, organizat tematic, alfabetic, fie după alte criterii. La cinci sau zece ani, acestea se grupează în indici cumulativi, extrem de utili pentru cercetător, care nu mai este obligat să parcurgă zeci de pagini pentru găsirea unui articol sau autor.

În cursul apariției, un periodic poate să-și schimbe titlul (*Buletin ABIR*, de exemplu, a devenit, în anul 2005, *Revista română de biblioteconomie și știința informării*), își poate modifica ritmul apariției sau orientarea.

Funcția seriialelor

- *Actualitatea* – este prima și cea mai importantă funcție a publicațiilor seriale, pe care nu o deține cartea și, care le face extrem de atractive pentru cititori.
- *Funcția socială* – evidentă îndeosebi în ziarele locale și regionale. *Loisir și divertisment* – sunt aspecte întâlnite în majoritatea ziarelor și revistelor ilustrate (magazinele) locale, regionale, centrale.
- *Funcția științifică* – cea mai importantă pentru progresul economico-științific al unei societăți, deoarece rezultatele cercetărilor științifice apar, de regulă, în reviste și nu în monografii.

Revistele științifice sunt până în prezent cel mai utilizat „for” de dezbateră – confruntările, schimburile de idei politice, culturale și științifice sunt posibile grație ritmicității apariției lor. Întrunind asemenea calități, nu e de mirare că numărul seriialelor este în continuă creștere .

Cea mai importantă bibliografie mondială a periodicelor cu apariție bială, *Ulrich's Periodical Directory*²⁵, care înregistrează reviste științifice, reviste ilustrate (magazine) și ziare de un anumit nivel, însumează în ediția din 2012, 220 000 de titluri (din care 10 000 sunt titluri noi și 3 434 titluri care și-au încetat apariția) pe 903 subiecte, din care aproape 90 000 sunt periodice pe CD –ROM și online.

Clasificarea seriialelor

1. În funcție de *accesibilitate*, publicațiile seriale pot fi clasificate în două categorii largi:

- seriale de largă circulație;
- seriale de circulație restrânsă.

Seriale de largă circulație

Seriialele de largă circulație se împart în două categorii:

- presa cotidiană;
- reviste ilustrate.

Presa cotidiană

Presa cotidiană conține informații actualizate ce acoperă întregul spectru economic, social, politic și cultural și de care este interesată, practic, întreaga societate.

Reviste ilustrate

Revistele ilustrate (magazinele) care se adresează, de asemenea, publicului larg oferă informații generale sau specializate. Realizate pe o hârtie de calitate și frumos colorate, toate aceste reviste ilustrate își au cititorii lor specifici (copii, adolescenți, tineri, femei, pensionari etc.) și se bucură de tiraje importante, mai ales dacă sunt editate în limbi de largă circulație.

Seriale de circulație restrânsă

În această categorie sunt incluse doar *revistele științifice* care sunt destinate cercetătorilor din anumite domenii de activitate, de multe ori foarte înguste. Aceste reviste permit fructuoase schimburi de idei și dezbateri pe teme de actualitate. Ele au un rol determinant în progresul științelor.

2. În funcție de *cuprins*, seriarele se împart în următoarele categorii:
- ziare;
 - reviste;
 - anuare;
 - calendare;
 - almanahuri;
 - publicații bibliografice;
 - foi volante.

Ziare

Ziarele sunt publicații seriale care apar la intervale foarte apropiate (zilnic, bisăptămânal, săptămânal) și oferă informațiile cele mai recente asupra actualității, adesea însoțite de comentarii.

Ritmul de apariție trebuie să fie de cel puțin o dată pe săptămână și este marcat cronologic sau/și numeric. Ziarele sunt editate, de regulă, fără copertă, cu o manșetă și se tipăresc pe hârtie de ziar, având dimensiuni superioare formatului A3 (297mm x 420mm). Noțiunea de *ziar* are o sferă semantică largă: se vorbește de *ziar de casă* sau *întreprindere*, realizat de organizații comerciale sau economice despre viața profesională și evenimentele organizației respective, pentru a fi distribuit personalului propriu, de *ziar audio* sau *vorbit*, pe bandă sau CD, care conține știri, articole de revistă etc., destinat persoanelor nevăzătoare sau parțial nevăzătoare, de *ziarul electronic* care poate fi citit numai pe calculator etc. Ziarele pot avea un caracter general, cum sunt cele mai multe ziare românești, *România Liberă*, *Adevărul*, *Gândul* etc., sau specializat, *ProSport*, *Bursa: ziar de afaceri* etc.

Reviste

Revistele sunt publicații seriale pe domenii specializate sau de informare generală care apar sub același titlu, la intervale, în general, regulate (săptămânal, bilunar, bimestrial, trimestrial, semestrial, anual), compuse din mai multe articole repertoriate în sumar și adresate unei categorii de cititori sau publicului larg. În accepțiunea românească, termenul de revistă cuprinde atât revista științifică cât și revista ilustrată, cunoscută în alte țări sub denumirea de magazin.

Din punct de vedere biblioteconomic, vorbim de mai multe tipuri de revistă:

- *revistă cu difuzare restrânsă* (destinată unui grup mic de oameni);
- *revistă de alertare curentă* sau *revistă de sumare* (conține paginile de sumar ale periodicelor dintr-un anumit domeniu);
- *revistă de presă* (culegere sau sinteză periodică de articole sau extrase de articole de presă);
- *revistă de referate* (document secundar care cuprinde rezumatele lucrărilor științifice precedate de referințele bibliografice respective);
- *revistă electronică* sau *jurnal electronic – e-journal* (versiunea digitală a revistei tipărite sau fără echivalent tipărit, realizată direct electronic și disponibilă pe Web, email sau alte mijloace de acces la internet; unele reviste electronice sunt modelate grafic după versiunile tipărite);
- *revistă științifică* (revistă care cuprinde informații strict specializate într-un domeniu al științei);
- *revistă ilustrată* sau *magazin* (conține articole pe subiecte variate, scrise într-un stil simplu, atractiv; o bună parte din pagini cuprinde imagini și reclame).

Anuare

Anuarele sunt tipuri de publicații seriale cu apariție anuală, care cuprind informații extrem de diverse: cifre și date pe subiecte variate privind o anume instituție, adrese ale persoanelor și organismelor editoare, rapoarte și dări de seamă, studii științifice etc.

Anuarele sunt editate de o organizație sau o instituție care le determină profilul și sfera de cuprindere. În cazul în care sunt editate de o instituție științifică, pot cuprinde și articole de specialitate. Ele pot purta titlul de anuar sau un alt nume. Un exemplu de lucrare care nu conține în titlu numele de anuar este *Shakespeare Survey*, culegere de studii, editate anual din 1948 de Cambridge University. La fel este *Progress in Botany*, cu apariție anuală, lucrare ajunsă deja la volumul 66, cuprinzând studii științifice din domenii legate de filosofia științei, genetică, fiziologie, biologie, botanică, ecologie etc., editat de prestigioasa editură Springer.

În secolul al XIX-lea, prin anuar se înțelegea și un tip de antologie populară cu ilustrații și gravuri, destinată – după *Encyclopedia of the Book* a lui Geoffrey Glaister, apărută în 1966 – cititorilor de sex feminin.

Anuarele sunt de mai multe feluri:

- *rapoarte anuale*;
- *reviste anuale*.

Rapoarte anuale

Rapoartele anuale sunt lucrări, de regulă, sub 100 de pagini, realizate de o companie, organizație guvernamentală sau neguvernamentală sau o instituție. Ele sunt prezentate consiliului de administrație, forului tutelar sau ordonatorului principal de credite, descriind activitatea organizației în anul precedent, cu realizări și neîmpliniri. Există și anuare ce prezintă doar date statistice anuale. Acestea sunt documente oficiale guvernamentale ale statelor sau organismelor internaționale. Așa este, de exemplu, *Anuarul statistic al României*, editat de Institutul Național de Statistică. Anuare statistice se pot face și pe structuri administrativ-teritoriale (de exemplu: *Anuarul statistic al Județului Iași*; *Anuarul statistic al Județului Satu Mare*) sau pe tip de activități dintr-un anumit domeniu (de exemplu: *Anuarul statistic al cinematografeiei, 2003*, editat de Ministerul Culturii și Cultelor, Centrul Național al Cinematografeiei). În funcție de tipul de bibliotecă și interesul cititorilor, aceste lucrări sunt achiziționate de biblioteci și expuse în acces direct.

Reviste anuale

Revistele anuale sunt o categorie de publicații seriale care evidențiază cele mai importante lucrări de cercetare, pe o anumită temă, publicate într-un anumit domeniu din anul care a trecut, venind astfel în sprijinul specialiștilor cu informații la zi din sfera lor de activitate (de exemplu: *Annual Review of Information Science and Technology*, publicată de American Society for Information Science din SUA). În această categorie se înscriu și lucrări de tipul *Annual Reviews: a Nonprofit Scientific Publisher (SUA)*, care apare din 1932, revistă analitică cu articole din 32 de discipline din domeniile biomedical, fizicii și științelor sociale, sau *Annual Review of Phytopathology*, care apare anual din 1962 și care cumulează informații extrem de diverse legate de domeniul în cauză. Există și lucrări enciclopedice cu statut de

anuar, publicate de obicei de către editori, dar și de diferite instituții cu profil cultural, care le dau un conținut apropiat uneori de cel al almanahului. Așa este *Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”* sau *Anuarul Ziarului Financiar*.

Calendare

*Calendarele*²⁶ sunt tipuri de publicații seriale care cuprind succesiunea zilelor unui an, cu marcarea principalelor momente (aniversări, evenimente politice, culturale, științifice, istorice, religioase), uneori însoțite de articole de prezentare.

Unele calendare apar an de an, altele sporadic sau o singură dată.

În cultura românească, calendarele au cunoscut un succes deosebit spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, îndeosebi în mediile mai puțin cultivate ale populației. Cel mai vechi calendar românesc este *Calendarii acuma întâi rumânescu alcătuitu de pe cel sârbesc*, apărut prin „osteneala Dascălului Petcu Șoanul” la Brașov, la 20 februarie 1733²⁷. Cel de-al doilea calendar, ca vechime, este *Calendariu pe 112 ani, scos din multe feluri de cărți*, de Protoiesiu Mihail și Policarp Stribitchi, apărut la Iași în 1785. În 1848, C.A. Rosetti și Vinterhalder publică *Calendaru popularu*. Unele calendare aveau un pronunțat caracter de prezicere bazat pe interpretarea mișcării astrelor, cum este *Calendar așezat pe șapte planete: în care se cuprinde 140 de ani, începându-se de la 1863 și slujește până la viitorul an 2002*, apărut în ediții succesive în 1863, 1879 și 1884.

În zilele noastre, numărul calendarelor, ca publicații seriale, care prezintă interes pentru bibliotecă, este destul de restrâns. Între calendarele de astăzi mai cunoscute, menționăm : *Calendar de evenimente interne și internaționale*, editat de Agenția Națională de Presă Rompress, din 1990 până astăzi.

Sunt și calendare care pornesc de la opera unui scriitor. Călin-Andrei Mihăilescu, Liviu Papadima și Rodica Zafiu au publicat în 2002, la Editura Curtea Veche, *Calendarul după Caragiale*, compus din câte un scurt citat pentru fiecare zi a anului, din opera marelui scriitor, condimentat din loc în loc cu câte o aluzie la un eveniment contemporan înrudit cu citatul respectiv. Alte calendare, cum este *Calendarul muzicii universale*, de Jack Bratin, apărut la Editura Muzicală a Uniunii Scriitorilor, în 1966, marchează pentru fiecare zi a anului, compozitorul, dirijorul, interpretul, criticul muzical sau altă

personalitate care s-a născut sau a încetat din viață în ziua respectivă, premierele unor opere, prime audiții sau alte evenimente muzicale importante. Pentru regăsirea acestora, lucrarea are mai mulți indici de compozitori, muzicologi, opere, balet, lucrări vocal-simfonice, concerte, simfonii, lucrări orchestrale etc. Aceste două tipuri de calendare, date ca exemplu, sunt nerepetitive, prin urmare ele constituie o excepție de la categoria publicațiilor seriale.

Marile universități ale lumii au o veche tradiție în a edita calendare. Așa sunt, de exemplu, universitățile din Newcastle, Aberdeen, Canterbury și multe alte universități englezești, americane și australiene, care editează an de an calendare, în care găsim date interesante despre organizarea și activitățile desfășurate pe durata unui an de învățământ. Parcurgerea acestor calendare ar fi de mare folos universităților noastre care ar putea găsi multe lucruri folositoare. Achiziționarea acestora și a altor lucrări de acest gen ar trebui să se afle în atenția bibliotecilor universitare românești.

Almanahuri

În accepțiunea modernă, almanahurile sunt compendii anuale cu sfaturi practice, fapte diverse, curiozități, statistici curente sau retrospective, date istorice, date despre vreme, fenomene ale naturii, glume, sfaturi medicale, agricole, gospodărești etc.

Almanahurile sunt tipuri de publicații seriale destinate unei categorii largi de cititori. Ele sunt înrudite cu calendarele întrucât cuprind zilele, săptămânile și lunile anului legate de evenimente cum ar fi festivalurile, sărbătorile religioase sau civile, fenomenele astrologice.

Almanahurile sunt tipuri de lucrări care datorită conținutului lor variat și simplității expunerii fac parte dintre documentele vechi ale umanității.

La British Library se află un almanah egiptean scris în secolul al XIII-lea înainte de Hristos. El cuprinde zilele faste și nefaste, datele reuniunilor religioase și multe profeții.

Primele almanahuri europene au apărut în Evul Mediu. Ele cuprindeau date despre astrologie, dădeau interpretări religioase fenomenelor naturii și abundau în profeții - omul medieval mistic și incult fiind extrem de preocupat de interpretarea „semnelor”. Așa se explică popularitatea lor în unele țări ca Franța, Germania sau Anglia. *Pour Robin' Almanach*, renumit prin descrierea fenomenelor supranaturale și a evenimentelor apocaliptice, de exemplu, s-a bucurat de mare răspândire în Anglia, între anii 1663-1775. De un mare succes s-a bucurat și

Almanach de Gotha, numit astfel după numele localității în care a apărut, publicat în limbile franceză și germană între 1764–1944 și reluat în 1964. Acest almanah prezintă informații despre familiile regale și nobiliare din Europa.

O deosebită răspândire au cunoscut almanahurile în Europa în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea, când aproape fiecare meserie și hobby își aveau almanahul și cititorul său.

În funcție de conținut, almanahurile sunt de două feluri:

- *almanahuri generale*;
- *almanahuri tematice*.

Almanahuri generale

Dintre almanahurile generale cele mai cunoscute, cităm: *Almanah "HACHETTE": petite encyclopédie populaire de la vie pratique*, (1897); *Almanach franco-american*, (1927); *World Almanac and Book of Facts*, 1878 (SUA)²⁸, una dintre cele mai citite lucrări de referință din lume, deținând anual statutul de bookseller; *World Almanac for Kids*, 2007, (SUA). Există și almanahuri online, cum este *TIME Almanac with Information Please*, publicat din 1947 în SUA, pe suport hârtie. Acest almanah derivă dintr-o emisiune de radio americană începută în 1938 care răspundea la întrebările ascultătorilor. Din 1999 este accesat online²⁹.

Unul dintre cele mai vechi almanahuri românești cu caracter general este *Almanahu statului din prințipatul a toată Țara Românească akum întâiaș dată tipărit pentru tot principatu cu milostiva slobozenie a prea luminatului și prea înaltului prinț și domn stăpânitor a toată Țara Românească Aleksandru Dimitrie Gica*, tipărit la Buda în 1836. În perioada comunistă au apărut la noi foarte multe almanahuri generale. Cele mai numeroase au fost publicate de către reviste și edituri: *Almanah "Femeia"* (1947–1990), *Almanah "Flacăra"* (1960-1990), *Almanah "Cutezătorii"* (1980 -1990), *Almanahul "Sportul"* (1978 -1990). După 1990, au apărut noi almanahuri ca *Almanahul „România Mare”*, 1992, *Almanahul Academiei Cațavencu*, 2007 etc.

Almanahuri tematice

Dintre almanahuri, cele mai numeroase sunt almanahurile tematice sau pe subiect. În perioada mai veche, s-au editat la noi numeroase almanahuri tematice. Între anii 1842 – 1850, la Iași, Mihail Kogălniceanu editează

Almanah de învățătură și petrecere. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, numărul acestora crește : *Almanach tipografic*, editat de George Filip la Institutul de Arte Grafice din București, între anii 1897–1903, *Almanahul industriei și comerțului*, editat de Zoldy Zoltan în 1908. Perioada cea mai fertilă pentru acest gen de lucrări la noi a fost perioada interbelică, când au apărut almanahuri de toate felurile și pentru toate gusturile, de la cel literar și artistic până la cel legat de credințe populare, de meserii și jocuri de societate.

În străinătate, mai ales în Statele Unite, dar și în alte țări, almanahurile tematice se bucură de mare prețuire. Așa este *Almanach of American Politics* (SUA), care apare bienal din 1972³⁰. Achiziția unor astfel de lucrări interesează în mod deosebit biblioteca publică.

Publicații bibliografice

Publicațiile bibliografice reprezintă o categorie aparte, foarte largă de documente, extrem de prețuită de toți cei care fac cercetări într-un domeniu sau altul. Toate bibliotecile achiziționează , într-un fel sau altul, publicații bibliografice. Așezarea lor în biblioteci se face fie în rândul lucrărilor de referință, fie uneori al publicațiilor seriale, dar întotdeauna în apropierea cititorilor, indiferent dacă biblioteca are sau nu acces direct la colecții. Fără îndoială, publicațiile bibliografice sunt lucrări de referință, dar apariția lor periodică îi determină pe unii să le considere seriale.

Bibliografia este un document secundar sub forma unei liste de date, despre un autor sau subiect, prezentate într-o anumită ordine și conținând elementele descrierii bibliografice a documentelor, indispensabile identificării și, uneori, și localizării lor.

O bibliografie poate avea forma unui document autonom (repertoriu bibliografic) sau poate fi anexa unui document sau a unei părți a unui document (bibliografie ascunsă).

După modelul cuvântului *bibliografie*, cu ajutorul sufixului *grafie*, s-au format și alți termeni care desemnează repertorii specifice unui anumit tip de documente – de la disc, *discografie*, de la film, *filmografie*, de la media, *mediografie*, de la web, *webgrafie*.

Dintre toate tipurile de documente, bibliografiile dețin cele mai multe tipuri de clasificări.

1. Din punctul de vedere al momentului apariției, bibliografiile pot fi:

- *curente* (înregistrează documentele pe măsura editării lor);
 - *retrospective* (înregistrează documentele apărute în trecut).
2. Dacă sunt însoțite sau nu de comentariu, avem:
- *bibliografii de semnalare* (înregistrează numai elemente de identificare ale documentului);
 - *bibliografii analitice* (fiecare descriere bibliografică este urmată de un rezumat).
3. Din punctul de vedere al cuprinderii, există:
- *bibliografii exhaustive* (înregistrează totalitatea documentelor referitoare la o temă dată);
 - *bibliografii generale* (înregistrează documente din mai multe domenii ale cunoașterii);
 - *bibliografii specializate* (referitoare la un anumit subiect);
 - *bibliografii individuale sau personale* (înregistrează lucrările unei singure persoane).
4. În funcție de aria geografică inclusă, bibliografiile pot fi:
- *locale* (descriu documentele apărute pe o zonă geografică limitată);
 - *naționale* (descriu documentele publicate pe teritoriul unei țări);
 - *internaționale* (descriu documentele publicate în orice limbă și din orice țară).

De un mare succes se bucură *indicii bibliografici* ai revistelor culturale și științifice, care oferă cercetătorilor, în sinteză, informații despre autorii și lucrările publicate în revistele respective.

Toate marile reviste culturale românești din trecut au asemenea indici: *Convorbiri literare*, *Viața românească*, *Revista Fundațiilor Regale*, *Familia*, *Gândirea*, *Luceafărul*, *Jurnalul literar* etc. La acestea se adaugă indicii revistelor contemporane culturale și științifice: *Revista de istorie*, *Revista de pedagogie*, *Studii de onomastică*, *Studii și cercetări de Biologie*, *Limbă și literatură*, *Natura*, *Dacoromania*, *Revista de teorie și istorie literară*, *Tomis* etc. Aceste lucrări și multe altele au fost realizate de serviciile bibliografice ale bibliotecilor centrale universitare din București, Cluj-Napoca, Iași, Timișoara sau chiar de către anumite biblioteci județene etc. Din păcate, acești indici nu pot fi consultați decât în format pe hârtie și numai în bibliotecile care le dețin. Trecerea conținutului lor în format digital ar permite consultarea pe internet, ceea ce ar fi de un mare ajutor pentru cercetările literare și științifice.

Există și categoria de *bibliografie de bibliografii* care înregistrează lucrările bibliografice pe o anumită temă sau cu caracter general. Cea mai

cunoscută bibliografie de bibliografii, care înregistrează peste 80 000 de lucrări bibliografice, este lucrarea lui Theodor Besterman *A world bibliography of bibliographies and of bibliographical catalogues, abstracts, digests, indexes and the like*, apărută la Geneva în ediții succesive începând din 1948. În România, Biblioteca Națională publică anual, din 1958, *Repertoriul colectiv al bibliografiilor nepublicate. Pentru uz intern*, lucrare care ar trebui mai larg difuzată, cunoscută și consultată.

Tot o bibliografie de bibliografii este și *Repertoriul lucrărilor elaborate de bibliotecile din România*, vol. I, intitulat *Lucrări elaborate de biblioteci publice*, apărut în 2006, și vol. II, intitulat *Lucrări elaborate de biblioteci universitare*, apărut în 2010. Ambele volume au apărut sub auspiciile ABR³¹, în redactarea Constanței Dumitărășconiu și sub coordonarea asigurată de Mircea Regneală. Lucrarea, care totalizează, prin cele două volume, 777 pagini, înregistrează producția bibliografică dar și editorială a bibliotecilor publice, universitare și naționale din România. Din păcate, nici această lucrare nu s-a bucurat de o largă circulație, mulți bibliotecari ignorând încă rolul unor asemenea lucrări de informare, care economisesc mii de ore de investigație ale cercetătorilor.

O categorie specială de bibliografii sunt *listele bibliografice de anticariat* sau *librărie* realizate în scopuri comerciale. La noi, acest tip de bibliografii este încă insuficient dezvoltat și, mai ales, cunoscut.

Aproape toate statele lumii dețin astăzi *bibliografii naționale* în care își înregistrează producția națională de publicații. Una dintre cele mai bine realizate bibliografii naționale este cea britanică, *British National Bibliography* (BNB), care din 1950 apare sub formă de liste săptămânale de noi titluri, precum și titluri în curs de apariție, pe baza CIP, cu până la 16 săptămâni înainte de apariția lucrării, ceea ce este de o mare importanță pentru comerțul de carte.

Francezii editează *Bibliographie nationale française*, pe baza publicațiilor primite cu titlul de depozit legal, în seriile *cărți, publicații seriale, muzică, audiovizual, cartografie*. Italienii editează *Bibliografia Nazionale Italiana*, austriecii *Österreichische Bibliographie* etc.

La noi, conform unei înțelegeri mai vechi, *bibliografia națională curentă* este editată de Biblioteca Națională a României, iar *bibliografia națională retrospectivă* de Biblioteca Academiei Române.

Se știe că una din dintre funcțiile de bază ale Bibliotecii Naționale a României este cea de cercetare și punere în valoare a patrimoniului național scris, iar una din căile principale de valorificare a acestuia este *Bibliografia națională curentă*, având la bază documentele existente în depozitul legal.

Bibliografia națională curentă apare astăzi sub titlul *Bibliografia Națională Română* și cuprinde mai multe serii: *Cărți. Albume. Hărți* (apare din anul 1952 - bilunar); *Articole din publicații periodice. Cultură* (apare din anul 2000 - lunar)³²; *Documente muzicale tipărite și audiovizuale* (apare din anul 1968 - trimestrial)³³; *Publicații seriale* (apare din anul 1992 - anual); *Românica - lucrări apărute în străinătate de autori români sau despre România* (apare din anul 1990 - anual)³⁴; *Repertoriul periodicelor străine intrate în bibliotecile din România* (apare din anul 1958 - anual)³⁵; *Teze de doctorat* (apare din anul 1995 - semestrial)³⁶; *Bibliografia cărților în curs de apariție – CIP* (apare din anul 1998 - lunar); *Catalogul cărților străine intrate în bibliotecile din România*³⁷ (apare din anul 1957, anual, fără întrerupere, și conține descrierile bibliografice și localizarea fondurilor de carte străină, din toate domeniile cunoașterii, deținute de aproximativ 150 de structuri info-documentare din România).

Din anul 2011, toate seriile *Bibliografiei naționale* apar exclusiv în format electronic și sunt publicate pe site-ul Bibliotecii Naționale (<http://www.bibnat.ro/Bibliografia-nationala-s84-ro.htm>).

Biblioteca Academiei Române publică, sub coordonarea lui Ioan Bianu, începând din 1903, *Bibliografia românească veche* (1508 – 1830), care continuă cu *Bibliografia românească modernă* (1831 – 1918). Vol. I: A – C, 1984; Vol. II: D – K, 1986; Vol. III: L – Q, 1989, Vol. IV: R – Z, 1996, sub coordonarea lui Gabriel Strempel. Toate volumele au fost digitizate și pot fi consultate liber pe internet.

Foi volante

Foile volante sunt tipuri de documente tipărite care cuprind între 1 și 4 pagini.

Există o largă varietate de foi volante de la *afișe, anunțuri și pliante* până la *invitații*. Toate astăzi sunt cuprinse în categoria largă a *materialelor de publicitate* în jurul cărora s-a dezvoltat în ultimele decenii o disciplină științifică cu legi și principii specifice: *publicitatea*, care se studiază acum în numeroase facultăți. Au apărut și continuă să apară multe cărți și reviste pe această temă³⁸. Publicitatea se face astăzi prin modalități și mijloace moderne. Publicitatea prin radio, televiziune și, mai ales, pe internet este extrem de dezvoltată și depășește cu mult publicitatea făcută prin afișe clasice având ca suport hârtia.

Foile volante pe hârtie, datează de mai multe secole . Ele s-au dezvoltat însă în mod deosebit începând cu secolul al XIX-lea. Revoluțiile burgheze le-au utilizat din plin ca formă de propagandă în rândul maselor. O mare extindere au cunoscut-o în primele decenii ale secolului al XX-lea îndeosebi afișele, cu mare impact pentru populație.

Aparent, prin caracterul lor efemer, foile volante au o valoare strict informativă pentru contemporani, dar privind lucrurile retrospectiv, ele reprezintă un izvor de informații de cel mai mare interes pentru analiza unui fenomen istoric, cum ar fi o mișcare politică sau o epocă artistică etc. De aceea păstrarea lor în bibliotecă, sub o formă organizată, direct accesibilă, este de o importanță deosebită. Din păcate la noi nici o bibliotecă nu se ocupă cu achiziția sistematică de foi volante. Ele intră doar în bibliotecile care beneficiază de legea depozitului legal, dar nici acestea nu le prelucrează individual, ci doar ca materiale de grup. Acest lucru îngreunează regăsirea și utilizarea lor de către cititori.

Dintre toate foile volante, *afișele* s-au bucurat de cea mai mare atenție din partea cercetătorilor din biblioteci. Din păcate, lucrări speciale dedicate acestor tipuri de documente nu sunt prea numeroase. Domnul Constantin Mălinaș, unul dintre cercetătorii români importanți în domeniul bibliofiliei, a publicat în 2007, în revista *Biblioteca*, în două numere consecutive³⁹, un amplu studiu intitulat *Afișul – document de bibliotecă: plecând de la un album de afișe Eminescu*. Stimulat de lucrarea profesorului Ion Iliescu de la Timișoara, dedicată unor afișe în legătură cu Eminescu⁴⁰, domnul Mălinaș teoretizează afișul ca document de bibliotecă. Autorul își exprimă regretul că acest tip de document nu este suficient luat în seamă de bibliotecile din România și nici nu este exploatat la adevărata sa valoare informațională. Mai face precizarea că doar 18 biblioteci românești dețin asemenea afișe – mărturii inestimabile ale unui anumit mediu cultural – , a căror valoare crește pe măsura trecerii timpului.

În cazul în care afișul este realizat de mari artiști, precum Toulouse Lautrec, de exemplu, el poate deveni chiar și operă de artă, depășind funcția sa conceptuală de element informativ. Un mare artist contemporan care a făcut din afiș operă de artă este americanul de origine poloneză, Rafal Olbinski⁴¹, care se bucură astăzi de o mare notorietate. Pictor, ilustrator și designer, Olbinski a realizat afișe pentru marile spectacole ale operei newyorkeze, dar și pentru unele momente aniversare ale SUA. Afișele acestui remarcabil plastician sunt de un mare rafinament artistic. Fantezia artistului împletește în modul cel

mai fericit elementele reale cu cele imaginare. Afișele sale amintesc de unele tablouri ale lui Dali, dar și de cele ale altor pictori americani contemporani.

Realizarea unui afiș este atât o problemă tehnică cât și una artistică. Afișul trebuie deopotrivă să informeze și să placă ochiului, or acest lucru nu este atât de simplu de realizat.

Afișele au elemente caracteristice care le individualizează în rândul documentelor de bibliotecă. Funcția principală a afișului este cea de comunicare. Acest lucru se face în acest caz prin text și imagine. Cu cât acestea sunt mai expresiv reprezentate, cu atât afișul își îndeplinește mai bine rolul. Un afiș trebuie să-și dezvăluie imediat, fără eforturi deosebite, scopul pentru care a fost creat. Din păcate, nu puține sunt la număr afișele în fața cărora zăbovești minute în șir pentru a desluși sensul mesajului care se dorește a fi transmis. Uneori nu înțelegi ce reprezintă imaginea, iar altele pur și simplu nu poți citi textul scris într-o grafie greu de descifrat. Pentru a realiza afișe de calitate ai neapărat nevoie de talent. Așadar, putem vorbi de *arta afișelor*, cum vorbim de arta fotografică.

Afișele, ca documente de studiu, sunt de o mare importanță pentru cercetători. Îngrămădirea lor în biblioteci, fără o descriere și fără prezența lor în cataloagele de bibliotecă, este o mare greșală, privându-se investigațiile culturale de unele din importantele documente iconografice relevante pentru o epocă istorică, o concepție artistică sau o mentalitate socială.

B. Documente tradiționale scrise de mână

Manuscise

Manuscisele sunt o categorie de documente care formează încă gloria multor biblioteci. Vechi de mai multe milenii, manuscisele constituie o sursă importantă de informații pe care bibliotecile nu o pot ignora. Implicate în întreaga viață a umanității, ele reprezintă documente primare, autentice ale umanității la care utilizatorii fac adesea apel. Manuscrisul vechi diferă substanțial de tipăritură. Nici un exemplar nu este identic cu altul, deoarece nici un meșteșugar nu este în stare să facă manual două lucruri absolut la fel. Păstrarea manuscriselor în biblioteci este importantă și din punctul de

vedere al stabilirii autenticității anumitor texte. Se știe că prin intervenția copiștilor și, în epocile mai recente, a editorilor sau cenzurii, anumite texte au fost mutilate prin adăugiri sau eliminări de pasaje. Verificând manuscrisele originale, cercetătorii pot ajunge la textul autentic, pot publica ediții critice, oferind variante ale unei opere. Cât de săracă ar fi cultura română, de exemplu, fără manuscrisele originale ale operei lui Mihai Eminescu.

Evoluția manuscriselor este în strânsă legătură cu evoluția scrierilor. În secolul al III-lea scrierea obișnuită a manuscriselor europene este *uncială*. Ea este completată în secolul al VIII-lea de *minuscule carolină*.

În literatura biblioteconomică actuală manuscrisele au două accepțiuni:

- *documente originale scrise de mână*;
- *documente dictate, scrise sau corectate de autor anterior tipăririi*.

Manuscrisele în scriitura directă a autorului se mai numesc *manuscrise autografe*. În a doua categorie intră și documentele realizate cu ajutorul mașinii de scris sau calculatorului, dar acestea trebuie, în mod obligatoriu, să poarte semnătura olografă a autorului.

Specialiștii englezi fac distincția între manuscrisele care fac în mod legitim parte din colecția de bibliotecă, cum sunt operele filosofice, literare, artistice și științifice, și manuscrisele ce reprezintă documente oficiale și care privesc arhivele.

Colecțiile de manuscrise din biblioteci se prezintă sub o largă varietate de forme: cărți, însemnări, scrisori, alte documente. În bibliotecile românești manuscrisele poartă denumiri specifice:

- *codici* (manuscrise sub formă de carte);
- *hrisoave* (documente emise de cancelariile voievodale);
- *zapise* (acte de vânzare și cumpărare);
- *jalbe* (plângeri adresate autorităților) etc.

Manuscrise vechi

Tabelele cuneiforme de lut din Mesopotamia și sulurile de papirus din Egipt sunt considerate cele mai vechi manuscrise⁴². Tabelele mesopotamiene datează din secolul al XVIII-lea î.Hr. Ele erau de formă dreptunghiulară, erau scrise pe ambele fețe și aveau imprimat în adâncime sigiliul bibliotecii. Biblioteca din Ninive conținea una dintre cele mai bogate colecții de scrieri mesopotamiene.

Ca material de scris, egiptenii foloseau papirusul încă din anul 3 000 î.Hr. De la ei a fost preluat de greci în secolul V î.Hr. și apoi de romani. Timp de un mileniu, papirusul a fost materialul de bază pentru cultura scrisă greco-romană. Fabricarea papirusului a fost încă de la început monopol de stat. La fel a rămas în întreaga epocă romană și bizantină. În paralel, se folosea și pergamentul, un material din piele de animal foarte rezistent, care putea fi răzuit și scris din nou (*palimpsest*). Herodot, părintele istoriei, care și-a scris lucrările în secolul V î.H., ne spune că pergamentul era folosit de multă vreme pentru scrierea cărților, dar era mult mai scump decât papirusul. Marea majoritate a cărților antice sunt scrise pe papirus.

Inițial, manuscrisele erau sub forma unui sul (*volumen*), cu o lungime medie de 10 m. Textul așezat pe coloane era perpendicular pe axul ruloului. Cel mai vechi papirus care s-a păstrat este un contract de căsătorie din insula Elefantina din anul 311 î.Hr.

Biblioteca din Alexandria, înființată în anul 300 î.Hr., a deținut cea mai mare colecție de manuscrise a Antichității de la Homer până la Aristotel, circa 700 000 de volume. Dispariția ei totală a avut loc în anul 391, când creștinii incendiază templul Seropis, care le adăpostea.

Faptul că s-au păstrat atât de puține documente vechi din această renumită bibliotecă își are explicația în principalul suport pe care acestea erau scrise, papirusul, un material friabil. Se adaugă apoi distrugerile provocate de războaie, bigotismul religios, focul, apa și ignoranța. Toate acestea au condus la dispariția a mii de manuscrise. Unele au reușit să scape și și-au găsit sălașul în diferite mănăstiri sau la curțile capetelor încoronate.

Cartea creștină sub formă de manuscris

Manuscrisele creștine până în secolul al XV-lea au ca suport pergamentul⁴³. Ele apar sub formă de *codex*, care este cunoscut de la sfârșitul secolului al II-lea. Încep să apară imaginile în text. Cuvântul însoțit de imagine reprezintă cartea creștină. Bizantinii considerau imaginile de origine divină și purtătoare de energie.

Așadar, cartea bizantină, fiindcă aici găsim cele mai reprezentative lucrări religioase după prăbușirea Imperiului Roman de Apus, este o carte nouă nu numai prin formă (de *codex*) și prin suport (pergament), ci și prin concepția paginii, gândită deopotrivă ca material pentru scris și pentru pictură.

Textul, decorul, imaginea, legătura devin, puțin câte puțin, opere de artă egale cu alte discipline artistice, apreciate ca majore. Apar așa-numitele *manuscrite miniaturate* (ilustrate). De aici, termenul de *miniatură*, care vine din latinescul *miniare* (vopsit în roșu)⁴⁴.

Manuscrite ilustrate (miniaturate) bizantine

Manuscritele ilustrate se împart în trei categorii:

- *manuscrite de lux*, „*aulice*”, executate în atelierile imperiale;
- *manuscrite din mănăstiri* unde ilustrațiile însoțesc textul conform iconografiei creștine;
- *manuscrite laice* care continuă tradiția elenizată, cu ilustrații de culoare sobră și desenul abia schițat.

În Evul Mediu, în mănăstirile din Europa de Vest, manuscritele miniaturate, după model bizantin, au cunoscut o mare dezvoltare îndeosebi începând cu epoca carolingiană (secolul al VIII-lea).

Cea mai mare colecție europeană de manuscrite se găsește la Bayerische Staatsbibliothek din München, cca 88 600 de unități. De reținut că niciun manuscris din această bogată colecție nu s-a pierdut în timpul celui de-al doilea război mondial.

Manuscritele românești apar începând cu secolul al XVI-lea. Ele sunt cunoscute sub denumirea de *codice* (*Codicele de la Cohalm*, *Codicele Todorescu*, *Codicele Voronețean* – toate din secolul al XVI-lea) sau *codex* (*Codex Sturdzanus*, *Codex Neagoeanus*, din secolele al XVI-lea și al XVII-lea).

Dacă în privința manuscriselor vechi, lucrurile sunt, în general, clarificate, ele aflându-se deja în colecțiile bibliotecilor, fiind analizate și comentate, manuscritele scriitorilor și ale marilor personalități începând cu secolul al XIX-lea sunt cele care preocupă în mare măsură bibliotecile contemporane. Există o competiție între biblioteci, chiar dacă acestea nu sunt toate de nivel național sau academic, în achiziționarea acestor manuscrite. În această competiție intră la noi și marile biblioteci publice care își revendică dreptul de a poseda manuscritele unor personalități care s-au născut sau au trăit în zona în care se află biblioteca.

În secțiile de manuscrite și cărți rare ale marilor biblioteci lucrează, de regulă, bibliotecari cu o bună pregătire profesională, care știu cum să achiziționeze, organizeze, conserve și exploateze asemenea documente. Aceștia au suficiente informații pentru a cunoaște valoarea unui document

și știu să negocieze cu donatorii și ofertanții. În cazul autorilor în viață, bibliotecarii din departamentele de manuscrise trebuie să dovedească tact și comportament diplomatic pentru a reuși să-i convingă pe aceștia să doneze manuscrisele proprii bibliotecilor, pentru a nu intra în competiție de achiziții cu instituțiile cu mai multe resurse financiare.

Prezervarea și conservarea colecțiilor de manuscrise trebuie să fie în acord cu normele internaționale. Multe biblioteci posesoare de importante colecții de documente vechi și prețioase au elaborat *planuri de apărare împotriva dezastrelor*, prevăzând măsuri excepționale pentru protejarea manuscriselor. Se știe că cel mai mare pericol care amenință documentele sunt apa și focul.

Impactul tehnologiei informației asupra bibliotecilor a schimbat optica tradițională privind accesul la colecțiile de manuscrise și cărți rare. Tot mai multe biblioteci își digitizează astăzi manuscrisele care sunt ieșite de sub incidența dreptului de autor. S-au creat astfel importante baze de date cu textele complete ale multor manuscrise prin copierea conținutului acestora pe suport informatic. Cercetătorul de astăzi, din indiferent ce colț al globului, prin internet, poate consulta nu numai baze de date bibliografice cu informații despre un manuscris, ci manuscrisul integral, pe care din diferite motive nu l-ar putea vedea probabil niciodată. Este un lucru uluitor pe care tehnologia l-a făcut pentru accesul la informații și documente al contemporanilor noștri, fără ca aceștia să fie obligați să se deplaseze la biblioteca deținătoare.

Documente tradiționale vizuale (iconografice)

Documentele tradiționale vizuale sunt reprezentări specifice (artistice, fotografice, grafice) ale realității, care completează sau îmbogățesc informația transmisă de documentele scrise.

Aceste tipuri de documente, cunoscute sub numele de *documente iconografice*, sunt achiziționate în biblioteci de foarte multă vreme.

Una dintre cele mai bogate colecții de documente iconografice din lume se află la Bibliothèque Nationale de France, care deține circa 15 milioane de unități bibliografice. Ele sunt gestionate de *Departamentul de Stampe și Fotografii* care se îmbogățește anual cu aproximativ 40 000 de noi documente primite cu titlul de depozit legal.

Ca și în cazul manuscriselor, marile biblioteci se întrec în a achiziționa pe diferite căi acest tip de documente fie pentru a-și întregi anumite colecții, fie pentru a avea anumite valori iconografice de care sunt interesate, referitoare la o epocă, o mișcare artistică sau o personalitate.

Documentele vizuale tradiționale se află în biblioteci sub diferite forme:

- stampe;
- hărți și planuri;
- fotografii;
- desene;
- cărți poștale⁴⁵.

Stampe

Stampele – sunt documente vizuale tradiționale obținute prin tehnici de gravare, fără a se recurge la procedee fotografice.

Matrița pentru obținerea stampelor este formată dintr-un material rezistent (piatră, metal, lemn), săpat în adâncime sau în relief. La origine, stampele au avut o destinație practică. Au fost folosite în activitatea breslelor ca modele pentru execuția diferitelor obiecte meșteșugărești. Mai târziu erau utilizate frecvent în propaganda religioasă și politică.

Odată cu perfecționarea tehnicilor de gravare, cu apariția unor mari artiști în domeniu, care execută și imprimă ei înșiși gravuri, acestea devin adevărate opere de artă⁴⁶.

Specialiștii fac distincția între *stampe originale* și *reproduceri*. Stampele originale sunt cele obținute plecând de la matrițele inițiale. Reproucerile se realizează prin tehnici reprografice având ca punct de plecare stampana. Tehnicile reprografice moderne produc copii de înaltă fidelitate încât devine aproape imposibil să distingi originalul de copie.

Ca și foile volante, stampele prezintă pentru biblioteci atât interes documentar cât și interes artistic. Stampele vechi se păstrează în marile biblioteci în locuri special dotate și amenajate numite *cabinete de stampe*.

Locurile în care se păstrează stampele originale trebuie să întrunească toate condițiile de prezervare și conservare a unicitelor valoroase, în primul rând temperatura și umiditatea să fie între parametri normali. Se adaugă apoi alte aspecte care au în vedere specificul acestor documente. Întrucât stampele se află adesea pe suporturi fragile și au dimensiuni variate, în standardele

internaționale se recomandă păstrarea lor în mape de carton din hârtie neacidă și așezarea după formate. Se recomandă, de asemenea, gruparea lor în funcție de conținut: *portrete, peisaje, scene istorice, costume și obiceiuri*.

În a doua jumătate a secolului al XX-lea, odată cu explozia informațională, au apărut și s-au dezvoltat bibliotecile de artă, cunoscute sub numele de *artoteci*. Acestea sunt bazate pe colecțiile de stampe contemporane, desene, picturi, precum și alte documente vizuale de artă.

Germania a fost prima țară care a dezvoltat acest tip de bibliotecă, fără însă a-i da amploarea cunoscută mai târziu în Franța⁴⁷.

Dintre toate statele europene, Franța are astăzi cel mai mare număr de artoteci, circa 40. Prin crearea rețelei de biblioteci de artă în 1983, Ministerul Culturii din Franța a avut în vedere trei obiective:

- difuzarea artei, îndeosebi a celei contemporane, printr-un serviciu public de împrumut;
- stimularea creării de opere originale diverse;
- sensibilizarea cititorilor pentru arta contemporană .

Artotecile din Franța funcționează, în principal, prin organizarea de expoziții în parteneriat cu organisme regionale care achiziționează artă contemporană locală.

Crearea de artoteci vine să restabilească oarecum dezechilibrul în activitatea bibliotecilor posesoare doar de literatură neglijând celelalte arte care pot veni în sprijinul educației cititorilor⁴⁸.

În Franța, artotecile împrumută atât opere de artă originale cât și reproduceri. Dacă inițial se împrumutau picturi, sculpturi, lucrări în general voluminoase, astăzi împrumutul se limitează, de regulă, la opere grafice de tip stampe, fotografii, afișe. Toate împrumuturile sunt contracost percepându-se și o garanție.

Pentru a fi împrumutate, stampele, de exemplu, sunt montate sub geam, înrămate și ambalate în cutii de carton speciale. Condițiile de împrumut diferă de la o bibliotecă la alta. Durata împrumutului este de 1-3 luni. Se are în vedere ca utilizatorul să se poată bucura cât mai multă vreme de prezența în casa sa a acestor lucrări.

Hărți și planuri

Hărțile și planurile – sunt reprezentări convenționale, în general, plane, dintr-un unghi de 90° și la scară redusă, a fenomenelor concrete sau abstracte, care pot fi localizate în timp și spațiu (cer, pământ, localități).

Există numeroase tipuri de hărți și planuri:

- marine;
- murale;
- în relief;
- rutiere;
- de stat-major etc.

Diferența între hartă și plan este dată de scară. O reprezentare care este superioară proporției de 1: 20 000 se consideră, de regulă, hartă, iar dacă este inferioară acestei proporții, se consideră plan.

La distincția între hartă și plan se ia în calcul și subiectul reprezentat. Dacă este vorba de reprezentarea plană a unei localități, indiferent de scară, vorbim de un plan, iar dacă reprezentăm fenomenele geografice de pe pământ sau cele astrale avem de-a face cu o hartă.

Cele mai numeroase hărți existente în biblioteci sunt sub formă de atlase, dar pot apărea și sub formă de foi volante de mari dimensiuni. Uneori ele sunt anexă la diferite cărți, îndeosebi la manuale. Conservarea lor în biblioteci, mai ales a celor de mari dimensiuni, presupune mobilier adecvat și microclimat asemănător cărților.

Fotografii

Fotografiile – sunt documente obținute prin fixarea imaginilor obiectelor pe un strat fotosensibil, care acoperă un suport solid, prin reacțiile fotochimice produse în substanța sensibilă din acest strat.

De la invenția fotografiei de către Nicéphore Niepce, în primele decenii ale secolului al XIX-lea, până astăzi, bibliotecile au acumulat un număr impresionant de fotografii, mărturii documentare inestimabile legate de evenimente și personalități din aproape două secole. Ele sunt păstrate în departamentul de colecții speciale, în plicuri de hârtie neacidă. Dacă sunt prelucrate chimic corect, fotografiile au o viață foarte lungă.

Fotografiile color cer condiții speciale de conservare. Temperatura constantă recomandată pentru păstrarea lor este de + 15°C. Cum această temperatură nu poate fi asigurată decât de puține biblioteci, specialiștii recomandă să nu se depășească totuși 20°C, iar umiditatea, de asemenea, trebuie să fie mai scăzută decât pentru cărți, între 30% și 40%.

Desene

Desenele – sunt documente netipizate, caracterizate prin reprezentarea obiectelor, a figurilor, a peisajelor pe o suprafață plană, prin mijloace grafice.

Desenele se clasifică în :

- desene tehnice;
- desene artistice.

De regulă, bibliotecile achiziționează numai desene artistice, datorită îndeosebi marilor artiști - artiști plastici, scriitori sau alte personalități care au realizat desene. Între bibliotecile românești, Biblioteca Academiei Române și Biblioteca Națională a României dețin prețioase colecții de fotografii.

Cărți poștale

Cărțile poștale – ilustrate sau neilustrate – sunt documente tipizate de formă dreptunghiulară din carton subțire având spațiu alb rezervat pentru corespondență.

Valoarea cărților poștale pentru biblioteci este dată de textul de corespondență pe care îl conțin și mai puțin de partea iconografică, deoarece sunt documente în serie. În cazul în care cartea poștală este scrisă de o mare personalitate, ea este reținută în departamentul de colecții speciale, apoi descrisă și prezentată în catalogul bibliotecii pentru cititori.

Ca urmare a aplicării legii depozitului legal, marile biblioteci primesc și cărți poștale ilustrate nescrise pe care, de cele mai multe ori, nu le prelucrează, păstrându-le în categoria grup.

2.1.2.2. DOCUMENTE MODERNE⁴⁹

Bibliotecarii întâmpină serioase dificultăți în a clasifica și a defini documentele moderne.

Într-un sens foarte larg, documentele moderne sunt acele documente care nu au ca suport hârtia.

Tipologia documentelor moderne este extrem de diversificată. Ea începe cu discuri clasice și diapozitive și se încheie cu CD-ROM-uri de diferite tipuri. E greu de cuprins întreaga varietate a suporturilor moderne sub o singură clasă. Chiar forurile cele mai competente în domeniu, cum este ISO, fac numeroase artificii în a defini și clasifica documentele moderne. Așa, de exemplu, sunt excluse din categoria documentelor audiovizuale *microformatele*, considerate documente autonome, deși ele prezintă toate caracteristicile documentelor audiovizuale.

Pentru simplificarea prezentării, vom împărți documentele moderne în două clase mari:

- *documente audiovizuale;*
- *documente electronice.*

Documente audiovizuale

Association Française de Normalisation (AFNOR) a dat definiția cea mai completă a documentelor audiovizuale, definiție larg acceptată astăzi pe plan internațional, fiind preluată în standardele terminologice ale ISO.

Potrivit acestei definiții, *documentul audiovizual este orice document - text, orice document–imagine, orice document–sunet a cărui consultare sau utilizare se face prin intermediul unui aparat.*

În această categorie sunt incluse:

- documente vizuale (diapozitive, microformate);
- documente sonore (discuri, benzi magnetice, casete);
- documente audiovizuale combinate (filme sonore, filme video etc.).

A. Documente vizuale

Documentele vizuale cuprind următoarele categorii:

- diapozitive
- microformate.

Diapozitive

Diapozitivele sunt cadre de film pe suport transparent conținând imagini fotografice pozitive, în alb-negru sau color, destinate a fi proiectate pe un ecran. Diapozitivele folosesc filmul în formatul standard de 24 x 36 mm. Pentru utilizare sunt montate pe un cadru de carton sau material plastic cu dimensiunile de 5 x 5 cm, cu sau fără geam de protecție. Protecția însă este foarte importantă întrucât urmele lăsate de degete pe film, care conțin diferiți acizi, deteriorează în timp imaginea.

Diapozitivele, dezvoltându-se în paralel cu microformatele, prezintă avantajul față de acestea de a putea fi în culori. În biblioteci, ele erau folosite pentru reproduceri color de mare fidelitate ale manuscriselor vechi.

Diapozitivele sunt stocate fie în cutii de plastic, adesea în ambalajul original al furnizorului, fie în plicuri transparente din clorură de polivinil, fie în dispozitivele de proiecție pentru utilizarea directă pe un proiector.

După apariția și dezvoltarea discurilor optice, producția de diapozitive practic a încetat. Ele sunt înregistrate astăzi pe suporturi informatice a căror capacitate de stocare este uriașă. În plus, vizualizarea este de mai bună calitate și poate fi însoțită de comentarii preînregistrate. Marile biblioteci și laboratoare de cercetare din domeniul biologiei și medicinei păstrează încă colecții importante de diapozitive utilizate în anumite cercetări și care, din motive financiare, nu au fost încă digitizate.

Microformate

Microformatele constituie categoria de documente moderne cu cea mai mare răspândire în secolul al XX-lea și despre care se spunea că va înlocui cartea tipărită, așa cum se vorbește astăzi despre publicațiile digitale.

Microformatele reprezintă termenul generic pentru orice suport, în mod curent filmul, care conține microimagini.

Aceste noi tipuri de documente se obțin prin *micrografiere*, tehnică de reproducere fotografică la scară redusă a originalului cu ajutorul unei camere de luat vederi special destinate acestei activități, numite *micrograf*.

Microformatele au cunoscut un deosebit avânt după ce de-al doilea război mondial și au fost privite ca singura alternativă viabilă la creșterea volumului literaturii tipărite. Dezvoltarea deosebită a acestor documente se datorează și costurilor de producție mult mai reduse decât cele ale publicațiilor tipărite pe care le înlocuiesc. La acestea se adaugă spațiul pe care îl ocupă comparativ cu originalele înlocuite, care este de până la 90 de ori mai mic, aspect de interes major pentru biblioteci, aflate mereu în criză de spații de depozitare. Odată cu apariția microformatelor, cercetătorii au avut pentru prima dată posibilitatea de acces la documente aflate la distanță, de regulă inaccesibile.

Din multitudinea termenilor utilizați în industria microformatelor, prezentăm, pe cei mai frecvent utilizați:

- *micrografie* (ansamblul tehnicilor legate de producerea, prelucrarea și exploatarea microformatelor);
- *microimagine* (imagine de dimensiuni reduse care trebuie mărită pentru a fi citită);
- *microimprimat* (document tipărit sub formă de microformat);
- *microfilmotecă* (colecție de microformate).

Principalele tipuri de microformate sunt:

- *microfilm*;
- *microfișă*;
- *microprint*.

Microfilm

Dintre toate tipurile de microformate, microfilmul este documentul micrografic cel mai cunoscut.

Microfilmul este un microformat sub formă de rolă sau bandă având formatul standard de 16 mm × 35 mm⁵⁰.

Părintele microfilmului este fotografii englez John Benjamin Dancer din Manchester, care a produs, în 1839, prima microfotografie prin daghereotipie⁵¹. Dancer realizează adevărate performanțe în acest domeniu, înregistrând, pe un singur microfilm cu dimensiunile de 10 × 10 mm, cele 560 de pagini ale lucrării *Treatise on Microscope*⁵². Realizarea sa va fi cunoscută sub numele de *fotografie microscopică*. Fotografii englez și-a valorificat microfotografiile abia spre mijlocul secolului al XIX-lea, când face primele vânzări de *microportrete microscopice*.

În 1853, în revista *Athenaeum* (Marea Britanie), el sugera posibilitatea realizării de ediții microscopice ale unor importante lucrări de referințe (dicționare, enciclopedii, atlase, hărți etc.).

Înregistrarea de informații de interes major pe microfilme a avut loc, pentru prima oară, în 1871, în timpul războiului franco-prusac. Armata franceză, asediată în Paris, primea mesaje micrografiate prin porumbeii voiajori trimiși de dincolo de linia frontului. În aceleași scopuri, microfilmele au fost utilizate și în primul război mondial.

Promotorul celui dintâi organism mondial de informare, Paul Otlet, care înființează în 1895 la Bruxelles, Institutul Internațional de Bibliografie, preocupat de ideea stocării informațiilor pe un spațiu restrâns, a propus în 1906 o nouă formă a cărții – o *microcarte*, care urma să aibă ca suport microfilmul.

Dar abia din 1930, oamenii încep să-și dea seama cu adevărat de foloasele pe care le-ar putea avea de pe urma microfilmelor. Este anul în care firma Kodak, în cooperare cu specialiști din biblioteci, înregistrează pe microfilm colecția ziarului *New York Times* din anii primului război mondial. Microfilmul s-a făcut la cererea a 15 biblioteci cărora le lipsea din colecție această perioadă.

În anul 1936, la conferința organizată de American Library Association (ALA) la Richmond, microfilmele au fost prezentate drept o tehnologie-miracol, de mare interes pentru bibliotecari. Cu același entuziasm, în 1939, bibliotecile germane anunțau înlocuirea împrumutului interbibliotecar de cărți și periodice cu microfilme. Totodată s-a făcut cunoscut punerea în funcțiune a 500 de aparate pentru lectura microfilmelor în principalele biblioteci din Germania.

La Congresul Mondial de Documentare ținut la Paris în 1937, specialiștii din întreaga lume au dezbătut pentru prima dată pe larg problema documentelor micrografice, subliniindu-se marele avantaj de a stoca pe microfilm, la un preț de cost foarte scăzut, documente dintre cele mai importante din literatura științifică și tehnică mondială, care să fie puse apoi la dispoziția oamenilor de știință de pretutindeni.

Microfilmele au cunoscut o dezvoltare deosebită în Statele Unite începând cu anul 1938, când s-a pus problema amendării Constituției SUA. Pentru aceasta trebuia cunoscute dezbaterile adunărilor legislative ale tuturor statelor din federația americană din perioada 1788 – 1938, ceea ce însemna deplasarea specialiștilor în fiecare stat și copierea documentelor respective. Ar fi fost o muncă extrem de costisitoare. Ideea fotografierii succesive a acestor documente a apărut ca soluția ideală. Așa a luat naștere primul aparat de micrografiat, care de-a lungul anilor a devenit tot mai performant.

Library of Congress și alte mari biblioteci americane au văzut în această acțiune un prilej unic de a-și completa cu microfilme colecțiile de publicații și documente oficiale, care le lipseau din colecții.

În 1941 este lansat de către Library of Congress și Universitatea din Carolina de Nord, *Proiectul de înregistrare pe microfilm a documentelor oficiale ale tuturor statelor din federația americană*. În intervalul 1941–1948 a fost micrografiată o cantitate impresionantă de documente. Rezultatul final a însemnat 50 000 m de microfilm, pe 1 765 de role. Presa americană comenta succesul dobândit de Library of Congress, prin înregistrarea documentelor oficiale, drept o victorie asupra timpului și spațiului. Publicarea acestor colecții de documente sub formă de microfilm a permis realizarea a două lucrări de informare bibliografică de mare importanță: *American Bibliography* și *Records of States of the United States*.

Tipuri de microfilm

Microfilmul de 16 mm are una sau două piste de imagini. La o bobină standard de 30 m, numărul de cadre pe pistă este de 2 000 – 3 000, în funcție de dimensiunile documentului microfilmă și scara de reducere folosită. Acest film se recomandă pentru microfilmarea pieselor mici de bibliotecă, cum ar fi fotografii, cărți poștale, fișe de catalog⁵³. Pentru a se putea utiliza cât mai multă vreme și a nu se deteriora, microfilmele se păstrează în cartușe sau casete.

Microfilmul de 35 mm este cel mai vechi și, totodată cel mai răspândit tip de microformat, frecvent utilizat în activitatea de micrografiere a documentelor de bibliotecă. Este recomandat ca suport informațional pentru următoarele documente :

- ziare de format mediu sau mare, reviste de format A4;
- documente de arhivă – îndeosebi manuscrise care sunt dificil de reprodus (miniaturi, grafii diferite, culori diferite, legături prețioase);
- carte veche și prețioasă (format mare, ilustrații color);
- documente de format mare, cum ar fi hărțile și planurile.

Microfilmele se clasifică în funcție de mai mulți factori:

- densitatea informației micrografice;
- polaritatea imaginii micrografice;
- proprietățile optice de transfer al imaginilor micrografice.

Densitatea informației micrografice este măsura cantității de informații care în mod potențial poate fi stocată pe o unitate de spațiu. Densitatea informației este direct proporțională cu scara de reducere.

Din punct de vedere al polarității, imaginile micrografice pot fi pozitive (corespund originalului) sau negative (opuse originalului).

Proprietățile optice de transfer al imaginilor micrografice sunt determinate de tipul de film utilizat: argentic, diazo sau vezicular. Dintre acestea, filmele argentice prezintă calități arhivale deosebite, fapt care le recomandă ca înlocuitori ai materialelor de bibliotecă pentru o lungă perioadă de timp. Proprietățile optice de transfer sunt influențate și de structura cromatică a filmului. Alături de microfilmul alb-negru, microfilmul color este folosit cu succes în anumite domenii, cum ar fi biologia, medicina, geografia, mineralogia etc. Microfilmul color însă este foarte scump și nu are calități arhivale, putând fi exploatat numai circa zece ani.

Producția de microfilme bazată pe documentele grafice, în cea mai mare parte, are ca bază documentele scrise pe hârtie. Fluxul tehnologic începe printr-o așa-numită pregătire fizică a documentelor care sunt supuse microfilmării. În prealabil, este analizată calitatea hârtiei, a tipăriturii etc. Documentele sunt apoi aranjate pentru o microfilmare secvențială. Microfilmele trebuie să fie de o mare fidelitate, avându-se în vedere că imaginea suferă o scădere în calitate de fiecare dată când întâlnește dispozitive optice. Și cu cât acestea sunt mai numeroase, cu atât imaginea devine mai slabă. Un plus de interes se acordă în procesul tehnologic copiilor negative (masterelor) care servesc la duplicarea microfilmelor.

Există standarde internaționale, o parte dintre ele omologate și la noi, privind regulile de micrografiere pe microfilmul de 35mm a diferitelor documente grafice în scopul înmagazinării și regăsirii lor în munca de informare și documentare. Așa este standardul ISO 4087-79, pe baza căruia s-a realizat STAS 11365-79, care fixează, între altele, scările de reducere recomandate pentru microfilmul de 35mm. Acestea trebuie să fie între 1/12 și 1/14 față de original. Un alt standard, STAS 8355-85, recomandă realizarea unei concordanțe între elementele bibliografice, ca de exemplu, cele referitoare la unele diviziuni cronologice (săptămână, lună, an etc.), și dimensiunea microfilmului. Banda unui microfilm se va încheia, pe cât posibil, la sfârșitul unei perioade, gândită într-o anumită logică. Standardul impune obligativitatea reproducerii identice a originalului, chiar dacă acesta prezintă anumite deficiențe (pagini numerotate greșit, capitole lipsă etc.).

De interes pentru bibliotecari sunt datele bibliografice înscrise pe microfilm. Aceste date cuprind:

- *elemente de identificare a microfilmului* (cota microfilmului, numărul de inventar, data realizării microfilmului, limite sau restricții de utilizare sau reproducere, producătorul);
- *elemente bibliografice pentru identificarea documentului original* (informații privind deținătorul și cota documentului original, autorul, titlul lucrării, traducerea titlului dacă este cazul, ediția, numărul volumului, locul publicării, anul publicării, editura, numărul paginilor micrografiate, indexarea conținutului, cota documentului).

Producătorul le va utiliza în funcție de necesități. Aceste elemente de descriere sunt incluse în două cadre succesive de la începutul unui microfilm, imediat după cadrele care cuprind simbolul grafic pentru indicarea începutului de rolă sau bandă și, respectiv, datele tehnice. Textul conținut de acestea – așa-numitele *imagini-martor*⁵⁴ trebuie să fie direct lizibil, înălțimea caracterelor fiind de cel puțin 2mm.

O problemă de mare importanță pentru toate tipurile de microfilme privește localizarea anumitor secvențe. S-au experimentat diferite tehnici de căutare rapidă. Până la urmă, cea mai eficientă formă de regăsire s-a obținut cu ajutorul unui simplu contor care indică succesiunea secvențelor.

În legătură cu microfilmul, se vorbește și de *jacheta de microfilm* și *cartela cu apertură*.

Jacheta de microfilm este un ansamblu plat, transparent și flexibil, format prin suprapunerea unui suport și a unei folii protectoare și cuprinzând o zonă de antet și unul sau mai multe canale în care se introduc microfilme. Este un suport mixt care s-a bucurat de interes în centrele de informare, oferind posibilitatea constituirii microdosarelor (mixaje cu extrase din lucrări, articole sau tăieturi din presă pe diferite teme care sunt micrografiate). Din punct de vedere tehnic, jachetele de microfilm sunt formate fie din benzi de microfilm de 16 mm pentru text și o bandă de 35 mm pentru grafice, fie din benzi de microfilm de 16 mm și 35 mm pentru aceleași documente. Utilizarea benzilor de microfilm de 35 mm este uneori impusă de tipul de document microstocat. De pildă, documentele color pot fi reproduse numai pe acest microfilm, la fel documentele supradimensionate.

Cartela cu apertură este o fișă de carton nestandardizată cu datele bibliografice ale unei lucrări care are o fereastră (apertură) unde este montat microfilmul documentului original micrografiat descris pe fișă. Această fișă era transmisă într-o scrisoare obișnuită abonatului.

După apariția documentelor electronice atât jacheta de microfilm cât și cartela cu apertură nu au mai fost utilizate.

Microfișă

Microfișa este un microformat sub formă de foaie dreptunghiulară care cuprinde una sau mai multe microimagini dispuse după o grilă de repartiție, precum și o zonă de antet, direct lizibilă, situată de-a lungul părții superioare. Formatul standard al microfișei este de 105 mm x 148 mm.

Microfișele transparente (STAS 10484 – 85) au cunoscut un mare succes⁵⁵ prin deceniul al șaptelea al secolului trecut, înlocuind în bună măsură microfilmele datorită în primul rând simplității în mânăuire. Este un fenomen asemănător trecerii de la cartea sub formă de rulou la cea sub formă de codex. Rularea și derularea microfilmului este o operație destul de incomodă și, în plus, duce la deteriorarea sa mai rapidă, pe când mânăuirea microfișei este extrem de simplă.

Microfișele transparente se realizează sub mai multe dimensiuni. Formatul standard internațional acceptat de marea majoritate a bibliotecilor și institutelor de informare este A6 : 105x148 mm.

În partea superioară a microfișei, deasupra blocului de imagini, se află *zona de antet* (STAS 12538-87).

Antetul cuprinde trei subzone:

- subzona de identificare (în stânga);
- subzona bibliografică (în centru);
- subzona secvențială (în dreapta).

Subzona de identificare cuprinde numerele de identificare ale microfișei, precum și indicații privind utilizarea microfișei. Jumătatea superioară a zonei va fi lăsată liberă, ca beneficiarul să-și înscrie cota proprie.

Subzona bibliografică este destinată înregistrării informațiilor cu caracter bibliografic care descriu, pe scurt și într-un mod inconfundabil, documentul produs pe microfișă. Datele sunt cele din descrierea bibliografică pentru catalog.

Subzona secvențială se utilizează când microfișa face parte dintr-o serie de microfișe în care se înregistrează același document și indică partea din document descrisă în zona bibliografică ce figurează pe microfișa respectivă sau locul microfișei în serie.

Caracterele de litere (majuscule sau minuscule) din zona de antet trebuie să aibă înălțimea de minimum 1–2 mm, iar spațiul liber dintre rânduri va fi de cel puțin 2 mm.

Microfișele transparente A6 cu *repartiția uniformă a imaginilor* se execută în două variante: *varianta A*, cu formatul blocului de imagini 82,5×141 mm (microfișe cu 60 de cadre), și *varianta B*, cu formatul blocului de imagini de 87,5×140 mm (microfișa cu 98 de cadre). Utilizarea variantei A sau B este în funcție de o serie de factori, dintre care cel mai important privește dimensiunile documentului micrografiat.

Ca și în cazul microfilmelor, scara de reducere medie variază între 1/12 și 1/24, în funcție de formatul și calitatea grafică a documentului reprodus.

Microfișele transparente A6 cu *repartiția variabilă a imaginilor* se execută, de asemenea, în două variante: *varianta A*, cu formatul blocului de imagini de 95×133 mm, și *varianta B*, cu formatul blocului de imagini 82,5×141 mm. Microfișele varianta A se utilizează pentru micrografierea documentelor de orice format cuprins între formatul A6 și formatul 4A0 (1720×2440 mm). Microfișele varianta B sunt destinate micrografierii documentelor cuprinse între formatul A6 și A0 (860×1220 mm), aceeași scară de reducere ca pentru micrografierea desenelor tehnice. Scara de reducere este cuprinsă între 1/8 și 1/30, în funcție de varianta aplicată.

Marginea inferioară și colțul inferior stâng ale microfișelor constituie elemente de referință pentru toate măsurătorile. Din considerente de ordin practic, se recomandă rotunjirea colțurilor microfișelor, dacă acest lucru nu a fost întreprins de firma furnizoare.

Grosimea microfișei – suport, emulsie, strat de protecție – este aproape dublă față de cea a microfilmului (0,22 mm față de 0,12 mm), întrucât microfișa trebuie să aibă o anumită rigiditate, necesară menținerii ei în poziție orizontală indiferent de punctul de susținere.

Microfișa conține pe una din fețe *stratul sensibil*, pentru identificarea căruia se aplică o creștătură.

Există posibilități diferite de amplasare a microimaginilor pe microfișă:

- poziția de amplasare orizontală a microimaginilor al căror text este paralel cu titlul microfișei;
- poziția de amplasare aflată la 90 de grade față de titlul microfișei, când microfișa este orientată în sensul invers mersului acelor de ceasornic.

Într-o singură imagine pot fi incluse mai multe originale obținute prin așa-numita micrografiere colectivă.

Pentru regăsirea imaginilor micrografiate se utilizează un sistem de coordonate, în care coloanele (considerate de jos în sus) sunt notate cu litere, iar rândurile (considerate de la stânga la dreapta) sunt notate cu cifre. Literele și cifrele sunt plasate pe marginile microfișei.

Ca și pentru microfilme, imaginile în microfișă pot fi pozitive sau negative. *Contrastul, claritatea și densitatea* sunt factori importanți privind calitatea microformatelor.

Microfișă COM

Producția de microfișe realizată cu ajutorul calculatorului a cunoscut un important avânt între 1960 și 1980. S-a plecat de la constatarea că microformatele înmagazinează cel mai bine informațiile în timp ce calculatorul este cel mai mare generator de informații. Așa s-a asociat producția de microformate cu calculatorul. Această asociere a dat naștere la două procedee tehnologice:

- microformatul ca input al calculatorului (Computer Input Microform – CIM);
- microformatul ca output al calculatorului (Computer Output Microform – COM).

Dintre aceste procedee, ultimul prezintă cel mai mare interes. Producția de informații, bazată pe tehnologia COM, a fost apreciată la timpul respectiv drept o spectaculoasă realizare tehnologică, care a permis o creștere a randamentului calculatorului de circa 20 de ori. Până la apariția tehnologiei COM, output-ul avea ca suport hârtia și apărea adeseori sub o formă codificată, care comporta numeroase și complicate operații de decodificare. COM convertește semnalele calculatorului într-un limbaj clar, sub formă de microimagini. Deși produsele COM au apărut și sub formă de microfilme de 16 mm și 35 mm, ele au fost editate în marea majoritate sub formă de microfișe de format internațional.

Prima înregistrare COM s-a realizat experimental în SUA în 1952, la Massachusetts Institute of Technology, în cadrul programului INTREX, dar punerea pe piață a produselor COM a avut loc abia după 1960.

Scările de reducere cele mai frecvente pentru microfișele COM, conform ISO 5126 – 80, *Computer Output Microform*, sunt 1/24 (63 și 98 cadre) și 1/48 (270 și 420 cadre), putând ajunge uneori până la 1/150 (3 000 cadre), când avem de-a face cu ultrafișe.

Rezultatele aplicării tehnologiei COM, așa cum precizăm, au fost spectaculoase. Dispozitivul COM, comparativ cu output-ul clasic pe hârtie, prezintă numeroase avantaje:

- reproduce orice fel de caractere sau desene grafice;
- viteza de înregistrare este de 120 000 de caractere grafice pe secundă și 50 000 de pagini pe oră față de numai 8 000 și, respectiv, 3 000 în cazul imprimantei.

Microfișele COM au două caracteristici economice importante: se realizează la un preț de cost inferior microfișelor prin procedeele clasice și pot fi ușor actualizate, fiind dependente de programul înregistrat în memoria calculatorului. Cea din urmă caracteristică a fost larg aplicată în catalogul de bibliotecă pe microfișe, care poate fi cu ușurință actualizat anual. Tehnologia COM permite și interogarea la distanță. A fost realizat, de asemenea, un program pentru titrarea automatizată a microfișelor și a indicelui de regăsire a conținutului documentelor înregistrate.

Înregistrarea pe microformate COM este deosebit de rentabilă la un volum foarte mare de date stocate în memoria calculatorului, cu o creștere lunară de cel puțin 500 000 de unități. În cazul acestei tehnologii sunt preferate fișele diazo care se dezvoltă automat, sunt rezistente la diferiți agenți distructivi și se pot copia ușor, copiile având aceeași polaritate cu originalul.

Microfișele COM sunt un suport informațional ideal pentru desenele și graficele dintre cele mai complicate. Pe microfișe COM a fost înregistrată, între altele, lucrarea *Atlas of Macromolecular Structure*, editată de National Institute of Health din SUA, care conține structuri de date privind 70 de enzime și acizi nucleici. Cele 670 de microfișe ale lucrării cuprind nu mai puțin de 110 000 de pagini de calculator fiind de un real sprijin cercetărilor din domeniile biologiei, biochimiei și chimiei.

Ultrafișă (ultramicrofișă)

Ultrafișa, cunoscută și sub numele de ultramicrofișă, este tot o microfișă, dar a cărei scară de reducere poate ajunge la 1/300. O scară de reducere atât de mare folosită pentru ultrafișe presupune realizarea unor fonograme de o mare fidelitate – un punct de pe o ultrafișă însemnând o pagină. Pe o ultrafișă se pot stoca aproximativ 6 000 de cadre. Acest volum uriaș de date spre a fi utilizat cu eficiență trebuie ca înregistrarea să fie de o mare acuratețe. Un fir de praf sau o mică zgârietură pot împiedica accesul la anumite date. O mare atenție trebuie acordată păstrării în bune condiții a ultrafișei. Uneori, pentru a nu fi zgâriată sau pătată, se acoperă cu o emulsie transparentă protectoare. Totodată, pentru citire sunt necesare aparate de lectură performante, dar al căror cost este destul de ridicat.

Căutarea secvențială pe ultrafișe se poate face cu ajutorul indexului plasat în josul fișei, în partea dreaptă a acesteia. În căutarea automatizată, microfișele sunt inserate în casete speciale de unde sunt extrase și utilizate pentru lectură.

În biblioteci, ultrafișele s-au folosit îndeosebi pentru căutări bibliografice. *British National Bibliography*, de exemplu, a fost mulți ani înregistrată pe ultrafișe și transmisă abonaților lunar în plicuri obișnuite.

Microfișă opacă

Microfișa pe hârtie fotografică se numește microfișă opacă.

Microfișele opace sunt cunoscute în literatura de specialitate sub diferite denumiri: *microopace*, *microprinturi* (*microhărți*). Există și anumite deosebiri între ele. Astfel, în timp ce microopacele, în general, au dimensiuni apropiate de cele ale microfișelor transparente, formatul standard fiind 76 mm×127 mm, dimensiunile microprinturilor sunt mult mai mari: 152 mm×229 mm⁵⁶.

Microprintul (microcopia) este un microformat pe suport opac.

Spre deosebire de microfișele transparente, *microfișele opace au informația stocată pe ambele fețe ale fișei*. Din acest aparent avantaj, rezidă, de fapt, principalul inconvenient al acestui purtător de informații, care a făcut ca imediat după apariția microfișelor transparente să fie înlocuite aproape complet de acestea. Inconvenientul constă, în principal, în imposibilitatea de a obține pe ecran o imagine foarte clară a textului microstocat, cu toate că pentru lectura acestor purtători de informații s-au folosit aparate optice foarte bine echipate⁵⁷. Situația decurge din faptul că imaginea proiectată pe ecran este rezultatul reflexiei luminii și nu al filtrării acesteia ca pentru microformatele transparente, unde imaginea apare mult mai clară, deși sursa de lumină este mai slabă.

Există încă astăzi în lume documente importante înregistrate pe microopace ca, de exemplu, *Great Britain Parliamentary Debates*, care însumează mai multe zeci de mii de pagini, sau celebra revistă de referate *Chemical Abstracts*. Cele mai multe biblioteci însă, începând de prin 1960, și-au transcris pe microfișe transparente colecțiile lor de microopace.

Microeditare

Producția de micropublicații poartă numele de microeditare.

Microeditarea se referă deopotrivă la copierea pe microformate a unor documente deja tipărite, precum și a unor documente care se editează pentru prima dată.

Multă vreme microformatele au fost apreciate ca singura alternativă la creșterea prețului hârtiei, a tiparului, a tarifelor poștale și a stocării. Acest din urmă aspect este extrem de important pentru biblioteci, aflate în permanentă criză de spațiu de depozitare. Cantitate mare de informații pe un spațiu restrâns și la un preț de cost scăzut, iată spre ceea ce tind mereu bibliotecile. Microformatele au oferit tocmai aceste lucruri.

Pentru biblioteci, micropublicațiile reprezintă, pe lângă economie de spațiu, și posibilitatea completării titlurilor vechi, absente din colecții. Toate aceste avantaje au condus la creșterea numărului de microformate ajungându-se la o adevărată industrie a domeniului⁵⁸.

Totodată, prin microeditare se urmărește și conservarea anumitor publicații. Sunt cunoscute problemele cu care se confruntă marile biblioteci posesoare de periodice vechi. Se știe că aproape toate ziarele apărute în secolul al XIX-lea sunt tipărite pe hârtie acidă. Datorită frecvenței consultării și compoziției chimice distructive a hârtiei, ele s-au deteriorat grav. Singura soluție practică, la un moment dat, a fost micrografierea lor.

În ce privește cititorii, aceștia au acceptat relativ ușor lectura ziarelor pe microformat⁵⁹. Și aceasta din următoarele motive: ziarele, de regulă, sunt voluminoase și greu de mănuit; conțin pagini de format mare, care se păstrează cu greu intacte, mai ales când și hârtia este de calitate inferioară; utilizarea lor este, de cele mai multe ori, redusă la o simplă răsfoire.

Marile biblioteci, în urmă cu câteva decenii, aveau planuri riguroase de transpunere pe microformat a publicațiilor periodice. În mod curent, o publicație periodică era copiată pe microformat după 2-3 ani de la apariție, iar cele cu valoare scăzută după numai un an. După micrografiere, originalul era fie distrus, este situația periodicelor lipsite de importanță (așa proceda Library of Congress), fie conservat într-un depozit pasiv, de unde era adus numai în situații speciale, lectura curentă făcându-se pe microformat. Din motive de securitate, lucrările prețioase prin raritate și valoare au fost și ele micrografiate. Spre consultare se oferă numai microformatul, documentele originale fiind păstrate într-un seif și oferite spre lectură doar la cererea expresă a specialiștilor și cu aprobare specială.

Primul mare program pentru publicarea pe microformat a materialelor rare este pus în aplicare în 1930, prin crearea companiei University Microfilms International, de către Eugen B. Power. Între 1930 și 1970, această companie a înregistrat mii de titluri, între acestea colecția *Dime Novel*, care cuprinde 3 000 de romane populare americane din secolul al XIX-lea. De un interes aparte în activitatea de microeditare s-au bucurat bibliografiile cărților vechi și

moderne⁶⁰, cataloagele de bibliotecă⁶¹, dar și tezele de doctorat, îndeosebi cele din domeniul științelor exacte, pentru care elementul nou este fundamental.

Editarea simultană, atât sub formă de pagină tipărită cât și sub formă de microformat, a reprezentat una dintre caracteristicile dezvoltării domeniului în deceniul al optulea al secolului al XX-lea. Această formă de editare s-a bucurat de succes îndeosebi în Statele Unite și Canada.

Asociații și organizații profesionale

Considerate până la apariția documentelor digitale ca unicul înlocuitor al paginii tipărite, microformatele s-au bucurat de un interes deosebit din partea specialiștilor. Paralel cu dezvoltarea producției de microformate și pătrunderea acestora în număr mare în biblioteci, institute de informare și documentare, centre de calcul, bănci, s-au constituit și primele asociații și organizații profesionale în acest domeniu. Cea mai importantă asociație micrografică a luat ființă în 1952 în SUA și este cunoscută sub numele de National Micrographics Association (NMA). Asociația editează *Journal of Micrographics*, cu apariție bilunară.

În Europa, de asemenea, s-au înființat mai multe asemenea organizații. În Marea Britanie există Microfilm Association, care editează trimestrial publicația *Microdoc*. Microfiche Foundation a fost înființată în Olanda, la Delft. Fundația editează publicația *Microfiche Foundation Newsletter* și bibliografia internațională *Microfiche Bibliography and Publications*.

Pe plan mondial, există International Micrographic Congress (IMC), ca asociație internațională de profil, care păstrează legătura între asociațiile naționale de micrografii. Această organizație editează publicația *IMC Journal*.

Exploatarea microformatelor

Sala de lectură a microformatelor trebuie să ofere condiții de lectură adecvate cititorilor și să protejeze, totodată, microformatele depozitate în acest spațiu împotriva degradării fizice. O asemenea sală trebuie să ofere confortul necesar pentru lectura fiecărui tip de microformat.

Sala pentru lectura microformatelor cuprinde:

- aparate pentru lectura microformatelor;
- aparate de copiere pentru diferite tipuri de microformate;

- echipament pentru conservarea microformatelor;
- dulapuri pentru păstrarea rezervei de aparate de lectură și de copiere;
- instrumente de informare: cataloage pe fișe, cataloage editoriale, prospecte etc.

Într-o astfel de sală trebuie să existe aparate pentru lectura tuturor tipurilor de microformate. Aparatele vor fi de bună calitate și vor reproduce cu claritate textul microstocat, fără să obosească ochii. Cu ani în urmă, mulți cititori de la Biblioteca Academiei Române se plâneau că le este imposibil să citească microfilmele conținând ziare vechi din cauza calității proaste a peliculei și a echipamentului optic de lectură inadecvat. Acest lucru a făcut pe mulți cititori români să privească cu ostilitate microformatele.

Calitatea aparatelor de lectură este determinată de următoarele elemente: sistemul optic, sistemul de iluminare și stabilitatea mecanismului lentilelor. Un bun aparat de lectură nu cere refixarea clarității imaginilor la schimbarea fiecărui cadru. Este de o mare importanță achiziționarea de aparate de lectură de calitate, care să corespundă perfect tipului de microformat supus lecturii.

În sala de lectură pentru microformate, de regulă, nu se păstrează decât microformatele care sunt solicitate pentru lectură. Colecția de microformate, spre a avea o viață cât mai lungă, se conservă într-un depozit în care trebuie să se respecte condițiile de umiditate și temperatură recomandate de standardul *Microcopii gelatino-argentice pe film. Prelucrare și conservare pentru arhivare* (STAS 10997 – 77). Temperatura ideală este de 18 grade, iar umiditatea de 40%.

Spațiile de lectură pentru microformate diferă de cele pentru lectura cărților. Pentru lectura microformatelor sunt necesare un *aparat de lectură* și o *suprafață plană*, luminată, respectiv un pupitru pentru luarea notelor și lectura unei publicații tipărite în cadrul studiului comparativ al unor texte.

Pentru citirea microformatelor, trebuie achiziționate aparate de lectură de cea mai bună calitate, care să reproducă cu claritate textul microstocat și să nu creeze probleme de lectură cititorului. Există cititori care după lectura unor microformate acuză oboseala ochilor. Această situație își are drept cauză calitatea proastă a microformatului, echipamentul optic inadecvat, iluminarea necorespunzătoare a ecranului etc. Aparatele moderne de astăzi sunt dotate cu dispozitive cu lumină reglabilă. Se știe că unii oameni au nevoie pentru lectură de o lumină mai puternică, alții de o lumină mai slabă.

Una dintre condițiile de bază pentru realizarea unei lecturi agreabile privește ecranul aparatului de lectură. Acesta trebuie realizat astfel încât să

redea integral textul; proiectarea numai a 85% sau 90% din text, cum se mai întâmplă cu anumite aparate, este practic inacceptabilă.

Aparatele de lectură trebuie păstrate în permanentă stare de funcționare. Va exista un grafic cu termenele de verificare și curățenie generală, care va fi respectat cu strictețe. Ecranele și lentilele vor fi curățate zilnic. Fiecare aparat de lectură va avea instrucțiuni proprii de utilizare.

Sala pentru lectura microformatelor trebuie să dispună de următoarele tipuri de aparate de lectură:

- aparat pentru lectura microfilmelor de 16 mm și 35 mm;
- aparat pentru lectura microfîșelor transparente;
- aparat pentru lectura microopacelor.

În sectorul de microformate, uneori chiar în sala de lectură, trebuie să existe cel puțin un aparat pentru realizarea de copii pe hârtie, direct lizibile, de pe microfilm, și un altul de pe microfîșă. Copierea de pe microformate rămâne relativ scumpă și multe biblioteci o permit numai contra cost – în numeroase locuri pot fi întâlnite automate la dispoziția cititorilor. Lângă aceste aparate trebuie să se afle lista microformatelor a căror copiere, chiar fragmentară, este interzisă de legea dreptului de autor.

Lumina din sala de lectură nu trebuie să-i deranjeze pe cititori. Va fi o lumină indirectă, plasată în diferite părți ale încăperii, necesară doar pentru orientarea cititorilor în sală.

O bună exploatare a microformatelor presupune și un personal bine pregătit profesional. Experiența de până acum a arătat că bibliotecarul clasic, format în mijlocul cărților, acceptă cu destulă rezervă noii purtători de informații fie că este vorba de microformate, fie de documente electronice. De aceea, se recomandă să fie pregătiți bibliotecarii destinați special acestei munci, excelenți susținători ai noilor suporturi informaționali.

Conservarea și prezervarea microformatelor

Conservarea microformatelor

Microformatele, asemănător publicațiilor tipărite, pentru a avea o viață cât mai lungă, trebuie conservate după norme științifice.

Condițiile de conservare a tuturor tipurilor de microformate (argentic, diazo, vezicular) au fost studiate de organisme sau institute de specialitate ca ISO sau American National Standards Institute (SUA). Există standarde pe această temă.

În 1977, a fost publicat și la noi standardul *Microcopii gelatino-argentice pe film. Prelucrare și conservare pentru arhivare* (STAS 10997 – 77), rămas valabil și astăzi. Acest standard stabilește normele specifice de prelucrare și conservare a microformatelor gelatino-argentice pe film, în vederea arhivării pe o perioadă îndelungată. Standardul se aplică microformatelor pe suport din ester de celuloză sau din poliester, acoperit cu emulsie gelatino-argentică (halogenură de argint), la care imaginea se obține prin relevare, fixare și spălare în mediu lichid și nu se aplică celor obținute prin developare uscată ori transfer prin difuzie (diază și vezicular).

Conservarea de lungă durată a microformatelor este influențată de următoarele elemente:

- tipul de film utilizat;
- prelucrarea chimică a filmului;
- caracteristicile filmului prelucrat;
- ambalarea și condiționarea microformatelor;
- depozitarea microformatelor.

Printr-o bună conservare a microformatelor se realizează:

- exploatarea îndelungată a întregului stoc de microformate;
- diminuarea cheltuielilor făcute pentru înlocuirea microformatelor deteriorate;
- micșorarea pierderilor de informații;
- economii de timp și personal.

Toți posesorii de microformate acordă o deosebită atenție conservării matrițelor care stau la baza producerii microformatelor uzuale și care sunt arhivate pentru o perioadă de timp îndelungată.

Încăperile în care microformatele pentru arhivare sunt depozitate trebuie prevăzute cu instalații de purificare și condiționare a aerului pentru a se evita depunerea prafului și a altor particule solide sau lichide aflate în suspensie în aer, care atacă pelicula reducându-i lizibilitatea (STAS 10 997).

Un rol important în păstrarea cât mai îndelungată a tuturor tipurilor de microformate îl au *condițiile de umiditate și temperatură*. Umiditatea trebuie să fie de $40 \pm 5\%$, iar temperatura de 15 - 20°C. Temperatura ideală este de 18°, iar umiditatea de 40%.

Astăzi, încăperile de depozitare a microformatelor dispun de instalații de aer condiționat pentru eliminarea impurităților din aer dăunătoare peliculei, precum și de dezumidificatoare chimice în vederea păstrării unei umidități constante.

Fiecare tip de film devine sensibil sub influența anumitor factori de mediu. Astfel, filmul bazat pe halogenură de argint (argentic) se deteriorează dacă este

conservat într-un mediu umed. De asemenea, filmul vezicular se degradează repede la o temperatură înaltă. Filmele argentice și cele diazo sunt atacate de razele ultraviolete provenite din razele solare și din lumina fluorescentă. Depozitele care conservă *microformatele negative* trebuie să dispună de încăperi speciale pentru a împiedica acțiunea nocivă a razelor ultraviolete (având ferestre dotate cu perdele și filtre pentru lumina fluorescentă etc.).

Trebuie create condiții speciale pentru protejarea microformatelor împotriva focului și apei. E bine de știut că un microformat prelucrat chimic corect și păstrat la o umiditate relativă de 40% poate rezista la o temperatură uscată de 120°C, timp de 24 de ore, fără să-și piardă proprietățile de lectură sau copiere.

Pentru a se determina eventualele deteriorări ale microformatelor conservate în scop arhivar, întreaga colecție va fi controlată anual sau cel puțin o dată la doi ani, pe un eșantion reprezentând 20% din cantitatea de copii de același fel.

Când condițiile de depozitare se modifică, se va repeta controlul indiferent de perioada trecută de la ultima verificare. Astfel, după excesele de temperatură și umiditate, microformatele vor fi verificate în mod obligatoriu într-un interval de șase luni. Controlul microformatelor se va efectua cu o deosebită grijă, respectându-se următoarele indicații:

- încăperile în care se realizează controlul vor fi lipsite de praf sau alte impurități;
- cutiile cu microformate păstrate într-o încăpere cu o temperatură inferioară punctului de rouă al atmosferei încăperii unde se efectuează controlul se vor condiționa, înainte de deschidere, la o temperatură mai ridicată cu câteva grade față de cea a încăperii în care au fost aduse pentru evitarea depunerii vaporilor de apă pe microformat;
- cutiile etanșe sunt readuse după control în echilibru cu atmosfera de depozitare;
- mânăuirea propriu-zisă a microformatelor trebuie făcută cu ajutorul mănușilor, pentru a se evita imprimarea amprentelor, pătarea sau zgârierea ;
- aparatul de lectură folosit pentru control va fi de bună calitate.

Conservarea îndelungată a microformatelor este influențată și de modul în care acestea sunt ambalate și condiționate. Ele pot fi păstrate atât în ambalaje neetanșe, închise, cât și în ambalaje etanșe și închise ermetic prin sigilare.

Microformatele sub formă de rolă se ambalează în cutii din material plastic, aluminiu, oțel inoxidabil sau alte metale protejate anticoroziv.

Microfișele transparente sunt conservate individual, în plicuri confecționate din hârtie neacidă, transparentă, pentru a putea fi citit titlul, sau din polietilenă cu o compoziție chimică specială. Plicurile pot fi închise cu agrafe din material plastic, lipsit de cloruri. Microfișele se păstrează, de asemenea, în cutii metalice sau din material plastic, de format standard, în poziție verticală. Fiecare cutie poate conserva 50 de microfișe. Microfișele sunt supuse aceluiași procedee de arhivare ca și microfilmele.

Prezervarea microformatelor

Copiile destinate lecturii curente în sală, se află, de regulă, în sala de lectură a microformatelor, în dulapuri special confecționate. Păstrarea lor în sala de lectură are ca scop principal accesul rapid al beneficiarilor la informațiile stocate pe acești purtători de informații.

S-a încercat chiar aranjarea microformatelor la raftul liber, dar rezultatele obținute nu au fost satisfăcătoare.

Condițiile de conservare pentru copii nu sunt atât de riguroase ca pentru matrițe. Gradul de umiditate va fi între 40% și 60%. Temperatura va fi cea obișnuită a camerei: 18° - 22°C. Vor fi luate totuși toate măsurile necesare pentru a diminua acțiunea dăunătoare a agenților chimici proveniți din impuritățile aerului (fumul de la instalațiile aparatelor de lectură, substanțe minerale și organice din praf etc.). Spațiile pentru depozitarea microformatelor nu se vor afla în apropierea radiatoarelor. Aerul cald usucă pelicula care devine friabilă.

Perspective

O întrebare firească a cercetătorilor din domeniul cărții este următoarea: microformatele mai au vreun rol în epoca digitală? Răspunsul îl putem găsi răsfoind, de pildă, lucrările celei de-a 36-a Conferințe a Ligii Bibliotecilor Europene de Cercetare (LIBER), de la Varșovia, din 3-7 iulie 2007. În una dintre comunicările pe tema prezervării colecțiilor, susținută de Denis Shouten, este expus programul olandez *Metamorfoza*. Acest program are ca obiectiv salvarea patrimoniului național olandez, aflat pe hârtie acidă. Metoda de lucru utilizată în acest sens este o metodă hibridă, combină microfilmarea cu scanarea: *microfilmarea pentru prezervare și scanarea pentru acces*. Digitizarea ca

metodă de acces este superioară microfilmării : permite accesul la document de la distanță și în condiții optime, imaginile sunt mai apropiate de original fiind color, textul poate fi mai ușor cercetat și regăsit prin tehnica OCR. Din păcate, digitizarea nu a rezolvat încă problema prezervării pe lungă durată a imaginilor. Microformatele, în schimb, în condiții normale de umiditate și temperatură, au o viață egală cu a hârtiei neacide. De asemenea, sunt mult mai ieftine decât documentele digitale, care se realizează, de regulă, pentru o difuzare largă.

Cu toată extinderea documentelor digitale, bibliotecile dețin încă importante colecții de microformate care, probabil, nu vor fi digitizate integral niciodată. În plus, pentru documente de mai mică circulație, cum sunt documentele arhivistice, adesea cu valoare de unicat, microfilmarea continuă să fie utilizată ca principală metodă de stocare a documentelor.

B. Documentele sonore

Dintre documentele sonore clasice fac parte:

- disc;
- bandă magnetică.

Disc

Discul este un suport de formă circulară pe care se înregistrează informația.

Cel mai vechi dintre discurile clasice este discul fonografic care cuprinde înregistrarea mecanică a semnalelor sonore.

Istoria tehnicii înregistrărilor sonore se confundă în mare parte cu evoluția discului care a trecut prin numeroase transformări și îmbunătățiri succesive: de la primul disc, se dezvoltă discul de ebonită, urmat de gloriosul disc de microsion (vinil), apoi de discul compact folosit astăzi.

Cea mai cunoscută formă de înregistrare audio care se găsește în biblioteci o reprezintă discurile long-play cu micro înregistrare (12 inch, 33 1/3 rot/min și 7 inch, 45 rot/min), de obicei din policlorură de vinil presată sau discurile șerlac de 78 rot/min.

Primul disc audio a fost inventat de Emil Berliner, un american de origine germană, care, în 1887, a înlocuit cilindrul gramofonului cu discuri subțiri de zinc acoperite cu ceară pe care sunt trase urme ale acului. Tot el a

inventat discul de ebonită, apoi aparatul pentru citirea discului: gramofonul, iar în 1889, a pus la punct metoda multiplicării discurilor prin galvanoplastie, pornind de la o matriță.

În 1933, firma britanică EMI (*Electric and Musical Industries*) produce primele discuri stereofonice. În urma cercetărilor conduse de fizicianul Alan Dower Blumlein, în 1958, societatea americană *Audio Fidelity* și societatea engleză *Pye et Decca* au comercializat primele discuri stereo. Cele dintâi discuri fabricate în România apar în anul 1934 la București și sunt produse de fabrica *Perfection*, care își schimbă ulterior numele în *Homocord*, apoi *Cristal*, iar din 1938 *Electrecord*.

Apărute în 1946, discurile de microșion au reprezentat o revoluție tehnologică remarcabilă în domeniul înregistrărilor sonore. Inventate de René Snepvangers în colaborare cu Peter Goldenmark, discurile de microșion sunt discuri cu șanțul de înregistrare foarte îngust și turația redusă. Fiind mai ușoare și mai elastice, discurile de microșion au avantajul de a reproduce mult mai fidel informația sonoră stocată. Calitățile acestui suport sunt apreciate și astăzi, în ciuda evoluției tehnologice. Specialiștii spun că informația analogică a discului de vinil oferă posibilitatea reproducerii întregului spectru de sunete, avantaj ce nu poate fi regăsit la noua tehnologie digitală. În zilele noastre, când discurile de vinil au fost înlocuite cu noile tehnologii digitale, există o controversă aprinsă asupra utilizării discului de vinil versus noii suport media. Ca urmare, s-a reînceput producția discurilor de vinil, de data aceasta însă, ca obiecte de lux, în cantități limitate.

Din punct de vedere al conservării și prezervării, discurile necesită condiții și tratamente speciale. Fiind confecționate din policlorură de vinil, care se degradează chimic în urma expunerii la ultraviolete și căldură, acestea pot fi protejate prin adăugarea unei substanțe chimice în timpul producerii discului, procedură ce nu previne degradarea, dar o controlează făcând discurile de vinil rezistente la atacul fungic și la umiditatea crescută.

Discurile de vinil sunt rezistente la atacul fungic și nu sunt afectate de umiditatea crescută, însă un microclimat corespunzător pentru depozitarea înregistrărilor audio este esențial pentru a întârzia degradarea. Fluctuații bruște și mari ale temperaturii și umidității pot afecta anumite proprietăți chimice ale plasticului, cauzând distorsiuni ale calității sunetului și ondularea discului. Pentru conservare, se recomandă 18 °C și 40% umiditate relativă. Mucegaiul de pe suprafața discului poate cauza *ciupirea*, fapt ce determină scăderea calității înregistrării. Praful, combinat cu presiunea exercitată de

acul aparatului, poate uza permanent pereții șanțurilor, afectând calitatea înregistrării; praful poate fi, de asemenea, întipărit permanent în substanțele termoplastice.

În 1979 firmele *Philips* (Olanda) și *Sony* (Japonia) au anunțat realizarea discului compact, invenție ce ia locul bătrânului disc de vinil. Marile biblioteci ale lumii dețin încă colecții importante de discuri clasice al căror conținut – pentru a conserva discul original – a fost transferat pe benzi magnetice pentru exploatare curentă.

Bandă magnetică

Banda magnetică este o bandă din material plastic, acoperită cu oxid magnetic care servește la înregistrarea, conservarea și redarea semnalelor sonore și vizuale.

Prima bandă magnetică a fost brevetată de germanul Fritz Pfleumer în 1928. Banda magnetică este compusă, în general, dintr-o bandă de plastic acoperită cu un strat magnetic. Înregistrarea de informații se face prin trecerea benzii la viteză constantă prin fața unui cap magnetic de înregistrare, care generează un câmp magnetic puternic, a cărui intensitate depinde de informația ce trebuie stocată. Pentru redare se trece banda prin fața unui alt cap magnetic. În general, banda magnetică se păstrează într-o casetă de plastic.

Benzile magnetice sunt de mai multe tipuri: înregistrări audio și video pe casete, bandă de calculator, bobină pe bobină, dischete de calculator etc.

Încă din 1950, au existat mai mult de 40 de formate de benzi magnetice care au variat ca mărime, viteză și manieră de conducere a benzii.

Benzile bobină pe bobină se folosesc pentru păstrarea pe termen lung. În vederea conservării și prezervării benzilor magnetice, spațiul de depozitare trebuie să fie rece și uscat: $15\pm 3^{\circ}\text{C}$ și 30-40% umiditate relativă reprezentând condiții optime de depozitare. Căldura excesivă sau frigul vor deteriora mediul magnetic. Se evită expunerea benzilor la schimbări bruște de temperatură. Dacă temperatura de depozitare și manipulare diferă cu mai mult de 8°C , se stabilește un timp de aclimatizare de aproximativ 4 ore pentru fiecare 10°C diferență.

În industria muzicală, apariția benzii magnetice a reprezentat o nouă revoluție tehnologică deoarece aceasta permitea operarea mixajelor, lucrul cu mai multe piste, colaje și editări speciale. Datorită faptului că

pe banda magnetică este înregistrată informația analogică, dar și datorită excelentelor calități plastice, aceasta este folosită în continuare în industria muzicală. Există biblioteci deținătoare de colecții importante de benzi magnetice.

Dintre formele de prezentare ale benzii magnetice menționăm caseta audio și caseta video.

Casetă audio

Caseta audio este compusă dintr-un container cu două miezuri identice (bobine) pe care este rulată o bandă magnetică audio.

În 1961 firma *Philips* lansează caseta audio și cedează gratuit brevetul tuturor constructorilor pentru a ajuta la extinderea utilizării ei. De-a lungul timpului casetele audio au cunoscut îmbunătățiri succesive: în 1967 se naște sistemul *dolby-stereo* pentru îmbunătățirea raportului semnal/zgomot, în 1987 apare caseta audio digitală ce oferă o calitate sonoră echivalentă cu cea a unui CD. Tot în 1987 apar și casetele audio destinate profesioniștilor, iar în 1992 *Philips* lansează varianta *Digital Compact Cassette (DCC)*.

Caseta audio a fost folosită pentru înregistrarea de informații audio în format analogic.

Apariția casetei audio a avut un impact social deosebit datorită dimensiunilor reduse ce au condus la o manipulare facilă. Datorită ușurinței multiplicării casetelor audio, acestea au cunoscut o uimitoare distribuție pe piață, contribuind la dezvoltarea industriei muzicale. Condițiile de conservare și prezervare ale casetelor audio, sunt în mare măsură aceleași cu cele ale benzii magnetice.

Casetă video

Caseta video este compusă dintr-un container cu două miezuri identice (bobine) pe care este rulată o bandă magnetică video.

Prima înregistrare video alb-negru a fost făcută de firma americană *Bing Crosby Enterprises* în anul 1951. O versiune color a apărut în 1953. Videocasetele cu patru piste se produc după aproximativ zece ani, prin 1962. Televiziunea *CBS* utilizează în programele sale videocasetele începând din 1956. Îi urmează anul următor Televiziunea *NBC*.

Benzile video au trecut prin diferite formate. Firmele Sony și Philips au dominat piața. Cele două formate care s-au impus au fost VHS și VCR. Cel mai cunoscut a devenit VHS, îndeosebi pentru înregistrarea de filme.

Aparatul pentru exploatarea videocasetelor, videorecorderul⁶² a fost pus la punct de firma Ampex încă din 1958. Tot în acest an apar videocasetele pe 4 piste. Dacă primele videorecordere erau folosite doar în televiziuni și aveau dimensiuni mari, începând din 1963 apar cele pentru utilizări domestice de dimensiuni reduse, produse de Nottingham Electronic Valve Company. Primul model Sony ,CV-2000, pentru utilizări domestice apare în 1965. Înregistrările de filme pe videocasete devin curente după 1967.

Deoarece marile biblioteci dețin încă stocuri uriașe de videocasete, se pune din ce în ce mai acut problema transferării conținutului acestora pe DVD-uri atât pentru o exploatare mai simplă cât și pentru păstrarea îndelungată a conținutului benzilor magnetice. DVD-ul este cel mai nou și complet standard pentru conversie digitală. DVD-ul folosește compresia MPEG2 la o rezoluție de 720X576 (PAL). Are o bună compatibilitate cu DVD player-e existente pe piață. Pe un DVD pot încăpea până la 77 de minute de film de o calitate ireproșabilă, singura limitare fiind dată de calitatea originalului. În ultima vreme au apărut noi formate ca MPEG2, AVI, DIVX, MPEG1, VCD, SVCD pe care pot fi copiate videocasetele, dar acestea pot fi exploatate numai pe videoplayer-e de ultimă generație.

Documente audiovizuale combinate

Film cinematografic

Filmul⁶³ este o peliculă subțire, flexibilă și transparentă, conținând un strat sensibil, capabil să producă imagini fotografice.

La origine, filmul era format dintr-un strat de colodiu, gelatină etc., aplicat pe hârtie fotografică sau pe placă fotografică. Astăzi filmul a devenit flexibil și transparent, având ca suport materialul plastic sau alt suport (înainte se folosea celuloză, acum se folosește acetat de celuloză), pe care este aplicat unul sau mai multe straturi de emulsie. Filmul este comercializat sub formă de rolă. Rola de film poate avea un număr redus de expuneri, în cazul utilizării pentru fotografii, sau un număr mai mare pentru utilizarea în cinematografie. Filmul cinematografic conține o serie de imagini statice, numite cadre, care, la afișarea pe ecran creează

iluzia de imagini în mișcare, datorită fenomenului *phi*⁶⁴. Filmul cinematografic cuprinde și o coloană sonoră, prin înregistrare magnetică, fie că este vorba de cuvinte vorbite, de muzică sau alte sunete care însoțesc imaginile.

În epoca contemporană filmul cinematografic este privit deopotrivă ca formă de artă și ca industrie. Filmele sunt artefacte culturale create de culturi specifice. Ele reflectă aceste culturi și, la rândul lor, le influențează. Experții consideră filmul o formă de artă importantă, o sursă de divertisment popular, dar și un mediu puternic pentru educarea, instruirea sau îndoctrinarea oamenilor. Baza vizuală a filmului îi dă acestuia o putere universală de comunicare.

Definiția contemporană a filmului este arta de a oferi experiențe, de a comunica idei, de a produce sentimente sau iluzii prin stimulări senzoriale⁶⁵.

Filmul cinematografic clasic – lung metrajele - nu se păstrează în biblioteci, ci în arhive de film⁶⁶, cu excepția anumitor documentare care se mai găsesc în anumite biblioteci. Odată însă cu apariția casetelor video și mai recent a DVD-urilor, pe care sunt înregistrate zeci de filme cinematografice, el pătrunde în biblioteci. Fiind produs din materiale degradabile, filmul sonor se distruge în timp, motiv pentru care, în vederea conservării și prezervării lui, sunt necesare o serie de măsuri, precum: păstrarea lui în condiții speciale de temperatură (20-21°C) și umiditate (20-40%), dar și aplicarea unor tratamente speciale, menite să îi prelungească viața. În vederea salvării informațiilor de pe filmele sonore clasice, se recomandă migrarea pe noi suporturi media, cu o durată de viață mai îndelungată.

Documente electronice

Cărți electronice

Cărțile electronice sunt cărți editate și difuzate în versiune digitală, disponibile sub formă de fișiere, care pot fi descărcate și stocate pentru a fi citite fie pe un calculator personal, fie pe un dispozitiv special de citire, cum este tableta tactilă.

Cărțile electronice sunt întâlnite în literatura de specialitate sub diferite nume și ortografieri : *e-book, eBook, e-Book, ebook, digital book* sau chiar *e-edition*.

Denumirea de *e-book* este o abreviere din limba engleză de la *electronic book*. Cărțile electronice sunt cărți virtuale, protejate împotriva utilizărilor

neautorizate prin așa-numitul management al drepturilor digitale (*digital rights management - DRM*), tehnologie de protecție care diferă de la un fabricant la altul. Ele se pot cumpăra sau pot fi descărcate gratuit de pe internet, mediul principal de transmitere. S-a dezvoltat în ultima perioadă și un sistem de telefonie mobilă de tip GSM care preia e-book-uri. Posibilitățile de lectură, după cum se va constata în continuare, sunt variate – calculatorul personal, tabletele sau chiar telefonul mobil. Ca și cartea fizică, cartea electronică este utilizată pentru stocarea tuturor tipurilor de documente. Și în ce privește greutatea, poate fi comparată cu cartea pe suport hârtie. Dacă în trecut, ecranul încă mai obosea ochiul, astăzi noile tehnologii au șters orice diferență între lectura unei cărți fizice și lectura unei cărți electronice. Capacitatea uriașă de stocare însă – o adevărată bibliotecă pe un spațiu de câțiva centimetri pătrați – reprezintă marele avantaj al cărții electronice care o face extrem de eficientă în epoca informației și explică marea atracție exercitată pentru noul suport, îndeosebi a tinerei generații.

O mare parte din producția de cărți electronice este realizată simultan cu formatul tipărit, dar este pusă în circulație mai târziu, din calcule comerciale. Alte cărți electronice sunt produse din cărți preexistente prin scanare, cu ajutorul unor scanere de înaltă tehnologie care protejează originalul - aspect de o mare însemnătate pentru publicațiile vechi. Fișierele produse sunt convertite în format text cu ajutorul tehnologiei OCR. Deși multă lume continuă să le considere ca versiunea electronică a cărții tipărite, din ce în ce mai multe cărți electronice nu mai au astăzi o versiune tipărită, fiind concepute direct electronic. În domeniile de vârf ale științei, unde ideile se schimbă foarte repede, editorii publică cărți electronice chiar pe capitole, pe măsura scrierii lor de către autori.

Ideea paternității cărții electronice încă nu este pe deplin lămurită. Mai mulți oameni pretind a fi inventatorii acestei cărți⁶⁷. Primul dintre acești aspiranți este Bob Brown, care plecând de la filmele sonore, a realizat, în 1930, o invenție numită *The Readies*, permițând înregistrarea a zeci de cărți tipărite, care să poată fi citite optic. Dezvoltarea ulterioară a cărților electronice nu a urmat direcția indicată de el. Îi urmează Roberto Busa, care, în 1940, realizează un indice electronic adnotat al lucrărilor lui Thomas Aquinas. I se reproșează acestuia că a produs doar un indice de regăsire și nu o carte. În 1949, o profesoară spaniolă, Ángela Ruiz Robles, spre a ușura efortul copiilor de a nu mai duce zilnic la școală un număr mare de cărți, inventează o carte electronică care să le cuprindă pe toate funcționând cu ajutorul aerului comprimat. Cei mai mulți cercetători consideră 1960, ca anul de naștere al cărții electronice,

grație realizărilor a doi cercetători americani, Doug Englebart de la Stanford Research Institut și Andries van Dam de la Brown University. Ei au și introdus termenii de *carte electronică* și *hyperlink*. Cu toate acestea, există publicații care îl consideră pe Michael S. Hart inventatorul cărții electronice⁶⁸. Primul document electronic este considerat *Declarația de Independență a Statelor Unite*, introdusă în calculator în 1971. Cel dintâi roman stocat pe o carte electronică datează din 1979. În anul 1985, Robert Stein înființează Voyager Company care produce și vinde cărți electronice pe CD-ROM. În același an, Eastgate Systems publică primul roman cu hypertext. Curând după aceea, este lansat *Proiectul Gutenberg* destinat copierii cărților pe suport electronic. În deceniul care a urmat s-au realizat cărți electronice numai pentru anumite domenii, cum ar fi manualele tehnice sau ghidurile profesionale. Abia după 1990, odată cu dezvoltarea internetului, cărțile electronice s-au înmulțit. Un rol important în extinderea cărților electronice l-a avut lansarea pe piață, în 1992, a dispozitivului Data Discman, realizat de Sony, care permite lectura cărților electronice stocate pe un CD. După acest an, s-au dezvoltat prea multe formate și dispozitive de lectură realizate de companii și programatori individuali, ceea ce a reprezentat un impediment în dezvoltarea pieții de e-book-uri.

Cercetătorii italieni de la Politehnica din Milano, F. Crugnola și I. Rigamonti, în anii 1992-1993, au proiectat și realizat primul cititor de e-book, numit *Incipit*. Marea companie Amazon începe în 1995 să vândă cărți fizice pe internet. În cadrul Proiectului Gutenberg, prin care urmează să se digitizeze un milion de cărți, se realizase deja în 1996, 1 000 de cărți electronice. Kim Blagg face cunoscut în 1998 că a obținut primul ISBN pentru o carte electronică.

Spre sfârșitul secolului trecut, s-a format un consorțiu menit să dezvolte formatul *Open Book* pentru a oferi autorilor și editorilor o singură platformă pentru folosirea diferitelor formate. Google Books a realizat multe cărți ieșite de sub incidența dreptului de autor sub această platformă.

Continuând dezvoltările în domeniul producției de carte electronică, ne oprim asupra anului 2004, când Google anunță că va digitiza integral colecțiile unor mari biblioteci ale lumii, ca parte a ceea ce s-a numit mai târziu *Google Books Library Project*. Anul următor, în 2005, Google va avea primele probleme cu justiția pentru încălcarea legii dreptului de autor prin digitizarea unor cărți aflate încă sub protecția copyright-ului.

În privința dispozitivelor de lectură, trebuie menționate produsele mai multor companii. Primul *Kindle* va fi pus pe piață în Statele Unite de Amazon în 2007. În 2009, Sony lansează *Reader Pocket Edition* și *Reader*

Touch Edition care concurează Kindle-ul produs de Amazon. Compania vine imediat cu ale variante îmbunătățite – Kindle 2 și Kindle DX. Apple intră în competiția pentru cărți electronice și pune pe piață în 2010 *iPad* și *iBooks*. În numai un an vinde peste 15 milioane de iPad-uri.

Compania Amazon anunță în 2011 că scoate pe piață mai multe cărți electronice decât cărți pe suport hârtie și lansează alte versiuni ale lui Kindle – *Kindle Fire* și *Kindle Touch*. Anul 2012 se caracterizează printr-o multitudine de realizări legate de producerea, exploatarea și distribuirea cărților electronice. Numai vânzările de cărți electronice din Statele Unite depășesc cifra de trei miliarde de dolari. Asociația Editorilor Americani estima în 2013 că vânzările de cărți electronice reprezintă circa o pătrime din totalul vânzărilor de carte din Statele Unite.

În privința cititoarelor de cărți electronice, specialiștii disting mai multe generații. Prima generație în care se află produsele Companiei Rocket eBook , dar și ale altor companii, a apărut în 1998. O realizare deosebită, care a permis dezvoltarea dispozitivelor de citire, o reprezintă *hârtia electronică (electronic paper)*, produsă de E Ink Corporation în 1997. Hârtia electronică are la bază tehnologia care permite ecranului să reflecte lumina asemănător hârtiei obișnuite fără a fi nevoie de o sursă interioară de lumină. Această realizare a fost aplicată mai întâi de Sony, care lansează în 2004 *Sony Librie* și în 2006 *Sony Reader*, apoi de Amazon care, în 2007, scoate pe piață *Amazon Kindle*.

Anul 2009 este debutul unei noi generații, evidențiată de modelele de cititoare produse de Amazon, Sony și Barnes & Noble Nook, care au fost distribuite în întreaga lume.

Apariția *iPad*, lansat de Apple Inc. în ianuarie 2010 marchează noua generație de cititoare, *tabletă computer*, care este multifuncțională și, în consecință, a determinat o creștere a interesului cumpărătorilor pentru noul produs. Încheierea de acorduri ale companiei Apple cu cinci din cei mai mari editori mondiali, pentru a le difuza publicațiile pe suport electronic, face ca noile cititoare să se bucure de o mare cerere.

Aceste realizări importante în tehnologia de stocare și lectură a cărților electronice, au dus, an de an, la creșterea vânzărilor. Conform datelor furnizate de Asociația Editorilor Americani⁶⁹, piața e-book-urilor în 2009 era de 3% din vânzarea totală de carte în Statele Unite, în 2010 de 8,5% și , numai în doi ani, în 2012, ajunge să depășească cartea pe hârtie⁷⁰.

Numărul cărților electronice a crescut an de an, ajungând astăzi la mai multe milioane. E-book-rile gratuite pe internet depășeau în 2009, cifra de

două milioane, cărți care puteau fi descărcate. Încărcarea lor pe cititoare cere însă anumite procedee tehnice.

Producătorii și susținătorii cărților electronice nu uită să enumere avantajele noilor e-read-uri și ale cărții electronice, în general. În afara faptului că pe un cititor mobil de e-book-uri pot fi încărcate mii de cărți, unele dispun și de posibilitatea de a traduce textele în diferite limbi, ceea ce nu oferă cartea tipărită. Ultimele cititoare de e-book-uri oferă numeroase facilități: reglarea luminii în funcție de fiecare cititor, mărirea sau micșorarea fonturilor, căutarea prin cuvinte cheie de texte apropiate subiectului respectiv, spații pentru notații marginale, organizarea materialului conform intereselor cititorului utilizând hypertextul. Din punctul de vedere al eficienței economice, producătorii estimează că în comparație cu cartea tipărită, pentru producerea cărții electronice se consumă de trei ori mai puține materiale și de 78 de ori mai puțină apă.

Deși cititoarele de e-book-uri costă mult mai mult ca o carte, analizând însă capacitatea mare de stocare, ele devin global mai ieftine. În funcție de tipul de program și formatul utilizat, documentele multimedia pot fi incluse în paginile cărții conținând imagini, fișiere audio și video, utilizate interactiv. Este un procedeu asemănător elementelor HTML care permit prezentarea conținutului multimedia în cadrul unei pagini web. Acest lucru permite o lectură mai bogată decât cea oferită de cartea fizică. Un alt avantaj al cărții electronice în comparație cu cartea fizică constă în posibilitatea copierii conținutului cărții electronice la un preț inferior achiziției unei cărți noi, dacă ți-ai achiziționat un printer. De asemenea, o carte electronică poate fi ușor descărcată și nu mai e necesar, în cazul bibliotecilor, să aștepti restituirea ei de către un alt împrumutător. În cazul în care se constată că o carte are defecte, distribuitorul o va înlocui cu un alt exemplar. Continuând comparația cu cartea clasică, care are nevoie de un editor, în cazul cărții electronice autorul și-o poate edita singur, fără eforturi. S-a constatat din practica editorială că distribuirea gratuită pe web a unei cărți electronice poate stimula vânzările cărții pe hârtie.

Adversarii noilor suporturi, la rândul lor, consideră că prin stocare, distribuire și lectură se consumă multă energie, încât se poate vorbi de o adevărată *risipă electronică*.

În privința managementului drepturilor digitale, există o serie de restricții pentru cititor. Acesta nu are dreptul să transfere e-book-ul unei alte persoane ca în cazul cărții fizice, să o tipărească sau să-i modifice conținutul. De asemenea, este interzisă distribuirea sau vânzarea lucrării

fără licență. Există și alte probleme legate de dreptul de acces. Dacă distribuitorul își upgradează programul sau iese din afaceri, cititorul își poate pierde dreptul de acces la document. Situația se poate repeta în cazul în care una din părți iese din afacere fie că este producătorul, editorul sau furnizorul de program .

Încălcarea copyright-ului constituie una din problemele cele mai grave asupra căreia comunitatea internațională din domeniul dreptului de autor revine frecvent. Cazurile de piraterie în domeniul cărții electronice sunt mult mai frecvente decât în cazul cărților fizice. Dacă aproape toate cărțile apărute până spre 1930 au intrat în domeniul public, cărțile mai recente, cele ale căror autori au încetat din viață de mai puțin de 70 de ani, sunt protejate de toate țările care au aderat la Convenția de la Berna pentru Protecția Operelor Literare și Artistice din 1886 , urmată de alte convenții ale Organizației Mondiale asupra Proprietății Intelectuale și de Directive ale Uniunii Europene.

Treptat cărțile electronice încep să fie achiziționate de biblioteci și oferite spre lectură prin web. Începutul l-au făcut bibliotecile americane în 1998, dar abia din 2003 fenomenul devine curent și oferta cuprinde lucrări variate, preponderente fiind romanele cele mai cunoscute. Potrivit estimărilor specialiștilor⁷¹, între 2003 și 2008, numărul cărților electronice a crescut în bibliotecile americane cu 60%, și peste 66% dintre biblioteci oferă spre lectură cărți electronice. În publicația *Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery and Electronic Reserves*⁷² se face o analiză a situației cărților electronice în SUA în anul 2011, din perspectiva împrumutului. Astfel, 92% din bibliotecile americane dețin cărți electronice, iar 27% negociază obținerea drepturilor de împrumut pentru aceste cărți. Împrumutul cărților electronice nu a fost rezolvat încă din numeroase motive mergând de la cele tehnice la cele economice și legale. Împrumuturile ar trebui făcute împreună cu cititoarele de e-book-uri , pe care ar fi necesar să le cumpere bibliotecile, în caz contrar, s-ar impune transferul conținutului pe aparatul împrumutătorului, ceea ce nu este foarte simplu. Fără îndoială, aceste probleme urmează a fi rezolvate în anii care vin.

Numărul editurilor care oferă cărți electronice este în continuă creștere. Cele mai prestigioase sunt : Kobo, Amazon (Kindle), Barnes & Noble, Google Bookstore , Apple (iPad, iPhone), iTunes, iar la noi Elefant.ro, Litera, Humanitas, Cartea Românească, Nemira, Univers etc. Piața românească a e-book-urilor nu este încă bine dezvoltată și bibliotecile încă nu le achiziționează, deși prețurile sunt inferioare edițiilor pe hârtie.

Reviste electronice (jurnale electronice)

Revista electronică este o publicație serială disponibilă sub formă electronică.

Revistele electronice fac parte din categoria largă a documentelor virtuale. Sunt tipuri de reviste științifice sau reviste ilustrate care pot fi accesate electronic. Aceasta înseamnă că ele sunt în mod curent publicate pe web. Multe reviste electronice sunt listate în *Directory of Open Access Journals*. Articolele din aceste reviste sunt indexate în bazele de date bibliografice în funcție de zonele de interes academic.

În literatura străină revistele electronice sunt cunoscute sub numele de *jurnale electronice (electronic journal)*⁷³.

Revistele electronice sunt documente create special pentru mediul electronic. Conținutul revistelor electronice introduse în calculator formează un fișier. Pentru citire, ele presupun utilizarea unor dispozitive electronice, de regulă, un calculator, dar și alte dispozitive mai simple, ușoare și portabile de dimensiunea unei cărți obișnuite.

La început revistele electronice proveneau din revistele tradiționale pe suport hârtie convertite în format electronic. Abia mai târziu au apărut revistele electronice fără echivalent pe hârtie.

- Revistele electronice au aceeași structură ca și revistele tradiționale: apar sub același titlu și la intervale regulate;
- sunt compuse din mai multe articole originale repertoriate în sumar;
- au ISSN propriu și colectiv de redacție ;
- se adresează unei anumite categorii de cititori.

Revistele electronice intră în așa-numita „galaxie post-Gutenberg”, apreciată de specialiști drept a *patra revoluție a cunoașterii*.

Primele experimente care au stat la baza realizării de publicații electronice au fost făcute la Massachusetts Institute of Technology încă din 1945. Experimentele au continuat multă vreme, dar fără rezultate satisfăcătoare.

Abia la începutul anului 1990, odată cu progresele dobândite de tehnologia calculatoarelor și a comunicațiilor, se poate vorbi cu adevărat de producția în masă a publicațiilor electronice disponibile online și pe CD-ROM.

În *ARL Directory of Scholarly Electronic Journals* din anul 2000 se face precizarea că în 1991 existau doar șapte reviste online. În 1997 numărul acestora ajungea la 1 049, iar în 2000 la 3 915⁷⁴. Astăzi numărul lor este de ordinul zecilor de mii. Această creștere spectaculoasă a revistelor electronice este o dovadă clară a avantajelor deosebite pe care ele le prezintă față de revistele clasice pe suport hârtie. Până să ajungă la performanța de a fi preferate revistelor pe hârtie, revistele electronice au avut de parcurs un drum anevoios.

Revistele electronice timpurii erau destul de primitive, aveau un aspect puțin atractiv și erau dificil de citit. Sunt revistele electronice ale primei generații bazate pe fișiere în format ASCII și cu structură extrem de simplă. Aceste reviste erau publicate de cercetători individuali sau grupuri de cercetători care le expediau prin email utilizatorului final și care nu acordau o atenție prea mare dreptului de autor.

A doua generație, cea actuală, în care revistele electronice au intrat în interesul marilor editori comerciali, prezintă numeroase facilități care îi fac pe cercetători să le prefere frecvent formatelor pe hârtie. Între caracteristicile revistelor electronice din această generație cităm: *format HTML, difuzarea prin web, articole cu grafice, legături hypermedia și hypertext*. Sunt publicate din ce în ce mai mult de editori consacrați,⁷⁵ care le oferă adesea în variantă bilingvă.

Revistele electronice apar:

- *simultan cu ediția pe hârtie*, fiind în fapt o replică electronică a revistei tradiționale;
- *produse direct electronic* – este adevărata revistă electronică (*electronic journal*), disponibilă în cadrul aplicațiilor internet și existentă doar sub acest format;
- *prin scanarea revistelor deja existente*, ieșite, de regulă, de sub incidența dreptului de autor⁷⁶.

Primele două tipuri sunt cele mai căutate de lumea științifică întrucât oferă informații actualizate. Marii editori tocmai pe acestea le dezvoltă. Revistele scanate nu sunt solicitate decât de cei care fac cercetări retrospective, și numărul acestora este destul de redus pe plan internațional. Bibliotecile, dimpotrivă, în constituirea de colecții digitale se bazează în bună parte pe publicațiile vechi pentru care drepturile patrimoniale au intrat în domeniul public.

Exemple de diferite tipuri de reviste electronice:

Electronic Journal of Biotechnology, publicație științifică internațională gratuită, în limba engleză, cu articole în toate sectoarele biotehnologiei.

Apare din 1998 sub finanțarea UNESCO și este indexată în bazele de date *ISI Thomson Scientific* și *Medline*.

Electronic Journal of Oriental Studies (EJOS), revistă științifică publicată de Departamentul de Limbi și Culturi Arabe, Persane și Turcești al Facultății de Arte a Universității din Utrecht (Olanda), multilingvă, cu caracter multi și interdisciplinar.

Electronic Journal of Oncology, revistă editată de un grup de specialiști din Lyon (Franța).

Library and Information Science Research Electronic Journal (LIBRES), revistă din domeniul biblioteconomiei și științei informării, editată de Departamentul de Media și Informație al Universității Tehnologice din Perth, Australia.

Există pe internet chiar și un repertoriu al revistelor electronice (*Guides to Electronic Journals*). Sunt inventariate aici 2 945 de titluri de reviste din 17 domenii, cuprinzând 162 933 de articole. Unele dintre acestea sunt cu acces limitat, iar altele cu acces liber. Cele cu acces liber sunt înregistrate în *Directory of Open Access Journals* de către bibliotecile universitare din Lund (Suedia).

Precizam că revistele electronice pot fi citite atât pe calculatoarele personale, cât și pe dispozitive electronice speciale, dedicate lecturii documentelor electronice. Începând cu luna martie 2007, cotidianul economic flamand *De Tijd*, de exemplu, experimentează un ziar electronic sub forma unei foi de plastic cu dimensiunile de 16 x 22 cm și de numai 0,3 mm grosime, la fel ca o filă de hârtie. Utilizatorul poate descărca ediția curentă a ziarului spre a fi citită pe acest dispozitiv special, pe care îl poate ține în servietă. Apăsând la baza ecranului, paginile se schimbă ca într-un ziar adevărat.

De asemenea, în Franța, cotidianul *Les Échos* a lansat un produs similar în 2008. Este un ziar personalizabil, o combinație între ediția pe hârtie și ediția pe internet. Pe un asemenea ziar se pot stoca toate numerele cotidianului dintr-o lună pe care le citești, de pildă, în concediu, la munte sau la mare. Specialiștii spun că lectura pe un asemenea dispozitiv este chiar mai plăcută decât pe un calculator obișnuit.

Toate acestea nu sunt posibile fără un sistem de afișaj performant. Philips, inventatorul unui sistem de afișaj de mare eficiență, în colaborare cu E-ink, pionierul american al hârtiei electronice, afirmă că jurnalul electronic citit pe acest aparat dispune de un contrast asemănător cu pagina tipărită. Față de ecranele cu cristale lichide, această tehnologie nu are nevoie de o sursă de lumină integrată. În plus, textul este lizibil din toate unghiurile. În prezent se lucrează la redarea culorii.

Japonezii, cei mai mari consumatori de presă din lume, sunt și cei mai avansați în dezvoltarea programelor legate de exploatarea jurnalelor electronice. Firma Fujitsu a produs de curând un ecran ușor și economic pe care afișajul este menținut chiar în absența surselor de energie. Datorită cristalelor lichide colestere din structura sa, care reflectă lumina în mod selectiv, culorile rămân intacte indiferent de poziția ecranului. Mai multe cotidiane intenționează să implementeze noua tehnologie.

Avantaje și dezavantaje ale revistelor electronice

În comparație cu revistele tipărite, revistele electronice prezintă numeroase *avantaje*:

- *Rapiditate în publicare și difuzare*: se știe că în secolul nostru oamenii de știință sunt grăbiți. Revistele electronice le vin în ajutor; ele înseamnă economie de timp, articolele fiind inserate în revistă imediat ce au fost acceptate de colectivul de redacție. În privința revistelor clasice, indiferent de rapiditatea tipăririi și difuzării acestora, există o perioadă de timp între momentul editării și cel al sosirii la cititor. În cazul în care livrarea se face prin intermediar, timpul de așteptare este și mai mare. Acest inconvenient practic dispare în cazul revistelor electronice.
- *Capacitate mare de stocare*: o colecție întregă a unei reviste electronice pe mai mulți ani poate fi stocată pe un simplu CD-ROM, de unde poate fi citită sau copiată pe un alt suport.
- *Accesare*: dat fiind specificul lor, revistele electronice pot fi accesate în doar câteva secunde, de acasă sau de la serviciu, de pe orice calculator cu acces la internet. Colecții importante de reviste electronice pot fi accesate simultan, pot fi selectate și stocate articole tematice plecând de la criterii libere de căutare sau prin meniuri prestabilite și analizate în paralel pe un vast domeniu, ceea ce practic este imposibil în cazul revistelor clasice. De asemenea, printr-o indexare adecvată regăsim rapid un anumit citat, o anumită formulare sau trimitere bibliografică.
- *Interactivitate*: unul dintre avantajele susținătorilor revistelor electronice se referă la posibilitatea dialogului între redacția revistei și cititor, dar și între cititori și autori.

➤ *Legături hypertext și hypermedia:* prin legăturile hypertext din interiorul sau în afara textului revistei se pot stabili numeroase conexiuni utile pentru cititor permițând asocierea între articole, noțiuni, teorii și concepte. Adnotările cititorilor pot fi stocate în cadrul structurii hypertext și revăzute la cerere. Legăturile hypermedia reprezintă pentru revistele electronice un atu care le plasează pe o poziție net superioară față de publicațiile clasice pe hârtie. Imaginea și sunetul utilizate pentru anumite demonstrații pot fi extrem de relevante în susținerea unei anumite idei.

➤ *Transferabilitate :* informațiile obținute pot fi transferate în memoria calculatoarelor utilizatorilor pentru o lectură și analiză ulterioară.

➤ *Economie de spații :* jurnalele electronice eliberează bibliotecile de obligația legării și depozitării serialelor; în cazul stocării lor fizice pe CD-ROM, ocupă un spațiu de peste 100 ori mai mic în comparație cu revistele pe hârtie.

➤ *Integritatea informației:* acest tip de revistă nu poate fi deteriorat de cititor - paginile nu pot fi rupte și nici subliniate, cum se întâmplă adesea cu publicațiile seriale pe hârtie în bibliotecile universitare sau școlare.

➤ *Exhaustivitate :* nu se impune, de regulă, autorilor limitarea numărului de pagini de articol, cum se întâmplă în cazul majorității revistelor clasice.

Principalele *dezavantaje* ale revistelor electronice sunt aceleași ca și cele ale cărților electronice. În afară de acestea, mai există câteva neajunsuri specifice acestor tipuri de documente:

➤ *Aspectele juridice* legate de dreptul de autor, de exemplu, devin mai acute în condițiile în care trebuie tratat cu fiecare autor de articol în parte, ceea ce necesită eforturi deosebite din partea editorilor și nu de fiecare dată cu izbândă.

➤ *Standardele* formatelor fișierelor pentru periodice nu sunt încă mulțumitoare. Trimiterile bibliografice, de pildă, la coloane, pagini, numere care fixează informația într-un cadru exact, nu se pot face sau se fac cu dificultate în cazul revistelor electronice. De asemenea, oamenii de știință se plâng că standardizarea codificării ecuațiilor matematice, a simbolurilor specifice, a tabelelor, a graficelor și ilustrațiilor nu este încă deplin rezolvată.

Consortii de reviste electronice

Se știe că numai o mică parte din documentele electronice sunt gratuite. Revistele electronice, în majoritate, trebuie plătite, iar costul lor crește de la an la an. Pentru a-și ușura costurile, bibliotecile se reunesc în consorții, negociind în colectiv achizițiile pe mari loturi. Intrând într-un mod destul de agresiv în arena negocierilor, consorțiile sunt astăzi în aproape toate țările europene principalul partener de negociere cu furnizorii de reviste electronice. Achiziția în consorțiu a devenit posibilă prin natura însăși a revistei electronice, de a putea fi furnizată cu aproape aceleași costuri la 200 sau 2 000 de clienți, ceea ce pentru revistele pe hârtie este un lucru imposibil.

Principalele avantaje ale consorțiului sunt următoarele: *simplificarea negocierilor care se fac numai între două părți; obținerea unor tarife mai avantajoase care merg până la 70% din tariful plătit individual; organizarea unei structuri de negociere competentă; accesul tuturor participanților din consorțiu la ansamblul achizițiilor.*

Achiziția de reviste electronice pune în dificultate conceptul tradițional de achiziție. Dacă prin cumpărarea unei publicații, bibliotecile rămâneau în posesia acelei publicații, cumpărarea de publicații electronice presupune numai dreptul de utilizare – sfârșitul abonamentului reprezentând adesea încheierea perioadei de acces.

Așadar, niciun obiect material nu a fost cumpărat efectiv de bibliotecă, ci doar dreptul de acces, ceea ce intrigă pe contabili. Astăzi lucrurile încep puțin câte puțin a se reglementa. Prin noile convenții, perioada de acces odată cumpărată rămâne în folosința bibliotecii, chiar dacă achiziția încetează.

Această situație este caracteristică societății informației unde funcțiile și misiunea bibliotecii sunt în curs de schimbare. Documentul electronic, potențial și virtual, este accesibil din orice colț al globului, dar în realitate e dependent de achitarea unei sume de bani.

Concluzii

Ca și cărțile, periodicele există astăzi pe diferite suporturi între care cele electronice, aflate în continuă expansiune. *Ulrich's Periodicals Directory* recenza în 2003 peste 27 000 titluri de periodice online și pe CD-ROM, multe

neexistând decât sub această formă. Din 2003 până în 2007, numărul lor crește cu peste 50% ajungând la 63 684, iar în 2009 la 74 449.

Avantajele revistelor electronice sunt în afara oricărui comentariu. Prezența internetului în biblioteci permite chiar celor mai mici biblioteci să aibă acces la reviste pe care nu le dețin fizic și nu ar avea vreodată posibilitatea să le dețină, ceea ce reprezintă foarte mult pentru cititori.

Discuri compacte

Discul compact sau CD-ul (Compact Disc), cum este cunoscut astăzi, este un disc optic folosit pentru stocarea de informații sub formă digitală.

Acest tip de disc a fost experimentat în cooperare de companiile Philips și Sony începând din 1950 pentru stocare audio. Abia însă în deceniul al optulea al secolului XX sunt definite caracteristicile tehnice ale noului disc și are loc partajul de brevete între cele două companii: lui Philips i-a revenit concepția CD (pe bază de laserdisc), iar lui Sony, definirea formatului de utilizare pentru digitizarea muzicii și metoda de corectare a erorilor⁷⁷. Copertile cărții de prezentare la lansarea discului compact, erau de culoare roșie, de aici denumirea discului audio de *cartea roșie*.

Primele CD-uri au fost comercializate la 17 august 1982 în Germania și la 1 octombrie 1982 în Japonia și cuprindeau muzică clasică datorită excelentelor calități de redare. Acest nou suport s-a bucurat și se bucură de mare succes. În 1986 vânzările de CD-uri egalează pe cele ale discurilor pe microcaset, iar în 1988 le depășesc.

CD-ul este format dintr-un material plastic acoperit cu o peliculă fină metalică reflectorizantă. Protejarea datelor înregistrate este asigurată de un lac special aplicat peste pelicula metalică.

Principalele caracteristici de performanță ale unităților de CD-uri sunt:

- *capacitatea de stocare;*
- *timpul de acces;*
- *rata de transfer;*
- *viteza de lucru.*

CD-ul are două formate standard: 12 cm și 8 cm. CD-ul audio de 12 cm, cel mai răspândit, are un timp de audiere de 74 - 80 minute, iar cel de 8 cm (mini-CD) de 21 - 24 minute.

CD-ROM-ul de 12 cm are capacitatea de înregistrare de 650 – 700 MB (circa 300 000 de pagini A4/disc sau 1 000 de cărți de mărime medie), iar cel de 8 cm de 185 – 210 MB. Lectura se face cu ajutorul razelor laser pe un dispozitiv special numit unitate de CD-ROM (*CD-player* sau *CD-drive*).

CD-urile prezintă calități care au condus la înlocuirea aproape completă a discurilor pe microsion: *absența uzurii în lectură* (lectura făcându-se cu raze laser); *dimensiuni reduse*: diametrul de 12 cm, grosimea de 1,2 mm, greutatea de 16 gr. (ușor portabil); *calități tehnice de reproducere superioare casetelor și discurilor pe microsion*.

Există astăzi o largă varietate de discuri compacte utilizate în diferite domenii ale vieții sociale și economice. Vom prezenta mai jos câteva dintre cele mai cunoscute:

- CD audio (CD-DA sau CDA), *Cartea roșie* – disc compact audio-digital standard pentru stocarea muzicii pe CD sub formă digitală;
- CD-ROM (Compact Disc-Read Only Memory/ *Cartea galbenă*). Acest disc este folosit ca mediu de publicare și stocare a *informațiilor* în format digital. Datele înregistrate pe acest suport pot fi doar citite, dar nu modificate sau șterse. CD-ROM *drive*, care facilitează lectura, reprezintă astăzi componenta de hardware a tuturor calculatoarelor. CD-ROM *drive* poate servi și pentru ascultarea discurilor compacte audio dacă i se atașează un card de sunet. Pentru a stoca mai multe CD-ROM-uri și a le utiliza succesiv, s-a pus la punct un dispozitiv hardware gen carusel, de unde sunt extrase și reintroduse la cerere discurile. Acest dispozitiv se numește *schimbător de CD-ROM* (*CD-ROM changer* sau *jukebox*). Un alt dispozitiv hardware este *Turnul de CD-ROM* (*CD-ROM tower*), asemănător schimbătorului de CD-ROM, dar care poate stoca un număr mult mai mare de CD-ROM-uri cu acces în rețea. CD-ROM-ul este utilizat astăzi pe scară largă pentru stocarea sunetului, textului, imaginilor fixe și animate, fișierelor de calculator etc. În biblioteci este folosit îndeosebi pentru stocarea datelor bibliografice și resurselor de full-text (dicționare, enciclopedii, lucrări de referință etc.);
- CD-I (Compact Disc-Interactive/ *Cartea verde*) este un standard hardware și software dezvoltat în 1986 de firmele Philips și Sony, care combină datele cu secvențele audio și video pe un disc compact, permițând utilizatorului să interacționeze cu programul de pe CD-ROM;

- CD-WORM (CD-Write Once Read Many) – tip de CD care poate fi înregistrat o singură dată de utilizator și citit de nenumărate ori pe indiferent ce driver de CD-ROM;
- CD-Extra/CD-Plus – disc compact îmbunătățit pentru audio și date de calculator;
- CD-R (Compact Disc Recordable) – disc ce permite utilizatorului doar să scrie și să citească datele;
- CD-RW (Compact Disc Rewritable) – disc ce permite rescrierea datelor de câte ori se dorește;
- CD-G (Compact Disc Graphics) – disc compact cu imagini;
- VCD (Video Compact Disc) – disc compact video;
- SVCD (Super Video Compact Disc) – disc video super compact;
- CD Super Audio – disc compact optic de mare fidelitate;
- CD-MIDI – disc compact MIDI;
- CD-Photo – disc compact foto (lansat în 1992 de Kodak);
- CD-ROM (Extended Architecture CD-ROM/XA) – disc CD-ROM care definește modul de stocare a informațiilor video, audio și a structurilor de date pe un disc compact;
- CD-ROM Extensions – software necesar unui sistem de operare (în special MS-DOS) pentru a accesa o unitate CD-ROM;
- CD-WO (compact disc *write once*) – tehnologie care permite scrierea discurilor compacte o singură dată, utilă pentru stocarea documentelor dintr-o arhivă.

Principala insatisfacție a CD-ului este durata de viață care este mult mai scurtă decât a suporturilor clasice de informații (10-15 ani). Specialiștii lucrează în prezent la găsirea de soluții pentru prelungirea vieții acestuia.

Este de reținut că aparatele de lectură pentru CD-uri audio nu sunt concepute pentru a citi CD-ROM-uri, dar cele pentru lectura CD-ROM-urilor pot citi CD-uri audio. Într-o bibliotecă trebuie să existe aparate pentru lectura tuturor tipurilor de discuri compacte.

Baze de date științifice⁷⁸

Bazele de date științifice sunt colecții de documente sau de date organizate și oferite utilizatorilor prin intermediul unei platforme web, ce permite căutarea, regăsirea și valorificarea lor. Bazele de date online s-au născut în Statele Unite ale Americii, în cadrul unor proiecte de cercetare

realizate de organizații private, cu finanțare de la stat. Se urmărea crearea unei baze de informare și documentare în cadrul unor institute de cercetare sau al unor biblioteci. În Statele Unite ale Americii, conceptul de *online* a devenit cunoscut publicului larg în anii 1970-1980, prin intermediul a două baze de date bibliografice: *Dialog* și *Orbit*⁷⁹. Prima a fost dezvoltată de *Lockheed Palo Alto Research Laboratory*, care a primit diverse finanțări pentru proiecte de la NASA, în scopul dezvoltării de servicii online pentru bazele sale de date bibliografice. *Orbit* a fost dezvoltată de *System Development Corporation* pornind tot de la proiecte finanțate guvernamental, însă îndreptate de această dată spre sectorul educațional. *System Development Corporation* comercializează pentru prima dată o bază de date bibliografice în 1971⁸⁰: SDC/ERIC (*System Development Corporation/ Education Resources Information Center*), vândută bibliotecilor americane ca serviciu de regăsire online a datelor bibliografice realizate în *Education Resources Information Center*. A devenit astăzi baza de date bibliografică de referință pentru domeniul educației. În 1964, *National Library of Medicine* din SUA a început crearea unui index de medicină ce putea fi accesat printr-un sistem de regăsire computerizat, sub numele de *MEDLINE*. Baza de date era accesată din cadrul instituțiilor medicale, dar și al unor companii comerciale, iar în următorii ani avea să devină cea mai importantă resursă de documentare în medicină. Bazele de date online cu acces la textul integral al documentelor au fost introduse pentru prima dată de către *Mead Data Center*⁸¹, care lansa în 1973 două baze de date: una legislativă – *Lexis* – și una financiară – *NAARS* (*National Automated Accounting Research*). La doi ani de la apariție, baza de date *Lexis* avea să fie introdusă în bibliotecile universitare de drept din America, iar din 1979 este accesibilă din birourile de avocatură americane. Un an mai târziu ajunge să depășească granițele Statelor Unite ale Americii și să fie disponibilă, din 1980 în Regatul Unit al Marii Britanii, iar din 1981 și în Franța. Serviciul *Nexis*, care asigură accesul la textul integral al unor ziare și reviste economice, este introdus în 1980 și creează împreună cu *Lexis* un produs nou: *Lexis-Nexis*. Acesta avea să devină una dintre cele mai de succes baze de date cu text integral din domeniul juridic și economic. Apariția primelor publicații în mediul electronic a avut loc în perioada 1960-1970, când calculatoarele personale încă nu existau, iar rețelele de calculatoare erau foarte puțin dezvoltate. Progresul tehnologic al ultimelor decenii a permis îmbunătățiri semnificative ale acestor publicații și organizarea lor în baze de date, care puteau fi comercializate ca produse de informare și documentare. În

această perioadă, bibliotecile au început să achiziționeze publicații electronice, distribuite prin intermediul bazelor de date comerciale, precum *Orbit*, *Dialog* sau *Bibliographic Retrieval Services*. Acestea ofereau accesul la distanță la publicații prin intermediul rețelelor locale conectate prin modem și o linie telefonică dedicată. O altă variantă de accesare a publicațiilor era cea de utilizare în rețelele locale a benzilor magnetice, dischetelor sau a CD-ROM-urilor pe care se găseau stocate publicațiile electronice achiziționate. Anul 1983 a rămas un an de referință în istoria bazelor de date, ca fiind anul de naștere al bazelor de date cu text integral. În acest an, *Elsevier* și *American Chemical Society (ACS)*, convinse de succesul publicațiilor electronice, se hotărăsc să apeleze la *Bibliographic Retrieval Services (BRS)* pentru a oferi revistele lor în format electronic. Astfel, *Elsevier* comercializează în 1983⁸² seria de reviste *International Research Communications System Medical Science* atât în format electronic, cât și în format tipărit. În aceeași perioadă, *American Chemical Society* comercializează un grup de 18 reviste în format electronic. Perioada anilor '80 este denumită de Barnes⁸³ „vechiul online” sau „pre-web” și identificată de Duranceau⁸⁴ a fi „prima generație de reviste electronice”. Specificul perioadei era dat de comunicarea documentelor electronice prin internet sau pe suporturi magnetice. Textul integral al documentelor era distribuit în format ASCII⁸⁵, iar fișierele conțineau textul unui număr din revistă sau al unui articol. Acestea ocupau puțin spațiu de stocare, deoarece conțineau exclusiv text și erau golite de imagini, figuri sau alte conținuturi media. Costurile pentru biblioteci erau destul de ridicate deoarece erau nevoite să cumpere și să întrețină servere pe care să stocheze documentele electronice achiziționate. Modelul de accesare prin intermediul internetului era foarte greoi din cauza vitezelor mici de transfer. Anii '90 vin însă cu evoluții importante: dezvoltarea internetului, răspândirea largă a calculatoarelor personale și, mai ales, dezvoltarea și ieftinirea mijloacelor de multiplicare au condus la noi tipuri de baze de date. Proiectul ADONIS a reunit în 1991 mai mulți editori în cadrul unui consorțiu, care oferea în baza unui abonament, aproximativ 400 de reviste într-o bază de date bibliografică înregistrată pe CD-ROM-uri, ce putea fi copiată într-o rețea locală. Noutatea consta în posibilitatea de a achiziționa o copie scanată a oricăruia dintre articolele indexate, prin intermediul unui serviciu de livrare a documentelor. Un nou model de baze de date cu acces la textul integral este oferit de *University Microfilms International (UMI)* la începutul anului 1990, în baza unui abonament, fără să taxeze suplimentar utilizatorii pentru accesarea,

descărcarea sau imprimarea documentelor. Firma avea o lungă istorie în colaborarea cu bibliotecile universitare, pentru care realiza microfise ale colecțiilor de publicații seriale încă din 1938 și deținea mai multe baze de date bibliografice. Noutatea bazei de date consta în faptul că UMI, spre deosebire de predecesorii săi, oferea textul integral atât sub forma imaginilor scanate, cât și în formate ASCII, motiv pentru care textul integral reprezenta o copie fidelă a articolelor tipărite și nu doar textul acestora. Începutul anilor '90 este perioada identificată de Duranceau⁸⁶ a fi „cea de a doua generație de reviste electronice”. Aceasta este caracterizată de un conținut al textului integral mult îmbunătățit: regăsim aici grafice, elemente multimedia și chiar link-uri către alte resurse disponibile pe internet. Apariția World Wide Web, la începutul anilor '90, ajută și mai mult la dezvoltarea bazelor de date științifice, care încep să se diversifice atât din punct de vedere structural, cât și din punct de vedere tematic. La sfârșitul anilor '90, bazele de date științifice încep să fie accesate de pe platforme web specializate, care oferă o multitudine de opțiuni pentru căutarea, regăsirea și valorificarea documentelor indexate. Clasicelor tipuri de documente (periodice și cărți) li se adaugă noi tipuri de documente, cu precădere cele din literatura gri (teze de doctorat, rapoarte de cercetare etc.). Posibilitățile de interconectare a resurselor se diversifică și se înmulțesc: se pot genera automat link-uri între mai multe baze de date și se pot oglindi resursele din bazele de date în cataloagele online ale bibliotecilor. După anul 2000, bazele de date științifice sunt deja accesate în întreaga lume din biblioteci, universități, centre și institute de cercetare. Succesul înregistrat de bazele de date în perioada 1980-1990 a determinat majoritatea editurilor științifice și universitare să își mute producția editorială în mediul electronic. Astfel, marile edituri și universități și-au creat propriile baze de date științifice, iar micii editori și-au comercializat publicațiile prin intermediul bazelor de date agregate. Dezvoltarea World Wide Web a permis îmbunătățirea metodelor de stocare, regăsire și valorificare a bazelor de date și a condus la apariția unor noi instrumente complementare. Astfel, referințele bibliografice sunt acum gestionate cu ajutorul unor programe online precum *RefWorks*, *EndNote* și altele, iar cataloagele online de bibliotecă sunt interconectate cu bazele de date. Numărul foarte ridicat de baze de date disponibil astăzi pe piață, ridică însă noi probleme de selecție, achiziție, management și valorificare a acestora, atât pentru intermediarii de informație, cât și pentru utilizatori. O soluție pentru aceste probleme a fost crearea unui nou instrument complementar: serviciile de tip „discovery”. Acestea adună pe o platformă web toate resursele

electronice ale unei instituții, permițând utilizatorilor să caute simultan în catalogul online al bibliotecii și în toate bazele de date științifice achiziționate de instituție. În ultimele două decenii, valoarea bazelor de date științifice a crescut considerabil: mediul științific apelează din ce în ce mai mult la aceste noi produse info-documentare, iar mediul de afaceri vine să răspundă acestei noi nevoi în creștere, la un preț pe măsură. Răspunsul comunității științifice la prețurile crescute a fost dezvoltarea accesului deschis la literatura științifică. Există astăzi mai multe modele de acces deschis a căror miză este aceeași: accesul gratuit pentru cititori la literatura științifică. Născut în anii '90, conceptul a căpătat amploare mai ales în ultimul deceniu, când au apărut și primele baze de date în acces deschis, iar marile edituri au introdus acest concept pentru unele dintre publicațiile lor.

Tipuri de baze de date

Diversitatea bazelor de date științifice disponibile astăzi pe piața info-documentară impune o clasificare mai detaliată a acestora. Putem astăzi realiza o tipologie a bazelor de date privind din mai multe perspective: cea a entităților care o alcătuiesc, a modului de exploatare, a editorului care o produce, a conținutului sau a perioadei acoperite. Tipul de entitate pe care se fundamentează o bază de date științifică impune structura și funcționalitatea acesteia. Astfel, se pot regăsi aici atât publicații de toate tipurile (reviste electronice, cărți electronice, teze de doctorat sau alte documente din literatura gri), documente multimedia, cât și diverse date folosite în știință. Toate aceste date sau publicații sunt organizate într-un sistem și puse la dispoziția utilizatorilor prin intermediul unor platforme web, care le asigură un plus de valoare prin intermediul opțiunilor de căutare, regăsire și valorificare.

I. În funcție de *tipul entităților* ce alcătuiesc bazele de date, acestea se pot grupa în:

- *baze de date bibliografice sau de referințe* – cuprind informații bibliografice despre documentele indexate, însoțite adesea de abstractele și indexările detaliate ale acestora;
- *baze de date cu text integral* – cuprind documente cu text integral, însoțite de datele bibliografice, abstractele și indexările aferente. Se întâmplă adesea ca, pe lângă documentele cu text integral să se

regăsească și informații bibliografice însoțite de abstracte și indexări, însă fără textul integral. Lipsa textului integral poate avea mai multe cauze: fie o perioadă de embargo impusă producătorului de către editorul publicației respective, fie producătorul nu deține dreptul de autor pentru textul integral al documentelor indexate, fie textul integral nu este disponibil în variantă electronică. Se poate întâmpla însă ca textul integral al unor documente să fie disponibil, dar să nu poată fi accesat decât de către utilizatorii abonați la anumite pachete ale bazei de date;

- *baze de date bibliometrice* – conțin datele bibliografice ale unui grup de publicații atent selecționate în vederea analizelor bibliometrice. Platformele web ale bazelor de date bibliometrice oferă utilizatorilor posibilitatea de a realiza analize bibliometrice complexe și personalizate, dar și instrumente de valorificare a acestora, în vederea studierii producției documentare științifice;
- *baze de date multimedia* – sunt alcătuite în principal din documente multimedia: imagini, filme, hărți, informații geospațiale, imagini în mișcare etc.;
- *baze de date factice* – reprezintă, de obicei, enciclopedii sau alte materiale de referințe, integrate într-un sistem de baze de date, și accesibile prin intermediul unei platforme web sau dintr-o rețea locală;
- *baze de date lexicografice* – cuprind dicționare integrate într-un sistem de baze de date și oferite utilizatorilor prin intermediul unei platforme web sau a unei rețele locale;
- *baze de date statistice* – cuprind date statistice, însoțite de numeroase instrumente de prelucrare a acestora, precum: generarea automată de rapoarte sau grafice personalizate în funcție de cerințele utilizatorului, realizarea de analize statistice etc.
- *baze de date chimice* – conțin date din domeniul chimiei și oferă pe o platformă web instrumentele necesare prelucrării datelor conținute.

Modalitatea de folosire a bazelor de date de către utilizatorii finali a fost îmbunătățită substanțial în urma dezvoltării internetului și apoi a web-ului. Dacă în perioada de pionierat a bazelor de date, accesul era posibil doar în rețele locale, după ce web-ul a fost adoptat și folosit în întreaga lume, puține baze de date științifice au mai apelat la rețele locale pentru accesul la bazele de date.

II. În funcție de *modul de exploatare* a bazelor de date, acestea se clasifică în:

- *baze de date online* – se află pe serverele producătorilor de baze de date și pot fi accesate de utilizatorii finali prin intermediul World Wide Web;
- *baze de date offline* – sunt instalate și apoi accesate de utilizatorii finali dintr-o rețea locală de calculatoare.

Structura bazelor de date diferă și în funcție de scopurile urmărite de diverșii lor producători. Editurile științifice sunt interesate să își comercializeze propriile publicații, în timp ce organizațiile non-profit și intermediarii de informații comercializează publicațiile altora sub forma unor noi produse info-documentare. Astfel, bazele de date ale editurilor sunt concepute să funcționeze atât ca librării online cât și ca platforme de cercetare.

III. Din punct de vedere *editorial*, bazele de date se pot împărți în două mari categorii:

- *baze de date ale unui singur editor* – sunt dezvoltate și distribuite de o editură, o universitate sau o societate științifică. Acestea conțin, de obicei, doar publicațiile respectivului editor.
- *baze de date agregate* – sunt dezvoltate de companii care cumpără date, adaugă informații referitoare la documente și le revând sub forma unor noi produse info-documentare. În funcție de acordurile dintre editori și agregatori, pot exista perioade de embargou pentru o parte a publicațiilor.

IV. Din perspectiva *conținutului*, bazele de date științifice se pot constitui în:

- *baze de date specializate* – sunt alcătuite din publicații sau date dedicate unui anumit domeniu sau subiect. Acestea sunt prețuite în mod special de cercetători și cadre didactice universitare.
- *baze de date multidisciplinare* – sunt formate din publicații sau date referitoare la mai multe domenii. Acestea sunt prețuite mai ales de către cercetătorii interesați de teme interdisciplinare.

V. În funcție de *momentul publicării* documentelor indexate, bazele de date se clasifică în:

- *baze de date curente* – oferă acces la textul integral publicat în anul curent, pentru majoritatea documentelor indexate. Datorită facilităților oferite de mediul electronic, cele mai multe baze de date publică articolele acceptate de redacțiile revistelor științifice, înainte

ca acestea să fie tipărite, asigurându-se astfel că utilizatorii finali au la dispoziție ultimele noutăți. Deși preocupați de tot ce este mai nou, mulți dintre producătorii bazelor de date curente se străduiesc să ofere utilizatorilor acces la arhive cât mai extinse, declarând uneori intenția de a ajunge la primul volum și primul număr al revistelor indexate. Aceste baze de date se actualizează pe măsură ce apar noi numere din reviste sau sunt acceptate noi articole spre publicare.

- *baze de date retrospective* – cuprind informații referitoare la publicații vechi și, adesea, la o arhivă extinsă a acestora. Bazele de date retrospective cu publicații seriale oferă acces la colecții care au avut o perioadă mare de embargou. Prețul scăzut și arhiva extinsă reprezintă principalele avantaje ale acestei categorii.

Acces la baze de date

Dacă la bazele de date offline nu există o problemă a accesării de către persoane neautorizate, la bazele de date online producătorii au nevoie de sisteme speciale care să prevină un acces neautorizat. Sunt considerate persoane autorizate utilizatorii instituțiilor care au achiziționat baza de date. Astfel, pentru a permite accesul doar pentru utilizatorii autorizați, producătorii lor au dezvoltat două sisteme de acces:

I. *Accesul permis în baza adreselor IP* – este cea mai utilizată metodă de accesare folosită de producătorii bazelor de date, deoarece este cea mai sigură și mai puțin costisitoare. Instituțiile care achiziționează o licență la o bază de date științifice transmite furnizorilor o listă cu adresele IP ale instituției pentru a primi acces. Atunci când un utilizator încearcă să acceseze baza de date de la un calculator conectat la internet din cadrul instituției, acestuia îi va fi permis accesul deoarece conexiunea la internet va fi realizată prin intermediul adreselor IP transmise furnizorului bazei de date. Dacă utilizatorul va încerca să acceseze aceeași bază de date folosind o conexiune la internet care nu aparține unei instituții abonate, accesul nu îi va fi permis. Există însă și multe baze de date care permit accesul nerestricționat la platforma web a bazelor de date, însă nu și la conținutul acesteia.

II. *Accesul permis pe baza numelui de utilizator și a parolei* – este o metodă mai puțin utilizată de producătorii bazelor de date deoarece aceasta presupune atât o investiție substanțială în managementul utilizatorilor, cât

și un risc ridicat de nerespectare a clauzelor de confidențialitate. Această metodă de acces presupune generarea de nume de utilizatori și parole pentru fiecare utilizator al instituției care achiziționează licența pentru o bază de date științifice. Utilizatorii sunt obligați să păstreze confidențialitatea datelor de autentificare pe baza cărora pot accesa o bază de date de la orice calculator conectat la Internet. Există și unele situații în care accesul se realizează în baza adreselor IP, urmat de o autentificare cu nume de utilizator și parolă.

Din punctul de vedere al perioadei de acces, acesta poate fi: acces perpetuu sau acces pe o perioadă de timp delimitată. Deși bazele de date sunt produse documentare ce fac parte din colecțiile unei biblioteci, din punctul de vedere al achiziției, acestea sunt privite ca servicii și nu ca produse. Astfel, o bibliotecă poate cumpăra accesul la o bază de date, și nu la conținutul acesteia, motiv pentru care accesul poate fi sau nu limitat în timp. De cele mai multe ori, pentru arhive sau pentru cărți electronice se achiziționează acces perpetuu la documente, în timp ce pentru bazele de date curente, se achiziționează licențe ce permit accesul pe o perioadă delimitată de timp, adesea un an. Astfel, odată încheiată perioada contractuală, la o bază de date pentru care nu s-a achiziționat acces perpetuu, dacă nu se achiziționează o nouă licență, accesul este pierdut.

Baze de date științifice în România

În România, bibliotecile centrale universitare au fost primele care, în anul 2003, au achiziționat astfel de resurse info-documentare pentru utilizatorii săi. Pentru început, au fost preferate bazele de date cu text integral ale marilor edituri. În funcție de indexarea în baze de date științifice internaționale, cadrele didactice universitare și cercetătorii din România primesc un punctaj semnificativ în evaluare⁸⁷ pentru articole publicate și citări. Revistele științifice românești, în evaluarea realizată de *Consiliul Național al Cercetării Științifice*, primesc la rândul lor puncte valoroase⁸⁸, dacă sunt indexate în astfel de baze de date. Pentru a putea răspunde nevoilor de informare și documentare ale utilizatorilor, bibliotecile universitare au investit nu numai în achiziția de baze de date, dar și în instruirea utilizatorilor. În colaborare cu distribuitorii bazelor de date, bibliotecile universitare au realizat numeroase sesiuni de instruire pentru cadre didactice, doctoranzi, masteranzi și studenți din întreaga țară. Prin instituțiile de finanțare a învățământului superior și

a cercetării, statul român a investit, din fondurile structurale europene, în achiziția bazelor de date. În perioada 2009-2012 s-a derulat proiectul *ANELiS* (Acces Național Electronic la Literatura Științifică și de Cercetare), care avea drept scop principal achiziția unor baze de date științifice pentru universitățile și institutele de cercetare românești. Succesul proiectului *ANELiS* a atras după sine și o continuare: *ANELIS Plus*, un proiect început în 2013, care beneficiază atât de o finanțare de la stat în proporție de 80%, cât și de o cofinanțare de 30% de la universitățile și institutele de cercetare beneficiare. Prin aceste două mari proiecte, în România s-au putut accesa până acum cele mai importante baze de date științifice internaționale, iar utilizatorii lor au beneficiat și de sesiuni de instruire pentru valorificarea potențialului oferit de acestea.

2.1.3. Principii de dezvoltare a colecțiilor

Dezvoltarea colecțiilor în activitatea unei biblioteci se realizează atât prin *achiziție* de documente, realizată pe diferite căi (cumpărare, donație, schimb interbibliotecar și depozit legal), cât și prin *eliminări* ale documentelor inutilizabile. Despre eliminări se vorbește cu insistență în biblioteconomie doar de relativ puțină vreme în raport cu vechimea bibliotecilor, în timp ce despre achiziții se discută de multă vreme, iar studiile de specialitate abundă.

Achiziția documentelor este procesul tehnic care permite dezvoltarea și actualizarea colecțiilor unei biblioteci, ale unui centru sau serviciu de documentare, în funcție de natura acestora și cerințele utilizatorilor.

Procesul de achiziție presupune o multitudine de activități desfășurate într-o bibliotecă de la cunoașterea cerințelor de lectură ale utilizatorilor până la intrarea propriu-zisă a documentelor în bibliotecă. Complexitatea acestui proces este în funcție de tipul și dimensiunea unității bibliotecare respective. Marile biblioteci dispun de servicii de achiziții care cuprind un numeros personal specializat în diferite domenii ale cunoașterii, în timp ce micile biblioteci au adesea o singură persoană care se ocupă de achiziție și deselecție, iar uneori și de celelalte activități dintr-o bibliotecă.

Deselecția documentelor este procesul tehnic de îndepărtare a unor publicații din circuitul direct al lecturii ca urmare a obsolescenței acestora.

Deselecția colecțiilor este un fenomen recent, determinat, în principal, de explozia informațională. În secolul al XIX-lea și chiar în prima jumătate a secolului al XX-lea nicio bibliotecă nu concepea să-și elimine din publicații. Se făceau doar schimburi de publicații, dar și acestea sporadic. Chiar și astăzi, eliminările sunt resimțite ca un lucru dureros de către mulți bibliotecari și utilizatori, care trebuie „să se despartă” de anumite publicații, deși acestea, din diferite motive, nu sunt citite. Deselecția documentelor nu trebuie confundată cu activitatea de casare a publicațiilor, confuzie făcută adesea de bibliotecarii români. Acest proces biblioteconomic reprezintă, de fapt, îndepărtarea unor publicații din circuitul direct al lecturii dintr-o anumită bibliotecă pentru că nu se mai citesc. Trimiterea publicațiilor la reciclat, cum procedează cele mai multe biblioteci românești, nu trebuie făcută decât în cazuri excepționale, când uzura fizică a acestora este foarte avansată și nu mai pot fi citite. Aceste publicații trebuie păstrate într-un spațiu în afara sălilor de lectură, de unde pot fi aduse la cererea cititorilor sau pot fi transferate spre alte structuri documentare.

Ca și pentru achiziții, bibliotecile mari au un personal dedicat *deselecției*, care decide asupra publicațiilor nefolositoare. Acest personal, de înaltă calificare, urmărește pentru un interval prestabilit (între 5 și 10 ani, de regulă) circulația documentelor achiziționate și propune eliminarea anumitor publicații din sălile de lectură⁸⁹. Deselecția este impusă aproape pretutindeni de nevoia de spațiu de depozitare pentru noile achiziții. E greu de presupus că ar exista biblioteci în lume care să dispună de spații nelimitate. Asupra acestor lucruri vom reveni mai târziu.

Achizițiile și eliminările sunt elementele aceluiasi proces de dezvoltare a colecțiilor și trebuie privite ca un tot unitar.

Principiile de dezvoltare a colecțiilor se aplică atât în procesul de achiziție cât și în procesul de eliminare.

Orice bibliotecă, mare sau mică, trebuie să aibă în vedere aceste principii de care urmează să țină seama în întocmirea planurilor sale strategice. Principiile se bazează pe ideea potrivit căreia *scopul oricărei biblioteci este satisfacerea nevoilor de lectură ale cititorilor*. În acest sens, se impune cunoașterea temeinică a utilizatorilor bibliotecii, a nevoilor lor informaționale și documentare. Această cunoaștere presupune o strategie de lucru complexă, care diferă în funcție atât de tipul de bibliotecă, cât și de dimensiunile bibliotecii. Un tip de strategie va fi aplicată într-o bibliotecă importantă, cu personal numeros și o mare cantitate de publicații, și o altă

strategie într-o bibliotecă care dispune de un personal format din câțiva bibliotecari.

De asemenea, în aplicarea principiilor de dezvoltare a colecțiilor trebuie urmărit în permanență raportul dintre mărimea fondului de publicații al bibliotecii și creșterea sa anuală, pe de o parte, și între numărul de utilizatori ai bibliotecii și capacitatea acesteia de a le putea satisface cererile de lectură, pe de altă parte. Limitele între care aceste raporturi pot fi stabilite trebuie bine gândite.

Aplicarea unor norme și criterii fundamentate științific privind colecțiile e necesar să stea în atenția fiecărui manager de bibliotecă. Aceste norme trebuie să se bazeze pe principiile generale de dezvoltare a colecțiilor.

Teoria biblioteconomică consideră fundamentale următoarele principii:

- Dezvoltarea colecțiilor unei biblioteci este determinată de *satisfacerea nevoilor de lectură ale utilizatorilor*.
- Dezvoltarea colecțiilor este un *proces de creștere și de actualizare* a colecțiilor, prin achiziție și eliminare periodică a documentelor obsolete.
- Dezvoltarea colecțiilor este o *activitate permanentă* care are în vedere: colecțiile existente, aparițiile editoriale, sursele documentare de proximitate, resursele bugetare și de personal etc.
- Dezvoltarea colecțiilor urmărește *realizarea echilibrului între exhaustivitate și selectivitate*, astfel încât fiecare utilizator să găsească în bibliotecă un număr suficient de publicații din zona preocupărilor sale informaționale.
- Dezvoltarea colecțiilor trebuie întreprinsă *într-un ritm* care să permită o *optimă stocare, prelucrare și exploatare a documentelor*.

2.1.3.1. Tip de bibliotecă

Principiile de dezvoltare a colecțiilor se aplică diferențiat în funcție de tipul de bibliotecă. Excluzând biblioteca națională, a cărei funcție de bază este cea *patrimonială*, de conservare a producției naționale de publicații, toate celelalte biblioteci trebuie să achiziționeze dar să și elimine publicații. În cazul în care numai una din aceste operații este făcută, biblioteca riscă să nu-și mai îndeplinească misiunea.

Plecând de la aplicarea corectă a acestor principii, să vedem ce ar trebui făcut în trei tipuri reprezentative de biblioteci:

- biblioteca școlară;
- biblioteca universitară;
- biblioteca publică.

Biblioteca școlară este unitatea documentară destinată elevilor și personalului didactic al școlii.

În politica de achiziții această bibliotecă trebuie să țină seama de următoarele considerente:

- Să dețină acele cărți, periodice, documente audiovizuale și electronice care sunt strâns legate de procesul de instruire și educație în general.
- Să ofere materiale documentare care să contribuie la lărgirea numărului de cunoștințe științifice predate în școală.
- Să ofere cărți și alte documente, care prin valoarea lor instructiv-educativă și estetică, să sprijine formarea gustului pentru lectură și frumosul artistic.

Biblioteca universitară este unitatea documentară destinată studenților și cadrelor didactice din învățământul superior.

Ea diferă, în principal, de biblioteca școlară prin nivelul științific al documentelor deținute. În plus, activitatea bibliotecii universitare este mult mai diversificată decât cea a bibliotecii școlare; accentul nu se mai pune, în principal, pe latura didactică și educativă, ci pe latura științifică a colecțiilor. Ea nu mai este complementară programei universitare – cum se spunea odinioară – ci element component al acesteia.

Față de biblioteca școlară care deține, de regulă, colecții generale, enciclopedice, biblioteca universitară are colecții specializate.

Biblioteca universitară trebuie să aibă în atenție următoarelor cerințe:

- Să răspundă prin publicațiile achiziționate cerințelor generale din învățământul superior legate de structura curriculară.
- Să achiziționeze publicații pe profilul fiecărei facultăți și specializări universitare.
- Să sprijine cercetarea științifică întreprinsă la nivelul instituției de învățământ superior respective, prin furnizarea de informații documentare și publicații științifice de ultimă oră pe suport hârtie și electronic.

Biblioteca publică este unitatea documentară enciclopedică destinată unei colectivități locale sau regionale.

Ea se adresează fie tuturor cititorilor din raza sa teritorială, fie numai anumitor categorii, cum sunt copiii, bolnavii din spitale sau deținuții din închisori.

Politica documentară pentru biblioteca publică trebuie să răspundă la următoarele deziderate:

- Colecțiile de publicații ale bibliotecii publice trebuie să satisfacă necesitățile de cultură, informare și loisir ale cititorilor săi.
- Publicațiile dintr-o bibliotecă publică trebuie să răspundă cerințelor întregii comunități pe raza căreia funcționează biblioteca, indiferent de categoria socială, ideologia, vârsta, sexul sau etnia cititorilor.
- Publicațiile achiziționate vor fi în cantități suficiente (îndeosebi la împrumut), astfel încât niciun cititor să nu părăsească biblioteca nemulțumit.

Bibliotecarii din toate tipurile de biblioteci trebuie să facă față unui întreg ansamblu de probleme legate de dezvoltarea colecțiilor. Dintre acestea, cele mai importante sunt :

- prelucrarea și depozitarea documentelor;
- stocarea informației referitoare la documente;
- semnalarea surselor virtuale;
- dreptul de autor etc.

În privința dreptului de autor, se constată în ultima vreme pe plan internațional o mai bună protecție a acestuia în paralel cu creșterea numărului de excepții și limitări ale aplicării unor articole în favoarea bibliotecilor și a utilizatorilor de informații.

2.1.4. Politica de dezvoltare a colecțiilor

În dezvoltarea colecțiilor, nu există o politică de achiziții și de deselecție ideală, pe care toată lumea să o urmeze. Așa cum am văzut, există doar principii generale pe care bibliotecarii trebuie să le respecte.

Asociația Bibliotecarilor Francezi consideră că politica de dezvoltare a colecțiilor a oricărei biblioteci trebuie să aibă în vedere următoarele aspecte⁹⁰:

1. Responsabilitatea politicii documentare

Achiziția și deselecția, concepute în mod științific, trebuie să fie rezultatul unei activități colective, rod al contribuției întregii biblioteci. Totuși e necesar să existe o persoană sau un grup de persoane care să coordoneze aceste activități, să determine cooperarea, să înregistreze opțiunile colective, să listeze uneltele bibliografice utilizate etc.

2. O gândire colectivă

Opțiunile, prioritățile, argumentele pro și contra în politica documentară sunt rodul dezbaterilor colective. Trebuie ajuns întotdeauna la un consens clar privind politica urmată de bibliotecă, care trebuie comunicat atât ordonatorului de credite cât și utilizatorilor.

3. A reflecta la utilizatori

În afara utilizatorilor activi ai bibliotecii, trebuie reflectat și la utilizatorii potențiali, a nonutilizatorilor. Aceste reflecții trebuie să facă obiectul unui studiu care să aibă impact asupra politicii de achiziții a bibliotecii.

4. Asocierea partenerilor bibliotecii la discuții

La dezbaterile privind politica documentară se recomandă să fie invitați partenerii bibliotecilor, care sunt, în funcție de țară sau tip de bibliotecă, comitete de sprijin, consilii ale bibliotecilor, instituții de învățământ, asociații profesionale strâns legate de cititorii bibliotecii. Între subiectele care pot fi discutate pot fi: oferta documentară a bibliotecii, analiza nevoilor de studiu și cercetare ale cititorilor, cerințele utilizatorilor. Rezultatul acestei discuții va fi comunicat organismului tutelar al bibliotecii.

5. Evaluarea colecțiilor existente

Înainte oricărei acțiuni importante privind achizițiile sau eliminările, trebuie bine cunoscute colecțiile existente în patrimoniul bibliotecii. Trebuie cunoscută vârsta medie a colecțiilor, gradul de obsolescență, publicațiile care răspund nevoilor reale ale utilizatorului. Ritmul înnoirii colecțiilor este un element care trebuie în mod deosebit urmărit în bibliotecă. Colecțiile ar trebui reînnoite în medie la fiecare 10 ani într-o bibliotecă publică și la fiecare 5 ani într-o bibliotecă științifică.

6. Stabilirea indicatorilor de gestiune a achizițiilor

O politică documentară va deveni mai riguroasă dacă va adopta o serie de indicatori complementari cum ar fi, de exemplu, grilele de nivel legate de lectura pe tip de utilizator, publicul-țintă, vârsta documentelor pe categorii de publicații etc. Toate acestea sunt posibile în funcție de resursele umane și tehnica de care biblioteca dispune.

7. Stabilirea procedurilor de deselectie

Toate bibliotecile elimină publicații, chiar dacă o fac numai ca urmare a uzurii fizice a acestora. Principiile și procedurile pentru deselectie trebuie stabilite printr-un document scris, rod al colaborării întregii biblioteci.

8. Integrarea în rețea

Nicio bibliotecă nu trăiește în izolare absolută. Legătura cu bibliotecile

de același tip, din aceeași rețea există, chiar dacă aparența este alta. În politica documentară a oricărei biblioteci reflectată în planul strategic, se va specifica tipul de parteneri în funcție de rețele: tematice, structurale, geografice, regionale. Din ce în ce mai frecvent, astăzi, bibliotecile universitare și cele științifice se grupează în consorții pentru achiziția în comun a resurselor electronice cu câștiguri evidente pentru fiecare partener. Cooperarea are loc nu numai în cadrul consorțiilor, ci și în cadrul proiectelor pentru achiziția în comun a altor resurse documentare, bibliografice și informatice, cum ar fi revistele pe suport hârtie, catalogarea în cooperare etc. Politica de achiziții trebuie să exprime clar prioritățile bibliotecilor față de diferiți parteneri din diferite rețele.

9. Utilizarea resurselor bugetare

În strategiile bibliotecilor trebuie să se afle pe primul plan resursele bugetare de care depinde nu numai politica de achiziții, ci întreaga activitate a bibliotecii. Strategiile trebuie gândite în perspectivă, având în vedere costurile, mai ales ale publicațiilor seriale care sunt în creștere de la an la an. Aceste costuri vor fi calculate în funcție de prețul mediu pe document, ținând seama de suport și domeniu (în științele exacte, de exemplu, revistele sunt de câteva ori mai scumpe decât în științele umaniste etc.). O rezervă bugetară trebuie păstrată pentru renegocierile anuale în procesul de achiziții.

10. A alege fără regrete

Ceea ce se introduce în bibliotecă trebuie să fie de bună calitate ca să nu regretăm mai târziu; să fie rodul unei selecții riguroase care să reflecte:

- tendințele editării contemporane;
- profilul bibliotecii;
- interesele cititorilor.

Pentru a nu greși sau a greși cât mai puțin în procesul de selecție, trebuie apelat la cât mai multe surse de informare bibliografică.

11. Dezvoltarea competențelor în domeniul achizițiilor

Este absolut necesar să fie sprijinită formarea personalului pentru activitatea de achiziție, personal care să știe să facă o selecție temeinică. Ca munca prestată să fie de bună calitate, persoanele respective trebuie să fie bune cunoscătoare ale domeniului în care fac selecția, a producției editoriale și a utilizatorilor. Ele trebuie să învețe să coopereze și să negocieze. Trebuie să facă cursuri profesionale în acest sens și să facă schimburi de experiență cu colegi din țară și din străinătate.

2.1.4.1. Carta colecțiilor (Strategia de dezvoltare a colecțiilor)⁹¹

Aplicarea politicii de dezvoltare a colecțiilor la condițiile specifice ale fiecărei biblioteci se bazează pe trei documente de importanță majoră care contribuie la edificarea unei colecții reprezentative pentru tipul de utilizatori ai unității documentare respective. Acestea sunt: *carta colecțiilor*, *planul de dezvoltare a colecțiilor* și *protocoalele de selecție*.

Carta colecțiilor reprezintă documentul de bază al unei biblioteci privind planificarea dezvoltării colecțiilor pe o perioadă determinată de timp. Ideea dezvoltării planificate a colecțiilor a apărut în ultimele decenii ale secolului al XX-lea, odată cu dezvoltarea conceptelor de management și marketing.

Se știe că după al Doilea Război Mondial, rolul bibliotecilor în dezvoltarea economiei, învățământului și culturii unei țări a devenit tot mai important. În deceniul al șaptelea al secolului trecut, ia naștere conceptul de planificare a serviciilor de bibliotecă. Bibliotecile nu mai sunt privite ca un scop în sine, justificarea existenței lor începe să devină cititorul și nevoile sale informaționale. Bibliotecile încep a fi incluse în infrastructura națională de informare integrată planurilor naționale generale de dezvoltare a unei țări. Un rol important în acest sens l-a avut UNESCO. Organizația recomandă, prin lucrarea lui Victor Carlos Penna, *La planification des services de bibliothèques et de documentation*⁹², apărută în 1971, ca dezvoltarea serviciilor de bibliotecă și informare să se facă în cadrul planificării generale a educației, științei și culturii unei țări.

Planificarea dezvoltării colecțiilor face parte în mod firesc din planul general de dezvoltare a unei biblioteci⁹³.

Carta colecțiilor sau Strategia de dezvoltare a colecțiilor, după cum este denumită de țările latine sau de cele anglo-saxone, este un document public, bazat pe principiile de dezvoltare a colecțiilor adoptate de către fiecare bibliotecă. Funcția sa de bază privește reglementarea dezvoltării colecțiilor pe o perioadă de cinci ani⁹⁴. S-a ales această perioadă întrucât este o perioadă medie pentru care o estimare poate fi făcută în limitele unor erori neînsemnate. După consumarea celor cinci ani, cartă va fi supusă unei analize critice spre a se vedea ce s-a îndeplinit

și ce nu, cauzele nerealizărilor, soluții pentru următoarea etapă etc. Pentru a deveni document oficial, cartă colecțiilor trebuie validată de autoritatea tutelară a bibliotecii. Gândită și discutată de un larg colectiv din interiorul bibliotecii, dar și de partenerii privilegiați ai bibliotecii (școli, universități, centre de documentare și informare, centre culturale, asociații, biblioteci asociate etc.), cartă colecțiilor devine document cu valoare de reper pentru tot ce înseamnă achiziție și eliminare de publicații. Ca dimensiuni, ea nu ar trebui să depășească 20 de pagini, indiferent de mărimea bibliotecii. Totuși sunt biblioteci care îi acordă un spațiu mult mai mare. Așa, de pildă, Carta Documentară a Bibliotecii Publice de Informare din Centrul Pompidou are 84 de pagini. Este o carte exhaustivă în care se prezintă detaliat atât realizările perioadei anterioare cât și perspectivele următoarei etape ținându-se seama de principiile care stau la baza politicii de achiziție și deselectie aplicată de bibliotecă (Vezi *Anexa I*)⁹⁵.

Carta colecțiilor va cuprinde în mod obligatoriu și explicit, pentru toate tipurile de biblioteci, următoarele elemente:

- principiile care stau la baza constituirii și dezvoltării colecțiilor bibliotecii respective, influențate frecvent de directivele naționale și internaționale în acest domeniu;
- limbile publicațiilor achiziționate;
- limitele cronologice;
- limitele geografice;
- tipuri de documente de achiziționat (monografii, publicații seriale, publicații oficiale, lucrări ale conferințelor, lucrări de referință, microformate, documente electronice, baze de date etc., în funcție de interesele bibliotecilor);
- criteriile aplicate în cazul deselectiei;
- tipuri de documente de eliminat.

Etapele elaborării cartei colecțiilor în concepția lui William A.Katz⁹⁶ sunt următoarele:

- definirea generală a bibliotecii cu referire la colectivitatea deservită ;
- evaluarea cerințelor pentru fiecare departament/filială a bibliotecii;
- dezbateră conținutului cartei de către întregul personal al bibliotecii;
- acordul de principiu și de facto între conducerea bibliotecii și autoritatea tutelară a bibliotecii.

Orice carte a colecțiilor pleacă de la identificarea obiectivelor esențiale legate de colecțiile unei biblioteci. În procesul de proiectare a acesteia, de exemplu, bibliotecarii nu urmăresc în exclusivitate cerințele utilizatorilor, cum s-ar putea

crede. Ei se raportează și la un sistem de referințe de calitate, legate implicit de un presupus nivel de utilizare. Se au în vedere deopotrivă cititorii reali, cei activi, dar și cititorii potențiali. Se respectă identitatea patrimonială a colecției existente reprezentată de două elemente : dependența de utilizatori și echilibrul creșteri/eliminări. Colecțiile existente sunt analizate în funcție de *conținut* (documente de referințe, fonduri speciale, documente monografice etc.), *suporturi fizice și virtuale* (hârtie, discuri, benzi, microformate, CD, CD-ROM, baze de date etc.) și *utilizări* (împrumut, sală de lectură etc.). În cazul unei biblioteci publice, sau chiar a unei biblioteci școlare, unde avem colecții generale (enciclopedice), în cartea colecțiilor vor fi bine reprezentate cele cinci forme de utilizare a colecțiilor: *loisir, cultură, informare, formare și documentare*. Colecțiile de publicații ale acestor biblioteci vor fi reprezentative pentru ansamblul cunoștințelor, curentelor de opinie, dar și al producției editoriale.

Carta colecțiilor unei biblioteci universitare va pleca de la analiza grupelor de discipline cuprinse în curriculum universitar, pe de o parte, dar și de la analiza proiectelor de cercetare ale universității, încercând să achiziționeze literatura științifică cea mai relevantă. Nu este un lucru simplu să realizezi un echilibru între diferite domenii. Multe biblioteci se folosesc de clasele CZU pentru a nu omite vreun domeniu al cunoașterii . Cei mai mulți specialiști estimează că orientarea de bază în achiziția publicațiilor universitare este dată de cererile utilizatorilor care pot fi verbale sau, cel mai frecvent astăzi, scrise și transmise pe diferite canale – cele mai numeroase fiind cele electronice. Bibliotecarii consideră că ei anticipează destul de corect cerințele utilizatorilor, dar ei nu pot face totuși abstracție de metodele bibliometrice care s-au dezvoltat mult în ultima vreme și care îi ajută în cunoașterea mai bună a intereselor utilizatorilor. Dintre aceste metode, statistica lecturii este cea mai importantă. Dacă împrumuturile sunt înregistrate corect pretutindeni, lectura de la accesul direct, în schimb, rămâne în cele mai multe țări în afara datelor statistice. În România, situația este puțin diferită în sensul că bibliotecarii păstrează un caiet/registru în care cititorii consemnează numărul de lucrări consultate direct la raft. Lucrurile se complică în momentul în care asistăm la dispariția patrimoniului materializat, înlocuit puțin câte puțin de documentele virtuale. Se știe că biblioteca nu cumpără numai documente fizice pe care să le așeze în rafturi, ci și documente electronice. În legătură cu acestea din urmă, se cumpără, de fapt, dreptul de acces. Statistica în acest caz evidențiază numărul de accesări și, uneori, și de descărcări de date, fără a putea ști măsura gradului de utilizare.

O carte a colecțiilor trebuie să aibă în atenție bugetul de achiziții. Neglijarea restricțiilor bugetare, mai ales în anii aceștia de criză, face ca orice construcție legată de achiziții să se prăbușească.

În linii mari, structura unei carte a colecțiilor este următoarea : *Introducere* (câteva idei legate de importanța pentru bibliotecă a cartei colecțiilor, ca instrument de management al colecțiilor), *misiunea și scopul bibliotecii, utilizatorii bibliotecii și nevoile lor documentare, politica de dezvoltare a colecțiilor* (obiective, scop, nivelul colecțiilor – minim, de bază, maxim, criterii), *procesul de dezvoltare a colecțiilor* (tipuri de documente, modalități de achiziție, cererea utilizatorilor, responsabilități, instrumente, formate, comenzi, preservare-conservare etc.), *procesul de deselecție* (principii, examinarea colecțiilor, titluri de înlocuit, titluri de eliminat etc.).

2.1.4.2. Planul de dezvoltare a colecțiilor

Planul de dezvoltare a colecțiilor este documentul care fixează anual modalitățile de aplicare a cartei colecțiilor în funcție de bugetul alocat. Planul de dezvoltare a colecțiilor stabilește detaliat regulile de achiziție și de eliminare a documentelor urmărind, în principal, interesele utilizatorilor. El se realizează în urma negocierilor între diferite sectoare ale bibliotecii, pe baza unor protocoale de selecție, în care sunt implicați șefii de departamente și experții în selecția intelectuală a documentelor – decizia finală fiind luată de directorul bibliotecii sau locuitorul acestuia. Planul are ca punct de plecare valoarea informativă a colecțiilor existente și ca punct final nivelul optim al colecțiilor. Orice plan al colecțiilor pleacă de la o cercetare atentă a colecțiilor existente. Analiza colecțiilor înseamnă și eliminarea colecțiilor care nu mai răspund din diferite cauze intereselor cititorilor. Abia după încheierea procesului de deselecție care poate dura o perioadă îndelungată se poate trece efectiv la realizarea planului de achiziții. Descrierea unui asemenea proces este prezentată detaliat de trei cunoscuți bibliotecari francezi, Pierre Carbone, Sylvie Bonnel și Collete Gravier-Géze în articolul *Un plan de développement des collections*, apărut în *Bulletin des bibliothèques de France* în anul 2006⁹⁷. Dacă numărul de carte ale colecțiilor nu este foarte mare în lume, mai ales ca urmare a reducerilor drastice ale bugetelor în ultimii ani, iar estimarea dezvoltării colecțiilor poate să fie greșită, ceea ce creează riscul neîndeplinirii obiectivelor propuse, în

schimb numărul de planuri de dezvoltare a colecțiilor este în continuă creștere, chiar dacă nu se mai bazează pe o cartă, ci doar pe principiile de dezvoltare a colecțiilor. Structura planurilor de dezvoltare a colecțiilor este, în linii generale, aceeași, indiferent de tipul de bibliotecă. Totuși, în realizarea concretă, planurile diferă de la o bibliotecă la alta în funcție de interesele specifice ale fiecărei unități bibliotecare, prin dezvoltarea anumitor aspecte considerate prioritare. De exemplu, bibliotecile publice americane accentuează ideea liberului acces la informație, chiar dacă în acest fel se încalcă anumite norme deontologice legate de protejarea copiilor și adolescenților. Vom oferi în rândurile următoare câteva exemple de planuri de dezvoltare a colecțiilor în care se vor observa direcțiile specifice de dezvoltare a colecțiilor. De exemplu, Biblioteca Publică de Informare "Georges Pompidou" (BPI) din Paris ⁹⁸ are un plan de dezvoltare a colecțiilor format din nouă puncte: 1. BPI și publicul său; 2. Nivele de achiziții (2.1. Manuale școlare; 2.2. Cursuri universitare; 2.3. Lucrări de popularizare; 2.4. Romane; 2.5. Literatură gri); 3. Limbi de achiziție (3.1. Limba franceză; 3.2. Limbi străine); 4. Achiziții și eliminări sistematice (4.1. Achiziții; 4.2. Eliminări; 4.3. Cenzură – adică restricții în achiziție); 5. Politica de achiziții și marile principii (5.1. Enciclopedism; 5.2. Actualitate; 5.3. Lectura în bibliotecă; 5.4. Accesul direct; 5.5. Colecții); 6. Relațiile BPI (6.1. Interdependență și politică de achiziții; 6.2. Centrul cultural "Georges Pompidou"; 6.3. Alte biblioteci); 7. Donații; 8. Instrumente de selecție; 9. Periodice. Toate aceste puncte sunt amplu motivate. O altă bibliotecă publică care deține un plan de dezvoltare a colecțiilor bine conceput este Biblioteca publică din Hedeberg (SUA) ⁹⁹ (*Anexa nr. 1*). Planul de dezvoltare a colecțiilor al acestei biblioteci are următoarea structură: 1. Introducere; 2. Scop; 3. Misiune și valori fundamentale; 4. Dezvoltarea colecțiilor (4.1. Principii); 5. Descrierea comunității; 6. Politici de dezvoltare a colecțiilor (6.1. Obiective; 6.2. Scop; 6.3. Nivelul colecției – minim, de bază, maxim); 7. Procesul de dezvoltare a colecțiilor (7.1. Responsabilitatea celui care face selecția; 7.2. Instrumente; 7.3. Comenzi standard; 7.4. Număr de exemplare; 7.5. Formate; 7.6. Formate noi; 7.7. Cererea utilizatorilor; 7.8. Donații; 7.9. Manuale); 8. Prezervarea colecțiilor (8.1. Examinarea periodică a colecțiilor; 8.2. Eliminarea/ Deselecția; 8.3. Evaluarea activității echipei de selecție/deselecție; 8.4. Reconsiderări în funcție de cererile utilizatorilor); 9. Revizuirea planului colecțiilor. Sunt interesante dezvoltările câtorva puncte din acest plan. La punctul 2, de exemplu, se precizează care este scopul realizării acestui plan al colecțiilor – prezentarea principiilor și proceselor de constituire a colecțiilor în atenția personalului bibliotecii și a utilizatorilor; orientarea selecției publicațiilor care să vină în întâmpinarea celor mai urgente cerințe ale utilizatorilor; responsabilitatea

persoanelor implicate în selecție ; diversitatea colecțiilor și utilizarea lor; pașii de urmat pentru fiecare zonă a colecțiilor; acces rapid la colecții. La punctul 3, referitor *la misiune și valori fundamentale* se accentuează marile valori care intră în atenția bibliotecii - respect pentru cititori; respect pentru personal; respect pentru voluntari și prieteni ai bibliotecii; creșterea gradului de utilizare a publicațiilor; aplicarea celor mai performante standarde privind accesul la documente și informații; dezvoltarea formelor de instruire a utilizatorilor printr-un învățământ deschis și flexibil.

În privința dreptului utilizatorilor la informații, planul se bazează pe o serie de documente ale ALA, care prevăd libertatea totală a oricărui cititor la colecțiile bibliotecilor, indiferent de vârstă sau statut social , ca *Bill of Rights, Freedom to Read, Freedom to View, Free Access to Libraries for Minors*.

După cum arătam și în volumul I, bibliotecile americane nu restricționează în nici un fel dreptul copiilor la vreo lectură, considerând că doar părinții sau tutorii legali au acest drept, fapt pentru care sunt frecvent criticate de diferite organizații educaționale din SUA.

Un plan de dezvoltare a colecțiilor mai simplu deține Biblioteca Publică din San Francisco¹⁰⁰. El cuprinde patru secțiuni : 1. Introducere (1.1. Scopul Planului de dezvoltare a colecțiilor ; 1.2. Comunitatea și biblioteca); 2. Principii (2.1. Declarație privind misiunea Bibliotecii Publice din San Francisco; 2.2. Politica de dezvoltare a colecțiilor); 3. Colecții (3.1. Colecțiile bibliotecii centrale; 3.2.Colecțiile bibliotecilor de filială; 3.3. Colecțiile pentru copii; 3.4. Colecțiile pentru adolescenți; 3.5. Colecțiile resurselor electronice); 4. Selecția și mentenanța (4.1. Nivelul colecției; 4.2.Responsabilități pentru selecție; 4.3 Criterii de selecție; 4.4. Sugestii de achiziție; 4.5. Donații de bani și materiale; 4.6. Solicitări de reexaminări; 4.7. Conservarea și evaluarea colecțiilor; 4.8. Alocări bugetare și priorități în achiziții).

2.1.4.3. Protocoale de dezvoltare a colecțiilor

Protocoalele de dezvoltare a colecțiilor reprezintă un ansamblu de reguli (proceduri) destinate activității de selecție atât în munca de achiziție cât și în cea de eliminare.

Protocoalele de dezvoltare a colecțiilor sunt instrumente de lucru pe care specialistul le utilizează cotidian în munca sa, indicând căile de parcurs și specificațiile tehnice. Cu alte cuvinte, ele sunt o metodologie de lucru. Ca mărime, ele vor avea 3-5 pagini. Protocoalele de dezvoltare a colecțiilor

trebuie să respecte atât principiile de dezvoltare a colecțiilor cât și carta colecțiilor, adoptate de biblioteca respectivă. Există mai multe etape de lucru care trebuie să se regăsească în protocoalele de selecție. Prima etapă privește expunerea amănunțită a activității de selecție planificate. În cazul achiziției se va indica: dacă se au în vedere subclasele CZU/Dewey; achiziții curente și achiziții retrospective; achiziții la inițiativa bibliotecii sau a utilizatorilor etc. Etapa următoare este repartizarea amănunțită a muncii de selecție pe departamente și oameni în cadrul bibliotecii. În cea de-a treia etapă se vor detalia criteriile de selecție propuse care se vor aplica diferențiat în diferite departamente ale bibliotecii. Urmează normele pentru achizițiile retrospective. În cea de-a cincea etapă se vor enumera instrumentele de selecție utilizate de către bibliotecarul selector (pliante, prospecte editoriale, reviste bibliografice, informații privind lucrările în curs de apariție etc.). Ultima etapă fixează modalitățile de verificare și control privind justetea criteriilor aplicate în etapele precedente¹⁰¹.

2.1.5. Selecția documentelor

Achiziția propriu-zisă a documentelor este precedată de selecție.

Selecția documentelor este activitatea care constă în alegerea de documente în scopul achiziționării plecând fie de la bibliografii, cataloage ale editorilor și librarilor, liste de oferte sau donații, fie de la documentele propriu-zise, în vederea dezvoltării și actualizării judicioase a colecțiilor unei biblioteci, a unui centru sau serviciu de documentare etc., ținându-se seama de fondurile deja existente și de interesele de studiu și cercetare ale utilizatorilor.

Selecția se face pe baza politicii documentare adoptate de bibliotecă, materializată într-o serie de documente, cum este *carta colecțiilor, planul de dezvoltare a colecțiilor și protocoalele de selecție*.

În activitatea complexă de dezvoltare a colecțiilor, selecția este o operațiune intelectuală plină de responsabilitate, ce stă la baza deciziei de achiziție, întreprinsă de una sau mai multe persoane competente în domeniu, în timp ce achiziția este o operație de rutină care presupune stăpânirea unei tehnici de lucru comerciale și a unei bune organizări contabile. Ea determină în final calitatea și cantitatea colecțiilor.

Realizarea unei selecții de calitate presupune însușirea unei metodologii profesionale care trebuie respectată cu strictețe. Această metodologie cuprinde mai multe etape.

2.1.5.1. Informare bibliografică

Informarea bibliografică este activitatea de bază în sprijinul procesului de selecție. Grație unei temeinice informări asupra publicațiilor cunoaștem sursele posibile de achiziție în profilul bibliotecii respective.

În practica de bibliotecă există trei tipuri de informare bibliografică:

- prospectivă;
- curentă;
- retrospectivă.

Informare prospectivă

Prin informarea prospectivă se urmărește cunoașterea viitoarelor apariții de documente. Această activitate cere din partea unității bibliotecare un efort continuu. Informația obținută, indiferent de sursă, trebuie verificată cu atenție. Sursele de informare sunt extrem de numeroase și cuprind persoane, instituții și documente.

Persoanele, formate cel mai des din specialiști în diferite ramuri de activitate¹⁰², reprezintă o sursă inestimabilă de informare deoarece, pe de o parte, cunosc bine domeniul lor de activitate, iar, pe de altă parte, fiind în contact cu alți colegi, află intențiile editoriale ale acestora. În plus, știu care sunt personalitățile mondiale cele mai reprezentative și lucrările lor în curs de apariție, prin parcurgerea diferitelor publicații seriale și chiar din relațiile directe cu acestea. Tot ele sunt cele care cunosc activitatea editorială a institutelor de cercetare în care lucrează și pot ține la curent biblioteca cu lucrările care urmează să apară, cu atât mai mult cu cât literatura științifică din multe institute științifice are o circulație limitată. Specialiștii pot informa și despre diferite reuniuni naționale și internaționale care pun în circulație documente.

Listele de titluri pe care diferiți furnizori de documente le propun spre editare sunt difuzate cu multă vreme înainte de publicare fie pe suport hârtie, fie din ce în ce mai frecvent pe suport informatic, și trebuie bine cunoscute de bibliotecarii care se ocupă cu achiziția. Se știe că pe baza opțiunilor făcute de bibliotecari, librari, alte instituții și persoane interesate, editorii, în economia de piață, își fixează tirajul lucrărilor.

O sursă importantă de informare prospectivă pentru producția românească de carte este *Bibliografia cărților în curs de apariție – CIP*¹⁰³, editată lunar de Biblioteca Națională a României, care cuprinde descrierile bibliografice realizate în cadrul programului Catalogarea Înaintea Publicării (CIP). Un număr cuprinde aproximativ 2 000 de înregistrări¹⁰⁴. Fiecare bibliografie CIP conține și o listă a editurilor înregistrate în numărul respectiv cu datele de contact (adresă, telefon, email etc.). *Bibliografia cărților în curs de apariție* reprezintă un material de referință extrem de util pentru selecția de documente pentru biblioteci. De menționat că această bibliografie conține și un index al editurilor participante la programul CIP, cu toate datele de contact. Tot Biblioteca Națională a editat în 2007 *Catalogul editurilor din România*¹⁰⁵, instrument de valoare informațională deosebită pentru cunoașterea editurilor românești și a profilului acestora. Orice bibliotecă trebuie să fie bine informată despre editurile românești în vederea unei corecte orientări în achiziție.

Informațiile despre editurile străine și intențiile lor editoriale sunt obținute fie direct de la respectivele edituri, fie prin consultarea site-ului acestora, fie de la diferite companii naționale prin intermediul cărora achiziționează publicații străine.

Marile biblioteci, cu un volum important de achiziții, își organizează baze documentare proprii privind furnizorii de documente. Fiecărui furnizor i se întocmește o fișă cu toate datele de identificare. Totalitatea acestor fișe formează catalogul de furnizori, organizat tematic sau geografic. În cadrul aceluiași domeniu, furnizorii sunt ordonați alfabetic. Dacă până nu demult catalogul de furnizori se întocmea pe fișe, astăzi întreaga evidență se ține electronic, într-un fișier propriu, ca de altfel și datele privind comenzile și alte tranzacții legate de procesul de achiziție.

Pentru seriilele românești, există mai multe companii care oferă cataloage cu publicațiile periodice editate la noi. Pe baza acestor cataloage se întocmesc liste de titluri de ziare și reviste, care pot fi achiziționate, cuprinzând următoarele elemente: editura, numărul de ordine din catalog,

titlul publicației periodice, prețul. Informarea prospectivă pentru periodicele străine se face prin consultarea cataloagelor presei externe, editate, de asemenea, de mai multe companii sau pe baza catalogului general al presei internaționale *Ulrich's International Periodicals Directory*, apărut anual atât pe suport hârtie cât și pe suport electronic.

Informare curentă

Informarea curentă are în vedere aparițiile efective de publicații.

Sursele de informare pentru achiziția curentă sunt extrem de variate. Cele mai multe sunt reprezentate de documentele secundare sau terțiare care înregistrează producția editorială:

- bibliografii naționale¹⁰⁶;
- bibliografii specializate;
- bibliografii ascunse (aflăte în interiorul unor documente primare, de regulă, cărți);
- cataloage și prospecte editoriale;
- reviste dedicate noilor apariții editoriale, cum au fost la noi , în perioada comunistă *Cărți noi*, apoi, după 1990, *Universul cărții*; în Franța producția editorială este înregistrată săptămânal în *Livres hebdo*, iar în SUA, Marea Britanie și Canada în *Books in Print*;
- recenzii;
- rezumate sau simple semnalări în publicații de specialitate;
- repertorii de noi reviste și publicații oficiale;
- informații în mass-media;
- volume primite ca semnal de la editori, care pot fi returnate în caz că nu prezintă interes.

La informațiile asupra cărților pe hârtie, s-au adăugat în ultima vreme sursele de informare din ce în ce mai numeroase asupra cărților online, cărților audio și video care își găsesc un loc tot mai important în bibliotecile contemporane.

Documentele care nu sunt comercializate sunt de cele mai multe ori greu de găsit de un bibliotecar lipsit de experiență. Literatura subterană sau cenușie de tipul tezelor de doctorat, rapoartelor științifice, conferințelor, preprinturilor, care este vehiculată, de regulă, în interiorul unui organism științific, poate fi cunoscută în două feluri:

- în mod direct, prin contacte personale cu autorii sau organismele care produc asemenea documente¹⁰⁷;
- în mod indirect, prin cercetarea bibliografiilor utilizate de diferiți autori care folosesc adesea și documente nepublicate, a bibliografiilor numeroaselor organizații naționale și internaționale care înregistrează și documente de ramură nepublicate. Asemenea date le obținem, de exemplu, din bibliografiile ONU și ale organizațiilor specializate din sistemul Națiunilor Unite, de tipul UNESCO, FAO, OMS etc. Există și repertorii – într-un număr mai mic decât cele curente – care înregistrează documentele nepublicate (rapoarte tehnice și științifice, teze de doctorat etc.).

Și la noi, în ultimii ani, mai ales după aderarea la Uniunea Europeană, numărul rapoartelor de cercetare nepublicate produse de specialiștii români a crescut considerabil, atât al celor de nivel național, cât și al celor de nivel internațional. Din păcate, în absența unei legislații care să permită o valorificare optimă a rapoartelor prin punerea lor la dispoziția cercetătorilor și a altor specialiști, acestea rămân de cele mai multe ori necunoscute. Nu există nici măcar o bibliografie în care să se înregistreze temele de cercetare abordate, ceea ce poate conduce la o repetare a acestora de o altă echipă de cercetători.

Identificarea tuturor acestor surse posibile de achiziții presupune din partea specialiștilor din biblioteci un efort susținut și constant. Sursa de informare va fi evaluată în funcție de canalul pe care sosește și de competența prezumtivă a persoanelor de la care vine.

Selecția acestor documente în vederea achiziției – în cazul în care este posibil acest lucru – trebuie făcută cu precauție și, în toate cazurile, cu sprijinul direct al utilizatorilor. Pe de altă parte, documentele acestea fiind cu circulație limitată și cu destinație precisă, nu interesează, de regulă, decât un număr restrâns de cititori.

Gradul de utilitate a unei achiziții pentru bibliotecă trebuie să pornească și de la natura suportului documentului. În acest sens, va fi evitată achiziția documentelor pe suporturi dificil de citit sau pentru lectura cărora bibliotecă nu dispune de aparatura corespunzătoare.

Informații utile pentru achiziția de documente pot fi obținute și de pe site-urile asociațiilor editorilor din România și de la târgurile pe care acești editori le organizează. Există în prezent mai multe asociații și federații ale editorilor din țara noastră: Federația Editorilor și Difuzorilor de Carte din România (FEDCR), compusă din Asociația Publicațiilor Literare și Editorilor din România și

Asociația Difuzorilor și Editorilor – Patronat al Cărții; Federația Editorilor din România, membră a Federației Editorilor Europeni; Uniunea Editorilor din România (UER); Asociația Editorilor din România (AER).

Dintre acestea, activități mai bogate privind cunoașterea producției de carte autohtonă desfășoară ultimele două, Uniunea Editorilor din România și Asociația Editorilor din România.

UER provine din Asociația Editorilor cu Profil Pedagogic și Cultural și este specializată în cărți școlare și universitare, deținând, prin cei 50 de membri ai săi, peste 80% din piața cărții școlare. În anul 2004, prin demersurile făcute de UER, România a devenit a 69-a țară membră a Consiliului Internațional al Cărții pentru Copii și Tineret (IBBY), cel mai important organism de promovare pe plan mondial în acest domeniu. UER editează revista lunară *Universul școlii*, publicație de informare și opinie în domeniul educației, învățământului și culturii, care este difuzată cu precădere în licee și școli generale, în biblioteci și librării. Totodată UER organizează împreună cu Societatea Română de Radiodifuziune, Salonul Internațional de Carte pentru Copii - *Insula misterioasă IBBY* și Târgul de carte școlară - *Gaudeamus*. Este parteneră împreună cu Federația Internațională a Comunităților Educative (FICE - România) în Programul *Bucuria Lecturii*, care studiază impactul lecturii asupra elevilor.

AER, înființată în 1991, prin cei 70 de membri ai săi, este astăzi principala asociație profesională a editării de carte. AER urmărește instituirea unei strategii naționale a creației, editării, comercializării, difuzării și promovării cărții românești. De mai mulți ani, este organizator unic al pavilionului românesc la Târgul de carte de la Frankfurt, una din cele mai mari manifestări de acest gen din lume. Asociația editorilor este autorul unei mișcări în sprijinul cărții și al culturii scrise, în care se solicită protejarea producției de carte, întrucât crearea, editarea, comercializarea, difuzarea și promovarea cărții sunt apreciate drept activități de interes național.

AER realizează două activități importante pentru cunoașterea producției editoriale de carte: statistica anuală a pieței românești de carte și baza de date a editorilor, distribuitorilor și tipografilor români.

Statistica anuală a pieței românești de carte este realizată în cadrul programului Euroart – Fondul Cultural European pentru România - , finanțat de Uniunea Europeană, parte componentă a programului Ministerului Culturii – Dimensiunea Culturală a Democrației. Se face aici o analiză detaliată a activității de editare, distribuție și tipărire a cărții.

Baza de date a editorilor, distribuitorilor și tipografilor români, produsă odată cu statistica pieții de carte, este – alături de *Catalogul editurilor din România*, editat de Biblioteca Națională – o sursă importantă de informații pe care bibliotecarul de achiziție trebuie să o folosească.

De reținut că de mai mulți ani AER are în plan realizarea unui *books in print* românesc, intitulat *Catalogul cărților disponibile*. Din păcate, apariția sa este mereu amânată.

Numărul furnizorilor români care oferă informații despre noile apariții editoriale sau care fac abonamente la diferite documente noncarte sau seriale este din ce în ce mai mare.

Din rândul acestora cităm:

1. ROMDIDAC S.A. – companie de material didactic, una dintre cele mai vechi firme care se ocupă cu realizarea de abonamente la publicații periodice din străinătate, la baze de date online și pe CD-ROM, cu importul de carte tehnico-științifică, având ca beneficiari peste 85% din instituțiile de învățământ superior și de cercetare științifică. Este reprezentantul exclusiv pentru România al bazelor de date EBSCO. Adresă – <http://www.romdidac.ro>

2. RODIPET – PRESS DISTRIBUTION a fost cea mai importantă companie de distribuție a presei din România (deținând circa 25% din cota de piață națională). Poseda o vastă rețea națională de agenții de distribuție cu filiale în toate județele țării. Colabora cu peste 500 de edituri de periodice și de carte din țară, distribuind lunar peste 14 milioane de exemplare de ziare și reviste, precum și cărți. Deținea un magazin virtual pentru a contracta abonamente online la orice publicație națională și la un mare număr de publicații internaționale. Din păcate, compania este în insolvență de patru ani.

3. Amco Press SRL – companie înființată în 1991 având ca obiect principal de activitate abonamente la publicații periodice românești la care s-au adăugat mai târziu și publicațiile neperiodice străine prin colaborarea cu cel mai mare difuzor mondial, FAXON. Începând din 1998, principala activitate a firmei devine realizarea de hărți pe suport hârtie și digital. Deține astăzi cea mai mare rețea românească de produse cartografice, care acoperă întregul teritoriu național. Produce hărți promoționale în mai multe limbi străine pentru Ministerul Turismului și pentru companii precum Nissan sau Petrom. Adresă – <http://www.amcopress.ro>

4. Books-Unlimited – companie înființată în 1993 ca importator și distribuitor al cărților științifice și tehnice englezești. În plus, realizează abonamente la reviste electronice și baze de date. Adresă – <http://www.books-unlimited.ro>

5. Informa Management – companie înființată în 2004, care are ca obiect principal de activitate comerțul cu produsele online de tipul cărți electronice, jurnale electronice și baze de date online. Este reprezentantul exclusiv pentru România al bazelor de date Proquest și Elsevier. Adresă – <http://www.informa-update.com>

6. PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS – companie de distribuție de carte străină fondată în 1999. Importă îndeosebi lucrări de referință de tipul enciclopedii, dicționare, tratate fundamentale din diferite domenii de la peste 250 de edituri și grupuri editoriale din întreaga lume. Adresă – <http://www.prior-books.ro>

7. MEDIA PRESS abonamente – companie care distribuie publicații românești și străine în regim de abonament. Adresă – <http://www.mpa.ro>

8. INTERPRESS SPORT SRL – companie care se ocupă cu abonamente la publicații periodice românești și străine.

Bibliotecile importante, pentru o dezvoltare științifică a colecțiilor, își constituie baze documentare de materiale de informare. În acest sens, întrețin relații cu producătorii și furnizorii de publicații de la care obțin date privind noile apariții editoriale. Fiecărui furnizor i se întocmește o fișă, în cazul bibliotecilor fără program informatic, sau un fișier pentru cele informatizate. Totalitatea acestor fișe formează *catalogul de furnizori*, organizat tematic sau geografic, în ordinea alfabetică a autorilor sau titlurilor. Marile biblioteci își țin în sistem electronic întreaga evidență legată de achiziții (furnizori, comenzi, tranzacții).

Informare retrospectivă

Informarea retrospectivă are rolul de a oferi date și informații asupra unor publicații apărute în trecut, care nu au fost achiziționate la momentul apariției lor, dar pe care biblioteca dorește să le achiziționeze fie pentru a-și completa colecțiile cu publicații lipsă, deteriorate sau pierdute de cititori, fie cu cărți absente dintr-o serie sau numere de reviste. Unele biblioteci sunt interesate de a afla informații referitoare la dezvoltarea anumitor fonduri de publicații, care intră în zona de interes a utilizatorilor (manuscrise, incunabule, cărți rare, stampe, gravuri etc.), sau la lucrări pentru profiluri și discipline nou apărute în structura unei biblioteci de învățământ.

Sursele de informare retrospectivă sunt extrem de variate plecând de la cataloagele anticarilor și listele de licitații de cărți rare și prețioase și ajungând până la diferite tipuri de bibliografii retrospective cu caracter general sau specializat.

Achiziția retrospectivă se realizează științific numai pe baza *catalogului de lacune* aflat în Serviciul de dezvoltare a colecțiilor. Acest catalog este organizat pe domenii, iar în cadrul acestora, în ordinea alfabetică a autorilor sau titlurilor de publicații.

2.1.6. Politica de achiziție

Politica de achiziție reprezintă ansamblul de acțiuni vizând achiziționarea de documente plecând de la bibliografii, cataloage editoriale și de librărie, cataloage de anticariat, liste de schimb sau de la documentele înseși, în vederea dezvoltării și actualizării colecțiilor unei biblioteci sau ale altui organism documentar, ținându-se seama de fondurile deja existente și de cerințele utilizatorilor.

Așa cum precizam mai sus, achiziția documentelor nu se face la întâmplare, ci pe baza unei *politici de achiziție care, în Carta Colecțiilor – documentul de bază privind planificarea dezvoltării colecțiilor într-o bibliotecă – poate fi pe termen lung, mediu sau scurt.*

În politica de achiziție se urmăresc două aspecte: valoarea informativă a colecțiilor existente, care este nivelul de plecare, și intensitatea achizițiilor curente, care este nivelul așteptat.

2.1.6.1. Elementele politicii de achiziție

Elementele principale care stau la baza unei politici de achiziție eficiente sunt următoarele:

1. bugetul și resursele umane ale bibliotecii;
2. tipul de bibliotecă;
3. prioritățile în achiziție;
4. statutul profesional și juridic al unității bibliotecare;

5. utilizatorii specifici;
6. nivelul cooperării în achiziție cu alți depozitari de documente.

1. *Bugetul și resursele umane ale bibliotecii*

Mărimea bugetului influențează cantitatea și calitatea achizițiilor. Dacă bugetul a fost gândit pe baze reale, ca urmare a analizei corecte a nevoilor documentare ale bibliotecii, atunci atât cantitatea cât și calitatea achizițiilor pot fi satisfăcătoare. Dimpotrivă, un buget insuficient și disponibilizat la întâmplare, cel mai frecvent la sfârșitul anului, cum se întâmplă în multe biblioteci românești, îndeosebi în biblioteci școlare și publice mici, aduce serioase prejudicii calității achizițiilor.

Personalul care se ocupă de achiziție trebuie să fie bine pregătit atât biblioteconomic cât și în profilul științific al bibliotecii. De regulă, acesta este format din bibliotecari seniori cu o vastă experiență profesională, întrucât activitățile de achiziție presupun un grad ridicat de valorificare a cunoștințelor și a personalității. Problema nivelului de competențe în responsabilizarea actului achiziției nu s-a pus până astăzi din păcate, decât în mod cu totul accidental. S-au luat în discuție doar numărul de cunoștințe, gusturile, afinitățile și intuiția personalului implicat în acest proces.

2. *Tipul de bibliotecă*

Tipul de bibliotecă este un element important în fixarea politicii de achiziție. Domeniile și disciplinele care trebuie acoperite au întotdeauna ca punct de plecare tipul de bibliotecă. Acestea sunt altele într-o bibliotecă științifică, de exemplu, decât într-o bibliotecă publică sau școlară. Delimitarea clară a domeniilor determină interesul pentru anumite publicații, relevanța lor în raport cu celelalte colecții deținute de bibliotecă și, îndeosebi, cu cerințele utilizatorilor specifici.

3. *Prioritățile în achiziție*

Este o mare problemă în a stabili corect prioritățile în achiziție, care sunt puternic influențate de numeroși factori atât obiectivi cât și subiectivi. Determinante sunt solicitările utilizatorilor, dar se ține seama și de coerența colecțiilor și de dezvoltarea suporturilor contemporane.

Tendința naturală a bibliotecarilor din toate timpurile a fost aceea de a achiziționa tot ce se publică. *Mitul exhaustivității absolute* a dăinuit timp de secole și a produs exaltare, așa cum se exprimă plastic Jorge Luis Borges în *La Bibliothèque de Babel*: „Când se afirma că biblioteca conține toate cărțile, prima reacție era a unei bucurii extravagante”¹⁰⁸. Acest mit mai sălășluiește în unele minți exaltate ale bibliotecarilor chiar în epoca noastră.

O altă tendință în achiziție a fost așa-numita *exigență față de esențial*, prezentă la multe generații de bibliotecari obsedați de conceptul de *bibliotecă ideală* cu publicații de mare valoare.

Dezvoltarea producției editoriale într-un ritm extrem de alert în a doua jumătate a secolului al XX-lea, care a condus la o explozie informațională, a pus capăt definitiv acestor tendințe.

Totuși, reminiscențe ale acestora pot fi descifrate în următoarele concepte moderne:

a) *echilibrul colecțiilor* – moderator permanent care ne obligă la o reflecție serioasă asupra genurilor literare, tipurilor de suporturi, raportului între cerere și ofertă etc.;

b) *exhaustivitatea limitată* – vechiul mit al bibliotecii care deține toate publicațiile apărute este regăsit astăzi în preocuparea de a achiziționa, de exemplu, opera completă a unui scriitor, toate lucrările privind o anumită temă etc.;

c) *curiozitatea intelectuală* – bibliotecarul modern încearcă o mare satisfacție în descoperirea unor opere ale unor scriitori, savanți, artiști pe care să le achiziționeze pentru biblioteca sa;

d) *cerințele utilizatorilor* – punctul de plecare și punctul final în achiziții sunt utilizatorii cu nevoile lor documentare, de care orice bibliotecă, mare sau mică, științifică sau publică, trebuie să țină seama.

4. Statutul profesional și juridic al unității bibliotecare

Statutul profesional și juridic al bibliotecilor influențează în mod direct politica de achiziție. Faptul că importante biblioteci din România au personalitate juridică le ajută să obțină resurse bugetare importante pentru achiziții. Așa sunt, de exemplu, bibliotecile centrale universitare din București, Iași, Cluj-Napoca și Timișoara, care sunt finanțate direct de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului¹⁰⁹. Aceste biblioteci, de multe ori, își coordonează între ele achizițiile de publicații periodice străine pe suport hârtie în sensul că dacă o publicație străină este cumpărată într-o anumită bibliotecă, ea nu mai este achiziționată într-o altă bibliotecă. În acest fel, numărul de titluri de reviste intrate în țară este mai mare, iar un schimb de sumare scanate face cunoscut tuturor conținutul revistelor pentru solicitări de articole de către cercetătorii din centrele universitare respective¹¹⁰.

Bibliotecile centrale universitare, având personalitate juridică, au fost ferite, în bună parte, de rigorile financiare de care au suferit în ultimii ani și continuă să sufere încă multe biblioteci universitare românești aflate în subordinea universităților. De cele mai multe ori bugetul de achiziție al acestora din urmă nu este fixat de la începutul anului, el se „constituie” pe parcurs din

ceea ce rămâne din cheltuielile curente ale universităților. Așa se explică, de exemplu, faptul că numeroase biblioteci aflate în subordinea universităților nu achiziționează decât în număr foarte restrâns publicații electronice, limitându-se cel mai adesea la cursuri și manuale universitare pe suport hârtie.

Personalitate juridică au și bibliotecile publice județene¹¹¹ aflate în subordinea financiară a consiliilor județene. Finanțarea unora dintre acestea, din păcate, nu se face unitar, prin respectarea normelor și criteriilor stipulate prin Legea bibliotecilor, ci în funcție de resursele județelor și deciziile, uneori controversate, ale consiliului județean. Totuși, politica de achiziție în bibliotecile județene este mult mai bine gândită în comparație cu alte tipuri de biblioteci publice, cum sunt cele orașenești sau comunale.

În privința atribuțiilor profesionale, trebuie precizat că atât bibliotecile centrale universitare cât și unele biblioteci publice județene sunt bine organizate și îndeplinesc funcții de îndrumare metodologică, primele în zonele stabilite de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului, și celelalte în bibliotecile municipale și comunale de pe raza județului respectiv¹¹². În acest sens, împărtășesc din propria lor politică de achiziție unităților pe care le îndrumă și le sprijină în efortul acestora de a realiza achiziții pe baza unor criterii științifice.

5. Utilizatorii specifici

Fiecare bibliotecă își constituie colecțiile în funcție de utilizatorii specifici, cei pentru care biblioteca a fost creată și funcționează. O bibliotecă de învățământ, de exemplu, își constituie colecțiile pentru sprijinirea proiectelor educative ale instituției de învățământ respective, în strânsă legătură cu programele de învățământ și cercetare dezvoltate.

Cele două mari categorii de cititori ai bibliotecilor de învățământ sunt elevii/studentii și cadrele didactice. Tipul și nivelul colecției corespund intereselor acestora? Pentru a răspunde la această întrebare trebuie analizate utilizările documentelor în biblioteci. Concluziile reieșite pot influența în mod pozitiv politica de achiziție a bibliotecii. Până în prezent, din păcate, puține sunt bibliotecile românești care procedează în acest fel. Practica curentă la noi este legată de convingerea că bibliotecarul din departamentul de achiziții anticipează corect dorințele utilizatorilor, ceea ce nu se confirmă în toate cazurile. De aici, necesitatea cunoașterii exacte a cerințelor utilizatorilor. Trebuie făcută distincția clară între cerințele unui anumit utilizator și cerințele mai multor utilizatori. O politică eficientă de achiziție trebuie să răspundă cererilor unui număr suficient de mare de utilizatori, care să justifice cheltuielile pentru achiziția anumitor publicații, îndeosebi ale celor costisitoare.

Întrebarea pe care și-o pun mai mulți specialiști este dacă în politica de achiziție ținem seama numai de cititorii reali sau avem în vedere și cititorii potențiali.

Răspunsul nu este ușor de dat. Trebuie luate în calcul în primul rând cerințele cititorilor reali, ale celor care frecventează curent biblioteca. Dar, pentru a câștiga și cititorii potențiali, trebuie să anticipăm și dorințele lor în materie de publicații și să achiziționăm lucrări care i-ar putea atrage spre bibliotecă – misiune tot mai dificil de îndeplinit în epoca contemporană.

6. Nivelul cooperării în achiziție cu alți depozitari de documente

Cooperarea în domeniul activităților de bibliotecă este o temă apărută încă din secolul al XIX-lea. Temele majore de cooperare erau atunci împrumutul interbibliotecar și schimbul interbibliotecar.

Problema achiziției în cooperare s-a pus abia în a doua jumătate a secolului al XX-lea, când asistăm la o creștere exponențială a numărului de publicații și când, paradoxal, bibliotecarii vorbeau și de o criză a informării, din cauza necunoașterii publicațiilor relevante pentru cititorii unui anumit tip de bibliotecă. A fost perioada în care s-au căutat soluții pentru o mai bună informare asupra producției editoriale de calitate. Așa s-au născut sistemul DSI (Difuzarea Selectivă a Informației) și, ulterior, și alte sisteme care oferă informații de calitate privind lucrările importante ce trebuie achiziționate. Achiziția în cooperare s-a dezvoltat în marile metropole din SUA și Marea Britanie, îndeosebi, în domeniul bibliotecilor publice. Cum funcționează această formă de cooperare? Mai multe biblioteci asociate își pun în comun până la 20% din bugetul de achiziții pentru cumpărarea anumitor publicații și plasarea lor în zonele cele mai solicitate de utilizatori. Orientarea cititorilor spre acele publicații în vederea lecturii și împrumutului se face grație unui catalog colectiv al publicațiilor achiziționate în cooperare. Recent, datorită avantajelor achiziției de publicații electronice în comun, au apărut în aproape toate țările consorțiile de bibliotecă. Aceste consorții realizează achiziția în comun a documentelor electronice, la un preț care poate ajunge sub 70% din prețul achiziției individuale. De regulă, cooperarea în achiziție este foarte avantajoasă pe plan local, unde sunt prezenți mai mulți depozitari de documente, care se pot specializa în achiziția anumitor tipuri de documente.

În afara acestora, există *criterii speciale de selecție*: 1. relevanța documentului (valoarea informativă a publicației, conform dictonului „maximum de informație cu minimum de cost”); 2. prestigiul autorului/ editorului; 3. adâncimea tratării subiectului; 4. noutatea informației; 5. limba documentului; 6. continuitatea colecțiilor; 7. costul publicațiilor.

2.1.7. Metodologia de achiziție

În metodologia pentru achiziția de publicații, fiecare unitate bibliotecară își organizează astfel activitatea încât să poată răspunde oricărei solicitări de documente venite din partea utilizatorilor, dar și a personalului bibliotecii. Unul din instrumentele de bază din metodologia de achiziție este *catalogul de precomandă*. Alături de catalogul furnizorilor de documente, care oferă date despre editori, în general, acest catalog înregistrează publicațiile pe care biblioteca s-a decis să le achiziționeze, pe edituri, pe domenii sau pe autori. Fiecare înregistrare cuprinde următoarele elemente: autor, titlu, loc de editare, editură, preț (dacă este posibil) și număr de exemplare comandate. Pentru o mai simplă raportare a titlului la casa editoare, se va nota sursa de informații a fiecărui titlu constând în numele prospectului și numărul de ordine al cărții în catalogul tipărit sau la adresa de email de pe internet. În cazul bibliotecilor cu mai multe subunități, într-un fișier distinct atașat catalogului de precomandă, se consemnează și modalitățile de repartizare a exemplarelor comandate. La BCU „Carol I” din București, de exemplu, există un sistem de sigle pentru unitățile filiale, de tipul: BU - 2 exemplare (unitatea centrală); BU9 - 1 exemplar (secția - geografie); BU9A - 1 exemplar (secția geologie). Cu același sistem de sigle se lucrează și în cazul repartizării exemplarelor pentru bibliotecile filiale ale bibliotecilor publice județene. Pentru bibliotecile cu mai multe subunități, în sistemul de tipizate aplicat în biblioteci din anul 1987, se recomandă completarea *Fișei de repartizare* (cod 19-1-31). Aceasta cuprinde în antet date referitoare la autor, titlu, editură, an de apariție, iar în cuprins următoarele rubrici: biblioteca (cu rol de coordonare), precomandă (număr de exemplare solicitate), mențiuni (observații ale bibliotecarilor din sectorul de prelucrare, unde fișa însoțește publicația).

2.1.7.1. Tipuri de achiziție

Există două tipuri de achiziție:

- achiziție oneroasă;
- achiziție gratuită.

Achizițiile oneroase sunt *cumpărarea* și *schimbul interbibliotecar*.

Achizițiile gratuite sunt *donăția* și *depozitul legal*.

Achiziții oneroase

Cumpărare

*Achiziția prin cumpărare*¹¹³ a fost și este principalul mijloc de îmbogățire a colecțiilor unei biblioteci. În comparație cu celelalte modalități de achiziție - schimbul interbibliotecar, donația și depozitul legal –, prin cumpărare intră în bibliotecă chiar acele publicații de care cititorii au nevoie și într-un număr suficient de exemplare.

Încă din cele mai vechi timpuri, în Grecia și Roma antică, au existat librării care comercializau manuscrisele produse în diferite ateliere specializate. Comerțul cu cartea a înflorit în Secolul lui Pericle, în Grecia, și în epoca lui Augustus, la Roma. Era la mare preț literatura beletristică, îndeosebi cea legată de contemporaneitate. Librăriile din Atena vindeau manuscrise cu operele dramatice ale scriitorilor importanți. Vânzări importante se făceau în perioada serbărilor dionisiace, când multe trupe de amatori cumpărau manuscrise cu piesele care urmau a fi reprezentate. Este interesant de știut că anumite librării asigurau autenticitatea textelor, funcționând ca un fel de oficiu de copyright contemporan. Cetățenii greci erau conștienți de necesitatea autenticității textelor care se puneau în circulație. Istoricii vorbesc despre indignarea unor spectatori împotriva unei trupe de teatru care și-a permis să se abată de la textul original al unor opere dramatice, iar supărarea s-a extins și asupra acelor care le-au vândut asemenea texte denaturate.

În Evul Mediu, odată cu dezvoltarea învățământului și constituirea bibliotecilor pe lângă școlile mănăstirești, începe cumpărarea de cărți, cel mai adesea de la negustori ambulanti. După apariția tiparului, bibliotecile din centrele culturale importante ale Europei, ca Paris, Madrid, Uppsala vor cumpăra cărți direct de la editori, dar și de la librăriile care încep a se înfirișa în marile orașe ale Europei de vest. Prin secolul al XVII-lea, în târgurile de carte ale Europei centrale, ca Leipzig și Praga, alături de alte lucruri, se vând din ce în ce mai frecvent și cărți. Costul lor fiind ridicat, cumpărătorii provin fie din rândul mării aristocrații, fie din acela al instituțiilor de învățământ nou-create.

În România, comerțul cu cartea prin librării, apare abia la începutul secolului al XIX-lea în paralel cu dezvoltarea învățământului. Istoricii cărții menționează că și în secolul al XVIII-lea exista un oarecare comerț cu cartea.

A fost descoperit catalogul unui negustor , pe nume Grigorie Anton Avramie, care aducea de la Viena și cărți. În catalogul acestuia au fost înregistrate aproape 300 de titluri de cărți în limbile latină, greacă, italiană, germană, franceză, rusă și română¹¹⁴.

Cumpărarea s-a dezvoltat ca modalitate principală de achiziție a publicațiilor din biblioteci după apariția alocațiilor bugetare permanente. În Franța, alocațiile bugetare cu caracter de permanență s-au dezvoltat încă din secolul al XVIII-lea. La noi, primele alocații au apărut în Regulamentul Școlaelor Publice din 1833, Anexa nr.4 a Regulamentului Organic. În art. 246 se precizează următoarele: ”Pentru a se întocmi pe nesimțite o bibliotecă în Colegiul din Sf. Sava, și alta în școala din Craiova, se va întrebuița o sumă de lei 5 000 pe an pentru cumpărarea cărților...”¹¹⁵. Cunoașterea exactă a sumei pentru cumpărarea de cărți a permis aducerea în aceste școli a publicațiilor cerute de dascălii timpului.

Colecturi

În perioada regimului comunist, în România a funcționat un sistem specific de cumpărare a cărților de către biblioteci¹¹⁶. E vorba de *colectura bibliotecilor* – librării finanțate de stat, secții ale bibliotecilor județene și interjudețene, specializate în comerțul de carte, în exclusivitate, pentru biblioteci . Colecturile au apărut în urma aplicării Hotărârii Consiliului de Miniștri nr.144/1951, care fixa cadrul financiar pentru desfășurarea activității bibliotecilor prin acordarea avansurilor bănești în vederea aprovizionării bibliotecilor cu publicații. În acest context au apărut aceste librării atât în București cât și în principalele județe ale țării. Ele au dăinuit până după prăbușirea comunismului când activitatea editorială s-a reglementat. În anul 1989, existau în întreaga țară 32 de colecturi care aprovizionau 1 500 de biblioteci, cu aproximativ 100 000 de volume. Doi ani mai târziu, în 1991, doar 200 de biblioteci mai cumpărau cărți prin colectură, iar volumul achizițiilor scăzuse deja la 30 000 volume . Colecturile au avut un rol pozitiv în sprijinirea achiziției de carte de către biblioteci, în condițiile în care tirajul la anumite publicații era limitat, ele având întotdeauna prioritate. Se asigura astfel dezvoltarea colecțiilor bibliotecilor noastre cu toate tipurile de lucrări apărute în România. Unele dintre cele mai solicitate cărți s-ar fi epuizat înainte ca bibliotecile să le achiziționeze. Se realiza în acest fel o achiziție ritmică în raport cu producția editorială și în limita sumelor bugetare de care bibliotecile

dispuneau. Există o anumită metodologie de lucru cu colecturile. Biblioteca încheia un contract anual cu colectura privind suma estimativă a achizițiilor și genul publicațiilor solicitate. La începutul fiecărei luni calendaristice se depunea în avans de către unitatea beneficiară o sumă de bani estimativă reprezentând contravaloarea cărților care urmează a fi cumpărate. Pe măsura apariției publicațiilor, care erau semnalate de colectură bibliotecilor beneficiare, se depunea la colectură o comandă fermă de achiziție, cu semnăturile autorizate ale bibliotecii. Fiecare bibliotecă avea un spațiu rezervat în care lucrările comandate se depozitau de către lucrătorii din colectură pe măsura apariției lor. Delegatul bibliotecii se deplasa săptămânal la colectură pentru a verifica noile intrări conform comenzilor înaintate. Erau numeroase situațiile în care se operau rectificări în plus sau în minus în urma examinării efective a cărții de către reprezentantul bibliotecii. După confirmarea comenzilor, colectura întocmea factura cu specificațiile de rigoare (titlu, număr de exemplare, valoare), pe care o expedia la contabilitatea unității beneficiare pentru decontare. Tot prin colectură, bibliotecile achiziționau diferite tipizate necesare activității de bibliotecă (fișe de catalog de format standard, fișe contract de împrumut, cerere pentru lectura în sală, registre inventar etc.).

Trebuie precizat că prin colecturi, la nivel național, se difuza aproximativ 40% din producția internă de carte, cifră care se apropia de situația altor țări privind achiziția de noi publicații de către biblioteci.

Colecturile erau și ele cuprinse într-un sistem birocratic care sporea prețul publicațiilor. Potrivit sistemului centralizat românesc din acea perioadă ARACADIA, fosta Întreprindere de Difuzare a Cărții (IDT), coordona pe plan național distribuția producției editoriale românești. Subordonat ei era, în cazul Bucureștiului, Centrul de Librării București, care la rândul său avea în subordine librăriile și, respectiv, și colecturile. Fiecare dintre aceste instituții percepea comision, ajungându-se în final la un comision de 30-35% , pe care trebuia să-l plătească biblioteca. Astăzi, cele mai multe biblioteci cumpără direct de la edituri, beneficiind , de cele mai multe ori, de un rabat consistent care merge până la 25% din prețul cerut de librării.

Formula colecturii nu este inventată de regimul comunist. Există în numeroase țări asemenea servicii în sprijinul bibliotecilor. În Statele Unite, de exemplu, se află o companie numită Book Jobber¹¹⁷, care oferă cu un rabat consistent bibliotecilor cărți editate în America, dar și în Europa.

Achiziția prin cumpărare în România de astăzi este destul de complicată. Toate bibliotecile sunt obligate de câțiva ani să aplice OUG 34/2006 –

achiziționarea prin proceduri de atribuire (negociere, cerere de oferte) . Această hotărâre de guvern nu este deloc favorabilă achiziției de publicații în biblioteci, interzicând chiar plata anticipată pentru abonamentele la seriale, procedură care dănuie de secole. Excepțiile propuse de biblioteci la acest document nu au fost din păcate acceptate până în prezent. Printr-o interpretare individuală și un risc asumat, multe biblioteci achiziționează servindu-se de ISBN, care dă individualitate fiecărei cărți.

Achizițiile de carte străină se fac fie pe baza unor comenzi adresate direct caselor editoriale , fie prin intermediul unor instituții comerciale intermediare de tipul SWETS, ROMDIDAC, ELSEVIER, EBSCO, E-NFORMATION etc.

Achizițiile retrospective de carte românească și străină, veche, rară și de patrimoniu, se fac prin aplicarea aceleași OUG 34/2006. Pentru obținerea de informații legate de achiziționarea de cărți rare și de patrimoniu , se dezvoltă relații cu persoane particulare, cunoscătoare în acest domeniu, cu experți autorizați și cu anticariate unde se depun liste de deziderate realizate pe baza cataloagelor de lacune ale bibliotecilor. De asemenea, se consultă cataloagele anticarilor români și străini . Se fac vizite periodice la anticariate de către o persoană de legătură, desemnată de bibliotecă în acest sens. Această persoană va fi o bună cunoscătoare a domeniului, aptă să expertizeze publicațiile oferite spre achiziționare.

Achizițiile de seriale, românești și străine, se fac prin abonament . *Abonamentul reprezintă un contract între cumpărător și instituțiile de editare a publicațiilor seriale*, încheiat fie direct cu acestea, fie, din ce în ce mai frecvent, cu firme comerciale specializate, de genul celor menționate mai înainte. Fiind extrem de prețuite de lumea științifică , oferind informații de ultimă oră, seriarele sunt și cele mai scumpe. Anual, se înregistrează creșteri de prețuri la abonamente, așa încât bibliotecile trebuie să-și rezerve o parte importantă a bugetului de achiziții pentru această categorie de documente.

Schimb interbibliotecar

Schimbul interbibliotecar este o modalitate de îmbogățire a colecțiilor unei biblioteci realizată ca urmare a unei înțelegeri între două biblioteci pentru a-și furniza reciproc documente.

Schimbul de publicații ca modalitate oneroasă de dezvoltare a colecțiilor se desfășoară fie direct între biblioteci, fie printr-un centru național de schimb.

A doua modalitate se practică azi din ce în ce mai rar, mai este întâlnită în țările în curs de dezvoltare unde se simte nevoia de centralizare. În secolul al XX-lea, au fost preocupate de schimb îndeosebi bibliotecile specializate și cele universitare. La baza acestei forme de cooperare s-a aflat nevoia schimbului de informații științifice între cercetătorii institutelor științifice și profesorii marilor universități. Și unii și ceilalți doreau să facă cunoscută producția lor științifică. Pe de altă parte, erau interesați de rezultatele obținute de colegii lor de profil din alte locuri. Erau cu toții preocupați îndeosebi de documentele cu circulație limitată, cum ar fi rapoartele de cercetare. De aici, o primă orientare a schimburilor spre publicațiile proprii ale organismelor care practicau această formă de cooperare. Foarte căutate erau și revistele de specialitate editate de aceste organisme cu profil științific. Mai târziu, majoritatea bibliotecilor, spre a-și diversifica colecțiile, s-au orientat și spre publicațiile din comerț. Deși schimbul interbibliotecar pare o modalitate eficientă pentru achiziția de publicații, multe biblioteci estimează astăzi că este, de fapt, o formă costisitoare, dacă se iau în calcul o serie de operații cum ar fi corespondența, expediția, calcularea balanței anuale a valorii schimbului etc., și că este mult mai economic să cumperi direct publicațiile dorite. Avantajul acestei căi de achiziție ar fi numai pentru publicațiile nepuse în comerț, cum ar fi documentele oficiale sau cele cu circuit intern din institutele de cercetare. Eficiența schimbului pentru bibliotecile universitare, din ultima vreme, rezidă, în principiu, în schimbul de teze de doctorat. Primele tentative pentru realizarea schimbului de publicații între biblioteci apar încă din secolul al XVII-lea. Începutul schimbului internațional de publicații în epoca modernă este legat de numele francezului Alexandre Vattemare¹¹⁸. Actor de mare talent, Vattemare întreprinde turnee în întreaga Europă și vizitează numeroase muzee și biblioteci, ale căror colecții prezentau adesea regretabile lacune. Are ideea de a organiza schimburile de cărți, medalii și monede pentru completarea colecțiilor publice și private ale acestora. În 1839, Vattemare face un lung turneu în Statele Unite. Cu acel prilej propune autorităților americane schimbul de publicații cu Europa. Senatul american, dând curs acestei propuneri, votează crearea unei agenții naționale de schimb, cunoscută sub numele de Smithsonian Institution. Mai multe state americane îl desemnează pe A. Vattemare ca agent pentru schimburile lor cu Europa. Totodată, îi subvenționează agenția sa de la Paris, instituție de coordonare a contactelor culturale între cele două continente, așa cum arată, de altfel, și ex-libris-ul său, *Union intellectuelle des deux mondes*.

Trebuie precizat că structura agenției europene de schimburi era continentală și nu națională, ca a celei americane. Extinderea schimburilor americano-europene se datorează în mare măsură legăturilor directe ale lui Vattemare cu guvernele, savanții și conservatorii colecțiilor naționale. În perioada 1839-1864, peste 300 000 de volume au fost schimbate între ministerele, universitățile și academiile din Germania, Belgia, Franța, Olanda, Italia, Spania, Marea Britanie, Rusia și aproximativ 50 de orașe americane. În 1864, Vattemare încetează din viață.

Convenții internaționale

La trei ani de la moartea lui Vattemare, în 1867, se semnează la Paris prima convenție din istoria schimburilor internaționale de publicații, căreia îi urmează, la intervale relativ scurte, noi convenții, în 1876, 1880 și 1886.

Cea mai importantă dintre aceste convenții este *Convenția privind schimburile internaționale de documente oficiale și de publicații științifice și literare*, cunoscută sub numele de Convenția de la Bruxelles.¹¹⁹ Convenția a fost adoptată la 15 martie 1886 și prevedea crearea pe teritoriul fiecărui stat semnatar a unui birou însărcinat cu schimburile. Convenția are două protocoale: *Protocolul A* și *Protocolul B*.

Protocolul A s-a aflat în centrul atenției celor mai multe categorii de biblioteci, întrucât se referea la publicațiile obișnuite. Protocolul B, care are ca obiect schimbul publicațiilor oficiale, a documentelor și a analelor parlamentare, prezenta interes numai pentru bibliotecile parlamentare.

Crearea birourilor naționale de schimb reprezintă principala realizare a aplicării Convenției de la Bruxelles. Aceste birouri au îndeplinit rolul de intermediar oficial între societățile savante, literare și științifice ale statelor semnatare, expediind și primind publicațiile.

Până în 1990, convenția a fost ratificată de 41 de state. România a semnat această convenție în 1924.

Convenției de la Bruxelles i-a lipsit caracterul de universalitate deoarece țări importante ca Germania, Franța, Marea Britanie și URSS nu s-au numărat printre semnatare. Paul Avicenne¹²⁰ arată că aceasta se explică atât prin situația de mare putere a acestor state, cât și prin poziția lor politică. Pentru a-și satisface eventualele nevoi în materie de producție literară străină, ele dispuneau de o instituție care funcționa pe baza convenției din 1876, așa

cum era în Franța sau în Rusia, sau de un organism propriu , cum este cazul Marii Britanii.

În cadrul reuniunilor asociațiilor internaționale interesate, s-a propus, în mai multe rânduri, revizuirea Convenției din 1886. Conferința inițiată în acest sens de către Comisia regală belgiană de schimburi internaționale și proiectată pentru anul 1915, a eșuat din cauza primului război mondial; de asemenea, lucrările preparatorii pentru o nouă convenție ale Institutului Internațional de Cooperare Intelectuală au fost întrerupte de cel de-al doilea război mondial.

În această situație se găseau deci schimburile internaționale în momentul intervenției UNESCO.

Prima reuniune organizată de UNESCO în domeniul schimburilor a avut loc în aprilie 1948 , când se face o analiză generală a situației mondiale și se recomandă statelor participante încheierea de acorduri bilaterale.

În perioada 6-10 februarie 1956, UNESCO organiza o nouă reuniune, în prezența unor cunoscute personalități în domeniul biblioteconomiei și documentării din numeroase țări ale lumii, precum și a unor observatori din partea IFLA, FID, CIA etc. În cadrul acestei întâlniri s-a vorbit de o nouă convenție internațională în domeniul schimburilor ¹²¹, dar acest lucru nu era posibil decât prin armonizarea tuturor punctelor de vedere ale statelor lumii. Trebuia să se aibă în vedere, în egală măsură, acordurile regionale, acordurile bilaterale și acordurile multilaterale.

Un spațiu larg este rezervat, în recomandări, acordurilor bilaterale. Acestea, se preciza, se vor încheia pe bază de reciprocitate, în care fiecare dintre părți trebuie să-și asume obligația cheltuielilor legate de expedierea publicațiilor pentru schimb. Recomandările experților au fost expuse de directorul general al UNESCO delegaților prezenți la a IX-a sesiune a Conferinței generale de la New Delhi, în noiembrie 1956. Conferința generală a aprobat aceste recomandări și l-a autorizat pe directorul general să prezinte, la următoarea sesiune a organizației, proiectul unei noi convenții. În sfârșit, între 28 mai și 7 iunie 1958, UNESCO a convocat la Bruxelles un comitet interguvernamental de experți pentru finalizarea proiectului de convenție. Comitetul a apreciat ca nesatisfăcătoare distincția făcută în proiect între schimburile de publicații oficiale și schimburile de publicații neoficiale și s-a pronunțat pentru două convenții separate: o convenție privind schimburile, în general, și o alta referitoare la schimburile de publicații oficiale, întrucât acestea se efectuează între state și sunt de competența guvernelor. Textele celor două convenții au fost aprobate de Conferința generală UNESCO,

în noiembrie 1958, la cea de-a X-a sesiune. În forma lor finală, noile texte păstrează din Convenția de la Bruxelles numai acele părți considerate de actualitate, înlăturând articolele rigide, care o făceau impracticabilă.

Cele două convenții au intrat în vigoare în 1963. Suplețea este principala caracteristică a acestor documente; ele reprezintă o declarație de acceptare și nu accentuează obligația formală decât în măsura în care statele semnatare hotărăsc aceasta. O țară, de pildă, poate să semneze convențiile fără să treacă la acțiuni concrete, dacă circumstanțele momentului îi sunt potrivnice.

*Convenția privind schimburile între state a publicațiilor oficiale și a documentelor guvernamentale*¹²² cuprinde cinci articole. În primul articol este exprimată voința statelor contractante de a-și schimba publicațiile oficiale și documentele guvernamentale pe bază de reciprocitate, iar în articolele 2, 3 și 5 sunt definite documentele care pot face obiectul schimburilor. Odată fixate aceste lucruri, părțile trebuie să accepte principiul reciprocității. De altfel, noțiunea de reciprocitate rămâne imprecis definită în convenție: nu se specifică, de pildă, dacă documentele primite reprezintă o contraparte a celor trimise - acestea rămânând, fără îndoială, la latitudinea părților contractante. Articolul 4 prevede - ținând seama de noua situație din lume, complet diferită de cea în care se elabora Convenția de la Bruxelles - crearea unor servicii naționale de schimb centralizate, ca organe de evidență, legătură, îndrumare și control.

Noua organizare a schimburilor, pe baza listelor de oferte acceptate de ambele părți, simplifică mult sarcina serviciilor naționale.

Convenția privind schimburile internaționale de publicații are un domeniu de aplicare mai larg. Prin Articolul 1 al acestei convenții, statele semnatare se angajează în acțiunea de promovare și stimulare a schimburilor de publicații între organismele guvernamentale, precum și între instituțiile neguvernamentale cu caracter educativ, științific, tehnic sau cultural fără scop lucrativ.

Articolul 2 definește domeniul de aplicare a schimburilor și dă o largă accepție termenului de publicație, înțelegându-se prin aceasta cărțile, ziarele și periodicele, hărțile și planurile, stampele, fotografiile, operele muzicale, publicațiile „în braille”, alte documente grafice, precum și documentele oficiale. Atribuțiile serviciilor naționale de schimb și ale altor organisme însărcinate cu schimburile sunt precizate în Articolul 3.

Cele două convenții UNESCO au venit în sprijinul promovării schimburilor mai ales în țările în curs de dezvoltare, aflate până în acel moment în afara legăturilor internaționale. Extinzându-se în cadrul larg creat de convenții, centrele de schimb înființate în aceste țări, au cunoscut

un deosebit succes în primele decenii de după cel de-al doilea război mondial. Aceasta este dovada cea mai concludentă a faptului că schimburile internaționale de publicații sunt avantajoase, îndeosebi pentru obținerea unor documente cu distribuție limitată sau - în cazul țărilor lipsite de posibilități valutare - în procurarea unor publicații străine costisitoare. Începând din 1961, în multe țări, centrele naționale de schimb au fost reorganizate după modelul unei instituții de colectare și distribuire a informațiilor, posedând date referitoare la producția oficială, mișcarea științifică, disponibilitățile în materie de schimb de dublete etc. Aceste centre centralizează toate operațiile de schimb efectuate în țara respectivă, beneficiind, aproape în toate cazurile, de importante subvenții din partea statului.

Un lucru care se cuvine a fi semnalat, impus de noile convenții, se referă la obligativitatea statelor semnatare de a expedia pe adresa UNESCO rapoarte anuale asupra modului propriu de aplicare a acestor acorduri. Pe baza acestor rapoarte, UNESCO publică studii de sinteză extrem de prețioase, a căror examinare este de un real folos pentru toate centrele de schimb, lipsite adesea de informații asupra experiențelor mondiale în domeniul schimburilor.

Conferința de la Budapesta

Conferința asupra schimburilor internaționale de publicații în Europa, organizată de UNESCO în capitala Ungariei, în perioada 13-19 septembrie 1960, reprezintă un moment de referință pentru schimburile de pe continentul nostru¹²³.

La lucrări au participat delegați din 19 țări europene, precum și observatori din partea unor organizații internaționale ca IFLA și FID. Conferința avea ca obiectiv major intensificarea schimburilor între țările din estul și cele din vestul Europei. Timp de o săptămână, participanții la întâlnirea de la Budapesta au discutat probleme legate de schimbul de publicații.

S-a ajuns la concluzia că schimburile nu constituie un scop în sine, ci un mijloc de a răspândi în propria țară cultura și știința altor țări și popoare.

Cu multă atenție a fost analizată problema *centrelor naționale de schimb*. Acestea, se arată în documentul final, nu vor centraliza schimburile, care trebuie efectuate direct între parteneri. Sarcina lor rezidă în coordonarea și orientarea schimburilor. Unul din domeniile unde aceste centre pot desfășura o activitate într-adevăr eficientă este, după părerea participanților, schimbul de dublete care poate fi făcut mai economic decât l-ar efectua fiecare bibliotecă în parte.

Organizarea centrelor depinde în mare măsură de condițiile locale. Din motive de ordin financiar, ca și pentru mai multă stabilitate și autoritate, s-a recomandat anexarea centrelor pe lângă o mare instituție. Baza schimburilor internaționale o reprezintă - după aprecierile specialiștilor - publicațiile instituțiilor științifice, fără să se excludă materialul aflat în comerț.

Referindu-se la balanța schimburilor, conferința a considerat că este de dorit mai degrabă o atitudine generoasă decât stabilirea unei reciprocități riguroase și că, printre principalele obstacole care trebuie înlăturate sunt: *încordarea în relațiile internaționale, lipsa de mijloace materiale în unele țări, taxele vamale ridicate și dificultățile de ordin lingvistic*. Discutând în continuare despre obstacolele lingvistice în calea schimburilor, participanții au recomandat ca publicațiile periodice editate în limbi de mică circulație, care sunt adesea refuzate la schimb, să aibă întotdeauna articolele științifice însoțite de rezumate în engleză, franceză, germană sau rusă.

Conferința a recomandat centrelor naționale achiziționarea unui număr cât mai mare de bibliografii și repertorii ale diferitelor institute științifice, care reprezintă instrumente de lucru indispensabile în munca cercetătorilor.

Materialele primite pe calea schimbului - se atrage atenția în documentul final al reuniunii - aparțin publicului cititor și trebuie plasate în acele biblioteci în care întreaga populație să aibă acces.

Schimbul interbibliotecar în România

La scurtă vreme după înființarea primelor biblioteci la noi, acestea au văzut în schimbul de publicații una din modalitățile importante de îmbogățire a colecțiilor proprii. Astfel, Biblioteca Colegiului „Sf. Sava” din București, cea mai importantă bibliotecă românească din prima jumătate a veacului al XIX-lea, efectua la puțină vreme de la înființare, schimburi importante de publicații cu Biblioteca Academiei Mihăilene din Iași.

În Regulamentul bibliotecilor publice al lui N. Cretzulescu din 1864, se preconiza dezvoltarea colecțiilor bibliotecilor centrale și pe calea schimbului interbibliotecar. Ca această modalitate de îmbogățire a fondurilor de cărți să fie eficientă, regulamentul prevedea tipărirea cataloagelor anuale ale celor mai importante biblioteci românești și trimiterea lor ca instrumente bibliografice de selecție bibliotecilor din străinătate. Tot în acest sens se preconiza înființarea unui catalog colectiv național, idee foarte îndrăznească pentru acea

vreme. De asemenea, în Regulament pentru lucrările Academiei Române din 1879, în Art. 45 se precizează că secretarul general trebuie să se preocupe de dezvoltarea relațiilor cu societățile științifice din alte țări, atât prin *schimburi de publicații* cât și prin schimburi de idei. Această formă de cooperare s-a dezvoltat progresiv până în anul 1948, după care schimbul întreprins de biblioteci a fost supus unui control riguros din partea statului. Prin HCM nr. 62/1960, Biblioteca Centrală de Stat, bibliotecile centrale universitare și bibliotecile institutelor de învățământ superior din România sunt autorizate să facă schimb de tipărituri, periodice științifice proprii și microfilme cu instituții similare din străinătate. Orice relație de schimb trebuia însă să aibă avizul Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor de pe lângă Consiliul de Miniștri, adică al cenzurii. În aceste condiții, evident, bibliotecarii ezitau să contacteze instituții din străinătate pentru schimb. Așa se explică faptul că până la evenimentele de la sfârșitul anului 1989, în mod practic, schimbul era întreprins de relativ puține biblioteci ale țării.

Convenția UNESCO privind schimburile internaționale de publicații, redactată la Paris, la 5 decembrie 1958, este ratificată de statul român prin Decretul nr. 835/1964 al Consiliului de Stat. Deși convenția, extrem de generoasă, urma să dea o largă deschidere acestei forme de cooperare intelectuală, lucrurile, în realitate, nu au stat deloc în acest fel. Foarte greu bibliotecile care intrau sub incidența HCM nr.62/1960 primeau aprobarea de a practica schimbul.

Prin Decretul nr. 836/1964 al Consiliului de Stat se ratifică și cea de-a doua Convenție UNESCO referitoare la schimbul de publicații oficiale și documente guvernamentale, convenție care n-a fost practic niciodată pusă în aplicare în România, o țară cu regim totalitar în care documentele guvernamentale reprezentau cel mai adesea un mare secret.

Este util să reamintim că în întreaga perioadă comunistă, majoritatea bibliotecilor românești care făceau schimb de publicații cu străinătatea au beneficiat, am putea spune, de generozitatea bibliotecilor occidentale, care le-au oferit, prin schimb, prețioase lucrări științifice și literare ce nu ar fi putut ajunge altfel în România, în lipsa resurselor valutare. După Revoluția din 1989, activitatea de schimb s-a diminuat considerabil din cauza scăderii interesului Occidentului pentru a sprijini în continuare țările din estul Europei.

Conform Legii bibliotecilor, Centrul național român pentru schimbul internațional de publicații se află la Biblioteca Națională a României, care realizează statistica națională anuală.

Metodologia de schimb

Dezvoltarea deosebită a producției editoriale spre mijlocul secolului al XX-lea a determinat extinderea schimburilor de publicații pe plan internațional, ca modalitate extrem de eficientă în circulația valorilor culturale și științifice dintr-o țară în alta. Aceste schimburi se făceau pe bază de înțelegeri bilaterale, fără să aibă la bază o metodologie. De altfel, organizarea practică a schimburilor a făcut arareori obiectul studiilor sistematice. La un moment dat însă s-a simțit nevoia unor norme și tehnici care să ordoneze aceste activități, sporind încrederea reciprocă.

Comisia de schimburi internaționale a IFLA, ocupându-se de această problemă în anii șazeci, a făcut câteva recomandări privind organizarea activității de schimb.

Aceste recomandări sunt următoarele:

- serviciul de schimb trebuie să fie o structură autonomă în cadrul bibliotecii și să lucreze în strânsă cooperare cu serviciul de achiziții – schimbul fiind tot o formă de achiziție;
- personalul din sectorul de schimb trebuie să fie altul decât cel care se ocupă în mod curent cu achizițiile pe cale comercială spre a nu pierde din vedere interesele partenerului străin;
- bibliotecarii din serviciile de schimb trebuie să fie buni cunoscători de limbi străine.

Totodată, IFLA a propus folosirea de formulare standardizate, care să înlocuiască scrisorile personale.

Desfășurarea procesului de schimb presupune, conform recomandărilor IFLA, parcurgerea mai multor etape:

Scrisoare de ofertă

Scrisoarea de ofertă este adresată unui centru național de schimb sau unei biblioteci cu care nu avem nici o relație de schimb. Această scrisoare va conține, în mod obligatoriu, următoarele elemente: *publicații solicitate; publicații oferite; apreciere proprie a balanței de schimb*. Dacă se ajunge la un consens asupra acestor puncte, acordul se consideră încheiat.

Schimbul de publicații oficiale are o metodologie aparte în funcție de acordul încheiat între autoritățile guvernamentale ale celor două țări.

Ofertă de publicații

Oferta de publicații poate însoți scrisoarea prin care încercăm să stabilim relații de schimb cu un partener. Publicațiile trebuie să fie expediate la intervale regulate de timp, legate sau nu de balanța schimbului.

Tipuri de ofertă

Ofertele se pot prezenta sub una din următoarele forme:

- liste alfabetice sau sistematice transmise prin poșta obișnuită sau poșta electronică;
- cataloage de publicații în stoc și prospecte;
- mențiuni în scrisori.

Primele două tipuri sunt cele recomandate. Când se transmit ofertele, monografiile trebuie separate de celelalte tipuri de documente (seriale, documente AV, microformate, CD-ROM etc.). De asemenea, este indicat ca listele să fie întocmite pe domenii (literatură, științe juridice, științe medicale etc.).

Prezentarea cererii

Listele sau fișele cu publicații primite pentru schimb sunt restituite ofertantului după ce a fost făcută opțiunea. În operațiile de schimb manuale, IFLA recomandă a se folosi un *formular standardizat* (12.5x7.5 cm), redactat în trei exemplare A, B, C (*Figura 2*), cu același conținut pe recto.

Formularele A și B sunt trimise ofertantului. Formularul A este restituit împreună cu publicația solicitată, marcându-se, după caz, răspunsurile 1 sau 2 de pe versoul formularului. În cazul în care publicația nu poate fi oferită, formularul se restituie bifându-se unul dintre răspunsurile 3-12 de pe versoul acestuia (*Figura 3*).

C Formular păstrat de solicitant		
B Formular păstrat de ofertant		
A Formular de restituit solicitantului cu bifarea răspunsului		
Publicația cerută în schimb de:		
Data cererii:		
Autor:		
Titlu:		
Locul și data editării:		
Referințe:		
Observații:		
ISBN:		

Figura 2. Formularele A, B, C

A Formular de restituit solicitantului cu bifarea răspunsului		
Data răspunsului:		
☐	1	Expediată alăturat
☐	2	Expediată prin colet separat
☐	3	Nu a apărut încă: va fi trimisă după publicare (termen probabil...)
☐	4	Nu a apărut încă. Cereți ulterior.
☐	5	Pot fi expediate microfilme, microfize, fotocopii etc.
☐	6	Nu este disponibilă pentru schimb. Poate fi cumpărată de la...
☐	7	Deja trimisă
☐	8	Nepublicată de instituția noastră (adresați-vă la...)
☐	9	Epuizată
☐	10	Publicație suprimată după vol. ..., nr., anul ...
☐	11	Nu poate fi identificată; așteptăm precizări
☐	12	Alte răspunsuri

Figura 3. Versoul Formularului A

Formularul B este păstrat de ofertant care notează pe versoul său răspunsul dat solicitantului. De menționat că formularele A și B au un conținut identic pe verso.

Formularul C este păstrat de solicitant. Formularele trebuie redactate într-o limbă de largă circulație spre a nu se crea dificultăți în înțelegerea cererii.

Răspuns la cerere

În numeroase cazuri, simpla expediere a lucrării constituie răspunsul la cererea înaintată. În cazul în care publicația nu poate fi expedită din diferite motive, este obligatorie bifarea unuia dintre răspunsurile 3-12 de pe versoul Formularului A.

În activitatea de schimb pot fi constatate uneori insatisfacțiile unor parteneri din cauza neprimirii publicațiilor solicitate. Ca aceste insatisfacții să fie cât mai mici, mulți furnizori aplică proceduri de schimb stricte, comunicate din vreme tuturor partenerilor. Astfel, când numărul de exemplare disponibile este inferior numărului de cereri, bibliotecile ofertante acordă prioritate în funcție de criteriile:

- ordinea sosirii cererilor;
- specializarea bibliotecii;
- balanța schimbului cu fiecare solicitant.

Expediții

Expedițiile presupun o organizare materială corespunzătoare volumului schimbului. Expedițiile pot fi efectuate de tipografie, editură, librărie sau bibliotecă.

În afara publicațiilor care se transmit ca urmare a acordurilor bilaterale (tip de lucrări, lucrări în continuare, numere de periodice etc.), se expediază și alte publicații în profilul partenerilor. Aceste expediții însă nu se pot face fără acordul ferm al acestora.

Timpul de răspuns din momentul primirii cererii nu trebuie să depășească niciodată patru săptămâni.

Pentru evidența schimbului, IFLA recomandă utilizarea *Borderoului de expediție*, specific pentru activitatea de schimb (*Figura 4*). Acest document contabil se întocmește în 3 exemplare: un exemplar este păstrat de expeditor, iar celelalte două sunt trimise destinatarului (unul în plic separat, anunțând sosirea coletului, iar celălalt în colet, însoțind publicațiile). Unul din cele două

borderouri primite de destinatar trebuie restituit expeditorului cu semnătură și ștampilă de primire (pentru unele state este suficientă semnătura).

Borderou de expediție nr.				
Expeditor			Destinatar	
Nr. crt.	Data	Autor și Titlu	Vol.	Preț
			Total (opere expediate și valoarea lor)	

Figura 4. Borderoul de expediție

Borderourile datate și numerotate înregistrează lucrările expediate și valoarea lor în funcție de balanța stabilită. Dacă pentru cărți, fiecare expediție este însoțită de un borderou, pentru periodice se întocmește, de regulă, borderou numai după primirea ultimului număr al anului respectiv.

Principiul care reglementează schimbul interbibliotecar prevede ca taxele de expediție să nu fie luate în calcul în cadrul balanței schimburilor. Pe baza tuturor borderourilor de expediere, multe biblioteci, la sfârșitul anului, întocmesc un tabel recapitulativ al expedițiilor pe care îl transmit partenerilor spre confirmare.

Balanța schimbului

Anual, pentru fiecare partener se întocmește balanța schimbului. Această balanță cuprinde numărul publicațiilor trimise și valoarea lor, în paralel cu numărul publicațiilor primite și valoarea lor. Prezentăm modelul IFLA, conform căruia această balanță trebuie întocmită (*Figura 5*).

Biblioteca A				
Situția schimburilor de publicații între Biblioteca A și Biblioteca B în anul 2013				
Expediții Biblioteca A				
Număr Borderou	Data	Număr volume	Număr de periodice	Valoare în lei
1	7/01	16	-	510
56	3/02	-	4	320
93	4/05	24	-	1200
124	20/09	-	3	136
250	30/09	14	-	535
Total anual		54	7	2701

Expediții Biblioteca B				
Număr Borderou	Data	Număr volume	Număr de periodice	Valoare în dolari
3	5/01	25	-	350
17	17/03	-	10	170
145	29/03	-	12	135
296	13/05	7	-	106
Total anual		32	22	761

Figura 5. Bilanțul anual cu un partener

Expediții ale Bibliotecii A = 2701 lei≈818US\$, iar ale Bibliotecii B în valoare de 761 US\$. Chiar dacă diferența între expedițiile Bibliotecii A și expedițiile Bibliotecii B este de 103 US\$, se consideră o balanță normală.

Balanța este importantă în politica de schimb a unei biblioteci pentru a se aprecia oportunitatea păstrării unor parteneri. Deciziile de a renunța la anumiți parteneri, de exemplu, se vor lua însă numai în urma analizei balanțelor pe mai mulți ani, în care intră și alți factori - se recomandă ultimii 5 ani.

Transport și vamă

Ca schimbul de publicații să-și atingă scopul facilitând accesul rapid la informații al tuturor oamenilor, publicațiile trebuie expediate cu regularitate.

Convențiile Uniunii Poștale Universale (UPU) din 1924 și 1947 prevăd reduceri substanțiale la expedierea publicațiilor. La 1 ianuarie 1976, sub auspiciile UNESCO, intră în vigoare o nouă convenție a UPU care propune o reducere de 50% la expedierea în străinătate a cărților și revistelor. Coletele cu aceste publicații pot cântări 5 kg în loc de 3 kg cât se prevedea în convențiile precedente. Prin înțelegeri bilaterale, coletele pot ajunge până la 10 kg.

În 1954, UNESCO a încheiat un acord cu Asociația de Transport Aerian Internațional prin care se acordă o reducere de 50% a tarifelor poștale pentru expedițiile prin transport aerian în zona neeuropeană și 60% în zona europeană. În măsura în care aceste acorduri sunt ratificate de fiecare stat, ele capătă aplicabilitate.

Vama poate fi și ea un obstacol în calea desfășurării schimburilor dacă nu se aplică convenția UNESCO de scutire de taxe vamale pentru materialele cu caracter educativ, științific și cultural. Este vorba de Acordul pentru Importarea Obiectelor cu Caracter Educativ, Științific și Cultural (Acordul de la Florența), intrat în vigoare în 1954.

Organizarea unui serviciu de schimb

Orice instituție care practică schimbul de publicații are nevoie de o anumită organizare internă din care nu trebuie să lipsească următoarele elemente:

- fișier de evidență a partenerilor (poate avea sigle pentru introducerea în catalog, etichete pentru scrisori și colete etc.);
- fișier de corespondență cu partenerii, organizat pe țări, orașe sau instituții;
- formulare tipizate, eventual cele propuse de IFLA, care simplifică orice altă corespondență;
- fișier cu lucrările expediate ;
- fișier cu lucrările solicitate, dar neonorate din diferite motive;

- fișier cu lucrările disponibile (în cazul unui număr mare de exemplare disponibile, se poate aplica sistemul de *open-house*, care este însă eficient doar pentru cei din același oraș sau din aceeași țară);
- fișier (sau fișe de colecție) pentru numerele de periodice trimise;
- fișier (sau fișe de colecție) pentru numerele de periodice primite.

În concluzie, se poate aprecia că schimbul internațional de publicații reprezintă o importantă realizare a epocii moderne, rod al cooperării între biblioteci, centre de informare și documentare și alți furnizori de informații scrise. Dacă în prima jumătate a secolului nostru, schimbul de publicații se efectua, aproape în exclusivitate, în Europa și America de Nord, după 1950, el se extinde concomitent în toate regiunile globului. În acest proces evolutiv, UNESCO a avut un rol determinant.

Achiziții gratuite

Donație

Atât în trecut cât și astăzi, *donăția* reprezintă una din căile importante de îmbogățire a colecțiilor bibliotecilor. Nu știm dacă această modalitate a funcționat în Antichitate, dar, începând cu Evul Mediu, ea a fost adesea calea principală de creștere a numărului de cărți în bibliotecile cu acces public. Nu puțini la număr au fost marii prelați sau nobili care și-au lăsat prin testament cărțile adunate într-o viață unei biblioteci, și dacă luăm în calcul cât de scumpe erau cărțile în vremurile vechi, ne putem da seama de averea considerabilă pe care o primea biblioteca de la binefăcătorul său.

Între primii donatori reținuți de istoria bibliotecilor este Francesco Petrarca, marele poet și umanist italian care a donat Republicii Venețiene, în anul 1362, bogata sa colecție de manuscrise antice în vederea înființării unei biblioteci publice.

În Franța, donăția este practică pe la 1500, după înființarea Bibliotecii regale de la Blois. În acea epocă era obiceiul de a dona manuscrise cu dedicație regelui. În secolul al XVII-lea, nobilii încep să ofere colecții complete, așa este cazul donației făcute de conții de Béthune, care oferă lui Ludovic al XIV-lea întreaga lor colecție de manuscrise. E greu de stabilit pentru acea perioadă distincția între donăția făcută suveranului ca vasalitate și dorința de a salva un tezaur documentar într-o bibliotecă destinată publicului. Această partajare se poate face abia în secolul al XIX-lea, când mari savanți donează colecția lor

de cărți bibliotecilor, de regulă, bibliotecii cu funcție națională. Donațiile către Biblioteca regală, care va căpăta puțin câte puțin și funcții de bibliotecă deschisă publicului, se vor amplifica în secolul al XVII-lea când, de exemplu, nepotul lui Colbert va dăruia Bibliotecii regale valoroase manuscrise ale unchiului său. Jacques Dupuy dăruiește Bibliotecii regale în 1654, o bogată colecție de gravuri și insistă ca aceasta să fie separată de manuscrise. Între donatorii cei mai importanți ai Franței, se înscrie numele lui Henri de Rothschild (1872 – 1947), care a lăsat Bibliotecii Naționale a Franței o bogată colecție de cărți și manuscrise, precum și peste 5 000 de autografe din secolul al XIV-lea până în secolul al XX-lea. Practica de a dona cărți și manuscrise Bibliotecii Naționale a Franței continuă și astăzi. Toți marii scriitori dar și alte personalități ale culturii franceze își donează propriile manuscrise, precum și cărți cu autografe. Biblioteca primește în afară de cărți, discuri, medalii și chiar costume de spectacol, care au aparținut unor mari personalități ale scenei franceze.

În Anglia, donațiile devin frecvente în timpul lui Thomas Bodley (1545 – 1613), cel care începând din 1598 reorganizează biblioteca din Oxford. Bodley a aplicat diferite metode pentru a spori colecțiile bibliotecii. Una dintre acestea, regăsită și în zilele noastre, mai ales în bibliotecile americane, este *Registrul binefăcătorilor*, în care erau cuprinși toți donatorii bibliotecii. Acest registru se afla la loc vizibil în bibliotecă, astfel încât oricine îl putea vedea și răsfoi. Existând o astfel de motivație, mulți dintre prietenii lui Bodley, dar și alți oameni bogați, au făcut importante donații bibliotecii. Începând cu secolul al XVII-lea, odată cu deschiderea bibliotecilor pentru public, apare mecenatul deopotrivă în Franța, Italia și Anglia. Acești mecena proveneau din rândul marilor colecționari de cărți care își sacrificau o parte din averea personală pentru a cumpăra cărți și a le pune la dispoziția tuturor cititorilor. În afară de Thomas Bodley, de care am vorbit puțin mai înainte, putem cita pe cardinalul Federico Borromini, fondatorul Bibliotecii Ambrosiana, la Milano, și pe cardinalul Mazarin. Acesta din urmă va dota cu publicații biblioteca care îi va purta ulterior numele. O mare personalitate biblioteconomică care încurajează donațiile, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, este Antonio Panizzi. Acesta reușește să sporească prin donații colecțiile de la British Museum Library de la 235 000 la 540 000 de volume. Dintre donatorii importanți atrași de Panizzi, menționăm numele lui Thomas Grenville, care lasă prin testament bibliotecii 20 240 de volume de cărți și manuscrise, de cel mai mare interes pentru cultura europeană.

În Statele Unite donația sau mai degrabă mecenatul în bibliotecă este extrem de dezvoltat. Există numeroase biblioteci publice și universitare

care sunt construite și dotate cu publicații integral de către oamenii bogați dornici de a sprijini cultura și învățământul , dar și de a-și lega numele de un asemenea așezământ de cultură . De un astfel de mecena au beneficiat universități prestigioase cum sunt universitățile din Harvard și Yale.

În România, în trecutul nostru cultural, domnitorii donau , între alte odoare mănăstirilor, și cărți. Erau cărți de cult adesea legate în piele , cu ferecături de aur și argint. Astfel ,Constantin Brâncoveanu va dona Mănăstirii Hurezu, ctitoria sa, numeroase asemenea cărți, din care o parte însemnată s-a păstrat până astăzi. Domnitorul Constantin Mavrocordat a făcut asemenea dării Mănăstirii Văcărești. Primele biblioteci publice la noi s-au constituit aproape numai din donații. Așa a fost Biblioteca Colegiului ”Sfântul Sava” sau Biblioteca Academiei Mihăilene din Iași. Biblioteca Fundației Universitare „Carol I”, timp de un secol, a primit importante donații de carte de la aproape toți marii profesori ai Universității din București, începând cu Titu Maiorescu și ajungând la Iorgu Iordan și Alexandru Rosetti, fie că au fost făcute în timpul vieții acestora, fie cel mai adesea lăsate prin testament. La aceștia se adaugă scriitori ca Liviu Rebreanu sau Octavian Goga și mulți alții. La fel, Biblioteca Academiei Române s-a înființat, a trăit și trăiește în bună parte prin donații. A devenit o practică, încă din secolul al XIX-lea, ca toți academicienii, dar și alți oameni de cultură importanți să-și lase după moarte biblioteca personală Bibliotecii Academiei, fără a mai vorbi de donațiile făcute în timpul vieții.

Sunt nu puțini la număr astăzi autorii care donează marilor biblioteci din lucrările proprii. Aceste lucrări trebuie examinate cu atenție de comisiile de achiziții ale bibliotecilor, decizându-se dacă aceste cărți interesează sau nu biblioteca, dacă nu, ele urmează a fi transferate altor biblioteci. Aici avem de-a face cu o chestiune extrem de delicată și trebuie procedat cu circumspecție spre a nu supăra autorul. Trebuie studiată valoarea documentului oferit, condițiile impuse de donator, spațiul de depozitare de care dispune biblioteca și abia apoi luată decizia. Afară de donațiile care se fac direct, există și donații care solicită formalități administrative extrem de fastidioase pentru bibliotecă, cu numeroase clauze restrictive care consumă timp și bani.

Legate testamentare

Legatele testamentare sunt o altă formă sub care se prezintă donațiile. Ele sunt donații *post mortem*, lăsate prin testament. Multe legate cuprind clauze restrictive, cum ar fi păstrarea unitară a colecției, adesea în spații separate de

restul colecției, ceea ce poate crea inconfort bibliotecii, mai ales dacă are mai multe asemenea colecții. Înainte de a accepta sau nu legatul, trebuie analizată bine valoarea colecției și utilitatea ei pentru cititorii bibliotecii, în primul rând, dar și pentru prestigiul instituției. Trebuie rezolvate problemele notariale, unde, conform legislației românești, se impune a fi plătită o anumită taxă. Lucrurile se complică atunci când biblioteca nu are personalitate juridică. Toate aceste aspecte trebuie, în acest caz, rezolvate de organismul finanțator. Există și biblioteci românești care păstrează colecțiile distincte ale donatorilor. Așa sunt Biblioteca ASTRA din Sibiu, care deține Biblioteca documentară „Andrei Oțetea”, într-un spațiu separat de restul colecției, sau Biblioteca Muzeului Județean din Suceava, care păstrează distinct Biblioteca „Petre Comarnescu”.

Transfer

Transferul este un alt tip de donație frecvent utilizat în spațiul românesc, atât în trecut cât și astăzi. România a fost o națiune lipsită de biblioteci importante. Realizarea unei biblioteci mari nu se putea înfăptui decât prin transferul fondurilor unor biblioteci mai mici. În vederea constituirii Bibliotecii Colegiului „Sfântul Sava”, de exemplu, au fost transferate publicații de la bibliotecile mănăstirești. Numărul cel mai important de cărți, circa 8 000 de volume, au provenit de la Mitropolia Ungrovlahiei. De asemenea, tot spre aceeași destinație au fost transferate cărți de la Biblioteca Mănăstirii Mărgineni, unde se păstra parte din celebra bibliotecă a stolnicului Constantin Cantacuzino. Pentru realizarea Bibliotecii Centrale a Statului, s-a transferat, în anul 1865, un număr important de cărți de la Mănăstirea Hurezu, ctitoria brâncovenească. Biblioteca Centrală a Statului își transferă în anul 1901 totalitatea colecțiilor la Biblioteca Academiei Române, care devine bibliotecă națională.

În urma înființării Fondului de Stat al Cărții la Biblioteca Centrală de Stat, ca urmare a aplicării HCM 1541/1951, prin care se adunaseră mii de cărți confiscate de regimul comunist, transferul de publicații către bibliotecile mici, nou-înființate a devenit o posibilitate. În plus, acest organism trebuia să colecteze dubletele existente în alte biblioteci și apoi să le distribuie. Din păcate, el nu a făcut decât să îngrămădească mii de publicații de valoare în spații insalubre, distrugându-le în fapt și nu redistribuindu-le, cum i-a fost menirea. Într-un alt context politic, acest organism s-ar fi putut dezvolta în sens pozitiv, ca o agenție națională de redistribuire a publicațiilor între

biblioteci, așa cum există în țări cu o mare tradiție culturală ca, de exemplu, Olanda sau Franța. E adevărat că astăzi Rezerva Națională de Publicații a Bibliotecii Naționale, concepută într-o altă viziune, își îndeplinește rolul de organism de transfer al publicațiilor spre bibliotecile solicitante.

Transferul s-a practicat cu mult succes în toată perioada comunistă. Zeci de biblioteci publice comunale și școlare și-au completat fondul de cărți prin transfer de la bibliotecile mai importante, publice și universitare. Formalitățile au fost destul de simplificate grație unui artificiu, care poate mira astăzi pe unii – cărțile erau casate și apoi transferate unei alte biblioteci. Sigur, exista și formula oficială de transfer, dar trebuia bine argumentată scoaterea publicațiilor din patrimoniul propriu, în plus erau necesare numeroase semnături mergând până la nivelul ministerelor.

Depozit legal

Depozitul legal reprezintă procesul de achiziționare gratuită a publicațiilor produse pe teritoriul unei țări, printr-o dispoziție legală, și depozitarea acestora într-o bibliotecă sau în anumite biblioteci în depozite special organizate în acest sens.

Depozitul legal este o obligație legală pentru producători și distribuitori de a depune la biblioteca națională a țării sau la alte instituții desemnate oficial unul sau mai multe exemplare din documentele produse în țara respectivă. Între principalele argumente contemporane invocate de susținătorii necesității depozitului legal sunt : *constituirea patrimoniului național de documente, asigurarea controlului bibliografic național și realizarea bibliografiei naționale curente.* Exemplarele depuse devin proprietatea statului.

De reținut că pentru întreaga perioadă de la apariție și până la Revoluția franceză, denumirea nu era de depozit legal, ci de *exemplare obligatorii*. În Germania, de exemplu, până în secolul al XX-lea se vorbea tot de exemplare obligatorii (*Abgade der Pflichtexemplare*). Și la noi, multă vreme s-a folosit această noțiune.

Cercetătorii estimează că din punct de vedere istoric, în Biblioteca din Alexandria s-a dezvoltat o primă formă de depozit legal, astfel încât orice publicație care intra în Egipt era confiscată și introdusă în colecția bibliotecii, și numai o copie a acesteia era restituită proprietarului.

Depozitul legal, în accepțiunea modernă, a apărut în Franța, prin edictul din 28 decembrie 1537 din Montpellier, emis de regele François I, ”susținător

al literelor și artelor”, cum însuși se caracterizează, prin care se interzice vânzarea oricărei cărți tipărite în regat, indiferent de limbă, înainte de a se depune un exemplar la Biblioteca regală din castelul din Blois. Nerespectarea acestei ordonanțe conducea la confiscarea volumelor. Autoritățile vremii justificau această măsură din nevoia de a se păstra pentru posteritate producția tipografică a țării. Ludovic al XII-lea, la 1617, crește la două numărul de exemplare care trebuie depuse la Biblioteca regală. Constatând că numărul celor care încălcau Ordonanța din Montpellier este mare, se hotărăște acum să se lege această îndatorire de *acordarea privilegiului regal de imprimare*. Această restricție a determinat pe mulți tipografi să se supună hotărârii regale. Cu toate acestea, existau tipografi care se sustrăgeau de la această obligație. Cărțile scumpe și în număr redus de exemplare, după cum mărturisesc documentele vremii, ocoleau această îndatorire, ceea ce a determinat autoritățile să intenteze numeroase procese, dar fără rezultate notabile. Însăși tipografia regală nu respecta întotdeauna legea. În 1656, printr-o hotărâre a autorităților regale, cei care nu-și îndeplineau obligațiile față de rege își pierdeau privilegiile obținute, iar cărțile puteau fi tipărite de oricine. În secolele al XVI-lea și al XVII-lea, obligația de a depune exemplare din cărțile nou-tipărite revenea, după caz, *tipografilor, autorilor sau librarilor*. Se depuneau, de multe ori, publicații lipsite de valoare și cu puține pagini. Obligația de a depune cărțile tipărite la Biblioteca regală revine, după 1700, librarului, ca fiind persoana care le comercializa și, totodată, cea mai interesată a le distribui repede. Ludovic al XIV-lea, și el mare iubitor de artă și sprijinitor al artiștilor, interesat de cărți, ridică acest impozit în natură la trei exemplare, două dintre acestea mergând la Biblioteca regală din Blois și unul la noua bibliotecă din Palatul Louvre. Acest număr a rămas neschimbat până la Revoluția franceză. Revoluția franceză, desființând impozitele, elimină și depozitul legal. Acesta însă capătă o altă natură, devine *garantul proprietății literare*. Prin Decretul din 24 iulie 1793, guvernul revoluționar cheamă scriitorii la biroul statului să depună benevol câte un exemplar din opera proprie, primind în schimb un act prin care li se asigură dreptul de proprietate asupra acesteia. În locul *exemplarelor obligatorii*, cum se spunea până atunci, care aminteau de impozit, apare acum noțiunea de *depozit legal*. Locul de depunere a fost Biblioteca Națională. Puțini au fost cei care au răspuns acestei invitații și numai din Paris. Provincia nu a reacționat în nici un fel. Lăsându-se la latitudinea fiecărui autor, numărul exemplarelor depuse cu titlul de depozit legal s-a redus dramatic în această perioadă. Din acest motiv,

prin decretul din 8 februarie 1810, se revine la depozitul legal obligatoriu care însă capătă o nouă dimensiune – *supraveghere administrativă, adică cenzură*, alături de cele de măsură de creștere a colecțiilor și de garant al proprietății literare. La depunere, se elibera autorului o chitanță , fără de care pierdea dreptul de proprietate și nu se putea apăra în justiție împotriva folosirii neautorizate a operei. Totodată, numărul de exemplare solicitate crește la cinci, ca peste câțiva ani să scadă la două. În afara Bibliotecii Naționale, va beneficia de un exemplar de depozit legal și cunoscuta Bibliotecă Sainte-Geneviève. Prin legea din 1881 se fixează noi reguli pentru depozitul legal. După apariția Convenției de la Berna din 1886 asupra dreptului de autor, la care a aderat și Franța, și care apără proprietatea intelectuală, s-a renunțat la eliberarea acelei chitanțe pentru protejarea dreptului de autor. Întrucât cărțile care erau depuse în cadrul depozitului legal în secolul al XX-lea devin din ce în ce mai numeroase ajungând o povară pentru Biblioteca Națională, aflată în criză de spațiu, se decide ca ele să fie distribuite în mai multe locuri, în funcție de conținut : Biblioteca Arsenalului (romane, poezie, istorie, ziare), Biblioteca Mazarine (arte frumoase, bibliografie, istorie etc.), Biblioteca Sainte-Geneviève (teze, drept), Biblioteca Sorbona (toate celelalte tipuri de documente de interes public). În privința tipurilor de documente, e de reținut că, începând cu anul 1817, depozitul legal se extinde și asupra litografiilor , iar din 1851 și asupra fotografiilor. Prin legile din 1941 și, respectiv, 1943, depozitul legal se extinde asupra fonogramelor și filmelor, dar modalitatea de depunere a acestor documente se precizează abia în 1963. Depozitul legal, din anul 1977, va cuprinde documente multimedia și audiovizuale . Astăzi, în afara documentelor enunțate mai sus, sunt incluse bazele de date, programele de calculator și internetul. Ca loc de depozitare principal este Biblioteca Națională a Franței. Filmele sunt depuse la Centrul Național al Cinematografiei și Imaginilor Animate. Obligația de depunere a exemplarelor revine deopotrivă editorilor (2 exemplare) și tipografilor (1 exemplar). Pe lângă depozitul legal central, există și depozit legal departamental în care se depune, în câte un exemplar, producția locală de publicații .

Am făcut această prezentare detaliată a depozitului legal în Franța, deoarece această țară, care a prețuit întotdeauna cartea, l-a aplicat pentru prima oară și l-a dezvoltat de-a lungul secolelor. Celelalte țări europene, preluând modelul, încep să-l introducă din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. În Anglia, prin Copyright Act din 1709 , prima lege a dreptului de autor din lume, se prevede depunerea a nouă exemplare din fiecare carte tipărită în

mai multe biblioteci ale țării, în schimbul protecției dreptului de autor. Avem în acest caz o interdependență dintre depozitul legal și dreptul de autor.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, depozitul legal se generalizează în Europa. Totodată, din ce în ce mai multe state de pe alte continente încep să-l aplice. O statistică făcută de Institutul Internațional de Cooperare Intelectuală, în 1938, arată că în 52 de state ale lumii exista o lege a depozitului legal. După crearea UNESCO, în 1945, care sprijină cultura și cartea, depozitul legal se extinde practic pe întregul glob. La numeroasele funcții avute de depozitul legal de-a lungul secolelor (dezvoltarea colecțiilor unor biblioteci, garant al proprietății intelectuale, cenzură) s-a adăugat astăzi funcția de *probă în justiție* în caz de acuzație de plagiat. Ca număr de exemplare, acestea variază între unul și cinci, media fiind de două.

Depozitul legal la români

Pe teritoriile locuite de români, activitatea legată de scrisul și tipăritul cărților a fost destul de tardivă. Desele invazii otomane, situația politică instabilă, slaba influență occidentală sunt factori care au întârziat dezvoltarea preocupărilor pentru carte. În epocile de relativă stabilitate, cum a fost epoca lui Ștefan cel Mare sau, câteva secole mai târziu, epoca brâncovenească, cărțile s-au bucurat de un mai mare interes. Nu este deci o pură întâmplare că în timpul lui Constantin Brâncoveanu, în 1707, se introduce o primă formă de depozit legal în Țara Românească, legată de biblioteca domnească de la Hurezu, ctitoria domnitorului. În Moldova, spre sfârșitul aceluiași secol, la 1792, apare *Anaforaua de reforme școlare*, redactată de mitropolitul Moldovei, Iacob Stamati, și aprobată de domnitorul Moldovei, Alexandru Moruzi, în care se prevedea că orice carte nouă intrată în țară să nu poată fi vândută până nu va fi dat un exemplar bibliotecii Mitropoliei Moldovei, iar atunci când cartea este prețioasă să fie plătită pe jumătate.

Depozitul legal, ca formă organizată, va apărea după aproape un sfert de secol, în timpul Regulamentului Organic. Despre acest lucru, menționează Radu Rosetti¹²⁴ în memoriile sale, atunci când vorbește despre cenzura din Moldova. De fapt, motivul adevărat al apariției depozitului legal era legat de *controlul asupra a ceea ce se publica*, de instituirea unei cenzuri foarte stricte impuse de ocupația rusă. Pentru a se putea realiza acest control era necesar ca lucrările apărute să fie depuse într-un loc anume. Comisia cenzurii propune în 1934 înființarea unei biblioteci a statului în care să fie adunate

aceste opere. Anul următor apare o nouă dispoziție în care tipografiile trebuie să depună cinci exemplare la Biblioteca Academiei Mihăilene și alte cinci la Biblioteca Poliției. Din datele pe care le avem la dispoziție, se pare că nu s-au depus niciodată atâtea exemplare. Numărul de cinci exemplare apare și într-un regulament din 1840. În anul 1851, în Regulamentul Bibliotecii Publice din Iași se prevede depunerea ”pe gratis” de către autori și editori a câte șase exemplare pentru biblioteca publică, din care două se vor păstra, iar celelalte se vor schimba cu alte cărți pentru diversificarea fondului.

Situația este asemănătoare în Țara Românească. Regulamentul Organic din 1831-1832, capitolul 5, secțiunea a 3-a, paragrafele 246–248 are în vedere cărțile și bibliotecile. Dacă în paragraful 246 se vorbește de gruparea într-o bibliotecă centrală a cărților și manuscriselor risipite prin mitropolii, episcopii și mănăstiri, în paragraful 247 se face precizarea ca orice carte editată în țară să fie dată gratuit în cinci exemplare la Biblioteca Școlii ”Sfântul Sava” și în trei exemplare la Biblioteca Școlii din Craiova. În 1833, domnitorul Barbu Știrbei întărește această îndatorire.

După dispariția Regulamentului Organic, încetează și caracterul de obligativitate. Cenzura aplicată cărților revine prin Legea presei din 1862, care impune depunerea a patru exemplare la Ministerul Instrucțiunii Publice și a câte două exemplare la fiecare prefectură de județ. Pe baza îndeplinirii acestei îndatoriri, autorii obțineau o autorizație care consfințea *dreptul de proprietate literară*, asemănător practicilor franceze prezentate mai înainte. Legea imprimatelor din 1885, susținută de Academia Română și având ca autor moral pe Ioan Bianu, prevede depunerea a câte trei exemplare la Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Centrală a Statului și Biblioteca Centrală din Iași. Ceea ce se cuvine a fi reținut referitor la această lege e faptul că pentru prima dată se prevăd amenzi pentru nerespectarea sa. După 1900, numărul legilor sau dispozițiilor referitoare la depozitul legat, ca și numărul exemplarelor solicitate se află în continuă creștere. În legea din 1904 se stipulează a se depune, alături de cărți și litografii, fotografii, planșe, note muzicale, albume etc., așa cum prevedeau și alte dispoziții naționale europene. Urmează încă două reglementări referitoare la depozitul legal, una în anul 1922, când numărul de biblioteci beneficiare crește la opt, iar numărul de exemplare solicitate la 14, și alta în 1941, prin care categoriile de documente solicitate se diversifică. Prin Legea nr. 190/1943, numărul exemplarelor obligatorii scade la opt, care se repartizează după cum urmează: două exemplare la Biblioteca Academiei Române, bibliotecă cu funcții naționale, și câte un exemplar la

Biblioteca Universității din Iași, Biblioteca Universitară "Regele Ferdinand I" din Cluj, Biblioteca Universității din Cernăuți, Biblioteca Centrală din Cernăuți, Biblioteca Fundației "Regele Ferdinand I" din Iași, Biblioteca Institutului Central de Statistică din București. Dintre dificultățile înregistrate înainte de căderea regimului comunist, în privința colectării depozitului legal, menționăm : *numărul exagerat de mare de publicații solicitate , absența gratuității expedițiilor poștale pentru aceste materiale , depunerea îndeosebi a publicațiilor lipsite de valoare (broșuri, anuare, calendare) în timp ce lucrările de mare valoare erau omise.* După estimările epocii, circa 90% din publicațiile depuse cu titlul de depozit legal erau lipsite de valoare științifică sau literară. După venirea regimului comunist la putere, reglementările privind numărul de exemplare depuse în cadrul depozitului legal și al instituțiilor beneficiare s-au modificat de la un an la altul și, uneori, chiar în același an. Astfel, Decretul din 16 aprilie 1945 prevede ca obligație de depozit legal nouă exemplare, iar între bibliotecile beneficiare apare Biblioteca ARLUS¹²⁵. Prin legea din 16 mai 1945 se introduce *depozitul legal parțial* de care beneficiază Biblioteca Academiei de Științe din București, Biblioteca Academiei de Medicină din București, Biblioteca Academiei de Științe Morale și Politice din București, Biblioteca Marelui Stat Major și Biblioteca Academiei Superioare de Război. Urmează Decretul nr.2291/23 iulie 1945, Decretul nr. 1209/30 martie 1946 , Decretul nr. 1039/13 mai 1947, Decretul nr. 209/1948 și Decretul nr.17/1949, care aduc modificări depozitului legal. În urma aplicării Hotărârii nr.1542/1951 a Consiliului de Miniștri, cu valoare de lege a bibliotecilor, aplicată în întreaga perioadă comunistă , apar decrete și alte dispoziții legate de depozitul legal în anii 1952, 1956 ,1972, 1979, 1982. Decretul nr. 342/1972, de exemplu, include în rândul documentelor care urmează să facă obiectul depozitului legal *discurile fonografice și casetele fonografice.* Dispoziția nr.245/27 iunie 1982 stabilește și numărul de *exemplare semnal și de serviciu* care vor fi adăugate exemplarelor de depozit legal deja existente. Din 1951 și până la crearea Bibliotecii Centrale de Stat (actuala Bibliotecă Națională), de depozitul legal se ocupa Camera cărții. Din 1956 și până la căderea comunismului, Biblioteca Centrală de Stat va fi singura instituție națională responsabilă de gestionarea depozitului legal. După căderea comunismului, prin Ordinul ministrului culturii, nr.66 din 29 aprilie 1990 privind conservarea fondului național de tipărituri și alte materiale grafice și audiovizuale și întocmirea statisticii naționale asupra acestora, se stabilește noua obligație de transmitere a depozitului legal, care este de 22 de exemplare pentru cărți, broșuri, albume și câte nouă exemplare pentru portrete,

afișe, tablouri etc. Anul următor, în 1991, prin Ordinul nr.87 din 20 iunie se stabilește numărul de biblioteci cu drept de depozit legal. Constatându-se că numărul de exemplare cu titlul de depozit legal solicitat este mult prea mare, prin Ordinul nr. 481 din 29 septembrie 1992 al ministrului culturii, acesta se reduce la nouă . Această scădere a fost impusă de trecerea la economia de piață, prin privatizarea editurilor, când fiecare exemplar începe să fie prețuit. Dacă înainte de 1989, acest lucru nu avea importanță fiindcă totul aparținea statului, acum situația este alta.

*Legea nr. 111/1995 privind Depozitul legal de documente*¹²⁶, republicată cu modificări în 2007, este actul legislativ după care funcționează depozitul legal astăzi. O lege care să clarifice și să reglementeze problemele legate de depozitul legal era necesară în condițiile dezvoltării sectorului privat de tipărituri, când numărul agenților economici din domeniul editorial devine din ce în ce mai mare. Legea a fost gândită astfel încât să rezolve global și integral problemele privind depozitul legal, stabilind atribuțiile și competențele pentru beneficiari și, în același timp, obligațiile producătorilor . Fiind destinat să constituie în timp mărturia cu *valoare patrimonială* a spiritualității românești, depozitul legal urma să beneficieze de autoritatea necesară și de o funcționare normală. Noua lege a fost concepută într-o structură piramidală. La bază se află bibliotecile județene, care primesc un exemplar din publicațiile editate în județul respectiv în vederea constituirii depozitului legal local. Pe o poziție mediană se află bibliotecile beneficiare ale acestui drept, iar în vârful piramidei, Biblioteca Națională a României care funcționează ca agenție națională pentru depozitul legal. În această calitate Biblioteca Națională are următoarele atribuții:

- asigură controlul bibliografic național asupra tipăriturilor;
- atribuie număr de depozit legal, numere internaționale standard pentru cărții (ISBN) și publicații seriale (ISSN) și întocmește catalogarea înaintea publicării (CIP);
- urmărește modul în care persoanele fizice și juridice , desemnate să efectueze trimiteri de depozit legal, se conformează acestei obligații și dispune în consecință;
- întocmește statistica oficială a edițiilor naționale;
- urmărește modul în care bibliotecile beneficiare conservă, prelucrează și organizează cărțile și alte materiale primite cu titlul de depozit legal;
- reține, prelucrează și conservă, ca fond intangibil, câte un exemplar din cărțile și materialele primite cu titlul de depozit legal și distribuie celelalte exemplare beneficiarilor.

Prin noua lege, cu modificările din anul 2007, numărul exemplarelor solicitate a fost redus, pentru cărți, la șapte¹²⁷. Cele șapte exemplare se împart după cum urmează: trei exemplare revin Bibliotecii Naționale (1-fond intangibil, 1- semnalară statistică și bibliografia națională curentă, 1- schimb internațional) și câte un exemplar Bibliotecii Academiei Române, bibliotecilor centrale universitare din Cluj-Napoca, Iași și Timișoara. În afara acestora, publicațiile care se referă la domeniul militar, elaborate de persoane fizice și juridice care nu sunt încadrate în armată, se transmit, într-un exemplar, suplimentar față de cele care se trimit Bibliotecii Naționale a României, la Biblioteca Militară Națională și la Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice din Pitești. La nivel local, depozitul legal este organizat de Biblioteca Metropolitană București și bibliotecile județene. *Trebuie trimise cu titlul de depozit legal documentele cu valoare informațională produse pe teritoriul României ,dar și cele realizate de către persoanele fizice sau juridice române, peste hotare .*

Din păcate, nu sunt izolate cazurile de nerespectare a prevederilor de depunere a publicațiilor pentru depozitul legal, vorbind , în primul rând, de cele produse pe teritoriul României. Înmulțirea acestora a determinat Ministerul Culturii, la propunerea Bibliotecii Naționale, să emită Ordinul nr.1428 din 2 septembrie 2013, care prevede aplicarea de sancțiuni mai drastice pentru nerespectarea prevederilor Legii dreptului de autor. Totodată, a fost stabilit personalul împuternicit să constate contravenții și să aplice amenzi prevăzute de lege, aprobându-se deopotrivă modelul legitimației persoanelor împuternicite și modelul proceselor-verbale de constatare și sancționare a contravențiilor. Se speră astfel ca numărul de publicații achiziționate să crească.

Fără îndoială, apariția Legii depozitului legal, în climatul de confuzie editorială, instalat după 1990, trebuie salutăată. Această lege însă, făcută în grabă, fără consultarea tuturor rețelelor de biblioteci și a specialiștilor de marcă, are și lacune. Încă din articolul 1, de exemplu, se face precizarea că depozitul legal funcționează ca *fond intangibil*. Dacă este așa, nu înțelegem când și de către cine acest fond poate fi totuși folosit? Cui și la ce servește? Or, se știe că în întreaga lume depozitul legal este consultabil în anumite condiții, doar că nu se împrumută la domiciliu. În aceste condiții, ne întrebăm cum depozitul legal poate contribui la dezvoltarea colecțiilor în bibliotecile românești contemporane, dacă publicațiile achiziționate prin lege sunt intangibile. Oare noi nu trebuie să ne gândim și la prezent?! Așteptăm o nouă

formă a legii care să corecteze anumite lucruri, extinzând, de pildă, tipurile de publicații solicitate pentru depozitul legal și la noile documente și programe informatice.

2.1.8. Deselecție

2.1.8.1. Introducere

Deselecția este procesul de îndepărtare a unor publicații din colecțiile bibliotecilor ca urmare a neutilizării lor.

Termenul de *deselecție* aplicat publicațiilor este de dată relativ recentă și vine din limba engleză (*deselection*). A fost utilizat mai întâi de americani, după care a fost preluat de europeni. Alături de *deselecție*, care înseamnă de fapt *selecție negativă*, se mai folosesc termenii de *weeding* (eng.) și *déssherber* (fr.) cu sensul de *plivire*. Publicațiile care nu circulă din diferite motive sunt denumite în biblioteconomia actuală publicații *obsolescente*, termen inexistent în limba română, ce are înțelesul de perimat, depășit, vetust, anacronic. În cartea *Déssherber en bibliothèque*¹²⁸, autoarele Françoise Gaudet și Claudine Lieber, plecând de la lucrările cercetătorilor americani, dau mai multe explicații acestui termen. Ele precizează că atunci când un document este din ce în ce mai rar folosit, el devine *obsolescent*, iar când nu mai este deloc utilizat, este *obsolet*. Distincția între cele două adjective este destul de dificil de operat chiar pentru francezi.

Deselecția este de fapt opusul achiziției. Dezvoltarea colecțiilor are în vedere atât intrările de publicații în colecțiile bibliotecilor (procesele de achiziție) cât și eliminările publicațiilor nefolositoare (procesele de deselecție). Și în cazul achiziției și în cazul deselecției se aplică aceleași principii de selecție. Argumentele pe care le folosim la îmbogățirea colecțiilor apar și în cazul eliminării. Principiul eficienței și al utilității funcționează în ambele cazuri.

Despre deselecție se vorbește mai frecvent în literatura de specialitate abia de la mijlocul secolului trecut, ca urmare a inflației documentare, iar la noi, de mai puțin de 50 de ani.

Creșterea exponențială a publicațiilor în biblioteci și incapacitatea acestora, mai ales a celor universitare, de a face față acestei situații, a determinat autoritățile să caute soluții. Această situație a îngrijorat mai întâi

autoritățile americane. Președintele SUA a cerut o serioasă investigație pe această temă. Rezultatul investigației este făcut cunoscut în anul 1976, când se dă publicității *Raportul Atkinson* prin care se introduce conceptul de *biblioteca universitară cu colecții limitate*. Așadar, o bibliotecă universitară nu trebuie să dețină tot ceea ce se scrie, ci doar publicații importante, prin eliminarea literaturii depășite. Treisprezece ani mai târziu, în 1989, francezii realizează și ei un raport similar, coordonat de André Miquel¹²⁹. În urma însușirii concluziilor raportului, care vine cu soluții la creșterea exponențială a colecțiilor, președintele Franței, François Mitterand, decide să sporească cu 50% subvențiile pentru bibliotecile universitare în vederea achiziției de noi publicații, dar și pentru munca de eliminare a celor vechi și nefolositoare ca urmare a insuficienței spațiului de depozitare.

Astăzi se știe că fără un program riguros de deselecție, colecțiile bibliotecilor rămân învechite și deci neinteresante pentru cititori. Se spune că *procesul de deselecție îmbunătățește accesul* – un paradox acceptat de toată lumea.

Nu există o părere unanimă în rândul bibliotecarilor asupra avantajelor deselecției. Unii spun că este *singura soluție pentru rezolvarea problemelor de spațiu*, alții că este un lucru rușinos, chiar anticultural, deoarece rostul bibliotecii este de a achiziționa cărți și alte materiale grafice, și nu de a le elimina. Totuși, ce e de făcut atunci când constăți că nu mai ai deloc spații de creștere a colecțiilor, mai ales când accesul direct, în care orice bibliotecă modernă își are astăzi publicațiile, este un mare devorator de spațiu? Colecțiile tasate, știm cu toții, însăpăimântă cititorul și îl îndepărtează de bibliotecă.

Ajungând, în ultimii șaptezeci de ani, la limita capacităților lor de stocare ca urmare a ritmului alert de achiziție, bibliotecile s-au văzut puse în situația fie să achiziționeze numai pe suporturi informaționale cât mai reduse din punct de vedere fizic, cum au fost microformatele, care s-au bucurat de un real succes prin anii '60, sau pe discuri compacte în ultima vreme, fie să-și împartă colecțiile în fond activ și fond pasiv prin mutarea acestuia din urmă în spații mai îndepărtate de cititori, fie să transfere din publicații altor structuri documentare sau căutând alte mijloace spre a scăpa de ele. În privința primei soluții, e o utopie să-și imagineze cineva că o bibliotecă ar putea achiziționa numai pe suporturi moderne renunțând complet la publicații pe hârtie. Mutarea în alte spații presupune acces de gradul doi, care contrazice unul din principiile lui Ranganathan, *economisiți timpul cititorului*. Apoi, transferarea publicațiilor în spații exterioare și așezarea lor în rafuri compacte, cum se practică în ultima vreme, de unde pot fi aduse, conform politicii bibliotecii, în 24 sau 48 de

ore, ceea ce înseamnă un timp de acces mare, este o rezolvare temporară și costisitoare. Sunt aici costuri legate de proiectul deplasării colecțiilor, costul selecției și al transportului spre noua destinație, costul regăsirii documentelor. Pierderea cea mai însemnată este a cititorului care irosește un timp prețios în așteptarea documentelor. Cea de-a doua soluție, transferarea spre alte biblioteci, este condiționată de solicitări. Se mai vorbește în ultima vreme de ”o nouă șansă dată cărților” prin vânzarea lor către cititori la un preț modic. Câte însă pot fi astfel distribuite? Toate acestea rezolvă doar în parte problema ”eliberării” de anumite publicații. Soluția majoră rămâne tot eliminarea lor.

Trebuie precizat încă de la început că deselecția *nu se aplică decât bibliotecilor care nu au funcții patrimoniale* sau de depozit legal, biblioteci a căror misiune este de a conserva publicații.

Americanul L. Barnett într-un articol publicat în anul 1991, intitulat *The Enemy Is Us*¹³⁰, scrie că încă din 1725, Thomas Hollis de la Universitatea Harvard a pus problema eliminării unor publicații mai vechi din colecția bibliotecii din lipsă de spațiu spre a face loc cărților mai noi. În acea vreme, firește că nimeni nu l-a ascultat.

Abia în secolul al XX-lea problema a devenit acută și oamenii s-au văzut obligați să ia măsuri pentru a se elibera de publicațiile mai vechi și nefolositoare spre a face loc noilor achiziții. Statele Unite au fost prima țară care au atras atenția asupra creșterii alarmante a publicațiilor în biblioteci și asupra măsurilor care ar trebui luate. În 1944, Fremont Rider¹³¹, preocupat de creșterea exponențială a publicațiilor, a calculat că între 1831-1938 bibliotecile americane de cercetare și-au dublat colecțiile la fiecare 16 ani, cu o rată anuală de creștere de 4,25%. Studiile întreprinse ulterior au arătat că, deși rata de creștere anuală a scăzut la 2,85%, bibliotecile au atins repede capacitatea superioară de stocare, iar utilizarea colecțiilor a devenit tot mai greoaie. Cercetătorul american Ralph Ellsworth, în lucrarea *Economics of Book Storage and Weeding Programs*¹³², estimează costurile în sistemele tradiționale de stocare, la nivelul anului 1969, costuri care merg de la 0,91\$ la 1,31\$ per volum. Astăzi, aceste costuri sunt mult mai mari.

De prin 1970 a început să se pună tot mai frecvent întrebarea dacă spațiile existente sunt utilizate cu destulă eficiență, deoarece obținerea de noi spații este costisitoare. O primă soluție a fost găsită în introducerea rafturilor compacte care economisesc între 80% și 90% din spațiul convențional cu rafturi clasice. Instalarea acestor rafturi este însă dependentă de rezolvarea unor probleme tehnice legate de rezistența clădirii.

În literatura de specialitate, necesitatea introducerii planurilor de deselecție este justificată de patru argumente:

- economie de spațiu;
- îmbunătățirea accesului;
- economie de bani;
- crearea de spațiu pentru noile achiziții.

Orice bibliotecă, în zilele noastre, trebuie să aibă o politică și un program de deselecție care să facă parte din Programul general de dezvoltare a colecțiilor, respectiv din Carta colecțiilor. Acest program trebuie să cuprindă următoarele elemente :

- analiza situației personalului competent și disponibil pentru deselecție;
- evaluarea colecțiilor;
- tipurile de materiale care urmează a fi supuse deselecției;
- aprecieri asupra alternativelor;
- relația programului de deselecție cu alte activități ale bibliotecii;
- interesele utilizatorilor și limitele cooperării lor ;
- costul programului.

Se spune că *orice selecție poartă în ea germenii deselecției*. O bibliotecă cu un program bine articulat își rezolvă problemele de spațiu prin ținerea sub observație permanentă a creșterii numărului de publicații. Pierderea acestui control face ca biblioteca să nu mai aibă loc pentru noi achiziții impunând căutarea de noi spații, care înseamnă costuri suplimentare în detrimentul intrărilor de cărți, sau diminuarea drastică a achizițiilor spre insatisfacția cititorilor. *Eficiența politicii de deselecție se observă numai pe termen lung*. Dacă nu se muncește cu perseverență, ca în agricultură, în grădina de zarzavat, riscul de a fi inundat de buruieni crește în detrimentul recoltei, care în cele din urmă va fi distrusă. În urmă cu câteva decenii, Eugen Garfield , într-un articol publicat în *Current Contents*¹³³ , nota că ecologizarea colecțiilor înseamnă de fapt o investiție. Și avea multă dreptate.

2.1.8.2. Deselecție pe tip de bibliotecă¹³⁴

Deși procesul de deselecție, prin principii și tehnici, este, în general, identic pentru toate tipurile de biblioteci, există totuși unele particularități legate de tipul de bibliotecă, particularități de care trebuie să se țină seama

atunci când se ia decizia eliminării publicațiilor. Ne vom referi în cele ce urmează la trei din principalele tipuri de biblioteci : biblioteca publică, biblioteca specializată și biblioteca universitară. Biblioteca școlară are, în linii mari, aceeași structură a colecțiilor ca și biblioteca publică.

Biblioteca publică este biblioteca destinată nevoilor de lectură ale utilizatorilor unei comunități. În biblioteca publică, cererea extrem de variată a utilizatorilor este factorul cel mai important care influențează selecția și deselecția. Materialele care nu prezintă interes pentru publicul cititor urmează a se afla sub observație și a fi supuse procesului de deselecție. Biblioteca publică conține, în general, în proporție de 60% publicații cu conținut simplu, care nu pun probleme deosebite în a fi supuse deselecției. Numai marile biblioteci municipale cuprind în colecții materiale de cercetare. Bibliotecile publice județene românești, spre deosebire de bibliotecile publice străine, au ambiția de a achiziționa și publicații științifice de înalt nivel . În cazul acestor biblioteci, lucrurile se complică.

Specialiștii în deselecție recomandă ca eliminările în bibliotecile publice să se facă cel puțin la fiecare zece ani. Munca trebuie să se desfășoare în etape. Prima etapă ar fi separarea cărților care nu circulă de cele care sunt utilizate frecvent . Etapa următoare presupune eliminarea dubletelor . Urmează publicațiile uzate fizic, care nu mai pot fi citite. Ultima etapă este aceea a eliminării publicațiilor care nu se citesc. Aici avem în atenție nu numai publicațiile depășite moral, dar și pe cele cu nivel fie prea înalt, fie prea scăzut. Dacă o publicație rămâne necitită multă vreme, înseamnă că acea publicație trebuie reținută spre a fi înlăturată. De regulă, se iau în calcul gradul mediu de utilizare a cărții, numărul mediu de cereri de lectură într-o anumită perioadă de timp. Cercetătorii au opinii diferite asupra tipurilor de criterii care se aplică în cazul deselecției. Astfel, Stanley J.Slote¹³⁵ consideră că principalul criteriu care trebuie aplicat în cazul deselecției este *indicele de circulație*, calculat pe baza numărului de împrumuturi în ultimii cinci sau zece ani. Alții adaugă acestui criteriu *vârsta documentului*, data la care a fost achiziționat, uzura fizică, uzura morală, conținutul, limba etc. Sunt cercetători care simplifică lucrurile considerând că publicațiile trebuie împărțite în două categorii – publicații care circulă și publicații care nu circulă. Dacă prima categorie satisface cererile de lectură în proporție de peste 90% ,înseamnă că cealaltă poate fi supusă procesului de deselecție fără niciun regret.

Biblioteca specializată are rolul de a oferi informații de înalt nivel și de ultimă oră prin publicațiile pe care le pune la dispoziția cercetătorilor. Colecțiile acestei biblioteci sunt formate, în cea mai mare parte, din seriale, publicații

care sunt supuse unei rapide și permanente rate de obsolescență. Pentru această bibliotecă, deselecția este mai simplă din mai multe motive. Utilizatorii sunt bine cunoscuți și constituie o categorie omogenă. Cererile de informare sunt clar conturate fiind legate de programele de cercetare ale instituției. Cercetătorii, în cele mai multe cazuri, sprijină și sunt interesați de eliminarea publicațiilor obsolete pentru a face loc publicațiilor noi. În foarte multe biblioteci specializate, ei fac parte, împreună cu bibliotecarii, din echipele de deselecție. Pentru a nu se greși în această acțiune, bibliotecarii trebuie să se bazeze pe măsurători bibliometrice, care au un caracter particular în cazul bibliotecilor specializate. Eliminările din aceste biblioteci trebuie făcute cu multă precauție, mai ales în anii aceștia de criză, din cauza costurilor mari ale publicațiilor științifice.

Biblioteca universitară are o dublă destinație – studenții și profesorii. De aici cele două orientări ale colecțiilor, spre instruire și cercetare. Latura de instruire presupune, în principal, publicații formate din cursuri universitare, lucrări științifice cu diferite grade de dificultate, tratate și lucrări de referință. Pentru profesori, biblioteca achiziționează mai ales publicații științifice de ultimă oră, în primul rând reviste științifice necesare activității de cercetare. Specialiștii care se ocupă cu dezvoltarea colecțiilor în bibliotecile universitare iau în calcul atât cererile temporare de lectură cât și cererile pe termen lung, cărora li se acordă prioritate. Dinamica colecțiilor în bibliotecile universitare este cea mai amplă în comparație cu celelalte tipuri de biblioteci. În aceste biblioteci legate de învățământ, în care formarea noilor generații de specialiști presupune informații variate și de bună calitate obținute printr-o selecție riguroasă și diversă, se achiziționează și se elimină mult.

Rolul principal în procesul de deselecție al publicațiilor din acest tip de bibliotecă este deținut de cadrele didactice implicate în procesul de instruire a studenților. Ele știu cel mai bine ce trebuie păstrat, pentru cât timp și care publicații trebuie eliminate. Fără îndoială că și statisticile constituie un barometru important al intereselor de lectură ale studenților și trebuie avute în vedere în politica de deselecție, dar ele au totuși un rol secundar în acest tip de bibliotecă. De regulă, lectura studenților este în foarte mare măsură orientată de programa de învățământ și recomandările profesorilor, fără a discuta aici de publicațiile de *loisir*, care pot deține un oarecare procent în structura colecțiilor bibliotecilor universitare. În ce privește deselecția literaturii destinate cercetării în bibliotecile universitare, se iau în calcul o serie de parametri, despre care am vorbit mai înainte, legați îndeosebi de literatura științifică de ultimă oră.

2.1.8.3. Criterii și tehnici de deselecție

Deselecția este un proces care nu se desfășoară izolat de celelalte activități din bibliotecă, ci în strânsă legătură cu politica de dezvoltare a bibliotecii prevăzută în carta colecțiilor. Din necesități metodologice, vom separa deselecția pentru cărți de deselecția pentru publicațiile seriale, deși unele criterii și tehnici sunt comune.

Cărți

Înainte de a se lua decizia pentru deselecție, trebuie analizați cu mare atenție o serie de factori ca :

- disponibilitatea financiară pentru achiziția de noi titluri;
- relația dintre un titlu și restul titlurilor dintr-un anumit domeniu;
- măsura în care biblioteca are și funcții arhivale;
- gradul în care publicația va fi utilizată în viitor.

Abia după analiza eficientă a tuturor acestor factori, procesul de deselecție poate începe.

Cercetarea efectivă a colecției în vederea deselecției are în vedere:

- numărul de exemplare dintr-un titlu (se separă unicatele de dublete și triplete);
- donațiile nesolicitate și nedorite intrate în colecție;
- cărți depășite din punct de vedere al conținutului (uzate moral);
- reeditări;
- cărți infestate, murdare, uzate ;
- publicații greu de citit din cauza dimensiunilor prea mici ale literelor;
- volume neutilizate sau incomplete;
- periodice fără indici.

Bibliotecile pot aplica diferite norme în procesul de deselecție, în funcție de specificul activității fiecăreia și de interesele utilizatorilor, dar rămân *fundamentale* următoarele criterii:

- condiția fizică a cărții;
- valoarea calitativă a cărții;
- valoarea cantitativă a cărților.

Condiția fizică a cărții nu ar fi un criteriu de deselecție, după părerea unora, deoarece starea degradată a publicației este dovada frecvenței utilizării, și nu a neutilizării. Aceste publicații ar trebui recondiționate și repuse în circulație. Cărțile tipărite pe hârtie de proastă calitate însă, care se degradează rapid, ar fi primele recomandate pentru deselecție.

Valoarea calitativă a cărții rămâne criteriul de bază în deselecție.

În ce privește *valoarea cantitativă*, lucrurile se complică. Nu trebuie eliminat în mod automat dubletul sau chiar tripletul, în cazul în care lucrarea este extrem de solicitată.

După ce se face un prim bilanț al existentului în colecții, urmează etapa cea mai dificilă - propunerile de titluri pentru deselecție. Totul depinde de punctul de vedere al celui implicat în deselecție. E greu de găsit acei oameni care să respecte criteriile de deselecție stabilite și care să nu greșescă. Unele biblioteci universitare, de teama de a nu comite erori, nu elimină nimic. În realitate, aceeași conduită avută pentru selecție trebuie aplicată și în cazul deselecției.

Un suport important în sprijinul deselecției vine din partea statisticilor legate de circulație. Dacă o publicație se citește, atunci rămâne în bibliotecă, consideră cei mai mulți dintre cercetători. Când circulația unei cărți este scăzută, biblioteca va decide dacă resursele financiare permit păstrarea ei în continuare și ce efect pe termen scurt și mediu are acest lucru. Totodată, se va calcula dacă menținerea cărții împiedică achiziția altor lucrări din lipsă de spațiu.

În privința criteriilor de deselecție rămân de rezolvat două probleme fundamentale :

- care sunt metodele de deselecție cele mai eficiente?
- cum trebuie stocate publicațiile pentru a permite o deselecție eficientă?

Una din cele mai mari biblioteci universitare din Statele Unite, Biblioteca Universității din Yale¹³⁶, în urmă cu mai multe decenii, a elaborat un program pentru deselecție, care își păstrează în linii mari valabilitatea până astăzi. Programul a fost finanțat de Council on Library Resources în ideea ca rezultatele să poată fi folosite și de celelalte biblioteci americane¹³⁷. Consiliul a cerut bibliotecii să îndeplinească următoarele obiective :

- să analizeze anual între 20 000 și 60 000 de volume ;
- să evalueze împreună cu personalul facultăților oportunitatea retragerii anumitor publicații;
- să studieze efectele acestui program asupra utilizatorilor studenți din fiecare facultate;

- să stabilească elementele compensatorii pentru eliminarea anumitor publicații;
- să evidențieze avantajele obținute în urma aplicării programului (creșterea accesului, obținerea de noi spații);
- să facă cunoscute celorlalte biblioteci obiectivele, tehnicile și rezultatele la care a ajuns pe măsura derulării studiului.

Biblioteca Universității din Yale a adoptat următoarea metodologie:

- studiul cărții la raft;
- valoarea publicației într-un anumit domeniu;
- importanța lucrării din punct de vedere istoric în domeniul respectiv;
- existența altor ediții;
- existența altor lucrări pe același subiect;
- indicele de lectură;
- condiția fizică a cărții.

Indiferent de criteriile care se aplică în evaluarea colecțiilor în vederea deselecției, *totul depinde de judecata subiectivă a celui care lucrează*. Acesta trebuie să fie specialist al domeniului. El urmează să recomande eliminarea unor anumite lucrări și nu a unui întreg domeniu, unde eroarea poate fi mare. E foarte important să existe o *continuitate* în această muncă atât în privința persoanelor cât și a timpului afectat. Deselecția trebuie făcută pe cuprinsul întregului an, chiar dacă nu la întregul fond. Cel mai mare rău provine din graba cu care se face deselecția în anumite biblioteci. Riscul de eroare în acest caz e foarte mare, iar răul făcut nu mai poate fi îndreptat.

Unii specialiști în deselecție estimează că *utilizarea circulației trecute a cărții și a valorii sale* trebuie să stea la baza oricărui proces de deselecție. Un experiment făcut la o prestigioasă bibliotecă universitară americană, prezentat la *Library and Information Services Policy Forum: changes in library and information services, 1996-2001*, în 1995¹³⁸, care a măsurat din punct de vedere cantitativ datele privind circulația cărților cu cele privitoare la cerințele de lectură, arată că 99% din cerințele de lectură dintr-o bibliotecă universitară sunt satisfăcute de 40% din totalul colecțiilor, ceea ce înseamnă că 60% din colecții nu au nicio influență asupra lecturii. Un alt studiu prezentat la aceeași reuniune, bazat pe statistică matematică, a urmărit dependența ratei de circulație de vârsta publicației. Studiul a arătat că, în cazul monografiilor științifice, *vârsta* este cel mai semnificativ indiciu asupra orientării în deselecție: cu cât o monografie este mai veche - avem în vedere monografiile din domeniul științelor exacte - cu atât scade indicele

de circulație și, prin urmare, poate fi eliminată din accesul direct pentru a fi trimisă într-un depozit exterior sau poate fi eliminată complet din colecție. Deși exemplele la care ne-am referit au în vedere bibliotecile universitare și cele științifice, posesoare ale unei vaste literaturi științifice și unde problema actualității se pune cu acuitate, situația în alte tipuri de biblioteci nu este mult diferită.

Să vedem în continuare modul concret în care se lucrează. După ce planul de deselecție este aprobat, el este însușit de toți cei interesați. Dacă se prevede examinarea fondului de peste cinci ani, acesta se retrage complet din circulație, separându-se de lucrările sub această dată, și se examinează exemplar cu exemplar. În funcție de criteriile prestabilite, se aplică câte o etichetă pe fiecare carte, de exemplu, etichetă de culoare albastră, dacă exemplarul rămâne în continuare la raft, de culoare galbenă, dacă exemplarul se trimite spre un depozit exterior, și de culoare roșie, dacă exemplarul urmează a fi înlăturat din colecție. Această operație este făcută, de regulă, de bibliotecari. După ce această primă selecție este operată, echipe de experți¹³⁹ revăd publicațiile și intervin dacă este cazul. După ce și această a doua privire este încheiată, se trece efectiv la separarea publicațiilor. În anii din urmă, bibliotecile universitare americane puneau la dispoziția bibliotecilor din lumea întreagă zeci de liste cu publicații care urmau a fi înlăturate din colecțiile proprii. Pentru bibliotecile universitare românești, aceste publicații erau de o mare importanță în condițiile inexistenței resurselor în valută pentru cumpărarea de publicații noi.

Publicații seriale

Deselecția serialelor este mai greu de făcut decât deselecția cărților deoarece aceste publicații nu sunt omogene din punct de vedere al conținutului. Se știe că serialele creează probleme mari bibliotecilor referitor la depozitare, ele presupunând în mod obligatoriu și spațiu de creștere. Mărimea spațiului este în funcție de dimensiunea revistei și periodicitatea apariției.

Criteriile de deselecție pentru aceste publicații sunt extrem de variate:

- limba în care este redactat periodicul ;
- prezența sau absența indicilor sau abstractelor;
- cotarea ca publicație ISI;
- cotarea ca publicație CNCS (pentru noi românii);

- listarea lor în bibliografii, reviste de referate, baze de date;
- frecvența citărilor.

O metodă nouă pentru deselecția periodicelor este calcularea *densității informației științifice* cuprinse în publicație în relație cu indicele de circulație urmărit pe o anumită perioadă de timp (trimestrial, semestrial, anual). Serialele care nu circulă vor fi eliminate din bibliotecă sau , dacă este cazul, depozitate în spații mai îndepărtate de bibliotecă.

Bibliotecarii români se vor întreba cum se calculează circulația de care vorbim frecvent. Circulația se înregistrează automat în sistemele informatizate, care există astăzi în majoritatea bibliotecilor noastre. Dar nu numai comunicarea, ci și alte date ca frecvența împrumutului, vârsta documentului, utilizatorul, limbile cele mai solicitate pot fi furnizate de programul de bibliotecă etc.

2.1.8.4. Etape ale deselecției

În lucrarea *Désherber en bibliothèque*¹⁴⁰, menționată mai înainte, autoarele Françoise Gaudet și Claudine Lieber, propun 10 etape ale procesului de deselecție. Acestea sunt următoarele:

1. Redactarea *politicii de deselecție* ca parte a politicii de dezvoltare a colecțiilor, aplicându-se aceleași principii și norme ca și pentru achiziție. În carta colecțiilor, normele pentru deselecție își vor găsi locul după normele pentru achiziție.

2. Întocmirea unui *calendar* în care se vor fixa prioritățile în desfășurarea activităților și din care niciun sector al bibliotecii nu va lipsi. Calendarul se va face numai în urma cunoașterii exacte a situației de pe teren și a unei reflecții îndelungate.

3. Pregătirea *sectoarelor* unde se va face deselecția, astfel încât să existe o *viziune exactă asupra colecției*, de exemplu, pentru a identifica cu ușurință dubletele sau lacunele, în cazul așezării sistematico-alfabetice.

4. Dotarea cu o serie de instrumente necesare activității directe de deselecție , cum ar fi : *catalogul topografic* (pentru cunoașterea locului unde se află un anumit dublet, de exemplu, alte indicații despre titlu, datele de apariție etc.), *lucrări de referințe* de tipul bibliografii, dicționare, sinteze documentare din care se obțin date asupra cărții examinate, permițând evaluări calitative,

formular specific care indică destinația lucrării (legare, reparare, înlocuire cu o nouă ediție, vânzare, donație, schimb, distrugere), *etichete* de diferite culori aplicate pe cărți în funcție de destinație etc.

5. *Verificarea publicației* folosind instrumentele enumerate mai sus.

6. *Examinarea fiecărei cărți* de pe raft, cu pauze de cafea pentru o bună concentrare și o judecată lucidă; cărțile care rămân sunt reasezate în rafturi fără nicio indicație.

7. Înainte de a fi eliminate cărțile extrase din rafturi, se mai face o *ultimă verificare* în bibliografiile specializate din bibliotecă și dacă se regăsesc, vor fi exceptate de la eliminare; dacă există îndoieli, vor fi consultați specialiști din interiorul și din afara bibliotecii.

8. *Orientarea cărților* deselectate spre zonele recomandate pe formular (pentru legat, reparat, înlocuit cu altă ediție, eliminat – în acest caz publicația va fi radiată din catalog, dar și din documentele de evidență contabilă reprezentate de registrul inventar și registrul de mișcare a fondului).

9. *Propuneri de noi publicații*, pe baza bibliografiilor avute la dispoziție, pentru a le înlocui pe cele deselectate .

10. *Punerea în valoare* a fondului prețios identificat, dar necunoscut de utilizatori; uneori acesta trebuie orientat spre alte biblioteci.

Tehnicile de deselecție variază de la o țară la alta. Francezii¹⁴¹ propun un formular format din trei rubrici : în prima se va nota numărul de ani trecuți de la editarea documentului, în cea de-a doua numărul de ani de când publicația nu a mai fost împrumutată, iar în cea de-a treia prezența mai multor factori negativi, care constituie criteriile eliminatorii, existenți în acronimul IOUPI (I – incorect, informație falsă; O – obișnuit, superficial, mediocru; U - uzat, deteriorat, urât; P – perimat; I – inadecvat, nu corespunde colecției). O carte, care are formula $8/3/I$, s-ar traduce prin: *cartea are vechime de opt ani, nu s-a mai împrumutat de trei ani și nu corespunde colecției*. Cercetătorii americani au fost primii care au propus formule de lucru de acest tip. Joseph P.Segal vorbește de Metoda CREW¹⁴² (*Continuous Review, Evaluation, Weeding - Revizuire continuă, Evaluare, Eliminare*), văzută mai degrabă ca precept profesional, sau MUSTY (*Misleading, Ugly, Superseded, Trivial, Your collection no longer needs the item – Uzate moral, Uzate fizic, De înlocuit, Fără valoare, Nu mai este nevoie de document în colecție*), înțelese efectiv ca factor activ.

Bibliotecarii români nu s-au preocupat încă sistematic de deselecție. S-a vorbit însă de mai multă vreme de eliminări din colecție fără a se vorbi de principii și tehnici de deselecție. Legea bibliotecilor nr. 334 din 31 mai 2002,

Art. 40 (2) face doar această precizare: *Eliminarea documentelor din colecții se aplică numai bunurilor culturale comune, uzate fizic sau moral, după o perioadă de minimum 6 luni de la achiziție, prin hotărârea conducerii bibliotecii.*

2.1.8.5. Personalul implicat în deselecție

Am vorbit în cursul acestui subcapitol, în mai multe rânduri, despre rolul personalului de bibliotecă în procesul de deselecție. Acesta trebuie să dețină anumite calități și să răspundă anumitor cerințe.

Calitățile personalului care se ocupă cu deselecția:

- să aibă studii de biblioteconomie;
- să aibă studii de specialitate sau temeinice cunoștințe în profilul bibliotecii (avem în vedere bibliotecile universitare și cele specializate);
- să aibă o cultură generală temeinică (calitate cerută într-o bibliotecă publică);
- să aibă o vechime de minimum 8 ani în bibliotecă.

Cerințele personalului din domeniul deselecției :

- să se documenteze temeinic înainte de a începe acțiunea de deselecție;
- să aibă ca bază a muncii sale statisticile de lectură;
- să asigure protecția documentelor patrimoniale ale bibliotecii, restricționând accesul în spațiile în care sunt depozitate;
- să rețină lucrările de valoare (cele de interes istoric pentru cercetări retrospective);
- să consulte specialiștii în cazul unor publicații;
- să păstreze publicațiile inactive în spațiile mai îndepărtate de sălile de lectură;
- să transfere din publicațiile deselectate;
- să trimită spre reciclare publicațiile lipsite de orice valoare sau iremediabil deteriorate.

Managerii, înainte de a lua decizia începerii acestei activități de deselecție, trebuie să aibă clară situația celor două mari categorii de publicații din bibliotecă :

- publicații active / publicații inactive;
- publicații de valoare / publicații fără valoare.

Pe baza acestei departajări se vor întocmi proiectele de deselecție. Aceste proiecte au în vedere cantitatea de publicații ce trebuie verificată și costurile acestei activități, care sunt influențate de numeroși factori.

2.1.8.6. Obstacole în calea deselecției

Selecția poate fi împiedicată de o serie de factori atât de natură *obiectivă* cât și *subiectivă*. Într-o bibliotecă universitară, de exemplu, profesorii sunt cei care se opun direct sau indirect procesului de deselecție. Ei devin extrem de nemulțumiți în momentul în care nu mai găsesc în bibliotecă unele publicații pe care le știau foarte bine, uneori chiar locul în raft. De exemplu, nu concep să nu mai găsească în bibliotecă cărțile care au stat la baza formării lor, în perioada studenției. De asemenea, unii cercetători și studenți protestează când li se spune că anumite cărți pe care le-au studiat, nu mai există în bibliotecă. La rândul lor, bibliotecarii motivează întârzierea procesului de deselecție invocând *lipsa de timp, teama de a nu comite greșeli, teama ca nu tocmai publicația eliminată să fie cerută la lectură*. Un alt factor de natură psihologică are la bază prejudecata prestanței și valorii bibliotecii date de numărul de publicații. Se uită că pentru biblioteca contemporană valoarea și eficiența sunt determinate de circulația publicațiilor. Cu cât o publicație circulă mai mult, cu atât biblioteca își îndeplinește misiunea ei socială și este, în consecință, mai valoroasă.

Există, în afara factorilor de natură psihologică, impedimente de ordin managerial. Într-o bibliotecă universitară, de exemplu, când se ajunge la concluzia că trebuie să se înceapă procesul de deselecție, personalul poate întâmpina o rezistență puternică din partea conducerii universității. S-a demonstrat că fiecare vede problema deselecției prin prisma intereselor sale directe. Uneori bibliotecarii nici nu îndrăznesc să propună un program de deselecție știind ce dificultăți întâmpină din partea facultății, a utilizatorilor, a organelor de conducere ale universității. În aceste condiții, biblioteca este sortită pieirii.

Modul în care se înțelege și se aplică deselecția diferă foarte mult de la o bibliotecă la alta. La Biblioteca de Loyola Marymount University¹⁴³, în urmă cu câțiva ani, s-a întreprins o acțiune de verificare a circa 82 000 de volume, cu o vechime de cel puțin 14 ani, pe baza clasificării Dewey, în vederea eliminării publicațiilor obsolete. În urma analizei s-au identificat trei categorii de publicații:

- publicații foarte utilizate;
- publicații puțin utilizate;
- publicații neutilizate.

Biblioteca a apelat la personalul de specialitate al universității pentru a sprijini deselecția și se aștepta să fie eliminate jumătate din ele. În final, în urma analizei concrete a fiecărei publicații nu s-a reușit să se elimine decât circa 20 000 de volume, invocându-se diferite motive. Adevărul este că fiecare carte este purtătoare de informații, iar ceea ce este scris acolo își are valoarea sa, chiar dacă numai una istorică.

2.1.8.7. Concluzii

Deselecția a devenit astăzi parte inseparabilă a politicii de dezvoltare a colecțiilor. Ea este un câștig al epocii moderne permițând bibliotecilor să se elibereze de publicațiile inutilizabile, care le pun în situația de a nu-și mai putea exercita atribuțiile. În ciuda numeroaselor rezerve și chiar critici venite din partea iubitorilor de carte, deselecția, dacă este corect aplicată, prin *fixarea limitelor și determinarea corectă a metodelor*, sprijină buna funcționare a bibliotecilor răspunzând cerințelor contemporane ale utilizatorilor. Ea nu înseamnă distrugerea publicațiilor decât în situații excepționale, cum ar fi completa degradare fizică. Consultarea cataloagelor naționale colective spre a constata dacă publicația mai există undeva, depunerea anumitor publicații deselectate în rezervele naționale de publicații, cum se procedează în Statele Unite, țările scandinave și Franța, sunt activități importante în valorificarea oricărei publicații deselectate.

Deselecția, indirect, sprijină achiziția în sensul unui semnal de alarmă de a nu se mai introduce în biblioteci orice fel de publicații, de a se aplica o mai mare rigoare în selecție și achiziție. Dacă odinioară, prin așezarea publicațiilor la raft, se considera încheiat circuitul cărții, iată că astăzi circuitul se sfârșește cu deselecția.

Note

1. A casa înseamnă a scoate din folosință un lucru inutil. Oare despre cărți putem spune acest lucru? Sigur că nu. Cartea oricând poate prezenta, prin informațiile conținute, un anumit interes pentru cineva. Deselecția nu înseamnă așadar eliminarea completă a publicațiilor din colecțiile unei biblioteci, cu excepția celor deteriorate care nu mai pot fi citite, ci mai degrabă îndepărtarea acestora din circuitul direct al lecturii. Publicațiile deselectate pot fi păstrate într-un depozit pasiv, pot fi transferate altor biblioteci sau chiar pot fi vândute cititorilor la un preț simbolic, așa cum procedează bibliotecile americane și unele biblioteci europene, plecând de la premisa că revistele și cărțile sunt făcute spre a fi citite, și chiar dacă ele nu mai interesează utilizatorii unei anumite biblioteci, pot interesa alte persoane realizându-se astfel un câștig important pentru societate.
2. Bibliotecile pentru *loisir* au apărut abia în secolul al XIX-lea.
3. Avem în vedere aici bibliotecile deja constituite, și nu cele care se află în curs de constituire.
4. Și la noi, de câțiva ani se organizează asemenea târguri de carte.
5. Chiar în această enumerare făcută de ISO apar ca documente distincte microformatele, deși ele sunt de fapt documente audiovizuale.
6. De-a lungul istoriei au fost diferite suporturi pentru scris: piatră, lut, pergament, papirus, hârtie, celuloid, bandă magnetică, disc magnetic, disc digital etc.
7. Între tehnicile de realizare cele mai întâlnite sunt scrierea de mână, tipărirea, dactilografierea, fotografierea și digitizarea. Acestor tehnici le corespund următoarele instrumente fizice: stilul, presa tipografică, mașina de scris, camera de luat vederi, calculatorul etc.
8. www.bowker.com/ [Accesat : 20 ianuarie 2014].
9. În secolul al XVIII-lea se publicau anual doar câteva sute de titluri (1 000 în 1700 ; 6 000 în 1770). *Vezi* : ROUVILLOIS, Frédéric. *O istorie a bestsellerului*. Traducere din franceză de Emanoil Marcu. București: Humanitas, 2013.
10. Romanul *Misterele Parisului* al lui Eugène Sue este prima carte care beneficiază de această revoluție industrială în tehnica tiparului.
11. Prima carte considerată bestseller este *Coliba unchiului Tom* , de Harriet Beecher-Stowe, apărută în 1852. În istoria bestsellerului dezvoltată de Frédéric Rouvillois în lucrarea menționată la nota 9 , următoarea carte citată ca bestseller este *Pe aripile vântului*, publicată de Margaret Mitchell în 1936, din care , timp de zece ani, s-au vândut 3 milioane de exemplare. În epoca contemporană, recordul în vânzări este deținut de ultima carte din seria dedicată lui Harry Potter, *Harry Potter și talismanul morții*, apărută în 2007, din care s-au vândut 12 milioane de volume, 11 în chiar ziua lansării, 21 iulie 2007.
12. Ansamblu de foi tipărite și legate sub forma unui volum.
13. Scriere cu un anumit conținut.
14. Scriere cu un anumit conținut tipărită și legată.

15. ANSI datează din 1918, când cinci societăți tehnice și trei agenții guvernamentale înființează American Engineering Standards Committee (AESC), devenit în 1928, American Standards Association (ASA), iar în 1966, United States of American Standards Institute (USASI). Numele actual a fost adoptat în 1969.

16. *Naturalis Historia* a fost publicată în anii 77-79. Este una dintre cele mai mari lucrări cu un singur autor, care a supraviețuit din Imperiul Roman și care acoperă în întregime domeniul cunoștințelor antice. Plinius cel Bătrân este singurul om de cultură roman care a realizat o asemenea lucrare.

17. Dintre acestea pot fi citate : *Cyclopaedia, or an Universal Dictionary of Arts and Sciences*, 1728, editată de Ephraim Chambers; *New American Cyclopaedia*, 1857–1863, editată de George Ripley și Charles A. Dana; *The English Cyclopaedia*, 1866, editată de Charles Knight; *Potter's Herbal Cyclopaedia*, editată în 1907 ; *Cyclopedia (iPhone application)*, 2009.

18. De la rădăcina „wiki” s-au format în limba română o serie de cuvinte compuse: *wikiștiri* (sursă de știri), *wikisursă* (bibliotecă liberă), *wikiversitate* (materiale didactice libere), *wikipediști* (utilizatorii înregistrați sau anonimi care contribuie la dezvoltarea proiectului Wikipedia) etc.

19. <http://de.wikipedia.org/>

20. http://en.wikipedia.org/wiki/Books_published_per_country_per_year [Accesat: 20 februarie 2014]. Primele cinci state în ordinea descrescătoare a numărului de cărți tipărite (titluri) sunt : Statele Unite (292 037), China (241 986), Marea Britanie (149 800), Federația Rusă (116 888), India (82 537).

21. Unele ghiduri ale marilor muzee contemporane au devenit astăzi adevărate cărți de artă, o combinație între monografiile artistice și albume de artă. De exemplu: *Alte Pinakothek München*, de Martin Schawe, cuprinde 143 pagini, cu ilustrații și text pe fiecare pagină, cu index și ISBN.

22. În străinătate, adesea, editarea lucrărilor de artă, din cauza prețului ridicat, se face în colaborare între mai multe edituri.

23. Francezii, prin publicații în serie, înțeleg deopotrivă periodice, dar și colecțiile (în sens editorial) de monografii, cum ar fi *Colecția Point* a Editurii Seuil.

24. Revista *Travaux du Muséum National d'Histoire Naturelle „Grigore Antipa”*, de exemplu, editată de Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, care apare din anul 1957 în limbile franceză și engleză, este cerută la schimb de 160 de instituții științifice de profil din 35 de țări. Este una din revistele științifice românești cu cea mai largă răspândire în străinătate.

25. *Ulrich's Periodical Directory* apare din 1932. Ediția din 2012 înregistrează serialele de la 90 000 de editori din 200 de țări. În afară de reviste științifice și ilustrate sunt cuprinse ziare reprezentative, lucrări ale diferitelor conferințe, anuare, buletine de informare, publicații comerciale etc., care își continuă apariția sau care și-au încetat apariția începând cu anul 1974. Pentru fiecare periodic se dau următoarele elemente de identificare: titlu, statut, numele editorului, adresa și numărul său de telefon, anul de apariție, ISSN, indicele de clasificare Dewey, cota de la British Library.

26. Numele le vine din latinescul *calendarium (de calendae* - dată la care debitorii își plăteau datoriile).

27. TOMESCU, Mircea. *Calendarele românești: 1733-1830: Studiu și bibliografie*. București: Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1957.
28. Almanahul a apărut inițial ca supliment al ziarului *The World*. Cu o întrerupere între anii 1876 – 1887, almanahul apare anual. Ediția din 2014 (ISBN 978-160057-182-4) are 1 008 pagini. *The World Almanac* are următoarea structură: *Economy, Business & Energy; Crime; Military Affairs; Health&Vital Statistics; Personalities, Arts & Media; Science & Technology; Consumer Information; U.S.Facts & History; World Maps & Flags; U.S.Government; U.S.Cities, States & Population ; World History & Culture; Sports; General Index*.
29. Almanahul conține următoarele secțiuni : *Current Event; U.S. Government and History; U.S. States Statistics; Great Disasters; Awards, Entertainment, and Culture; People*.
30. Editorul acestei lucrări este Michael Barone, un reputat ziarist și scriitor american.
31. *Repertoriul lucrărilor elaborate de bibliotecile din România. Vol.I . Lucrări elaborate de bibliotecile publice*. Coordonare generală : prof.univ.Mircea Regneală. Lucrare întocmită de: drd.Constanța Dumitrășconiu. Indexuri realizate de Olimpiu Naicu. București : ABIR, 2006. 432 p. *Repertoriul lucrărilor elaborate de bibliotecile din România. Vol.II . Lucrări elaborate de biblioteci universitare*. Lucrare întocmită de Constanța Dumitrășconiu . București : ABR, 2010. 345 p.
32. Cuprinde articole din publicațiile de cultură existente în Depozitul legal al Bibliotecii Naționale. Sunt excluse: articole din alte domenii decât cultură, articole de revista presei, notițe informative, anunțuri etc.
33. Cuprinde producția națională de partituri, CD-uri, DVD-uri, discuri, casete etc.
34. Cuprinde descrierea bibliografică a diverselor documente (cărți, albume, hărți, teze de doctorat) publicate în străinătate, semnate/editate de autori/editori români sau de origine română ori consacrate, integral sau parțial unei tematici românești. La alcătuirea acestei publicații sunt folosite, în principal, următoarele surse: catalogul publicațiilor din Biblioteca Națională a României, baza de date OCLC, cataloagele online ale unor biblioteci naționale din Europa, America de Nord și Israel, ediții *Books in Print* ale diverselor țări etc.
35. *Repertoriul periodicelor străine intrate în bibliotecile din România* cuprinde descrierile bibliografice și localizarea publicațiilor seriale străine pe suport hârtie și pe suport electronic, din toate disciplinele, deținute de structurile info-documentare din România. Repertoriul este structurat pe grupe CZU, iar în cadrul fiecărei grupe, descrierile bibliografice sunt prezentate alfabetic. Lucrarea cuprinde un index alfabetic de titluri, lista indicativelor bibliotecilor colaboratoare și lista divizionarelor CZU. Conține un număr variabil de descrieri bibliografice (4 000 – 5 000), în funcție de numărul de titluri de seriale străine intrate în structurile info-documentare din România. Publicația poate fi descărcată de la adresa: <http://www.bibnat.ro/Repertoriul-periodicelor-straine-s53-ro.htm> [Accesat: 13 martie 2014]. Această lucrare bibliografică, împreună cu *Catalogul cărților străine intrate în bibliotecile din Romania*, sunt realizate de către Biroul Cataloage Colective.
36. BNR a preluat editarea acestei bibliografii de la BCU "Carol I", care a repertorizat tezele de doctorat începând cu anul 1948.
37. În această publicație se regăsesc înregistrări bibliografice ale cărților străine și documente cartografice, microfise, extrase, teze de doctorat, lucrări ale congreselor și conferințelor. Conține

descrierile bibliografice și localizarea fondurilor de carte străină, din toate domeniile cunoașterii, deținute de aproximativ 150 de structuri info-documentare din România. *Catalogul cărților străine intrate în bibliotecile din România* este structurat pe grupe CZU, de la 0 la 9, iar în cadrul fiecărei grupe notițele bibliografice sunt organizate alfabetic. Catalogul se încheie cu un index alfabetic de nume și un index alfabetic de titluri. La acestea se adaugă lista indicativelor bibliotecilor colaboratoare și lista divizionarelor CZU. *Catalogul cărților străine intrate în bibliotecile din România* conține un număr variabil de descrieri bibliografice (8 000 – 10 000 pe an), în funcție de cantitatea de informații bibliografice primite de la structurile info-documentare colaboratoare. <http://www.bibnat.ro/Catalogul-cartilor-straine-s54-ro.htm> [Accesat : 5 martie 2014].

38. Cităm câteva dintre acestea: *ADVERTISING maker: revistă lunară de publicitate, marketing și media*. București: Boxes Top Prod, 2003; JOUVRE, Michèle. *Comunicarea: publicitate și relații publice*. Traducere de Gabriela Pistol. Iași: Polirom, 2005; POPESCU, Costin. *Introducere în publicitate*. București: Editura Universității din București, 2005.

39. MĂLINAȘ, Constantin. Afișul – documentul de bibliotecă: plecând de la un album de afișe Eminescu. În: *Biblioteca: revistă de bibliologie și știința informării*, nr. 1, 2007, vol. 17, p. 13 – 15; nr. 2, 2007, vol. 17, p. 44 – 46.

40. ILIESCU, Ion. *Eminescu prin afișe*. Timișoara: Editura Eurostampa, 2006. De reținut că profesorul Ilescu este și un pasionat colecționar de afișe.

41. http://en.wikipedia.org/wiki/Rafa%25C5%2582_Olbi%25C5%2584ski [Accesat: 25 mai 2014].

42. Cele mai multe manuscrise egiptene au fost descoperite în morminte. De aici, denumirea lor generică de *Cartea morților*.

43. Chiar câteva exemplare din *Biblia* lui Gutenberg sunt tipărite pe pergament .

44. În paralel, se utilizează noțiunea de manuscrise iluminate de la latinescul *illuminare* (a lumina). Arta iluminării în gândirea celor vechi era restricționată la manuscrisele medievale pe pergament. Se utiliza aurul, mai rar argintul, pentru împodobirea inițialelor literelor, capitolelor, marginilor chenarelor, scenelor pictate și ,uneori, a întregii pagini.

45. Mai pot fi adăugate și afișele, de care ne-am ocupat anterior.

46. Unul dintre cei mai mari gravori ai tuturor timpurilor a fost Albrecht Dürer (1471 – 1528), reprezentant al Renașterii germane. Gravurile sale se caracterizează prin compoziția complexă, plasticitatea formelor și deosebita expresivitate a desenului. Dürer are atât gravuri în lemn cât și în cupru. Dintre gravurile în lemn, au rămas celebre ciclul mare al *Patimilor* (1498 – 1510), cu 37 de gravuri, și ciclul mic al *Patimilor* (1509 – 1511), cu 15 gravuri. În bronz, Dürer a realizat multe lucrări de seamă între care *Adam și Eva* (1504), *Cavalerul, moartea și diavolul* (1513), *Melancolie* (1514) etc.

47. Prima bibliotecă de artă a fost înființată în 1968 la Berlin. După modelul german, țările nordice și-au creat și ele biblioteci de acest fel. În Franța, după mai multe tatonări (Le Havre, 1965 și Grenoble, 1968, cu opere unice, gravuri și sculpturi) ia naștere prima artotecă, în 1976 la Biblioteca Municipală din Grenoble.

48. Inițial, au apărut discotecile care au fost mai ușor integrate bibliotecilor cu cărți decât artotecile.

49. Aceste documente sunt cunoscute și sub numele de *documente noncarte*.
50. Există microfilme și de 70 mm lățime, nestandardizate.
51. Daghereotipia este un vechi procedeu pentru reproducerea imaginilor obiectelor folosindu-se o placă de cupru argintată, sensibilizată cu vapori de iod.
52. REGNEALĂ, Mircea. *Microformatele în informarea tehnico-științifică*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.
53. Pentru a micșora volumul cataloagelor pe fișe de carton, care adesea ocupau camere întregi, multe biblioteci, începând cu deceniul al șaselea al secolului trecut, au înregistrat cataloagele pe microformate (microfilme și, mai ales, microfîșe). Deși aproape toate bibliotecile folosesc astăzi cataloage informatizate, există locuri în care se păstrează încă cataloage micrografice pentru anumite categorii de documente.
54. Există următoarele tipuri de imagini-martor: imagine-martor de identificare; imagine-martor bibliografică; imagine-martor istorică; imagine-martor tehnică; imagine-martor pentru sfârșit de rolă etc.
55. Cu puțin înainte de sfârșitul secolului al XX-lea, Germania a încheiat transpunerea pe microfîșe a întregii literaturi beletristice naționale, de la începuturi până în epoca contemporană.
56. Microprinturile nu trebuie confundate cu microcărțile sau cărțile în miniatură, apărute în secolul al XIX-lea, cum este *English Dictionary*, care se citesc cu lupa.
57. Pentru lectura microopacelor se utilizează epidiascopul, care realizează proiecția prin reflexie cu ajutorul unei oglinzi plane de reflexie. Asemenea aparate au dispărut astăzi din dotarea bibliotecilor.
58. În deceniile șase și șapte ale secolului al XX-lea au apărut firme importante specializate în diferite tipuri de literaturi: General Microform of Cambridge și University Microfilms International (roman); Falls City Microforms și Erasmus Press (teatru); NCR (civilizația americană); World Microfilms Publications (note muzicale) etc.
59. Bibliothèque Publique d'Information din Centrul Georges Pompidou de la Paris, de exemplu, încă de la constituire, a avut toate colecțiile de ziare numai pe microformate. Având în dotare aparate de lectură performante, cititorii nu s-au plâns niciodată de dificultatea în a face lectura pe acest suport, dimpotrivă, într-o anchetă întreprinsă de bibliotecă, aceștia și-au exprimat chiar satisfacția pentru acest mod comod de a citi.
60. Între acestea, pot fi citate: *Belgica tipografica*, 1541-1600; *Sveriges bibliografi*, 1600-1900; *Canadiana Bibliography*, 1867-1900, cu peste 1 000 000 de înregistrări.
61. *College Catalogs*, publicat în 1971, conține cataloagele a peste cinci sute de colegii americane .
62. Recorder casetă video (sau VCR , cunoscut și ca recorder video) este un dispozitiv electromecanic care înregistrează analog audio și video analogice de televiziune pe un detașabil , bandă magnetică de casetă video, astfel încât imaginile și sunetul pot fi redade pe un timp mai convenabil.
63. Numele îi vine de la film fotografic.

64. Fenomenul *phi* este o iluzie vizuală în care obiecte statice înfățișate în succesiune rapidă par că se mișcă prin transcenderea pragului la care fiecare poate fi perceput separat. Efectul fenomenului phi era aparent inexplicabil pornind de la presupuziția mai veche că senzațiile experienței perceptuale sunt într-un raport de unu la unu cu stimuli fizici. Mișcarea percepută e o experiență în emergență, ce nu e prezentă în stimuli luați separat, ci depinde chiar de caracteristicile relaționale ale acestora. Sistemul nervos al observatorului și percepția acestuia nu înregistrează semnalele fizice unul după altul. Mai curând, organizarea neuronală, ca și experiența percepută prind viață imediat ca un câmp integral, dar care conține totuși părți diferențiate.

65. <http://en.wikipedia.org/wiki/Film> [Accesat : 1 martie 2014].

66. Arhiva filmului românesc se găsește la Jilava. Ea poartă numele de Arhiva Națională de Filme – Cinemateca Româna. Este o instituție publică de interes național cu personalitate juridică, creată în 1957, care își desfășoară activitatea în baza HG 1063/2005. Este afiliată la Federația Internațională a Arhivelor de Film. Obiectul său de activitate este evidența, cercetarea, colecționarea, conservarea, restaurarea și punerea în valoare a patrimoniului de filme, organizarea de evenimente, precum și promovarea culturii cinematografice în România, prin sălile de cinema Eforie (Jean Georgescu) și Union (Paul Călinescu) din București.

67. *Reading and Writing the Electronic Book*. Nicole Yankelovich; Norman Meyrowitz; Andries van Dam. IEEE Computer 18(10), October 1985. <http://dl.acm.org/citation.cfm?id=4407> [Accesat : 8 ianuarie 2013].

68. FLOOD, Alison (8 September 2011). Michael Hart, inventor of the ebook, dies aged 64. În : *The Guardian* (London). Retrieved 8 September 2011. www.guardianweekly.co.uk [Accesat : 28 iunie 2013].

69. www.charlesworth-group.com/ [Accesat : 23 februarie 2013].

70. În privința numărului de cărți electronice, nu există o statistică foarte clară, dar în orice caz ele sunt de câteva zeci de ori mai numeroase decât revistele electronice. Există pe internet variate oferte de cărți digitale sau electronice disponibile în diferite formate, la prețuri uneori derizorii. Firește, adesea, și calitatea documentelor este corespunzătoare prețului.

71. SAYLOR, Michael. *The Mobile Wave: How Mobile Intelligence Will Change Everything*. New York : Vanguard Press, 2012. |accessdate= requires |url= ()

72. Ebooks and Interlibrary Loan. În : *Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery and Electronic Reserves*, nr. 31, 2011, vol. 21, p. 117-131. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1072303X.2011.585102#> [Accesat : 17 octombrie 2013].

73. În literatura publicată în limba engleză sunt cunoscute și sub denumirile de *ejournals*, *e-journals* sau *electronic serials*.

74. Din păcate, din anul 2000, acest ghid nu mai dă date privind creșterea numărului de reviste electronice.

75. Aproape toți marii editori de publicații științifice prestigioase și-au dezvoltat în anii din urmă baze de date comerciale cu reviste electronice pe care le oferă în pachete la prețuri cu mult inferioare publicațiilor pe hârtie. Între acestea, putem cita: Springer Verlag, Elsevier, Pergamon Press etc.

76. Având mai mulți autori este extrem de complicat să negociezi cu fiecare pentru cedarea drepturilor de autor.
77. O contribuție importantă la perfecționarea CD-ului a avut-o și firma Hitachi.
78. Subdiviziune redactată de drd. Gabriela Jurubiță.
79. BJØRNER, Susanne; ARDITO Stephanie C. Online before the Internet. Part. 1: Early Pioneers Tell their Stories. În: *Searcher: The Magazine for Database Professionals*, June 2003, vol. 11, nr. 6.
80. *Ibidem*.
81. The LexisNexis Timeline: http://www.lexisnexis.com/anniversary/30th_timeline_fulltxt.pdf [Accesat : 12 octombrie 2012]
82. KELLER, Alice. *Reviste Electronice : Baze și perspective*. Traducere de Velica, Ioana. Cluj-Napoca: Argonaut, 2006, p. 19-20.
83. BARNES, John H. One Giant Leap, One Small Step: Continuing the Migration to Electronic Journals. În: *Library Trends*, nr. 3, 1997, vol. 45, p. 408.
84. DURANCEAU, Ellen; LIPPERT, Margret. Electronic Journals in the MIT Libraries: Report of the 1995 e-Journal Subgroup. În: *Serials Review*, nr. 1, 1996, vol. 22, p. 52-53.
85. Format de fișier care conține doar text și respectă *American Standard Code for Information Interchange*.
86. DURANCEAU ,Ellen; LIPPERT, Margret. *Op. cit.*, p.54-56.
87. *Vezi* :Ordinul Ministrului MECTS cu nr. 4 692 publicat în *Monitorul Oficial al României*, 179 (XXIII), nr. 540 din 29 iulie 2011. <http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/04/OrdinMECTS4692.pdf> [Accesat : 4 octombrie 2013].
88. *Vezi* : Consiliul Național al Cercetării Științifice. *Evaluarea publicațiilor științifice*. <http://www.cncs-uefiscdi.ro/evaluarea-publicatiilor-stiintifice/> [Accesat : 17 decembrie 2013].
89. În teoria biblioteconomică, circuitul direct al lecturii înseamnă așezarea publicațiilor fie în sălile cu acces direct, fie în centrele de împrumut. Publicațiile din depozite sunt, de regulă, în acces indirect.
90. *Vezi*: *Acquisitions et bibliothèques de service publique*. Supplément au n° 181 du *Bulletin ABF*.
91. În ultimii ani, este folosită din ce în ce mai frecvent noțiunea de *Cartă documentară*.
92. PENNA, Victor Carlos. *La planification des services de bibliothèques et de documentation*. Paris: UNESCO, 1971.
93. DANIS, Sophie. Charte documentaire et politique d'acquisition. În : *Bulletin des bibliothèques de France*, nr. 1, 2006; <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2006-01-0036-006> [Accesat : 28 aprilie 2014].
94. În ultimii ani, din cauza crizei economice și incertitudinilor financiare, multe carte sunt realizate pe o perioadă de trei ani.
95. www.bpi.fr/.../chartes/Charte_documentaire_2008_V2.pdf [Accesat : 16 octombrie 2013].

96. KATZ, William A. *Introduction to reference work*. Vol.1. *Basic information sources*. Vol.2. *Reference services and reference processes*. New York; London: McGraw-Hill, 1997.
97. CARBONE, Pierre; BONNEL, Sylvie; GRAVIER-GÉZE, Collete . Un plan de développement des collections. În : *Bulletin des bibliothèques de France*, nr.1,2006, 51, p.83-86.
98. Bibliothèque Publique d'Information – Centre G.Pompidou; www.bpi.fr/en/index.html [Accesat : 20 martie 2013].
99. Collection Development Plan for Hedberg Public Library; www.hedbergpubliclibrary.org/pdfs/Library%20Board%20Policies/... [Accesat : 4 septembrie 2013]
100. Collection Development Plan: San Francisco Public Library; www.sfpl.org/index.php?py=2000003401 [Accesat : 13 august 2013].
101. *Vezi* : CALENGE, Bertrand. *Politicile de achiziție : constituirea unei colecții într-o bibliotecă*. Traducere de Aliona Vesei și Rodica Cosmaciuc. București : Editura Biblioteca Bucureștilor, 1999, p.95 și următoarele.
102. Avem în vedere aici bibliotecile universitare și cele specializate.
103. Se știe că toate cărțile care urmează să apară trebuie să conțină pe versoul paginii de titlu descrierea standard CIP realizată de Biblioteca Națională.
104. Numărul din noiembrie 2013 al bibliografiei *Cărți în curs de apariție* conține 1 947 de înregistrări.
105. Lucrarea a fost lansată la Târgul de carte Gaudeamus, ediția a XIV-a, 2007. *Catalogul editurilor din România* conține aproape 5 000 de înregistrări cuprinzând edituri de carte, înscrise în perioada 1990 – 2007 la Centrul Național ISBN al Bibliotecii Naționale. Datele sunt organizate geografic, pe județe, iar în cadrul fiecărui județ în ordine alfabetică. Pentru fiecare editură se dau o serie de date: adresă, persoană de contact, domeniul de activitate etc.
106. Toate țările publică bibliografia națională curentă care înregistrează noile apariții editoriale. Acestea sunt anunțate într-un interval cuprins între câteva săptămâni și câteva luni de la ieșirea pe piață. *British National Bibliography*, care apare din 1950, este una dintre puținele bibliografii naționale curente care consemnează publicațiile înainte de apariția lor . Sunt semnalate aparițiile editoriale cu până la 16 săptămâni înainte de publicarea acestora. În acest fel sunt aduse la cunoștința publică anual circa 50 000 de titluri. Din 1986 apare și în variantă electronică. Pentru perioada 1950 – 1985, bibliografia curentă britanică este înregistrată pe un CD-ROM (1 500 000 înregistrări). Această bibliografie este un excelent instrument pentru informarea prospectivă. Din păcate, *Bibliografia Națională Română* apare cu foarte mare întârziere, ceea ce nu poate servi, decât în mică măsură, pentru informarea curentă.
107. Uneori asemenea informații le putem obține și de la persoanele cunoscătoare a ceea ce se produce într-un anumit domeniu.
108. BORGES, Jorge Luis. *La Bibliothèque de Babel: collection de littérature fantastique*. Paris: F. M. Rica, 1977, p. 16.
109. Aceste biblioteci, cu funcții naționale, sunt și cele mai importante biblioteci științifice din zona geografică în care își desfășoară activitatea beneficiind și de drept de depozit legal. În această situație se află bibliotecile centrale universitare din Cluj-Napoca, Iași și Timișoara.

Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” din București, după incendiul din decembrie 1989, a renunțat la depozitul legal, deoarece, pierzându-și toate publicațiile între care se aflau și publicațiile primite cu titlul de depozit legal, nu mai avea nici o rațiune să-l continue.

110. Tot în direcția cunoașterii conținutului noilor achiziții, în unele din aceste biblioteci se scanează sumarele și paginile de titlu ale lucrărilor monografice valoroase.

111. Conform Legii bibliotecilor, și bibliotecile orașenești trebuie să aibă personalitate juridică – din păcate numai unele dintre ele au acest statut.

112. Din nefericire, în condițiile crizei economice actuale, dar și ale dezinteresului unor biblioteci cu funcție coordonatoare, îndrumarea metodologică, absolut necesară, în situația inexistenței unor forme de perfecționare organizate, s-a diminuat mult pe plan național.

113. În literatura de specialitate străină, prin *achiziție* se înțelege *cumpărare*. Noi considerăm achiziția ca modalitate de acumulare de publicații în bibliotecă indiferent că este cumpărare, schimb interbibliotecar sau depozit legal.

114. Catalogul unui mare negustor din veacul al XVIII-lea : Grigorie Anton Avramie. În : *Studii și cercetări de bibliologie*, 1972, 12, p.189-207.

115. MĂTUȘOIU, Constantin; DINU, Mihaela Hélène . *Istoria bibliotecilor din România în legi și documente (1817 – 1944)*. Vol.I. Constanța: FABR,2001,p.24.

116. Prin colecturi se achiziționau numai cărți. Abonamentele la reviste se făceau prin Direcția de presă, care lucra cu Poșta Română.

117. *dir.yahoo.com* › ... › *Library Services*; *www.dmoz.org* › ... › *Library Services* [Accesat: 17 ianuarie 2014].

118. DARGENT, J. L. Alexandre Vattemare. În: *Bulletin de l' Unesco à l' intention des bibliothèques*, nr. 3, 1964,18, p. 89.

119. DARGENT, J. L. *Échanges internationaux de publications*. Bibliographie : 1817-1960. Bruxelles: Commission belge de bibliographie, 1962. Vol.I, p.1-236. Vol.II, p. 237-618.

120. AVICENNE, Paul. La mission des services nationaux d'échange. În: *Bulletin de l' Unesco à l' intention des bibliothèques*, nov.-dec. 1964, 18, nr. 6, p. 275.

121. Échanges de publications. În: *Bulletin de l' Unesco à l' intention des bibliothèques*, novembre-décembre 1955, 9, nr. 11-12, p. 254-260.

122. Convention concernant les échanges entre états de publications officielles et documents gouvernementaux. În: *Bulletin de l' Unesco à l' intention des bibliothèques*, février-mars 1959, 13, nr. 2-3, p. 33-35.

123. Conférence sur les échanges internationaux de publications en Europe. Budapest, 13-19 sept. 1960. În: *Bulletin de l' Unesco à l' intention des bibliothèques*, 15 ,nr. 1, janvier-février 1981, p. 7-11.

124. ROSETTI, Radu. *Amintiri*. Vol. I: *Ce-am auzit dela alții*. Iași: Viața Românească, 1922. IV + 288 p.(Cap. VII are titlul: *Din vremea regulamentară*) .

125. Acest acronim înseamnă – Asociația Română pentru Strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică, care a funcționat între anii 1944 – 1953.

126. *Monitorul Oficial*. Partea I, nr. 755 din 07/11/2007.
127. În prima formă a legii, din 1995, se prevedeau 9 exemplare pentru cărți și era inclusă și Biblioteca Universității din Craiova între beneficiari.
128. GAUDET, Françoise; LIEBER, Claudine. *Désherber en bibliothèque: Manuel pratique de révision des collections*. 2e édition revue et augmentée. Préface de Michel Melot. Paris : Éditions du Cercle de la librairie, 1999, p. 41.
129. MIQUEL, André. *Les bibliothèques universitaires : rapport au ministre d'État, ministre de l'Éducation nationale, de la Jeunesse et des Sports*. Paris: La Documentation française, 1989.
130. BARNET, L. The enemy is us. În : *Collection Building*, nr.3, 1991, 11, p.25-27.
131. RIDER, Fremont. *The Scholar and the Future of the Research Library*. New York : Handen Press, 1994.
132. ELLSWORTH, Ralph . *Economics of Book Storage and Weeding Programs*. Washington, D.C. : Association of Research Libraries, 1969.
133. GARFIELD, Eugene. Weeding. În : *Current Contents*, June 30, 1975, 15, p.26.
134. Pentru bibliotecile cu funcții arhivale (bibliotecile naționale și unele biblioteci speciale de depozit legal) nu se pune problema deselecției.
135. SLOTE, Stanley J. *Weeding Library Collection*. 5d rev. Littleton : Libraries Unlimited, 2008.
136. Este a doua ca mărime după Biblioteca Universității din Harvard. Deține 12,5 milioane de volume și are 20 de filiale.
137. www.library.yale.edu/ [Accesat : 13 octombrie 2013].
138. *Proceedings of the Library and Information Services Policy Forum : changes in library and information services, 1996-2001* : May 15-16, 1995, Washington, D.C.
139. Echipele de experți sunt formate din specialiști autorizați ai domeniului care lucrează sub contract cu biblioteca. În cazul bibliotecilor universitare, provin din rândul personalului didactic, în urma unei convenții cu universitatea, la fel în cazul bibliotecilor specializate. Pentru bibliotecile publice, numai în cazuri deosebite se apelează la specialiști, fiindcă, de regulă, nu sunt lucrări de înalt nivel.
140. GAUDET, Françoise ; LIEBER, Claudine. *Op.cit.*, p. 79-82.
141. *Ibidem*, p.83.
142. SEGAL, Joseph P. *The CREW manual : a unified system of weeding, inventory, and collection-building for small and medium-sized public libraries*. Austin : Texas State Library, 1996.
143. SLOTE, Stanley J. *Op.cit.*, p.37-42

Bibliografie de referință

1. CALENGE, Bertrand. *Politicile de achiziție : constituirea unei colecții într-o bibliotecă*. Traducere de Aliona Vesei și Rodica Cosmaciuc. București : Editura Biblioteca Bucureștilor, 1999.
2. DARGENT, J. L. *Échanges internationaux de publications: Bibliographie : 1817-1960*. Vol.I - II. Bruxelles: Comission belge de bibliographie, 1962.
3. ELLSWORTH, Ralph . *Economics of Book Storage and Weeding Programs* . Washington, D.C. : Association of Research Libraries, 1969.
4. GAUDET, Françoise ; LIEBER, Claudine. *Désherber en bibliothèque : Manuel pratique de révision des collections*. 2e édition revue et augmentée. Préface de Michel Melot. Paris : Éditions du Cercle de la librairie, 1999.
5. JOUVRE, Michèle. *Comunicarea: publicitate și relații publice*. Traducere de Gabriela Pistol. Iași: Polirom, 2005.
6. KATZ, William A. *Introduction to reference work*. Vol.1. *Basic information sources*. Vol.2. *Reference services and reference processes*. New York; London: McGraw-Hill, 1997.
7. KELLER, Alice. *Reviste Electronice: Baze și perspective*. Traducere de Ioana Velica . Cluj-Napoca: Argonaut, 2006 (*Acta Bibliologica*).
8. MĂTUȘOIU, Constantin; DINU, Mihaela Hélène . *Istoria bibliotecilor din România în legi și documente (1817 – 1944)*. Vol.I. Constanța: FABR, 2001.
9. MIQUEL, André. *Les bibliothèques universitaires : rapport au ministre d'État, ministre de l'Éducation nationale, de la Jeunesse et des Sports*. Paris : La Documentation française, 1989.
10. PENNA, Victor Carlos. *La planification des services de bibliothèques et de documentation*. Paris: UNESCO, 1971.
11. REGNEALĂ, Mircea. *Microformatele în informarea tehnico-științifică*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.
12. *Repertoriul lucrărilor elaborate de bibliotecile din România*. Vol. I . *Lucrări elaborate de bibliotecile publice*. Coordonare generală : prof.univ.Mircea Regneală. Lucrare întocmită de : drd.Constanța Dumitrășconiu. Indexuri realizate de Olimpiu Naicu. București : ABIR, 2006.
13. *Repertoriul lucrărilor elaborate de bibliotecile din România*. Vol. II . *Lucrări elaborate de biblioteci universitare*. Lucrare întocmită de Constanța Dumitrășconiu . București : ABR, 2010.
13. SAYLOR, Michael. *The Mobile Wave: How Mobile Intelligence Will Change Everything*. New York : Vanguard Press, 2012.
14. SLOTE, Stanley J. *Weeding Library Collection*. 5d rev. Littleton : Libraries Unlimited, 2008
15. SEGAL, Joseph P. *The CREW manual : a unified system of weeding, inventory, and collection-building for small and medium-sized public libraries*. Austin : Texas State Library, 1996.